

SOCIAL WATCH

Z P R Á V A 2 0 0 8

Odpověď zní: lidská práva

SVĚT ČELÍ VÁŽNÝM PROBLÉMŮM, KTERÉ JSOU ZPŮSOBENY SOUHRU
BEZPRECEDENTNÍ FINANČNÍ KRIZE, RŮSTU CEN POTRAVIN,
ZMĚNY KLIMATU A ZHORŠUJÍCÍ SE NESPRÁVEDLNOSTI.

OBČANSKÉ SPOLEČNOSTI Z CELÉHO SVĚTA V TÉTO ZPRÁVĚ ODHALUJÍ
PORUŠOVÁNÍ LIDSKÝCH PRÁV JAKO PŘÍMÝ DŮSLEDEK STEJNÉHO
GLOBÁLNÍHO EKONOMICKÉHO ŘÁDU, KTERÝ ZPŮSOBIL TENTO CHAOS.

POTÉ, CO DOSAVADNÍ PŘEVLÁDAJÍCÍ STRATEGIE NEUSPĚLY, JE TŘEBA JE
PROSADIT PRINCIPY SOCIÁLNÍ SPRÁVEDLNOSTI A NA PRÁVECH
ZALOŽENÝ PŘÍSTUP K ROZVOJI.

Dokument vznikl s finanční podporou
Evropské Unie.

UNIVERSAL
DECLARATION
OF HUMAN
RIGHTS

Dignity and justice for all of us

ZPRÁVA SOCIAL WATCH 2008

◎ ZPRÁVA SOCIAL WATCH 2008
Odpověď zní: lidská práva

SOCIAL WATCH

Redakce mezinárodního vydání:

Roberto Bissio

Redakce českého vydání:

Tomáš Tožička

Překlad:

Rudolf Pěvrátil

Grafická úprava:

Andrea Antelo, Ximena Pucciarelli, Ernesto Rapetti

Grafická úprava českého vydání:

Lukáš Silný, Kryštof Procházka

Tisk:

Integraf, s.r.o.
Myslbekova 273,
547 01 Náchod
www.integraf.cz

Vydavatel:

Ekumenická
Akademie
Praha

Ekumenická akademie Praha
Na Mičáncích 1
101 00 Praha 10
Tel./fax: 00420 272737077
www.ekumakad.cz
www.fair-bio.cz

© Copyright 2008

INSTITUTO DEL TERCER MUNDO

Jackson 1136, Montevideo 1120, Uruguay

item@item.org.uy

Fax +598 (2) 400 1685

Obsah této publikace může být reprodukován nevládními organizacemi pro nekomerční účely (laskavě zašlete kopie na adresu vydavatele).

Všechny další formy reprodukování a šíření s komerčním záměrem vyžadují povolení držitele práv.

CZECH REPUBLIC
DEVELOPMENT COOPERATION

Projekt byl podpořen z prostředků Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci Programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR.

Obsah tohoto dokumentu je plně v zodpovědnosti příjemce grantu a nelze jej v žádném případě považovat za oficiální stanovisko Ministerstva zahraničních věcí ČR.

Dokument vznikl s finanční podporou Evropské Unie. Obsah tohoto dokumentu je plně v zodpovědnosti příjemce grantu a nelze jej v žádném případě považovat za oficiální stanovisko Evropské Unie.

Zpráva Social Watch Poprvé v českém jazyce

Před šedesáti lety vyhlásili představitelé zemí sdružených v Organizaci spojených národů Všeobecnou deklaraci lidských práv. Článek 1 říká, že “všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovni co do důstojnosti a práv” a článek 22 z toho vyvozuje, že “každý člověk má ... nárok na to, aby mu byla národním úsilím i mezinárodní součinností a v souladu s organizací a s prostředky příslušného státu zajištěna hospodářská, sociální a kulturní práva nezbytná k jeho důstojnosti” (Článek 22).

Deklarace byla jednou z reakcí mezinárodního společenství na bezprecedentní hrůzy druhé světové války, mezi jejíž příčiny patřila světová hospodářská krize ve třicátých letech. Spor o naplňování lidských práv se pak stal jedním z konfliktů studené války, kdy byla proti sobě stavěna uměle oddělená práva sociální a politická. Teprve po roce 1989 se otevřel prostor pro všeobecné uznání lidských práv v jejich nedělitelnosti. Jedním z významných kroků při tom byla konference OSN v Kodani roku 1995, na které se představitelé vlád přihlásili “k cíli vykořevení chudoby ve světě cestou rozhodných národních akcí a mezinárodní spolupráce jako etického, sociálního, politického a ekonomického imperativu lidstva”. Tyto snahy byly později konkretizovány v Rozvojových cílech tisíciletí (Millennium Development Goals – MDGs) z roku 2001. V roce 1995 se v Pekingu konala další významná konference OSN zaměřená výhradně na práva žen.

Rok 1995 je také rokem, kdy v tomto kontextu vznikla mezinárodní koalice nevládních občanských organizací Social Watch, aby sledovala, jak vlády, systém OSN a mezinárodní organizace plní ušlechtilé zásady a sliby důstojného života pro všechny. Dnes sdružuje SW více než 700 skupin a organizací ve více než šedesáti zemích světa a představuje jednu z nejvýznamnějších organizací globální občanské společnosti. Základem práce koalice je zjišťování aktuálního stavu v jednotlivých zemích a to na základě zkušeností a expertiz nevládních organizací, které připravují zprávu o situaci své země, a také zpracováním oficiálních dat, jako jsou statistické údaje a sociální indikátory. Tímto způsobem lze zjišťovat dosažený pokrok, rozpoznávat blížící se krize, identifikovat zranitelné skupiny. Získané poznatky z monitorování sociální skutečnosti slouží jako základ pro další aktivity koalic směřující k prosazování zlepšení situace.

Ekumenická akademie už několik let distribuuje mezinárodní zprávy SW a iniciovala také vytvoření české koalice SW, což umožnilo vypracování české zprávy a její zařazení

do celosvětové publikace. Dalším důležitým krokem je vydání zkrácené verze celkové zprávy v českém jazyce. Cílem bylo především zpřístupnění informací co nejširšímu okruhu zájemců, zpřístupnit nejen statistická data v ní obsažená, ale také kritický alternativní pohled na řešení globálních problémů ohrožujících naplnění lidských práv, který právě v současné době získává na závažnosti.

Generální tajemník OSN, Ban Ki Moon, v souvislosti s globálními krizí prohlásil: “Hrozí podkopáním všech našich výsledků a veškerého našeho pokroku. Pokroku ve vykořevení chudoby a nemoci. V našich snahách bojovat proti změnám klimatu a prosazovat rozvoj. Zajistit, aby lidé měli dost jídla ... Mohl by to být definitivní úder, který by mnoho nejchudších tohoto světa prostě nemohlo přežít.”

Takové hlasy u nás příliš slyšet není. V České republice je vědomí spoluodpovědnosti za důstojný život pro všechny tak nízké, že nedodržujeme ani svůj minimální závazek na zvyšování podílu zdrojů na rozvojovou spolupráci, ani zásadně neřešíme českou ekologickou stopu, jednu z nejhorších na světě. Zpráva SW za Českou republiku ukazuje i na další závažné nedostatky, jejichž řešení je před námi.

Odpověď zní: lidská práva je jednou z mála publikací, která poskytuje ucelený pohled na mezinárodní situaci dodržování lidských práv v jejich šíři a celistvosti. Poskytuje čtenáři unikátní možnost seznámit se s realitou prostřednictvím přehledně shromážděných dat. Nabízí také reprezentativní pohled na stanoviska a studie občanské společnosti, která se snaží přispět k prohloubení diskuse o lidských právech a hledání realistických cest k jejich naplňování. Česká mutace mezinárodní zprávy Social Watch tak otevírá novou možnost náhledu do současné globální diskuse a aktuálních témat, přičemž do tohoto kontextu vtahuje i situaci naší země.

Relevantní a objektivní informace jsou základem k diskusi a východiskem k hledání nových postupů a řešení. Doufáme, že zpráva Social Watch bude dalším příspěvkem k dialogu o možných cestách ze současné krize a ke změně stávajícího společenského paradigmatu a to nejen na teoretické, ale především na praktické úrovni. Slovy Jana Amose Komenského: Teorie zůstane pouhou teorií, pokud nepřikročíme k činu.

Jiří Silný, Tomáš Tožička

Obsah

Práva v dobách krize	3
<i>Roberto Blissio</i>	
Box: Jak je na tom Čína doopravdy?	5
Box: MDGs: řekne se to snadno, měří hůře	6
Lidská práva a ekonomický systém	7
<i>Roberto Blissio</i>	
Box: Kamerun a občané s postižením: mnoho přijatých závazků, málo výsledků	9

TEMATICKÉ ČLÁNKY

Probuzení: skutečný příběh daně	15
<i>Nicholas Shaxson a John Christensen</i> Tax Justice Network	
Právní a finanční struktura EU: co z ní vyplývá pro základní lidská práva	19
<i>Mirjam van Reizen - Europe External Policy Advisors (EEPA)</i> a <i>Simon Stocker - Eurostep</i>	
V arabských zemích liberalizace omezuje sociální a ekonomická práva	21
<i>Kinda Mohamadieh</i> Arab NGO Network for Development (ANND)	

MĚŘENÍ VÝVOJE

INDEX ZÁKLADNÍCH SCHOPNOSTÍ 2008	29
Znepokojivě pomalý pokrok	
POTRAVINOVÁ BEZPEČNOST	33
Vysoká cena základních práv	
VZDĚLÁNÍ	38
Nové technologie a staré dluhy	
ROZVOJOVÁ POMOC	43
Čím víc pomoci, tím víc práv	
ZDRAVÍ	45
Globalizace a její patologie	
REPRODUKTIVNÍ ZDRAVÍ	51
Věc života a smrti	
GENDEROVÁ SPRÁVEDLNOST	56
Dluhy dvacátého století, hanba jedenadvacátého	
INDEX GENDEROVÉ SPRÁVEDLNOSTI 2008	71
STATUS RATIFIKACE ZÁKLADNÍCH ÚMLUV ILO	74
STATUS RATIFIKACE MEZINÁRODNÍCH SMLUV O LIDSKÝCH PRÁVECH	75
Jak číst tematické tabulky oblastí	77
Metodologické poznámky: tematické tabulky	78

NÁRODNÍ ZPRÁVY

ČESKÁ REPUBLIKA	80
BARMA (MYANMAR)	84
BOLÍVIE	86
BULHARSKO	88
IRÁK	90
ITÁLIE	92
LITVA	94
LOTYŠSKO	96
MAĎARSKO	98
MOLDÁVIE	100
NEPÁL	102
NĚMECKO	104

PARAGUAY	106
POLSKO	108
RUMUNSKO	110
SLOVENSKO	112
SLOVINSKO	114
SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ	116
SRBSKO	118
VIETNAM	120
ZAMBIE	122

DODATEK

Všeobecná deklarace lidských práv	126
---	-----

Práva v dobách krize

Výroční zpráva sítě občanských organizací Social Watch šla do tisku v říjnu 2008, v okamžiku bezprecedentní globální krize a nejistot.

Je tomu právě šedesát let, co Všeobecná deklarace lidských práv slavnostně vyhlásila, že „všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovni co do důstojnosti a práv“ (Článek 1) a že „každý člověk má . . . nárok na to, aby mu byla národním úsilím i mezinárodní součinností a v souladu s organizací a s prostředky příslušného státu zajištěna hospodářská, sociální a kulturní práva nezbytná k jeho důstojnosti“ (Článek 22).

Zajištění tohoto práva na ‚důstojnost pro všechny‘ však zůstává nesplněnou tužbou. Roku 1995, krátce po pádu Berlínské zdi, se v Kodani sešli světoví vůdci a veřejně se přihlásili „k cíli vykořenění chudoby ve světě cestou rozhodných národních akcí a mezinárodní spolupráce jako etického, sociálního, politického a ekonomického imperativu lidstva“. O pět let později učinil Summit tisíciletí v New Yorku z tohoto cíle časově termínovaný úkol. „Rozhodli jsme se snížit do roku 2015 na polovinu počet lidí celého světa, jejichž příjem je menší než jeden dolar denně, jakož i počet lidí trpících hladem, a k témuž datu snížit na polovinu počet lidí, kteří nemohou získat nebo si dovolit nezavadnou pitnou vodu.“

OSN shrnula tyto závazky spolu s jinými časově termínovanými úkoly do osmibodového seznamu známého jako „Rozvojové cíle tisíciletí“ (MDGs, Millennium Development Goals), který od té doby získal všeobecnou politickou podporu.

Zpočátku po svém vyhlášení byly MDGs kritizovány jako příliš skromné. Jak později potvrdil jeden z hlavních účastníků prací na formulaci dokumentu, jednotlivé cíle pro rok 2015 byly v podstatě stanoveny extrapolací růstu příslušných sociálních indikátorů zaznamenaného v 80. a 90. letech do budoucnosti. Ve skutečnosti se nepožadovalo žádné zvýšené úsilí nebo zrychlení; k dosažení cílů stačilo pouze udržet tempo.

Avšak Index základních schopností (Basic Capabilities Index) vypočítaný a zveřejněný sítí Social Watch roku 2008, stejně jako několik dalších oficiálních a nezávislých zdrojů ukazuje, že při zachování postoje „jedeme dál jako obvykle“ bude dosažení těchto cílů nemožné.

Ze všech sudích si zachovala optimismus už jen Světová banka. Přes všechny hromadící se důkazy prohlásila oficiálně v srpnu 2008, že se v globálním průměru podaří MDGs do roku 2015 splnit, zejména pak první z cílů týkající se omezení chudoby. Toto stanovisko oznámila v dokumentu s názvem „Rozvojový svět je chudší, než jsme si mysleli, ale neméně úspěšný v boji proti chudobě.“ Ovšem autoři tohoto dokumentu (Martin Ravallion, který je ve Světové bance ředitelem Skupiny pro výzkum rozvoje, a hlavní statistik Světové banky Shaohua

Chen) už v květnu 2008 zveřejnili studii s názvem „Čína je chudší, než jsme si mysleli, ale neméně úspěšná v boji proti chudobě.“

Není zapotřebí velkého zkoumání, abychom došli k závěru, že výsledky Číny značně ovlivňují světový průměr a že její rychlý hospodářský růst zcela zřejmě snižuje chudobu čínského obyvatelstva měřenou příjmy. Co ale globální průměry vypočítané Světovou bankou skrývají, je růst chudoby a nerovnosti všude jinde. A údaje z roku 2005, na nichž banka zakládá svůj optimistický pohled, neberou v úvahu „potravinovou krizi“ (kombinaci nedostatku potravin a jejich prudce rostoucích cen), jež začala v následujících měsících a potápí pod hranici chudoby každý týden další miliony lidí.

Ve skutečnosti se tempo růstu všech sociálních ukazatelů v poslední dekádě 20. století a prvních letech tohoto století snížilo a cíle, které se podle dřívějších trendů zdály snadno dosažitelné, se dnes budou naplňovat stále obtížněji.

Co se stalo začátkem 90. let, že se sociální pokrok po celém světě zpomalil nebo dokonce zvrátil? Odpověď je jednoduchá: deregulace financí, privatizace poskytování sociálních služeb, které bylo dosud v rukou vlád, liberalizace mezinárodního obchodu, otevření národních ekonomik tokům kapitálů a investic. Jedním slovem: globalizace.

Globalizace – nebo přinejmenším některé z jejích klíčových složek jako deregulace bankovního sektoru a odstranění všech překážek kapitálových toků – je dnes označována za příčinu krize, která začala ve finančním sektoru USA a nyní zaplavuje po celém světě reálné ekonomiky.

Zhroucená architektura

Alan Greenspan, který byl 18 let až do roku 2006 prezidentem Federálního rezervního systému (systému ústředních bank USA), řekl v říjnu Dozorčímu výboru Sněmovny reprezentantů, že jeho protiregulační přístup byl „chybný“ a možná přispěl ke krizi. „Ti, kdo se domnívali, že vlastní zájem věřitelských institucí ochrání majetek podílníků, a zejména já, jsou ve stavu šokované nevěry,“ řekl pan Greenspan členům výboru.

Obdobníci ještě pořád diskutují, zda tato slova znamenají, že na sebe vzal aspoň část viny. Názor, že „pravděpodobně nikdo nemohl předvídat tuto krizi,“ implicitně obsažený v „šokované nevěře“ neoliberálních guru, byl zesměšněn v karikatuře na téma „Kdo mohl předvídat, že když dáte dohromady benzin a sirky, dojde k ohni?“ Je faktem, že zpráva Social Watch 2006 o globální finanční architektuře prohlásila ve svém úvodu, že „úniky kapitálu, vyhýbání se daním, podvodné vnitropodnikové obchodování a samo řízení mezinárodních finančních institucí (...) tvoří součást jednoho a téhož balíku, architektury, kterou je nutně třeba předělat.“

Social Watch označil finanční architekturu za nemožnou „jak ve smyslu její nerozumnosti, tak její nesnesitelnosti“.

Zhroucení této architektury – nebo jeho načasování – bylo možná překvapením, ale negativní dopad globalizovaných financí na blahobyt lidí byl zřejmý národním koalicím padesáti zemí sestavujícím zprávy Social Watch už před dvěma lety.

Začátkem prosince 2008 si svět připomene 60. výročí přijetí Všeobecné deklarace lidských práv a světoví vůdci se sejdou v katarském Dohá na Summitu o financování rozvoje. Tento souběh událostí nám nabízí příležitost ke zkoumání vztahu mezi lidskými právy, rozvojem a globalizovanou ekonomikou.

Měla deregulace bankovníctví, demontáž sociálního státu, privatizace veřejných služeb a otevření hranic ničím neomezovanému toku zboží, služeb a kapitálu pozitivní vliv na lidská práva a demokracii, jak se prorokovalo před dvěma desetiletími v době pádu Berlínské zdi? Nebo byl tento mocenský vzestup „tržního fundamentalismu“ (výraz, který v posledních týdnech použili finančník George Soros, laureát Nobelovy ceny Paul Krugman a dokonce i John Williamson, ekonom razící termín „washingtonský konsensus“) překážkou upevňování demokracie, posilování lidských práv a zajištění důstojnosti pro všechny?

Všechny národní koalice sítě Social Watch sledující své vlastní země identifikovaly řadu různých cest, jakými makroekonomický rámec ovlivňuje lidská práva. Jejich zjištění tvoří jádro této zprávy a nabízejí pohled směrem zdola nahoru formulovaný lidmi, kteří žijí mezi řadovými obyvateli a spolupracují s nimi.

Tato zpráva nevznikla na objednávku. Každá její národní kapitola byla zpracována organizacemi a hnutími, které se po celý rok aktivně zabývají otázkami sociálního rozvoje. Jejich zjištění nebyla zamýšlena jako čistý výzkum. Mají upozorňovat úřady na znepokojivé problémy a tím pomáhat lépe utvářet politiky ve prospěch chudých a žen.

Poté, co byly národní koalice požádány, aby se zabývaly vztahy mezi lidskými právy a ekonomikou, samy si stanovily vlastní priority a důrazy. Skupiny samy získávaly finanční prostředky potřebné k vypracování zprávy a volily vlastní způsoby konzultací na místní úrovni při shromažďování informací a ověřování faktů. Nevyhýbají se kritice domácích úřadů, politik, elit nebo systémů vládnutí tam, kde to považují za potřebné. A vyjadřování kritických názorů napomáhá posilování demokratických procesů. Ale i tehdy, když zprávy docházejí k závěru, že je doma možné (a nutné) řadu věcí zlepšit, poukazují současně na mezinárodní omezení, jež nelze vyřešit na úrovni vlastní země.

V říjnu 2008, kdy krize zasáhla finanční instituce a trhy

cenných papírů členských zemí OECD, tyto země zahájily masivní a bezprecedentní program vládních zásahů, v jehož rámci znárodnily banky, poskytovaly masivní dotace churavým institucím a opět začínaly regulovat svá finanční odvětví.

Tato reakce je v otevřeném rozporu s přísnou neoliberalní politikou, kterou vnucuje rozvojovým zemím Světová banka, Mezinárodní měnový fond a rozvinuté země v posledních třiceti letech. Vlády zemí Jihu, jak bohatě dokládá tato zpráva, byly nuceny liberalizovat obchodní překážky, deregulovat finanční a pracovní trhy, privatizovat národní průmyslová odvětví, rušit dotace a omezovat sociální a hospodářské výdaje. Tvrdě byla redukována role státu.

Tento dvojí metr je nepřijatelný. Současná finanční a hospodářská krize svými rozměry zcela zdrtila mezinárodní finanční systém, jeho architekturu a instituce. Tento systém, jeho architekturu a instituce je třeba promyslet znova od samých základů.

Vůdci z celého světa uznali v posledních týdnech slabiny existujícího systému a nutnost se sejít a zabývat se širšími návrhy na reformu globálního finančního systému a jeho institucí. Je samozřejmě naprosto nutné dohodnout se na opatřeních reagujících na krizi a prioritou by přitom měly dostat kroky řešící dopady na obyčejné zaměstnance a dělníky, domácnosti s nízkými příjmy, penzisty a jiné zvláště zranitelné skupiny. Žádná trvalá a životaschopná řešení však nemohou vzejít ze setkání, na nichž je zastoupeno jen málo zemí, setkání pořádaných narychlo a s vynecháním většiny, jež se v důsledku toho nemohou komplexně zabývat potřebnými změnami ani poctivě rozdělit jejich břemeno.

I když krize začala v severních zemích, s tím jak roste a dál se prohlubuje, začínají být její důsledky znát i v rozvojových zemích. Jak varoval generální tajemník Organizace spojených národů Ban Ki Moon na setkání jejich nejvyšších představitelů, krize ohrožuje vše, co OSN udělala v pomoci chudým tohoto světa: „Hrozí podkopáním všech našich výsledků a veškerého našeho pokroku. Pokroku ve vykořeňování chudoby a nemoci. V našich snahách bojovat proti změnám klimatu a prosazovat rozvoj. Zajistit, aby lidé měli dost jídla ... Mohl by to být definitivní úder, který by mnoho nejchudších tohoto světa prostě nemohlo přežít.“

Rozvojové země trpí poklesem cen svých exportních komodit, devalvací svých měn ve vztahu k dolaru, rostoucími úrokovými sazbami ze svých dluhů, odtokem zahraničních investic a nedostatkem úvěru. Jestliže svět upadne do globální recese, výsledkem bude nezaměstnanost a s ní všeobecná eroze práv a životní úrovně pracujících. Je také třeba připomenout, že za finančních krizí, k nimž došlo před

JAK JE NA TOM ČÍNA DOOPRAVDY?

V přehledu BCI 2008 (Basic Capabilities Index, Index základních schopností) je uvedeno 23 zemí, u nichž známe současné hodnoty BCI, ale nemáme údaje, z nichž by se daly zpětně vypočítat hodnoty pro rok 2000 a tudíž stanovit vývojové tendence. K těmto zemím patří také Čína a celkový počet obyvatel zemí s chybějícími údaji činí 1,6 miliardy. Podle nových tabulek Světové banky se Čína mezitím stala zemí, která snižuje rozsah chudoby v celosvětovém měřítku; roku 2005 v ní žilo v krajní chudobě o 650 milionů lidí méně než roku 1980. Jelikož tyto tabulky současně uvádějí, že se počet krajně chudých lidí v celosvětovém měřítku snížil o 600 milionů, ve skutečnosti se podle Světové banky absolutní počet krajně chudých lidí (nikoli však jejich podíl na rostoucím celkovém obyvatelstvu) ve zbytku světa zvýšil.

Ve skutečnosti je z hlediska tohoto vývoje u Číny známa jediná věc: čísla o příjmové chudobě za rok 2005 a předchozí hodnoty jsou odhady. Jednou z koncepčních slabín odhadů příjmové chudoby je, že za přechodu k tržní ekonomice může příjem lidí růst a jejich život přitom zůstat beze změn. Pomysleme na systém komun, v nichž žily

soběstačně miliony rolníků. Teď dostávají plat a mají příjem, musejí však také platit za potraviny, které předtím dostávali zdarma.

Měla by se Social Watch podobně pokusit o odhad nejnovějšího vývoje čínského BCI? Myslíme, že ne. Na jedné straně se spolehlivost našeho indexu opírá o to, že se jeho data dají ověřit srovnáním s údaji, které zveřejňují důvěryhodné mezinárodní zdroje. Na druhé straně má index sloužit k vyvozování trendů a ne naopak. Lze předpokládat, že nejnovější ekonomický růst v Číně byl doprovázen podobným zlepšením statistických údajů o školství a zdravotní péči. Z historického hlediska však také existují důkazy o opaku: zdá se, že hospodářský růst Číny začal POTÉ, co došlo k základnímu zlepšení podmínek ve zdravotní péči a vzdělávání pro všechny.

Abychom mohli určit současné trendy v Číně, budeme tedy ještě muset počkat, až budou k dispozici spolehlivé statistiky.

desetiletím v jihovýchodní Asii a jižní části Jižní Ameriky, to byly ženy, které musely nést ještě větší břímě, přijímat nekvalitní zaměstnání, zaskakovat za zhoršující se veřejné služby a trpět vzrůstajícím domácím násilím. Chudoba se v průběhu několika týdnů zdvojnásobila a trvalo léta, než ustoupila na úroveň z doby před krizí.

Je proto životně důležité, aby v procesu změny mezinárodní finanční architektury přišly ke slovu všechny země. Žádná spravedlivá a udržitelná řešení transformace současného systému nemohou vyjít ze shromáždění, která jsou připravována narychlo a bez účasti mnoha rozvojových zemí stejně jako občanské společnosti. Takové snahy ve skutečnosti spíš ještě víc oslabí důvěru veřejnosti a odradí země, které už nyní dávají před silnějším, logičtějším a spravedlivějším mezinárodním finančním systémem přednost regionálním řešením.

Pouze všeobecná mezinárodní konference svolaná OSN k posouzení mezinárodní finanční a měnové architektury, jejich institucí a řízení může mít dostatečně široký záběr zabývat se celým spektrem problémů a institucí, být transparentní ve svých procedurách. Při přechodu od současného systému – jenž napomáhá nestabilitě a nespravedlnosti – ke spravedlivému a udržitelnému systému, který bude možno volat k odpovědnosti a který bude prospěšný většině lidí na světě, se bude třeba zabývat řadou obtížných problémů

a dohodnout se na jejich řešení. V takovém systému musí být lidská práva výchozím bodem a nikoli nějakým vzdáleným budoucím cílem a jeho hlavním vůdčím principem musí být přístup k rozvoji založený na právech, s rovností pohlaví, slušnou prací a lidskými právy jako ústředními prvky.

Roberto Bissio
Mezinárodní sekretariát sítě Social Watch

MDGs: ŘEKNE SE TO SNADNO, MĚŘÍ HUŘE

V návaznosti na desetiletí významných konferencí OSN a schůzek na nejvyšší úrovni se v září roku 2000 sešli světoví vůdci v sídle Organizace spojených národů v New Yorku, aby přijali Deklaraci tisíciletí OSN a angažovali tak své země v novém globálním partnerství. Jeho smyslem bylo omezit do roku 2015 krajní chudobu a vytyčit řadu konkrétních úkolů, později formulovaných v podobě seznamu osmi Rozvojových cílů tisíciletí (Millennium Development Goals, MDGs).

MDGs:

- 1. Odstranit extrémní chudobu a hlad
- 2. Dosáhnout základního vzdělání pro všechny
- 3. Prosazovat rovnost pohlaví a posílit roli žen ve společnosti
- 4. Snížit dětskou úmrtnost
- 5. Zlepšit zdraví matek
- 6. Bojovat s HIV/AIDS, malárií a dalšími nemocemi
- 7. Zajistit udržitelný stav životního prostředí
- 8. Budovat světové partnerství pro rozvoj

Generální tajemník OSN Ban Ki Moon zdůraznil tak jako mnozí před ním, že „MDGs stanoví termínované úkoly, podle nichž lze měřit pokroky v odstraňování příjmové chudoby, hladu, nemocí, neexistenci vhodného bydlení a sociálního vyloučení – i současně pokroky v prosazování rovnosti pohlaví, zdravotní péče, vzdělání a ekologické udržitelnosti“.

Měřitelnost MDGs je klíčem k jejich úspěchu. Podobně jako je tomu u olympijských her (nebo jakékoli jiné soutěže), jejichž přitažlivost spočívá v tom, že všichni hráči dodržují stejná pravidla a nad „fair play“ bdí sbor neustraných sudích a porotců, také MDGs opírají svou schopnost motivovat ty, kdo přijímají rozhodnutí, a mobilizovat podporu veřejnosti o to, že jsou časově termínované a měřitelné.

Aby bylo možné sledovat pokrok směrem k naplňování MDGs v globálním měřítku i v jednotlivých zemích, bylo z těchto cílů odvozeno 48 ukazatelů, od podílu populace žijící za méně než 1 USD denně (přepočítáno podle parity kupní síly) až po procento uživatelů internetu. Počínaje 15. lednem 2008 byl seznam oficiálně rozšířen na více než 60 ukazatelů, aby bylo možné zahrnout data, která se předtím nebrala v úvahu, týkající se např. zaměstnanosti.

Ve skutečnosti ovšem pro řadu, ne-li většinu z těchto ukazatelů nejsou u většiny rozvojových zemí k dispozici přesné nebo aktuální údaje, což činí tento systém pro neoborníky příliš složitý. Takže se měřítkem pro určování pokroku de facto stala hranice chudoby ve výši 1 USD denně, jak ji definovala Světová banka. Roku 2000 byl široce zmiňován údaj 1,2 miliardy lidí žijících v chudobě, na něž se nepřímou odvolávaly také hlavy států v Deklaraci tisíciletí: „Nebudeme šetřit úsilím, abychom vysvobodili naše druhy, muže, ženy a děti z ponižující a odlišující situace krajní bíd, v níž se jich v současnosti nachází víc než miliarda.“

Do října 2007 se počet lidí žijících v krajní chudobě podstatně snížil: „skoro miliarda lidí žije za pouhý dolar denně,“ řekl ve svém vystoupení před Radou guvernérů Světové banky prezident této instituce Robert B. Zoelick a dodal: „Globalizace nesmí nechat tuto ‚spodní miliardu‘ v zadu.“ V červnu 2008 konstatoval návrh „Akční agendy z Akkry“, zabývající se pomocí a formulovaný hlavně dárcovskými vládami a sekretariáty Světové banky a OECD, že „bylo dosaženo pokroku. Před patnácti lety žil

za méně než jeden dolar denně jeden člověk ze tří; dnes se tento poměr snížil na jednoho z pěti. Přesto v krajní chudobě pořád žije jedna miliarda lidí.“

Pak najednou 26. srpna 2008 Světová banka oznámila, že odhady chudoby byly revidovány a že roku 2005 žilo v krajní chudobě 1,4 miliardy lidí. Přes noc jejich počet vzrostl o 50%! Jak je tomu pak s tvrzením, že „došlo k pokroku“ (a jsou tedy možná zapotřebí nějaké úpravy, ale žádná zásadní změna kurzu)? Neznepokojte se, říká Světová banka. Podle Martina Ravalliona, ředitele její Skupiny pro výzkum rozvoje, „rozvojový svět je chudší, než jsme si mysleli, ale neméně úspěšný v boji proti chudobě“. Aby doložil tak optimistické tvrzení, tým vedený Ravallionem a Shaohua Chenem revidoval údaje o chudobě zpětně až do roku 1981 a pak prohlásil, že předchozí odhady byly chybné, že podíl chudých lidí se za posledních 25 let snížil o polovinu a že je ho tedy pořád možné snížit natolik, aby byl do roku 2015 splněn MDG číslo 1.

Výzkumníci Světové banky potřebovali od vydání nových tabulek parity kupní síly v prosinci 2007 celých osm měsíců na to, aby znovu určili celkový počet chudých na světě, a zveřejnili tento nový údaj teprve poté, co byla zpětně přepočítána celá řada až do roku 1981. Proč? Protože Světová banka je nejen porotce měřící, jak pokračuje boj proti chudobě, ale také přední hráč, instituce s rozpočtem několikrát vyšším než je celý rozpočet Organizace spojených národů, což zdůvodňuje tím, že pracuje „pro Svět Osvobozený od Chudoby“. A na čem z tohoto hlediska koneckonců záleží, je trend. Můžeme přiznat, že jsme v minulosti produkovali dramaticky chybné odhady, fakticky natolik nepřesné, že nové tabulky dokazují mylnost oněch deseti tisíc akademických studií o chudobě vytvořených za poslední desetiletí, protože byly založeny na nesprávných údajích. Nemůžeme však přiznat omyl v trendu, protože to by vedlo k logickému závěru, že je třeba změnit kurz.

Pokud by nějaká ústřední banka došla k závěru, že je třeba zvýšit očekávanou míru inflace o 50 %, například ze 4 % na 6 %, okamžitě by byla přijata drastická opatření. Pokud by byla o 50 % podhodnocena nezaměstnanost, byl by z toho politický skandál. Ale odhady chudoby lze zvýšit o 50 % bez toho, že by jediná z mezinárodních organizací zabývajících se tímto problémem volala po nouzových opatřeních nebo po přehodnocení své politiky.

Social Watch neustále zdůrazňuje, že ukazatel 1 USD na den je nevhodný. Ale i kdyby jeho celková koncepce byla správná, dnes víme, že odhady byly chybné. A i kdyby nové odhady včetně jejich přepočítané historie byly správné, trend posledních let není předpovědí pro budoucnost, mimo jiné proto, že - jak Světová banka sama uznává – „nové odhady ještě neodrážejí potenciálně značně nepříznivé účinky růstu cen potravin a paliva po roce 2005 na chudé lidi“.

Národní a mezinárodní trendy v boji proti chudobě lze snadno a přesvědčivě hodnotit pomocí tří jednoduchých ukazatelů, jež jsou k dispozici pro většinu zemí světa a z nichž lze zjistit průměry způsobem, který zvládne každý středoškolský student. Výsledný obraz není růžový. Tvůrci politiky musí pochopit, že jejich důvěryhodnost spočívá tak jako v případě olympijských her na poctivém zaznamenávání výsledků, nezávislých sudích a na pravidlech, která se nemění uprostřed hry. Nepříznivé skóre o polohoasu může být špatnou zprávou pro trenéra, ale umožňuje změnu strategie v druhém poločase.

Lidská práva a ekonomický systém

Roberto Bissio

Social Watch International Secretariat

Jaký je vztah mezi lidskými právy a ekonomickou a finanční architekturou? Když byla tato otázka položena národním koalicím sítě Social Watch, přišly velmi bohaté a rozmanité odpovědi. Jestliže k nim čtenář této zprávy přistoupí s otevřenou myslí, bude nucen opustit ve svých úvahách vyjeté koleje a možná bude inspirován k tomu, aby se snažil navzájem tvořivě propojovat vzdálené extrémy.

Tak například sílí shoda v tom, že katastrofa na finančních trzích USA a Evropy, která tlačí celý svět do recese, nezaměstnanosti a sociálního rozpadu, má své počátky v deregulaci bank začátkem devadesátých let a v neexistenci vládního dohledu nad chamtivými aktéry, kteří byli vyzbrojeni riskantními investičními „vehikly“.

„Kolaps veřejných institucí drtí ekonomiku. Bez dobrého vládnutí bojují iniciativy soukromého sektoru a tržní mechanismy o holé přežití. Zaujatost a sobecká extrémistická ideologie brání politickému a hospodářskému pokroku,“ říká jedna z analýz v této zprávě. Mohla by se dobře hodit na globální finance, ale její autoři hovoří o Somálsku, jedné z nejchudších zemí světa, kde byla místní koalice Social Watch svědkem toho, jak se začátkem 90. let zhroutil národní stát, a kde dnes v důsledku toho vládne všeobecná zločinnost, pirátství a válka mezi skupinami, jež neváhají verbovat dětské vojáky, znásilňovat mladé dívky a vraždit novináře a aktivisty občanské společnosti, aby nezůstal žádný svědek tohoto martyria.

Švýcarská Social Watch, jež podává zprávu o jedné z nejbohatších zemí světa, považuje za nestoudné, že „země poskytuje jen skrovnou rozvojovou pomoc a nepodílí se na snahách o vyvíjení inovativních mechanismů globálního financování. Ačkoli zůstává magnetem pro fondy pocházející z daňových úniků, nespolečupracuje na formulování mezinárodní daňové politiky,“ čímž neplní své závazky v podpoře rozvoje a lidských práv. Ve stejné době odhaduje koalice Social Watch v El Salvadoru, že daňové úniky velkých korporací dosáhly za rok 2006 celkem 2,6 miliardy dolarů, což je přibližně stejná částka jako objem státního rozpočtu v roce 2007. Celkové daňové úniky od roku 1990 se odhadují na 25 miliard \$. Tato částka by smazala celý zahraniční dluh, na jehož splácení odchází každý čtvrtý dolar státních příjmů.

Jelikož globalizace posiluje každý den vazby mezi těmito vzdálenými realitami, německá koalice Social Watch požaduje od své vlády, aby uznala, že „Německo má závazky v oblasti lidských práv k lidem v jiných zemích ... kdekoliv se německý stát, jeho občané nebo německé společnosti angažují v nějaké činnosti“. To se má výslovně týkat také obchodní a investiční politiky stejně jako rozhodnutí

ARABSKÝ REGION:

„Chudé a politicky slabé arabské vlády se musí rozhodnout buď pro respektování dohod o lidských právech nebo pro plnění pokynů mezinárodních ekonomických institucí. Často raději porušují lidská práva a pak čelí stížnostem nebo v nejhorším případě mezinárodnímu šetření, než by přišly o miliony dolarů pomoci, pokud by odmítly obchodní a ekonomické dohody.“

BOLÍVIE:

„Dnes už má země rozsáhlé zkušenosti s politikami, jež mají harmonizovat rozvojovou pomoc. Jak to vyjádřil jeden funkcionář subministerstva veřejných financí a vnějšího financování, Bolívie je „pokusem králikem mezinárodních institucí, které zkoušejí nové způsoby boje proti chudobě“. Zatím tohoto cíle nedosáhl žádný z nich. Chudoba je pořád všudypřítomná.“

přijímaných v multilaterálních rozvojových bankách. Tímto směrem jde Nizozemí, pro něž budou lidská práva „výchozím bodem“ holandské zahraniční politiky obhajující svobodu projevu, zrušení trestu smrti, zákaz mučení a prosazování práv žen. Vláda prohlašuje, že „bude kritická ke svým spojencům tam, kde to bude potřebné, a bude stejně ochotná zkoumat svou vlastní činnost“. Místní koalice Social Watch ovšem dodává, že se vláda stále zdráhá uznat pravomoci orgánů vyplývající z mezinárodních smluv o lidských právech a že její obchodní politika je často v rozporu s cíli rozvoje a podporou lidských práv.

Zatímco Somálci doufají v obnovu pokoje a „budoucí demokratickou vládu schopnou snížit chudobu a nerovnost,“ v Demokratické republice Kongo se demokratický proces roku 2006 stal výzvou pro vládu, aby „zaručila, že budou rychle zřejmé sociální dividendy demokracie“. Ke strategiím obhajovaným organizacemi konžské občanské společnosti patří vzájemná spolupráce mezi zeměmi Jihu a revize podmínek koncesí poskytnutých těžbařským firmám. V Nepálu, který také patří k nejchudším zemím světa, svržení monarchie a volby do nového Ústavodárného shromáždění nabízejí místní koalici Social Watch naději, „že konečně bude za námi dlouhé období násilného konfliktu“. Konflikt stimulovala liberalizace obchodu jako důsledek vstupu Nepálu do Světové obchodní organizace (WTO) roku 2003, protože umožnila masivní importy potravin a tím zruinovala místní rolníky. V zemědělství jsou zaměstnány tři čtvrtiny obyvatelstva, přičemž setba, sklizeň a výroba osiva je do značné míry závislostí žen. Zničení jejich existence je porušením jejich práva na potravinovou bezpečnost.

Je velmi snadné spojovat násilný konflikt se zbídačováním a porušováním lidských práv, ale analýza příčin konfliktu tak samozřejmě není. Ve zprávě z Keni to koalice Social Watch dělá tak, že se zaměřuje na problematiku půdy, přístupu ke zdrojům a moci. Občanská společnost navrhuje nový pojem „posilu-

jící spravedlnosti“ (restorative justice), jež chrání obecné dobro, namísto konvenční „kárné soupeřivé spravedlnosti“ (retributive adversarial justice), která zvyšuje polarizaci. Libanon se snaží zabránit tomu, aby nestabilní sociální a politická situace explodovala v násilném konfliktu. Ovšem plány, které v současnosti realizuje vláda za podpory mezinárodních dárců, sledují podle všeho především integraci země do mezinárodní ekonomiky a ne zajištění základních sociálně ekonomických práv Libanonců. Zpráva thajské Social Watch ukazuje ve své studii o komunitních právech na místní úrovni, jak může dojít k výbuchu násilí, když je narušen ekologicky a kulturně udržitelný životní styl.

Nikde není konflikt dramatictější než v Iráku, kde se „každodenní život stal noční můrou“. Irácké sdružení Al-Amal, které vydávalo pro Social Watch zprávy o utrpení Iráčanů už před léty za Saddáma Husajna, se v tomto roce soustřeďuje na osud milionů Iráčanů, kteří byli donuceni opustit své domovy a hledat bezpečí v jiných částech země nebo v zahraničí: je to nejrozsáhlejší a nejrychlejší migrace v moderních dějinách, jež postihla přibližně pět milionů lidí. Zatímco tento proces neustále pokračuje, občanská společnost Iráku už plánuje, jak v rámci řešení konfliktu zmírnit utrpení svých spoluobčanů.

Druhá stránka problému migrace je zřetelná ve Španělsku, kam každý rok přichází v postavení migrantů 600 tisíc lidí. „Základní příčinou je systematické porušování Mezinárodní úmluvy o ekonomických, sociálních a kulturních právech (ESC),“ konstatuje španělská platforma Social Watch. „Přes legislativní pokroky v posledních pěti letech, jež usnadnily získávání pracovních povolení, jsou cizinci často směřováni do zaměstnání s horšími pracovními podmínkami a špatnými mzdami, přičemž ženám hrozí trojí nebezpečí: jako imigrantkám, pracovníci a ženám.“ Organizace občanské společnosti však přičítají španělské vládě k dobru, že podstatně zvýšila rozvojovou pomoc a podporuje mezinárodní smlouvu o kontrole obchodu se zbraněmi.

BARMA:

„Čtyřicet šest let vojenské vlády zničilo Barmu natolik, že je jednou z nejchudších zemí světa. Namísto vytváření prostředí, v němž se lidé mohou plně podílet na rozhodování o řízení své země a těšit se prosperitě, vládnoucí Státní rada míru a rozvoje zavedla ekonomickou politiku, která obohacuje její stoupence, ale zbídačuje většinu obyvatelstva. Podle OSN přibližně jedna třetina obyvatel živoří s příjmem menším než jeden dolar denně.“

KAMBODŽA:

„Deregulací investic a importů, jejímž cílem byla podpora zahraničních investic, Kambodža rychle přešla k pozemkovým koncesím a spekulacím. Zatímco z toho měla prospěch elita, je ohrožena udržitelnost původních menšinových etnických kultur, zejména na severovýchodě země. Mocní veřejní činitelé prodávají zemědělskou půdu velkopodnikatelům nebo ji vyvlastňují v jejich prospěch, městské oblasti se rychle rozšiřují a dostupná půda je vyčerpána, což způsobuje velkou nerovnost mezi bohatými a chudými.“

Osud migrantů velmi znepokojuje také koalici Social Watch v Jižní Koreji, kde migranti trpí špatným zacházením a diskriminací přes rozsudek Ústavního soudu z roku 2001, podle něhož „cizinci mají také právo na lidskou důstojnost, lidská práva a právo usilovat o štěstí jako lidská bytost“. Na Kypru se Social Watch staví za lepší vzdělávání jako cestu k sociální spravedlnosti zvláště pro děti, jejichž mateřským jazykem není řečtina a jejichž podíl roste. Na Maltě je jinak výborná situace v oblasti lidských práv poskvřována epizodami rasismu a špatnými podmínkami ve čtyřech střediscích administrativní internace pro žadatele o azyl.

Z Filipín emigruje každý rok víc než milion lidí, většinou žen. Penězi, které posílají domů, udržují ekonomický růst Filipín, zatímco podstatná část vládních příjmů jde na splácení dluhů. Chudoba je na vzestupu a následně sociální nepokoje se potlačují pomocí ustanovení nového protiteroristického zákona.

Změna ekonomického režimu je sázkou, která může nebo také nemusí přinést výhru, ale která má vždy své náklady. A tyto náklady velmi často nesou nejslabší a nejzranitelnější společenské skupiny. V případě Maďarska jsou to Romové (kterým se pohrdavě říká cikáni), kteří byli nejhůře postiženi přechodem k tržní ekonomice a navíc se stali obětím beránkem v situaci, kdy většina Maďarů zažívá silný pokles životní úrovně. Postavením Romů jsou znepokojeny také koalice Social Watch v Srbsku, Slovensku, Rumunsku a České republice, zatímco v Lotyšsku jsou omezována práva ruský mluvící menšiny (tvořící třetinu obyvatelstva).

Úhelným kamenem v boji za uskutečňování práv ESC je právo na bydlení. Z jedné strany je to dáno faktem, že pojem domova je důvěrně spojen s pojmem rodiny, která je hodna ochrany ve všech kulturách a ústavách. Na druhé straně, má-li vláda zaručit svému obyvatelstvu bydlení, musí podnikat nějaké pozitivní kroky (a nejen se zdržovat odsouzeného jednání,

jako je cenzura nebo mučení). Právo na ekonomicky dostupné bydlení institucionalizovala roku 2007 po úspěšné kampani občanské společnosti Francie; toto právo se tak stalo povinností státu, kterou lze vymáhat v případě neplnění soudní cestou. Ovšem vzhledem ke skrovné částce určené v rozpočtu na bydlení bude stát schopen zaručit právo na bydlení přibližně 10 procentům ze tří milionů lidí žijících v nevhodných obydlích včetně bezdomovců. Zpráva argentinské platformy Social Watch se letos soustřeďuje na právo na bydlení zakotvené v Ústavě, ale ponechané v rukou trhu. V důsledku toho žije čtvrtina domácností v nevhovujících podmínkách.

Ve Spojených státech je jednou z rozsáhlejších kampaní Living Wage Campaign (Kampaň za existenční mzdu) organizovaná sdružením ACORN a požadující práci pro všechny, spravedlivou mzdu a také přístup k ekonomicky únosnému bydlení. Státy u pobřeží Mexického zálivu, zejména Mississippi a Louisiana, které byly poničeny hurikánem Katrina, se staly bojištěm a zkušebním terénem pro řadu právních principů dosud zařazovaných do mezinárodní oblasti, od práv vnitřních uprchlíků až po právo na půdu a bydlení.

Šedesát let poté, co Spojené státy vedly aktivní kampaň za Všeobecnou deklaraci lidských práv, se dnes distancují od systému OSN, který pomáhaly vytvořit. Tento trend podkopává potenciál pro kolektivní řešení rozhodujících problémů, před nimiž dnes stojíme, jako je změna klimatu, zostřující se potravinová krize, chudoba a válka. Od druhé světové války prosazovala vláda USA deregulované trhy jako prostředek k omezení konfliktů a k podpoře cílů svých politik jak uvnitř svých hranic, tak mimo ně. Součástí tohoto postupu byla privatizace veřejných služeb a oslabování předpisů v pracovní a ekologické oblasti, v zájmu podpory investování a rozvoje obchodu.

Privatizace byly prováděny podle jednotného re-

ceptu bez ohledu na místní podmínky, historii a politické danosti. V extrémním případě, o němž informuje platforma Social Watch z Bahrainu, plán reformy celé národní ekonomiky byl vypracován americkou soukromou konzultační firmou McKinsey & Co.

V Srbsku odsoudila Antikorupční rada, která je poradním orgánem vlády, skutečnost, že privatizační zákon schválený roku 2001 otevřel dveře mimořádným možnostem korupce a vytváření monopolů, praní špinavých peněz a ‚loupení‘ společností ve státním a společenském vlastnictví ‚magnátů‘ a ‚skupinou mocných lidí‘, kteří dělají zákony tak, aby odpovídaly jejich soukromým zájmům.

Korupce podkopává právní stát a porušuje princip rovného přístupu ke zdrojům a základním službám. Je tedy trvalou hrozbou lidským právům a je zmiňována jako vážný problém ve zprávách Social Watch z Vietnamu, Mozambiku a mnoha dalších zemí. Pro řadu zemí platí to, co popisuje zpráva z Rumunska: „Vlastnická práva, silně prosazovaná po roce 1989 jako úhelný kámen nové ‚liberální demokracie‘, jsou flagrantně porušována manipulátory, kteří sehráli hazardní hru s procesem privatizace. Někteří z nich zbohatli díky svým dřívějším vazbám na nomenklaturu nebo Securitate. Jiní tahali za nitky v soudnictví a zmocnili se vydíráním a podvodů většiny majetku znárodněného komunistickým režimem. A ještě další nadělali jmění s pomocí dřívějších soudruhů, kteří jsou nyní v klíčových veřejných funkcích a tím získali přednostní přístup ke státnímu majetku podléhajícímu privatizaci nebo k vládním kontraktům.“

„Beztrčnost mocných a lidí se styky je nejdůležitějším faktorem pokračování korupce a samozřejmě také veškerého porušování lidských práv.“ Neutěšená situace Rumunska to dokonale ilustruje.

Asi nikde není dopad špatné ekonomické politiky na lidská práva tak dramatický jako v případě zemědělství, kde mohou být miliony lidí zbaveny skoro přes noc svého základního práva na potravu. V Bangladéši, kde žijí tři čtvrtiny lidí na venkově, měla liberalizace obchodu za následek významné snížení potravinové bezpečnosti. Bangladéš podlehl tlaku bohatých dárcovských zemí, které tvrdily, že v globalizované ekonomice bude možné každý nedostatek potravinářských obilnin kompenzovat na mezinárodním trhu, a opustil svou politiku vytváření velkých zásob. „Tento rok je třeba zaplatit účet,“ oznamuje tamní platforma Social Watch. „Zátopy a cyklony způsobily značné ztráty na úrodě a Bangladéš musí kupovat rýži na mezinárodním trhu v době, kdy je nízká nabídka a ceny vyletěly nahoru.“

V Ghaně je zemědělství vynášeno jako hlavní zdroj hospodářského růstu, ale bližší pohled odhaluje v tomto rozmachu silnou genderovou nerovnost. Vládní investice podnítlí boom v exportních odvětvích, především v produkci dřeva a kakaa, kde pracují hlavně muži. Současně vláda poskytla jen malou pomoc základním potravinářským odvětvím, v nichž

působí tradičně především ženy. V důsledku toho začala stagnovat veškerá produkce obilovin a dobytka pro domácí spotřebu, stejně jako rybnářství. Když už byla potravinová krize zřejmá, prezident John Kufour vyhlásil v květnu 2008 program ke „zmírnění potíží, kterými trpí Ghaňané v důsledku eskalace cen potravin a paliv“, jehož obsahem je snížení dovozních cel na potravinářské produkty a zrušení spotřební daně z některých ropných výrobků. Ghanská platforma Social Watch vyjádřila této iniciativě podporu, přičemž však poznamenala, že „nebude přínosem pro malovýrobu, zejména ženy, které v Ghaně produkují 80 % potravin“.

Podobně v Jemenu, zemi na jedné z nejnižších příček Indexu rovnosti pohlaví (Gender Equity Index), žebříčku sestavovaného síti Social Watch, jsou chudé ženy pracující hlavně v zemědělství a pastevectví víc postiženy dopadem liberalizace obchodu a růstem cen obilí. Místní koalice Social Watch udává, že „většina občanských zdrojů (výzkumných institucí a dalších organizací) se domnívá, že oficiální politiky nejsou založeny na správně promyšlené ekonomické politice, provádějí se náhodným způsobem a mění se v nástroje ochrany zkorumpované menšiny, jež si pohrává se zdroji a bohatstvím státu a nechává většinu chudého obyvatelstva snášet tíži takzvaných ‚ekonomických reforem‘, které nemají viditelné účinky.“

Korupce a špatně navržené politiky nejsou výlučně věcí rozvojových zemí. V České republice charakterizoval bývalý prezident Václav Havel privatizační proces jako ‚mafianský kapitalismus‘ a místní platforma Social Watch nám ve své zprávě v pravý čas připomíná, že „značná část ztrát zbankrotovaných bank a fondů byla uhrazena daňovými poplatníky“. Daňová reforma přijatá roku 2007 je charakterizována

INDONÉSIE:

„Domácí násilí, zejména napadání žen manželi a děti rodiči, často propuká v dobách rostoucího ekonomického napětí. Dospělí a zejména muži, kteří ztrácejí naději a jsou drceni pocitem bezmoci, s mnohem větší pravděpodobností fyzicky napadají slabé a zranitelné členy rodiny. V době, kdy podíl nezaměstnaných a částečně zaměstnaných dosahuje 39 %, je mnohem víc rodin na hraně.“

ITÁLIE:

„Ačkoliv se Itálie zavázala, že jako přední cíle své politiky rozvojové pomoci stanoví snížení chudoby, dosažení rovnosti pohlaví a Rozvojové cíle tisíciletí, kvantita a kvalita jejího financování určeného na podporu všeobecného přístupu ke zdravotním službám, vodě a vzdělání je pořád pod evropskými a mezinárodními standardy.“

slovy „chudým brát a bohatým dávat“. Podobná slova používá kanadská Social Watch: „Kanada patří k malé skupině zemí, které snížily úroveň zdanění takovým způsobem, aby z toho měli největší prospěch ti, kdo jsou už dnes nejbohatší.“ V Paraguaji, kde je daňový systém tak nespravedlivý, že se vůbec nedaní příjmy, nedávné reformy státních příjmů „rozšířily daňovou základnu tím, že získávají příjmy hlavně z nepřímých daní. Jejich tíha padla hlavně na střední třídu a chudé,“ přičemž lidé s vysokými příjmy nadále nijak významně nepřispívají do státní pokladny.

Závod o to, kdo dřív dosáhne na dno v daňové politice, je výsledkem vzájemné soutěže zemí o přilákání zahraničních investorů. Vytvářejí se „zóny volného obchodu“ vyjmuté z národní daňové povinnosti (a někdy také ze zákonů a ústavních záruk à la Guantánamo). V Maroku „jsou bezcelní zóny často

obviňovány z porušování ekonomických a sociálních práv dělníků“ a v Ugandě je situace práv lidí pracujících v odvětvích pěstování květin a hoteliérství „vážná a zhoršuje se“.

Klíčovou složkou jakékoli strategie snižování chudoby a uskutečňování práv ESC je zajištění nejpodstatnějších sociálních služeb (vzdělání, zdravotní péče, pitná voda). Skupiny Social Watch podávají zprávy o kvalitě těchto služeb a v poslední době také zkoumají, jak jsou přesně placeny a kým. Brazilská Social Watch došla po podrobném přezkoumání státního rozpočtu k závěru, že „ve spleti nepřímých daní, přímých příspěvků do systému sociálního zabezpečení jako podmínky pro přiznání dávek a odvádění části těchto peněz na jiné účely jsou zvýhodněni právě ti lidé, kteří financují programy na prosazování práv ESC“. Řečeno jinými slovy, nedochází k vůbec žádné

KAMERUN A OBČANÉ S POSTIŽENÍM: MNOHO PŘIJATÝCH ZÁVAZKŮ, MÁLO VÝSLEDKŮ

Federation of Civil Society Organizations of Cameroon (FOSCAM)¹

Šedesát let po Všeobecné deklaraci lidských práv a devět po deklaraci Africké dekády zdravotního postižení jsou práva lidí s postižením v Kamerunu stále ignorována.

Kamerun podepsal a přijal většinu mezinárodních dohod týkajících se míru, bezpečnosti a rozvoje. Nicméně, když byla přijata v roce 2006 Konvence o programu pro celosvětovou aktivitu ve prospěch lidí s postižením, schválená OSN v roce 1981, Kamerun tento dokument, který vstoupil v platnost v dubnu 2008, nepodepsal.

V březnu 2000 se v Kamerunu uskutečnila schůzka Národní řídicí komise pro aktivitu Africké dekády zdravotního postižení (ADPD 1999 – 2009), jejímž výsledkem byl návrh akčního plánu v roce 2002. Pro rok 2008 byl ohlášen vznik Národní kontrolní komise, ale dosud nebyla vytvořena. Nevznikly ani žádné národní strategie pro uskutečnění Národního plánu.

Do dnešní doby jsou v Kamerunu práva lidí s postižením, v nelepším případě, uznána pouze na papíře. Navzdory přijatým mezinárodním dohodám, odráží absence specifických státních politik chybějící opravdu přijaté závazky ohledně práv lidí s postižením. ■

1 ANACLAC, COSADER, UNAPHAC, Club UA-Cameroon, APICA, CIPI, IDF Bamenda, ADEID, CNJD, CANADEL, CAMNAFAW, CNJD, CIPI, CRADIF, APRIS, APSC, CERUT, CRADEC, DMJ a CGT-Libertés.

MOLDÁVIE:

„Neexistuje efektivní zákonný opravný prostředek proti genderové diskriminaci. Nedostatek citlivosti vůči genderu pocíťovaný na soudech a úřadech střežících dodržování zákonů způsobuje, že je ženám odírána spravedlnost, zvláště v případech násilí na genderovém základě.“

PORTUGALSKO:

„Osmnáct procent obyvatel je pod hranicí chudoby. Tento údaj je ještě závažnější, pokud vezmeme v úvahu, že hranice chudoby v Portugalsku odpovídá přibližně 52 % hranice chudoby pro všech 25 členů EU (EU-25) a méně než polovinu této hranice v původní patnáctce (EU-15). Navíc je Portugalsko jednou z nejnerovnějších zemí v EU: roku 2006 byl příjem nejbohatších 20 % obyvatelstva 6,8krát vyšší než příjem nejchudších 20 %.“

SLOVINSKO:

„Chudoba mezi starými lidmi a dětmi v předchozím desetiletí vzrostla ... Nevládní organizace pracující s marginalizovanými skupinami a ombudsman pro lidská práva odsoudili sociální diskriminaci, která způsobuje vysokou úroveň chudoby a bezdomovectví mezi starými a nemocnými lidmi, Romy, matkami s malými dětmi a v dalších sociálních skupinách s minimálním majetkem.“

TANZANIE:

„Globalizace proměnila Tanzanii v trh pro zfalšovaná léčiva včetně padělků antibiotik, hormonů, steroidů a léků proti malárii, rakovině a různým virózám. V roce 2005 překročil objem prodeje falšovaných léků v celosvětovém měřítku 3,5 miliardy USD ročně a pokud se proti tomu nic nepodnikne, může se do roku 2010 zvýšit na 75 miliard USD. Zvláště škodlivé jsou padělky léků proti malárii: na tuto nemoc umírá ročně asi milion lidí a podle Světové zdravotnické organizace by se přibližně jedné pětině těchto úmrtí dalo zabránit, pokud by se k léčení použila skutečná léčiva.“

přijímají rozhodnutí, prokazují malou schopnost reagovat konstruktivně na kampaně lidských práv a jejich návrhy, a mobilizování širokých kampaní za lidská práva je nadále obtížné. Občané příliš nevěří, že by jejich aktivita mohla vést k pokroku, a velmi se zdráhají zapojit do iniciativ občanské společnosti.“

Litevci se také stavějí velmi skepticky ke své schopnosti bránit vlastní práva. V průzkumu konaném roku 2006 odpověděly tři čtvrtiny respondentů, že byla porušena jejich práva a že si nestěžovali. Čtyřiasedmdesát procent respondentů prohlásilo, že by se neobrátilo na státní instituce se žádostí o nápravu, protože by to podle nich bylo marné. Co je ještě horší, litevští aktivisté Social Watch konstatují, že „také veřejnost se podle všeho vzdala lidových protestů, které úřady obvykle ignorují“.

Tato zjištění jsou v ostrém protikladu se zkušenostmi skupiny Social Watch v Beninu. V této africké zemi začala roku 2003 decentralizace vlády, jež poskytla 77 komunám řídicí a administrativní autonomii, při níž mohou samy určovat místní priority a volit prostředky k řešení problémů. V důsledku toho se mobilizovaly organizace občanské společnosti a začaly tlačit na stát, aby zvýšil finanční podporu takzvaným mezikomunálním solidárním fondům a poskytoval také různé dotace komunám, na jejichž správu zblízka dohlížíjí občané. Objem těchto finančních fondů vzrostl v letech 2003 až 2008 z 1,6 milionu USD na 4,9 milionu USD.

V Kolumbii došlo v posledních letech navzdory politickému násilí k zesílení sociální mobilizace venkovského obyvatelstva, domorodých národů, odborů, lidí afrického původu, žen, oběti zločinů spáchaných státem, gayů, lesbiček a aktivistů lidských práv. Tato mobilizace byla zaměřena proti neustálému porušování práv, na podporu vyjednávání míru v ozbrojeném politickém a sociálním konfliktu a na řešení vážné humanitární krize.

Pozorovatelé ze Zambie vyjadřují všeobecně sdílený názor, když prohlašují, že „jak stát, tak mezinárodní společenství nese vinu za „zločiny proti lidskosti“, k nimž patří nejmenší očekávaná délka života u lidí mladších 40 let, vysoká úmrtnost všeobecně a zejména v mateřství, rostoucí negramotnost, násilí proti ženám a velmi vysoká úroveň chudoby“.

V Senegalu „politika strukturálních úprav zahrnující privatizaci nejzákladnějších služeb (voda, energie, doprava) nedosáhla deklarovaného cíle znovuoživení ekonomiky. Ve skutečnosti tato politika zbavila zemi průmyslu, což mělo katastrofální sociální následky: ztrátu tisíců pracovních míst, mimořádně vysokou nezaměstnanost a masivní migraci do velkých měst.“ V této souvislosti „oficiální mechanismy k prosazování a ochraně lidských práv spíše zeslábly než posílily“ a veřejné projevy opozice jsou omezovaly častými zákazy protestních akcí, obtěžováním novinářů a beztrestností osob, které

redistribuci bohatství. V Indii, která je společně s Brazílií považována za jednu z úspěšně se rozvíjejících ekonomik, sice HDP roste o víc než 9 % ročně, ale „otázka, zda bude vláda poskytovat základní služby marginalizovaným a zranitelným sektorům, zůstává bez odpovědi“.

Podepsáním Severoamerické dohody o volném obchodu (NAFTA, North American Free Trade Agreement) s USA a Kanadou se Mexiko stalo první rozvojovou zemí, která vstoupila do tohoto druhu „partnerství“ se všemi souvisejícími makroekonomickými podmínkami. Mexiko se oficiálně zavázalo, že „zaručí neomezený respekt k lidským právům a k boji za jejich prosazování a obranu,“ ale mexická skupina Social Watch dochází k závěru, že „ekonomický model, jehož přezkoumání stát odmítá, nepodporuje reálný rozvoj, ale vytváří sociální nespravedlnost, ničí životní prostředí a různými způsoby porušuje občanská, politická, ekonomická, sociální, kulturní a ekologická práva obyvatel“.

V Kostarice, zemi, kde stát tradičně zaručoval všeobecný přístup k základním sociálním službám,

se uzavření Dohody o volném obchodu (Free Trade Agreement, FTA) s USA stalo vysoce kontroverzní otázkou. Bylo vyhlášeno referendum o FTA, ale přívrženci volného obchodu namísto povzbuzování racionální debaty o těchto otázkách spustili kampaň, jež otevřeně usilovala o vyvolání strachu mezi voliči. Poté, co bylo odhaleno rozsáhlé porušování volebních zákonů, byl nucen rezignovat viceprezident. Dohoda ale zůstala v platnosti a země se tak stala zranitelnější důsledky krize, která přišla ke konci roku 2008, k čemuž přibyl zatím neřešený problém, jak obnovit důvěru v demokratické instituce.

V Malajsii mezitím protesty proti FTA s USA dosáhly toho, že tato dohoda nebyla podepsána před vypršením předběžné dohody roku 2007. Místní Social Watch prohlašuje, že „je třeba uvolnit vládní kulturu utajování, jestliže má v zemi zavládnout otevřenost, povinnost skládat účty ze své činnosti a transparence nutná pro širokou účast veřejnosti na ekonomickém rozvoji“.

Tyto prvky jsou podmínkou účasti veřejnosti, nemusí však stačit. V Polsku „ti, kdo

spáchaly politické zločiny, defraudovaly veřejné fondy nebo se provinily mučením. Také porušování práv žen a dětí (byť by nebylo jasně „politicky motivováno“) v této situaci dosahuje „znepokojivých rozměrů, charakterizovaných případy sexuálního obtěžování a násilí, znásilnění, vražd, nucených manželství, genitálního mrzačení a pedofilie“.

Na Srí Lance zvítězili političtí vůdci ve volbách roku 1994 a 2005 pomocí slibů, že zastaví privatizaci a další opatření požadovaná Světovou bankou a Mezinárodním měnovým fondem. Jakmile však získali moc, nestoudně porušili své volební sliby a pokračovali ve stejné politice, kterou předtím od-

soudili. Pokusili se o privatizaci vodního hospodářství, školství a zdravotní péče, přičemž přidělovali ještě víc peněz na investice do infrastruktury, jež měly do země přitáhnout zahraniční investory.

Podle národní platformy Social Watch „znemožňovat lidem, aby využívali svou tvořivost k překonání hladu a chudoby, a snažit se tak zavděčit globálním ekonomickým mocnostem usilujícím o co největší zisky, je porušením práv – a to nejhorším ze všech, protože je spojeno s porušováním jiných práv, jako je právo na svobodu projevu, právo na sociální zajištění, právo organizovat se a právo žít v bezpečí“.

◎ TEMATICKÉ ČLÁNKY

Probuzení: skutečný příběh daně

V listopadu a prosinci 2008 se hlavy států a vlád z celého světa zúčastní konference konané pod záštitou Organizace spojených národů v katarském Dohá a budou na ní diskutovat o financování rozvoje. Novou velkou otázkou je daň. Mocné finanční zájmové skupiny zejména z Británie a Spojených států lobují proti reformám mezinárodního zdanění. Nevládní organizace a jednotlivci, které znepokojuje chudoba ve všech částech světa, musí jednat rychle a rozhodně, aby pomohli zajistit úspěch reforem.

Nicholas Shaxson
John Christensen
Tax Justice Network

Historické pozadí

Když se blížila ke konci druhá světová válka, ekonomové John Maynard Keynes z Británie a Harry Dexter White ze Spojených států načrtli, jak se z popela konfliktu vynoří finanční architektura světa. Jejich práce vedla k Brettonwoodským dohodám uzavřeným v červenci 1944 a k vytvoření Světové banky a Mezinárodního měnového fondu (IMF, International Monetary Fund).

Keynese a Whitea zvlášť znepokojoval únik kapitálu z Evropy: pokud by z těchto zemí odtéklo bohatství, dále by to destabilizovalo otrěsené evropské státy a mohlo by je to obrátit směrem k sovětskému bloku. Věděli dobře, jak obtížné bude kontrolovat toky kapitálu přes národní hranice a k tomu předložili následující návrh: transparentnost. Chtěli, aby vlády zemí přijímajících prchající kapitál (jako byly Spojené státy) automaticky sdílely informace s těmi evropskými (a dalšími) zeměmi, které trpěly únikem kapitálu, a aby tak odesílající země ‚viděly‘ majetek, který jejich občané posílají do zahraničí. Toto opatření nemělo pouze umožnit slabým zemím, aby přiměřeně zdaňovaly příjmy svých občanů, ale také odstranit jednu z velkých pobídek pro únik kapitálu. Utajení umožňuje bohatým občanům a korporacím, aby přesouvali svůj majetek mimo dosah zdanění a vyhýbali se své odpovědnosti vůči demokratickým společnostem, z nichž vyšlo jejich bohatství.

Proti transparentnosti tvrdě lobovala finanční komunita USA a Keynesovy a Whiteovy návrhy byly v konečné podobě dohody zakládající IMF rozředěny. Mezinárodní spolupráce nebyla ‚požadována‘, ale pouze ‚povolena‘. Důsledky tohoto úspěšného lobování daleko přesáhly hranice Evropy a od té doby přináší obvyklejším lidem po celém světě jak v bohatých, tak v chudých zemích skutečné katastrofy.

Dnes má jen velmi málo zemí smlouvy o výměně informací a omezený počet těch, které si informace vyměňují, tak činí jen ‚na vyžádání‘. Jak nedávno prohlásil John Christensen a David Spencer z Tax Justice Network (Síť pro daňovou spravedlnost) ve Financial Times: „Jinými slovy, pokud o něco požádáte, musíte předem vědět, co hledáte. To je šokující a naprosto nedostatečné. Potřebujeme automatickou výměnu daňových informací mezi kompetentními úřady a musí být do ní zahrnuty všechny rozvinuté země.“

Už se nemůžeme dál tak silně soustředit na pomoc, pokud nevnese do debaty jako ústřední bod daň. Pomoc je přínosem, ale její asi největší nevýhodou je, že se sebou nese odpovědnost vlád a dalších příjemců vůči dárcům a ne občanům (a také závislost na nich).

Rozsah toho, co bylo puštěno z řetězu, je stále jasnější. Podle zprávy Světové banky překračuje každý rok hranice 1000 až 1600 miliard USD pokoutních peněz, přičemž asi polovina (kolem 500-800 miliard USD) přichází z rozvojových a přechodových ekonomik. Srovnáme to s pouhými 100 miliardami USD zahraniční pomoci, které poskytují ročně všechny země Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) nejchudším zemím světa. Utajení a nízké (nebo nulové) daně jsou hlavními pobídkami pro podlouhé kapitálové toky. Je jasné, že mezinárodní transparentnost přehraničních finančních toků je jednou z nejdůležitějších globálních otázek naší doby. Je pozoruhodné, že jí mezinárodní rozvojová komunita věnovala po tak dlouhou dobu tak málo pozornosti.

Jestliže by bylo zrušeno utajování a kapitál by byl patřičně zdaněn, proměnilo by to ekonomiky a veřejné finance rozvojových (a bohatých) zemí a do značné míry by to zabránilo elitám, aby se obohacovaly na úkor obyčejných občanů.

Cesta do Dohá

V současnosti neexistují žádné globální mnohostranné dohody nebo orgány, které by umožňovaly rozvojovým zemím zjistit, jaké jsou příjmy jejich obyvatel ze zahraničních aktiv v zemích, jako jsou Spojené státy, Spojené království, Švýcarsko, Lucembursko, Singapur nebo kdekoliv jinde, a pomáhaly by rozvojovým zemím při vybírání dlužných daní z těchto příjmů.

Konference, jež se bude konat v Dohá od 29. listopadu do 2. prosince 2008 (neplést si ji s jednáními o globální obchodní dohodě probíhajícími v Dohá pod patronátem Světové obchodní organizace) má potenciál k tomu, aby položila základy k provedení věci, jejíž realizace nebyla umožněna Keynesovi a Whiteovi – automatické výměně daňových a jiných informací mezi zeměmi na globálním, mnohostranném základě.

Určitě to není nemožné: takový systém už totiž existuje na regionální úrovni v Evropě, kde si země zařazené do tohoto systému automaticky navzájem vyměňují informace o příjmech svých obyvatel

sídlících v jiných zemích, což umožňuje řádné placení daní.

V systému EU jsou ovšem díry. I když se některé z nich ucpávají, zůstává jedna velká mezera – Evropané, kteří chtějí ukryt své peníze před zdaněním, je mohou prostě uložit jinde – například v Singapuru. Řešením je uplatnit zmíněný systém globálně, zejména také v rozvojových zemích.

Mnohem víc transparentnosti je zapotřebí také v jiných důležitých aspektech. Přibližně 60 % světového obchodu představují vnitřní přesuny uvnitř nadnárodních společností, přičemž ceny, v nichž se tyto vnitřní přesuny účtují, jsou manipulovány společnostmi tak, aby jejich daňové povinnosti byly co nejnižší.

Raymond Baker, světová autorita na podlouhé finanční toky a autor přelomové knihy Capitalism's Achilles Heel (Achillova pata kapitalismu) odhaduje, že nesprávné určování cen a zneužívání cenotvorby při transferech samo o sobě (pokud jsou tyto praktiky vůbec známy) dosahuje ročně hodnotu 500 až 750 miliard USD. Řešení je složitým úkolem vyžadujícím mezinárodní spolupráci; jedním z nejjednodušších přístupů je využití výkaznictví podle jednotlivých zemí.

Výkaznictví podle jednotlivých zemí je nutné, protože současné mezinárodní předpisy a účetní standardy nepožadují na nadnárodních společnostech, aby rozepisovaly a zveřejňovaly své platby, zisky a daně odděleně pro každou jurisdikci, v níž působí. Místo toho mohou shrnovat údaje z několika zemí do jediného čísla platícího pro celý region (například ‚Afriku‘). To znemožňuje vnějším subjektům – ať jsou to jednotlivci, kteří chtějí, aby se jejich vládcí zodpovídali z tajných plateb od nadnárodních společností, nebo národní daňové úřady, které chtějí vědět, jestli nejsou podvádný – získat údaje za jednotlivé země. Potřebujeme pravidla, která by přiměla nadnárodní společnosti zveřejňovat tyto údaje automaticky.

Příprava na Dohá

Problémy spojené s trhlami v mezinárodním zdanění nelze odstranit jediným opatřením a žádná země nemůže dosáhnout smysluplné změny osamoceně. Klíčem je mezinárodní spolupráce mezi státy.

Koncem 90. let se OECD vážně pokusila o vytvoření koalice rozvinutých zemí ke společné akci z transparentnosti mezinárodního bankovníctví. Po určitých počátečních úspěších se ovšem tyto snahy zhroutily, zčásti proto, že od nich zběhly Spojené státy – poté, co se ve volbách roku 2000 stal prezidentem George W. Bush.

K tomu navíc přistupuje problém, že OECD je regionální instituce - takzvaný klub bohatých, který nemá dost legitimity, aby nastolil mezinárodní normy platící pro všechny země. Existuje ovšem organizace, která může legitimně mluvit za globální komunitu: Organizace spojených národů (OSN). Letos bude hostitelem setkání v Dohě, což je pro ni výborná šance, aby vstoupila do hry.

OSN už položila solidní základy k řešení problematiky daní svou zprávou z roku 2001, kterou vypracoval „Panel na vysoké úrovni pro financování rozvoje“ (High-Level Panel on Financing for Development). Dokument je znám také pod názvem Zedillova zpráva, podle předsedy panelu Ernesta Zedillo, bývalého prezidenta Mexika. Tato zpráva vyzvala ke sdílení informací o daních na mnohostranném základě a k tomu, aby se zemím poskytla technická pomoc při správě daní a sdílení daňových informací v zájmu zdanění kapitálových úniků.

Iniciativa uvázla poté, co proti změnám začaly opět lobovat finanční zájmové skupiny; roku 2002 pak OSN svolala do mexického Monterrey schůzku hlav států k diskusi o plánech na financování rozvoje v rozvojovém světě. Výsledný Monterreyský konsensus posunul věc kupředu, takže dnes působí jako základní dokument v mnoha otázkách včetně daňové politiky ve prospěch rozvoje.

Na následném Světovém summitu roku 2005 se OSN rozhodla „podporovat snahy o omezení úniku kapitálu a opatření k omezení pokoutních převodů fondů“. V prosinci 2007 pak Valné shromáždění OSN rozhodlo o konání „Následné mezinárodní konference o financování rozvoje a posouzení realizace Monterreyského konsensu“ – což je oficiální název letošního setkání v Dohě.

Jako další velká věc jsou na řadě daně

Jedna ze šesti částí konference v Dohě bude věnována diskusi o daních pod tématem „Mobilizace domácích finančních zdrojů pro rozvoj“. Ovšem zdanění včetně úzce související otázky mezinárodní finanční transparentnosti je tak důležité, že se musí stát ústředním bodem debat a jejich závěrů. Lidé se začínají probouzet a uvědomovat si obrovský objem finančních zdrojů, jež jsou odčerpávány z některých zemí patřících k nejnchudším na světě. Neuvěřitelný nový výzkum analyzující únik kapitálu ze 40 afrických zemí, který provedla univerzita státu Massachusetts v Amherstu, uvádí následující odhad:

Skutečný únik kapitálu za období 35 let dosáhl u 40 zemí celkové částky přibližně 420 miliard USD (v dolarech roku 2004). Připočítají-li se k tomu výnosy z úroků, akumulovaný objem uniknuvšího kapitálu činil ke konci roku 2004 přibližně 607 miliard USD.

Skoro všechny peníze, které proudí v podobě kapitálu z Afriky, zůstávají venku. Srovnáme toto číslo s celkovým vnějším dluhem zmíněných zemí, který roku 2004 dosahoval 227 miliard USD. Zadlužené africké země byly donuceny k přijetí bolestivých ekonomických opatření a musely věnovat své skromné zásoby cizích měn na splácení dluhů, zatímco v nich současně docházelo k masivním přesunům soukromého kapitálu

Nyní vidíme znamení, že se světové veřejné mínění rychle obrací ve prospěch akcí proti celosvětovým daňovým podvodům a lidem, kteří jim napomáhají. Jak říká Mike McIntyre: „Kodex jednání může pomoci ke vzniku názorového klimatu, v němž se daňoví vydavatelé už nebudou moci s úspěchem vydávat za uprchlíky před utlačitelstvími vládami, ale budou považováni za to, čím jsou – za sobecké, do sebe zahleděné lidi, kteří podkopávají dobré vládnutí a pomáhají udržovat dvě třetiny lidstva v chudobě.“

do finančních center Západu. Tato soukromá aktiva přesahují zahraniční závazky kontinentu s tím ironickým důsledkem, že subsaharská Afrika je „netto věřitelem“ zbytku světa.

Mezi aktivity a závazky je jeden zcela zásadní rozdíl: soukromá vnější aktiva patří nepočtem a majetným elitám, zatímco veřejné vnější dluhy nesou prostřednictvím vlád všichni obyvatelé. Co je ještě horší, kapitálové úniky směřují skoro výlučně do těch míst světa, kde vládne utajování. To nejenže podněcuje k daňovým únikům, jež berou Africe investiční kapitál a miliardy dolarů na ztracených daňových příjmech států, které pak musí nahrazovat pomoc, ale pobízí to také k nejhrůznějším kriminálním aktivitám, jako je korupce. Pro ty, koho znepokojují africké dluhy a problémy vládnutí, je tato skutečnost druhou, skrytou stranou mince. Podobné výzkumy by je měly vyburcovat.

K místům, kde vládne utajování, nepatří pouze tradiční daňové ráje, jako jsou Kajmanské ostrovy, Jersey nebo Švýcarsko, ale také největší světová finanční centra – zejména New York a Londýn. V květnu 2008 zveřejnil Reuters zprávu, že dřívější liberijský prezident Charles Taylor, jehož vojska používala rutinně jako válečné zbraně mrzačení a znásilňování, uléval velká množství peněz do banky v USA – která od něj peníze zřejmě ráda přijímala a na nic se neptala. To se děje zcela běžně.

Ne každému v Americe se to však líbí. V květnu 2008 předložili senátoři Barack Obama, Carl Levin a Norm Coleman návrh zákona, který se snaží omezit utajování finančních informací ve Spojených státech. Jak řekl Levin:

„Každý rok umožňují Spojené státy lidem, aby v této zemi vytvořili skoro dva miliony korporací a společností s omezeným ručením bez toho, že by věděly – nebo se dokonce ptaly – kdo jsou uživatelé stojící v jejich pozadí. I v tomto okamžiku osoba zakládající americkou korporaci nebo s.r.o. poskytuje státu méně informací než kolik je zapotřebí k otevření bankovního účtu nebo získání řidičského průkazu. Tyto slabiny naší praxe registrace společností využívají zločinci. Vytvářejí v USA nové korporace a s.r.o. a používají tyto entity k trestné činnosti sahající od terorismu k obchodu s drogami, praní špinavých peněz, daňových únikům, finančním podvodům a korupci (...) naši strážci zákona musí být příliš často zticha, když je partneři v jiných zemích žádají o informace, kdo vlastní nějakou korporaci

v USA, která se dopouští zločinů na jejich území. Skutečností je, že Spojené státy jsou na tom s odpověďmi na podobné žádosti stejně špatně jako daňový ráj na nějakém ostrůvku.“

Značná část peněz přitékajících do Spojených států pochází samozřejmě z rozvojových zemí.

V Británii se děje něco podobného, i když se při tom používají trochu odlišné mechanismy. Británie mistrně využívá své příbřežní korunní državy (například Jersey nebo Guernsey) a zámořská teritoria (například Kajmanské ostrovy nebo Bermudy), jež fungují jako chapadla hlavních londýnských finančních trhů, která shrabují peníze z celého světa. Jak Spojené státy tak Spojené království hospodaří s velkými finančními a obchodními deficity; tím, že zahalují tajemstvím finanční přtoky a že je nezdaňují (přičemž se o výtěžek dělí se zeměmi, které jsou jejich oběťmi), pomáhají přitahovat peníze k financování těchto deficitů. Snahy Británie a Ameriky o to, aby vypadaly jako štedří dárci, když přitom obě země přijímají skrytě mnohem větší objemy špinavých peněz, působí poněkud cynicky.

Nejde jen o to, kolik se získá peněz, ale jak se získávají

Rozsah finančních toků odcházejících z rozvojových zemí vysvětluje, proč pro ně mají tak zásadní význam daně. Je však ještě jedna dimenze, která může být stejně důležitá. Daně a zejména přímé zdanění (na rozdíl od nepřímých daní, jako je DPH nebo dovozní clo) jsou mocným nástrojem ke zlepšování vládnutí.

To je další disciplína vznikající v oblasti mezinárodního rozvoje. Nová kniha Taxation and State-Building in Developing Countries: Capacity and Consent (Zdanění a budování státu v rozvojových zemích: schopnost a souhlas), jejímiž editory jsou Deborah Bräutigam, Odd-Helge Fjelstad a Mick Moore, vysvětluje, jak jsou daně

...novou frontou pro ty, kdo se starají o budování státu v rozvojových zemích. Politický význam zdanění přesahuje získávání příjmů (...) zdanění může sehrávat ústřední roli při vytváření a udržování moci států a při utváření jejich vazeb ke společnosti. Roli zdanění při budování státu lze vidět ve dvou hlavních oblastech: ve vytváření společenské smlouvy založené na vyjednávání o daních, a ve stimulu k budování institucí daněm nutnosti získávat příjmy. Pokrok v první oblasti může napomáhat demokracii. Pokrok v druhé oblasti posiluje schopnosti státu. Oba mají potenciál k podpoře legitimity státu a posilování vzájemné odpovědnosti mezi státem a jeho občany.

Už se nemůžeme dál tak silně soustředit na pomoc, pokud nevneseme do debaty jako ústřední bod daně. Pomoc je přínosem, ale její asi největší nevýhodou je, že s sebou nese odpovědnost vlád a dalších příjemců vůči dárčům a neobčanům (a také závislost na nich). Daň je něco jiného: zdroj financování rozvoje, z něhož lze nejlépe vyzvoovat odpovědnost a který je neudržitelnější. Při ní jsou státy odpovědné občanům, ne dárčům. Zmírňuje závislost na pomoci. Jak to formuluje Keňská finanční správa (Kenya

Revenue Authority): „Plat své daně a osvobodíš svou zemi.“ To už dávno vědí ti, kdo studují evropské a americké dějiny a znají slavné heslo „žádné zdanění bez zastoupení“ (no taxation without representation). Z nějakého důvodu začíná být teprve teď jeho význam uznáván také v oblasti rozvoje. Jak vysvětluje ve svém nedávném textu Deborah Bräutigam:¹

V praktických zájmech komunity zabývající se pomocí do značné míry chybí diskuse o potenciálních přínosech zdanění pro budování státu. Namísto zvyšování příjmů v ní vládní tendence zdůrazňovat zvyšování pomoci (nebo snižování nákladů). Úloha zdanění při budování státu by měla být mnohem důležitější otázkou pro ty, kdo jsou znepokojeni problémy zhroutených států, slabých vlád a nedostatku demokracie po celém rozvojovém světě (...) vysoké objemy pomoci mohou vytvářet pro dárcy a vlády pobídky, jež ztěžují budování schopnějšího a ohleduplnějšího státu.

Účastníci a pozorovatelé na konferenci v Dohá riskují, že stráví příliš mnoho času u otázky, kolik peněz se získává z daní, a málo času u toho, jakým způsobem se získávají příjmy. Je třeba provést mnohem více výzkumů, včetně výzkumu dopadů mezinárodního zdanění, daňových rájů a mezer v daňových systémech rozvojových zemí, jakož i způsobů, jakými tyto země získávají příjmy.

Výbor OSN pro daně

Británie a Spojené státy v jednom řídku s některými dalšími světovými daňovými ráji jsou v čele boje proti zvýšení transparentnosti. Jedním z málo známých fór, kde se tento boj odehrává, je OSN – konkrétněji Daňový výbor OSN.² Tento výbor je klíčovým orgánem pro tvorbu obsahu konference v Dohá a tvoří jej představitelé jak rozvinutých, tak rozvojových zemí. Naneštěstí příliš mnoho zemí zastoupených ve výboru, „rozvojových“ stejně tak jako bohatých, jsou ve skutečnosti daňové ráje – patří k nim Barbados, Bahamy, Švýcarsko, Spojené království a Irsko. Přítom základem k určení našich priorit, pokud jde o daňové ráje, musí být srovnání počtů obyvatel daňových rájů v rozvojových zemích, které se snaží zachovat své příjmy, jako je například Barbados nebo Kajmanské ostrovy (ty mají 45 000 obyvatel), s množstvím lidí postižených činností daňových rájů (v případě Afriky přes 600 milionů).

Je velmi důležité, aby občanská společnost vzala na vědomí tento výbor a jeho aktivity včetně jejich širších souvislostí a snažila se ze všech sil, aby v něm byl slyšet její hlas. Zatím v něm skoro naprosto chybí, což umožňuje mocným zájmovým skupinám ovládat a překrucovat agendu výboru.

Naléhavé: je zapotřebí kodex jednání

Je několik klíčových oblastí, v nichž OSN a zejména setkání v Dohá může napomoci pokroku, který by znamenal větší dobro než veškerá zahraniční pomoc dohromady. Všechny tyto oblasti vyžadují silnou podporu globální občanské společnosti.

Jednou z nich je myšlenka kodexu OSN pro jednání v daňových záležitostech. První krok k němu byl učiněn v listopadu 2006, kdy Daňový výbor OSN svým hlasováním schválil princip, podle něhož je třeba vypracovat kodex jednání ve věci úniků kapitálu, mezinárodních daňových úniků (jež jsou už ze své definice nezákonné) a vyhýbání se daním (které je technicky vzato legální, ale je v rozporu s přáním volených parlamentů). Výbor požádal o rozpracování této otázky daňového experta z USA Michaela McIntyry. Je to vůbec poprvé, co se stalo něco podobného.

Abyste bylo dosaženo maximálního účinku, měl by být kodex jednání přijat Valným shromážděním OSN. K tomu je však nejdřív nutno učinit řadu kroků – technických kroků v rámci systému OSN, kde se vlivné zájmové skupiny daňových rájů pokusí překročit výsledek v zájmu vlastních cílů. Občanská společnost se musí mít napozoru, sledovat, jak věci postupují, a nahlas protestovat, když se budou vyvíjet špatně. Schůzka v Dohá v tom sehráje důležitou úlohu. Věci jdou rychle kupředu – a právě teď je čas jednat a angažovat se.

Ani přijetí Valným shromážděním OSN ovšem nebude stačit. Jakmile bude kodex přijat, musí ho začít energicky prosazovat jak signatářské vlády, tak soukromí aktéři a členové občanské společnosti.

Kodexům jednání se někdy říká „měkké zákony“, protože výslovně nestanoví metody, jakými mají být vynucovány. Vydávají přání, nikoli závazná pravidla provozu. Snaží se mobilizovat veřejné mínění (nebo přinejmenším mínění relevantních aktérů) a působí metodou přesvědčování, nikoli silou zákona.

Po léta se země stavěly k mezinárodním daňovým únikům a nadměrnému vyhýbání se daním se shovívavou nedbalostí. Nyní vidíme znamení, že se světové veřejné mínění rychle obrací ve prospěch akcí proti celosvětovému daňovému podvodům a lidem, kteří jim napomáhají. Jak říká Mike McIntyre: „Kodex jednání může pomoci ke vzniku názorového klimatu, v němž se daňoví podvodníci už nebudou moci s úspěchem vydávat za uprchlíky před utlačitelstvími vládami, ale budou považováni za to, čím jsou – za sobecké, do sebe zahleděné lidi, kteří podkopávají dobré vládnutí a pomáhají udržovat dvě třetiny lidstva v chudobě.“

Jiné stěžejní oblasti, kterými je třeba se zabývat

V září 2007 předložila Tax Justice Network Daňovému výboru OSN 18 doporučení, mezi nimi následující:

- Požádat IMF, aby do svých Zpráv o dodržování norem a kodexů (Reports on the Observance of Standards and Codes) zahrnul informace o tom, zda území, která jsou finančními centry, poskytují zahraničním partnerům dostatečné informace a dohlížejí na otázky, jako je bankovní tajemství v daňových záležitostech a účinná výměna informací.
- Zvážit, zda úniky kapitálu (a z nich vyplývající

„... celkový objem kapitálu, který unikl [z Afriky], činil ke konci roku 2004 přibližně 607 miliard USD.“ Srovnejme toto číslo s celkovým vnějším dluhem zmíněných zemí, který roku 2004 dosahoval 227 miliard USD. V zadlužených afrických zemích docházelo k masivním přesunům soukromého kapitálu do finančních center Západu. Tato soukromá aktiva přesahují zahraniční závazky kontinentu s tím ironickým důsledkem, že subsaharská Afrika je „netto věřitelem“ zbytku světa.

daňové úniky) nemají zakládat korupční jednání podle Protikorupční konvence OSN (UN Convention Against Corruption) – a to pro všechny jejich účastníky, včetně subjektů vyhýbajících se daňové povinnosti, prostředníků umožňujících daňové úniky i finančních center, jež manipulují s fondy z daňových úniků a ukládají je.

- Považovat únik kapitálu a daňový únik za prání špinavých peněz v duchu příslušných konvencí a statutu institucí, jako je speciální jednotka IMF pro finanční akce (IMF Financial Action Task Force).
- IMF, Světová banka a OECD by měly ve spolupráci s finančními centry poskytovat rozvojovým zemím pomoc při řešení kapitálových a daňových úniků.

Je nutné zabývat se všemi těmito opatřeními dlouhodobě nejen bezprostředně před setkáním v Dohá a v jeho průběhu, ale také ve vzdálenější budoucnosti. Mezinárodní finanční reforma si vyžádá mnoho let.

Mění se nálada

Změny byly dosud blokovány; zájmové skupiny byly příliš silné a občanská společnost ve věcech mezinárodního zdanění téměř spala. Globální nálada se nicméně mění. Jedním z důvodů je, že už existují občanské skupiny – zejména Tax Justice Network a Global Financial Integrity, jež jsou schopny poskytovat dalším angažovaným kvalitní analýzy a doporučení.

Navíc na rozdíl od většiny otázek, jež jsou součástí agendy „rozvoje“, škody způsobované daňovými ráji a nepořádky v mezinárodním zdanění pocítuje nejen rozvojový svět, ale také nejbohatší země. V důsledku toho politická akce spojuje navzájem různé skupiny lidí se společnými zájmy.

Změnu si vycucují také události na finančních trzích. Proces finanční deregulace, který začal v 70. letech, umožnil místům, v nichž vládne utajování, a praktikám, které tato místa provádějí, aby rozkvétaly a metastazovaly do celé globální finanční architektury. Úvěrová krize, která začala roku 2007, otřásla důvěrou v samoregulační schopnost tržů a zvrátila proces deregulace, takže vstupujeme do období, kdy je mezinárodní spolupráce prosazována i na nejvyšších úrovních. Jak řekl v květnu 2008 Lawrence Summers, někdejší ministr financí USA:

1 „Taxation and Governance in Africa“, dostupné na www.aei.org/publications/pubID.27798/pub_detail.asp.

2 Plným názvem Výbor expertů na mezinárodní spolupráci v daňových záležitostech (Committee of Experts on International Cooperation in Tax Matters).

„Jsme svědky závodů o co nejnižší zdanění příjmů korporací, kdy státy snižují své sazby a podněcují podniky, aby si braly další půjčky a investovaly na jejich území. S tím úzce souvisí problém daňových rájů, jež se snaží přilákat bohaté občany sliby, že z velké části svého majetku nebudou platit vůbec žádné daně. Možná se nelze vyhnout tomu, aby globalizace vedla k určitému růstu nerovnosti; ale není nutné, aby také zpochybnila možnost progresivního zdanění. USA by se měly postavit do čela úsilí o globální spolupráci v oblasti mezinárodních daní.“

Návrh zákona proti zneužívání daňových rájů (Stop Tax Heaven Abuse Act), který předložil ještě jako kandidát na úřad prezidenta USA Barack Obama společně se dvěma dalšími senátory – demokratem a republikánem – uprostřed rozruchu vyvolaného šetřeními médií o daňových únikcích u soukromých dodavatelů ministerstva obrany, prudce mění politickou náladu ve Spojených státech.

Evropa bez ohledu na kazisvěty ve svých řadách, jako je Rakousko, Belgie, Británie, Lucembursko a Švýcarsko, chce do určité míry spolupracovat. Odhalení placených informátorů o tajných kontech mnoha bohatých Evropanů v Lichtenštejnsku pomohla vyvolat novou politickou vůli k řešení problémů daňových rájů a úniků.

V Británii a Nizozemí dnes novinové články vyvolávají parlamentní debaty o tom, zda mají demokratické země akceptovat agresivní vyhýbání se daním, jež praktikují obrovské maloobchodní firmy, nastrčené společnosti a jiné entity, nebo zda má být tolerováno britské ‚domovské právo‘ umožňující nejbohatším členům britské společnosti vyhnout se značné části své daňové povinnosti. Britské odbory nyní začínají agresivně prosazovat daňovou spravedlnost v rámci své vlastní agendy. Kapitálovými a daňovými úniky se začíná zabývat speciální skupina vedená Norskem a podporovaná občanskou společností. Tax Justice Network společně s Programem globální finanční poctivosti (Global Financial Integrity Program) sídlícím ve Washingtonu nyní zahajuje několikaletý výzkumný projekt financovaný Fordovou nadací, jenž poprvé v plném rozsahu veřejně odhalí a popíše globální strukturu míst praktikujících utajování.

Mnoho daňových rájů a zejména těch, které mají vazby na Británii, vzniklo nebo rozepjalo svá křídla v průběhu dekolonizace, když se po druhé světové válce hroutilo britské zámořské impérium a Británie hledala způsoby, jak ucpat trhliny. Nyní přišel čas k odlišení těchto reliktvů.

Zejména v Evropě si občanská společnost začíná konečně uvědomovat, jak škodlivou a vlivnou roli sehrávají v rozvoji daňové ráje. Proces související s konferencí v Dohá musí napomáhat tomuto probuzení a šířit je dál. ■

Další literatura

Tax Justice Network: <www.taxjustice.net>.

Tax Justice blog: <taxjustice.blogspot.com/>.

Tax Justice Focus, First quarter 2008, The Doha Edition: <www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/TJF_4-1_Doha.pdf>.

UN Financing for Development web site: <www.un.org/esa/ffd/>.

For general tax analysis: <www.taxresearch.org.uk/Blog/>.

Právní a finanční struktura EU: co z ní vyplývá pro základní lidská práva

Cílem rozvojové politiky Evropské komise je vymýcení chudoby. Počínaje rokem 1992 je do všech dohod se třetími zeměmi nebo regionálními uskupeními zahrnován jako podstatný prvek respekt k demokratickým principům, lidským právům a právnímu státu. Současně s tím ale není z hlediska dopadu na vymýcení chudoby vyhodnocována globální podpora liberalizace a deregulace, která je také ústředním prvkem rozvojové spolupráce. Důsledkem toho je zanedbávání a nedostatečné financování pomoci některým sektorům společnosti a podpory základních lidských práv – jako je vzdělání, péče o zdraví a uplatňování práv žen.

Mirjam van Reisen
EEPA
Simon Stocker¹
Eurostep

Obecným cílem rozvojové politiky Evropské komise (EC) je vymýcení chudoby se zvláštním důrazem na Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs, Millennium Development Goals) a lidská práva. Definice těchto práv může být velmi široká. V rámci rozvojové spolupráce zahrnuje takové aspekty, jako jsou sociální, politická a ekonomická práva, práva žen a také správa a lokální vlastnictví. V nejširším smyslu je však lze chápat jako právo nežít v chudobě: všude tam, kde je chudoba, dochází k mnohonásobnému porušování práv a důstojnosti lidských bytostí.

Ačkoliv EC s touto koncepcí teoreticky souhlasí, několik analýz poukazuje na nesoulad mezi použitým přístupem a prohlašovaným cílem: vzhledem k tomu, že se Evropská unie (EU) soustřeďuje na konkurenceschopnost Evropy v zahraničí, používá pomoc k podpoře liberalizace a deregulace. To může být hlubší příčinou nárůstu chudoby: nejnovější zprávy ukazují, že přes vysoké tempo ekonomického růstu, jež zaznamenává většina ze 49 nejméně rozvinutých zemí, se počet lidí žijících v chudobě zvyšuje.²

Rozpočet, priority a nástroje, které používá EU pro svou rozvojovou pomoc, mají celkově vliv na podporu lidských práv – přímý nebo nepřímý. Posuzujeme-li různé rozpočtové nástroje EC, je zřejmé, že nedokáží podporovat základní lidská práva v řadě oblastí.³

Struktura financování

EC v současné době řídí asi jednu pětinu oficiální rozvojové pomoci (ODA, Official Development Assistance) Evropské unie. V období let 2007 až 2013 dosáhne celkový objem rozvojové pomoci, kterou řídí EC, přibližně 52 miliard EUR.

V současnosti se financování spolupráce EU s rozvojovými zeměmi opírá o tři hlavní právní instrumenty: Evropský rozvojový fond (EDF, European Development Fund), Evropský instrument pro partnerství se

sousedy (ENPI, European Neighbourhood Partnership Instrument) a Instrument pro rozvojovou spolupráci (DCI, Development Cooperation Instrument).

EDF představuje hlavní nástroj financování rozvojové spolupráce EU se zeměmi Afriky, karibské oblasti a Pacifiku (ACP). Zajišťuje zdroje pro dohodu z Cotonou a zahrnuje rozvojovou spolupráci, politický dialog a obchod. EDF není součástí řádného rozpočtu EU a je financován odděleně přímými platbami členských států EU. Pro období 2008-2013 činí celkový objem EDF, desátého v pořadí, přibližně 22,6 miliard EUR.

ENPI je finanční nástroj pro země zahrnuté do Evropské politiky sousedství (ENP, European Neighbourhood Policy). ENP zajišťuje spolupráci EU se sousedními zeměmi na jihu a východě.

DCI, vytvořený roku 2006, pokrývá rozvojové země, které nejsou zahrnuty do předchozích dvou instrumentů – hlavně země Asie a Latinské Ameriky. DCI také pokrývá financování souboru tematických programů vhodných pro rozvojové země ve všech částech světa.

Jedním z klíčových úkolů DCI v jeho začátcích roku 2007 bylo prosazení rozvojové politiky EU jako základního politického rámce pro spolupráci EU se všemi rozvojovými zeměmi. K hlavním obecným cílům této politiky, zakotveným v příslušných smlouvách Unie, patří vymýcení chudoby. Deklarovaným základním předpokladem k dosažení tohoto cíle je řešení problému rovnosti pohlaví. Jako další ze základních předpokladů rozvoje se zdůrazňuje upřednostňování investic do zajišťování sociálních služeb. To bylo zvláště přijetím požadavku, aby bylo na tento účel použito minimálně 20 % celkové pomoci EC. Z titulu DCI bude v období 2007-2013 vydáno přibližně 16,9 miliard EUR.⁴

Programovací priority na národní a regionální úrovni

V rámci vnější spolupráce EC je programování zásadním rozhodovacím procesem, jehož cílem je definovat strategii EC pro země – příjemce vnější pomoci. Výsledná koncepce zakotvená ve strategických dokumentech pro danou zemi (CSP, country strategy papers), regionálních strategických dokumentech (RSP, regional strategy papers) a tematických programech by měla odrážet politiku EU a její základní principy. Navíc by měly rozhodovací procesy při tvorbě

těchto strategických dokumentů zahrnovat konzultace s vládními organizacemi i organizacemi občanské společnosti v partnerských zemích a také s členskými státy a jinými dárci. Bohužel neexistuje žádná strategie pro systematické zapojování občanské společnosti do těchto konzultačních procesů, která by zaručovala její podíl na stanovení politik a jejich realizaci na úrovni zemí.

Hlavními nástroji EC pro podporu lidských práv v rozvojové spolupráci jsou podpůrné systémy pro technické poradenství při realizaci. Tak například EC přispívá k podpoře základních sociálních a lidských práv ve své rozvojové pomoci vyvíjením pomůcek a programovacích směrnic k hlavním otázkám, jako je zdraví, HIV/AIDS a rovnost pohlaví, přípravou národních a regionálních ukázkových programů (NIP, RIP, National/Regional Indicative Programmes) a také dohodami o financování, v nichž jsou zakotveny důležité ukazatele sociálních aspektů.

Reálný pokrok v systematickém uplatňování těchto směrnic je ovšem malý. Ukazatele zahrnuté do ukázkových programů a dohod o financování, podle nichž se rozvrhuje finanční příspěvek pro každou zemi, často nezahrnují v dostatečné šíři rovnost pohlaví, chudobu a hlad.

To je bohužel příliš často důsledkem priorit stanovených ve strategických programech, které nebyly dohodnuty za komplexní účasti partnerských vlád. Do jejich tvorby nejsou zapojovány národní parlamenty partnerských zemí, není také konzultována občanská společnost. Porovnání Strategických dokumentů pro snížení chudoby (PRSP, Poverty Reduction Strategy Papers) vytvářených na národní úrovni se CSP vytvářenými v EU ukazuje, že se jejich priority často podstatně liší.⁵ Existují důkazy, že do procesu příprav CSP nejsou zapojovány vládní orgány zemí ACP odpovídající za sociální sektor, zatímco jiné orgány, například pro obchod a dopravu, jsou pravidelně a rozsáhle konzultovány. Tyto důkazy naznačují, že ve skutečnosti rozhodují o prioritních sektorech pouze části vlád rozvojových zemí. V tomto smyslu se v praxi do značné míry ignoruje princip vlastnictví zakotvený v Pařížské deklaraci, k němuž se země EC rády naoko hlásí. Důsledkem je zanedbávání a nedostatečné financování pomoci sociálním sektorům a podpory základních lidských práv.

1 Autoři děkují Ann-Charlotte Sallmann za spolupráci.

2 UNCTAD, „Growth, Poverty and the Terms of Development Partnership“, Least Developed Countries Report 2008, New York and Geneva 2008.

3 Eurostep, „Europe's Global Responsibility“, Briefing paper, Brussels, February 2008.

4 *Ibid*

5 Alliance2015, „The EC's response to HIV/AIDS: Lost between ownership, division of labour and mainstreaming“, editor: EEPA, Brussels, October 2007.

Při realizaci nejnovejšího finančního období 2007-2013 byla dána přednost oblastem, jako je doprava, infrastruktura a obchod. Zatímco programy pro země Asie a Latinské Ameriky odrážejí snahu plnit deklarované cíle v podpoře základních sociálních práv, u zemí ACP tomu tak není. Přes existenci mezinárodních studií konstatujících, že Afrika je nejvíc vzdálena od dosažení MDGs, předběžné informace o 70 návrzích ACP-EU CSP říkají, že zdraví bylo označeno za prioritu v pouhých osmi zemích a vzdělávání v devíti.⁶

Pokud jde o správu (governance), kritéria používaná při rozhodování o dodatečných finančních pobídkách mají stejný silný vztah k záležitostem kořenícím ve vlastních zájmech EU – například migraci, boji proti terorismu a liberalizaci obchodu, jako ke všeobecně odsouhlaseným základním konceptům demokratického vládnutí, správě veřejných financí a podpory lidských práv.⁷ Podobně se často v dohodách o financování v rámci programů Všeobecné rozpočtové podpory (General Budget Support) stanoví jako konkrétní podmínka liberalizace akvizičního procesu, zatímco například financování podpory demokratických institucí zůstává v mnoha případech nedostatečné.

V současných RSP se upřednostňuje podpora obchodu na úkor ostatních regionálních programů, a to přes ujišťování, že tato pomoc bude poskytnuta navíc jako kompenzace za předpokládané ztráty způsobené obchodními dohodami EU s partnerskými zeměmi. Zdá se, že v regionálních programech se skupinami zemí ACP zůstává velmi málo místa pro zařazení důležitých sektorů, jež nesouvisí s aktivitami stanovenými v Dohodách o ekonomickém partnerství (EPA, Economic Partnership Agreement), o kterých se právě jedná mezi EC a zeměmi ACP. To nejen podkopává pokračování spolupráce rozvinuté na základě předchozích EDF, ale odvádí zdroje také od jiných cílů rozvoje. Přislíb, že podpora obchodu pro nutná přizpůsobení dohodám EPA bude financována odděleně a nad rámec současného desátého Evropského rozvojového fondu, zatím zůstává nesplněn.

Rozpočtová podpora

EC si stanovila náročný cíl – předávat 50 % mezivládní pomoci prostřednictvím systémů příslušných zemí, tj. poskytovat Obecnou a odvětvovou rozpočtovou podporu (General and Sector Budget Support). NGOs mají na přínosy rozpočtové podpory různé názory, ale vcelku souhlasí s myšlenkou dlouhodobého předvidatelného financování stálých nákladů, jako jsou platy učitelů a zdravotnických pracovníků. Používání rozpočtové podpory ovšem vyžaduje pečlivý výběr ukazatelů.

V listopadu 2005 ujistil evropský komisař pro rozvoj a humanitární pomoc Louis Michel představitel kampaně Alliance2015 Stop Child Labour („Skončujte s dětskou prací“), že EC nebude v žádném případě poskytovat rozpočtovou podporu partnerským zemím, které se nezavazují k řešení otázky dětské práce. Žádná z dohod o financování analyzovaných pro tuto stu-

diu však neobsahovala ukazatele týkající se dětské práce.⁸

Podobně přes výslovný závazek EC podporovat rovnost pohlaví, jakož i sexuální a reprodukční zdravotní péči a práva v této oblasti, průzkum provedený na podzim roku 2007 zjistil, že ukazatele relevantní pro tyto otázky se v dohodách o financování uzavíraných mezi EC a jejími partnerskými zeměmi skoro vůbec neobjevují.⁹

Programy rozpočtové podpory jsou nedůsledné z hlediska podmiňujících požadavků. Ačkoliv EC učinila kroky směrem k podmíněnosti založené na výsledcích, což byla reakce na selhání podmínek v dřívějších politikách, pořád ještě požaduje, aby přijímající země měla dohodu s Mezinárodním měnovým fondem (IMF) a tak byla vázána podmínkami politik IMF. Druhým problémem je rozpor mezi deklarovaným cílem rozvojové pomoci Evropského společenství, kterým je „omezování a vykořenění chudoby“, a dopady programů IMF, jež často předepisují politiky podkopávající strategie omezování chudoby. Tak například stanovení přísných cílů pro inflaci a rozpočtovou rezervu omezuje v rozpočtu prostor pro vládní výdaje na sociální účely.¹⁰

Dohody o ekonomickém partnerství (EPA, Economic Partnership Agreements)

EPA jsou obchodní dohody projednávány mezi EU jako celkem a skupinami zemí ACP. EC, jež má k těmto jednáním mandát členských států EU, chápe pomoc jako úzce spojenou s obchodem.

Pro země ACP byl prostor k jednání o EPA vymezen dohodou s Cotonou. Obchodní jednání byla předmětem velkých sporů a ostrých debat. Mnozí považují EPA za hrozbu nejen pro vládní příjmy, místní výrobce a výrobní odvětví, potravinovou suverenitu, základní veřejné služby a regionální integraci afrických zemí, ale také pro právo a schopnost afrických zemí rozvíjet své ekonomiky podle potřeb svého lidu a svých vlastních národních, regionálních a kontinentálních priorit.

Tlak na to, aby africké země na základě EPA zrušily cla, odstraní jedinou ochranu, kterou tyto země mohou nabídnout svým zemědělcům, protože je vzhledem k podmínkám EU pro poskytování půjček a pomoci nemožnou dotovat. Pravidla týkající se přístupu na trh, daní a podpor vážně omezují schopnost vlád chránit domácí zemědělskou výrobu, v níž převládají ženy. V kontextu současných genderových vztahů v Africe a dosavadních zkušeností s liberalizací obchodu je zřejmé, že ženy nakonec ponесou náklady sociálního zabezpečení svých rodin a komunit.¹¹

Vzhledem k vážné kritice, jež zazněla v průběhu jednání, EU slíbila poskytnout obchodní pomoc na krytí nákladů přizpůsobení se EPA, jakmile budou

EPA zavedeny. I když je význam takového odškodnění nepochybný, pořád ještě není jasné, jak bude poskytováno.¹²

V roce 2007 EC oznámila, že zvýší financování podpůrných činností souvisejících s EPA tím způsobem, že na tuto podporu přesune fondy z různých programů RIP. To vyvolává obavy, že se tím sníží objem financování jiných činností prováděných v rámci RIP, zejména podpory v sociální oblasti, a že vzhledem k vazbě na jednání EPA budou tyto fondy dostupné pouze těm zemím ACP, které podepíší obchodní dohody s EU.

Lisabonská smlouva: cesta vpřed

Když byly jako součást příprav na současné finanční výhledy revidovány právní instrumenty řídicí používání fondů EU, byly učiněny významné kroky k tomu, aby se zajistilo, že se bude rozvojová spolupráce EU realizovat jako součást globální rozvojové politiky.

NGOs, jež sledovaly iniciativy k vylepšování smluv EU od roku 2002, kdy Rada zahájila proces, který vyústil v Lisabonské smlouvě, soustavně upozorňovaly na to, že rozvojová politika EU by měla kromě svých cílů definovat rámec pro vztahy EU se všemi rozvojovými zeměmi (jak je definuje OECD/DAC), bez jakékoli regionální diskriminace.

Rozvojová politika EU nabyla ústředního významu pro předpisy řídicí používání rozvojových fondů EU zejména v Asii a Latinské Americe, a do menší míry v zemích jižního Středozeví, jižního Kavkazu a východní Evropy, na něž se vztahuje Evropská politika sousedství. V důsledku toho panuje větší soulad v realizaci rozvojové politiky EU vůči všem částem rozvojového světa.¹³

Abyste došlo k dalšímu pokroku v ustanoveních nové Smlouvy – která stále ještě čeká na svou ratifikaci, považuje se za životně důležité, aby byl do rámce celkového rozpočtu EU začleněn také EDF. To umožní skutečně demokratické posuzování jeho programů a povede k politice zaměřené na vykořenění chudoby bez regionální diskriminace. Evropský parlament (EP) ve své roli jednoho ze zákonodárců zavádějících revidované právní instrumenty zajišťuje, aby fondy poskytované prostřednictvím DCI financovaly oprávněné rozvojové aktivity. Pravomoci EP by měly být rozšířeny také na regiony ACP, aby se zajistilo plné demokratické posuzování a identifikovaly všechny mezery v podpoře práva nežít v chudobě. ■

6 Eurostep, „Democratic scrutiny of EU aid: Benchmarks for scrutiny of the joint EU programme to ACP countries“, briefing paper, Brussels, September 2007.

7 EPA, „Administering aid differently: A review of the European Commission's general budget support“, EEPA occasional report, Brussels, March 2008.

8 Alliance2015, „The European Commission's Commitment to education and the elimination of child labour“, p. 37, editor: EEPA, Brussels 2017.

9 EEPA, „Gender and Sexual and Reproductive Health indicators in the EU Development Aid“, briefing paper 8, Brussels, December 2008.

10 Viz poznámka 7.

11 ACORD, (2006) „EPAs, an assault on Africa's food sovereignty: Why a gender and women's rights analysis is important for Africa“, January 2007.

12 EEPA, „The development cooperation aspects of EU trade negotiations with developing countries“, briefing paper, Brussels, October 2007.

13 Viz poznámka 3.

V arabských zemích liberalizace omezuje sociální a ekonomická práva

Arabský region se snaží vyrovnat s pravidly globálního vládnutí, jak jsou v současnosti utvářena ekonomickou globalizací a modelem liberalizace obchodu. Arabské země stojí před dilematem, zda reagovat buď na ekonomická a sociální práva nebo na politická a občanská práva, a to bez ohledu na skutečnost, že obě skupiny práv jsou navzájem propojeny. Navíc zatímco patroni liberalizace argumentují, že svobodnější obchod vede k demokracii, v arabském regionu se děje opak: liberalizace demokracii maří.

Kinda Mohamadieh¹
Arab NGO Network for Development

Globální vládnutí a jeho dopad na tvorbu regionálních a národních politik

Někteří kritikové zdůrazňují, že na úrovni národních států se už dnes o ničem nerozhoduje, a proto prosazují omezování role státu a jeho institucí. Jiní ale zjišťují, že proces globalizace pouze změnil postavení státu, který musí sehrávat výraznější úlohu ve stabilizačních a vyrovnávacích politikách přispívajících k sociální spravedlnosti za situace, kdy rostoucí vliv na vytváření politik mají kapitalistické korporace motivované ziskem (Rodrik 1998, Dervis 2005). Není to nic nového, tato otázka je už dlouhou předmětem debat mezi socialistickou a kapitalistickou školou. Obě se shodují v tom, že nějaká forma státu je zapotřebí, zásadní otázkou však zůstává, jaký stát to má být: zda stát, který chrání kapitál, podněcuje politiku maximalizující růst a umožňuje koncentraci kapitálu v rukou malého počtu lidí, nebo stát, který provádí účinné politiky, zaměřuje se na rovnost a spravedlnost, zajišťuje sociální a ekonomická práva pro všechny.

Je přitom mimo diskusi, že současná opatření mají za následek mocenské posuny zahrnující stát, mezinárodní instituce a nevládní skupiny včetně občanské společnosti² a aktérů na trhu. To pak omezuje schopnost státu umožňovat demokratické procesy a vytvářet pro ně prostor. Tento demokratický deficit oslabuje demokracii v našich vlastních zemích (Stiglitz 2006, Soros 2008) a zmenšuje prostor pro přijímání rozhodnutí na národní úrovni a pro participaci občanů.

V této práci budeme analyzovat dopady současné ekonomické globalizace na různé aspekty vývoje. V první části se budeme zabývat mezemi, které klade svobodám a právům lidí. Budeme zkoumat, jak ekonomická globalizace a její mechanismy liberalizace obchodu ovlivňují lidská práva a diskurz demokracie.

V druhé části budeme zkoumat dopad tohoto procesu na celý region a zdůrazníme přitom dilema,

před nímž stojí arabské země – zda reagovat na ekonomická a sociální práva, nebo politická a občanská práva. Konkrétní pohledy na porušování lidských práv vyplývající z politik liberalizace obchodu se také pokusíme vysvětlit, jak je tvorba politiky na národní úrovni ovlivňována architekturou globální ekonomiky. V závěru pak tato práce do určité míry osvětlí otázku ekonomických a sociálních reforem, které má tento region zapotřebí.

Ekonomická globalizace, rozvojový diskurz a svobody a práva lidí

Systém mezinárodního obchodu, který se stal hybnou silou současné ekonomické globalizace, zavádí nové formy legislativy a vnitrostátních i mezistátních vztahů prostřednictvím institucí, politik a právních dohod vytvářených a uzavíraných na mnohostranné, regionální a dvoustranné úrovni. Tyto dohody překračují hranice obchodování se zbožím do oblastí, které mají přímý dopad na práva, životní úroveň a kulturní normy obyvatele. Posilují úlohu trhu a politik orientovaných na zisk při utváření životního světa a způsobu, jak v něm lidé žijí. Jelikož tyto dohody přivádějí na svět nové systémy moci, vyžadují také nové prostory pro demokratickou participaci jak na národní, tak na globální úrovni.

Dominantní rozvojový diskurz, který dnes přijaly za svůj mezinárodní instituce a většina rozvojových zemí, podporuje omezování role státu, větší volnost trhu, upřednostňování liberalizace obchodu, privatizace, vytváření vyšších příjmů a bohatství.

Zastánci tohoto neoliberálního přístupu tvrdí, že takové na zisk orientované politiky přinášejí demokracii, dobré vládnutí a globální normy politického jednání. K tomu navíc považují ovládnutí politiky mezinárodními institucemi za lék proti egoismu, korupci a neexistenci demokratických politických systémů v rozvojových zemích.

Oponenti těchto doktrín se na druhé straně domnívají, že neoliberalismus přináší nové problémy, přičemž zhoršuje existující (Grabel 2002) a zvyšuje nerovnosti a chudobu (Chang and Grabel 2004, Atkinson 2002, Edelman 2002). Ekonomická globalizace vedená neoliberálními politikami vytvářenými průmyslovým Severem totiž často obchází místní demokratické instituce, je ekonomicky kontraproduktivní a má na takzvané rozvojové země zničující účinek.³

Obdobným způsobem někteří poznamenávají, že neoliberalismus podněcuje systém, v němž skupiny, které jsou v důsledku těchto politik zbavovány ekonomických práv, nemají politickou moc k tomu, aby si zajistily kompenzaci od vlády (DeMartino 2000). Navíc mají uvedené doktríny tendenci omezovat jak rozvojový diskurz, tak nástroje tvorby státní politiky tím, že vnucují pro vývoj jediný ekonomický recept, který nemusí nutně odpovídat národním potřebám a prioritám. Z toho plyne, že tento typ globalizace zvyšuje poptávku po „sociální ochraně“, přičemž současně zmenšuje schopnost státu poskytovat ji.⁴ V této souvislosti nám Amartya Sen⁵ připomíná, že proces sociálních přeměn a hodnota svobod získávaných v takovém procesu má přednost před pouhým růstem, na který se soustřeďuje neoliberální rozvojový diskurz (viz Sen, Amartya: Development as Freedom, Markets and Freedoms a také Markets and the Freedom to Choose). Sen podtrhává, jak je pro lidi důležité mít svobodu volby a schopnost rozhodovat se, na čem pracovat, jak vyrábět a co spotřebovat. Benjamin Friedman (2005) poznamenává, že hodnotu rostoucí životní úrovně nelze omezovat na ekonomická zlepšení, protože se očekává, že bude tlačit politické a sociální instituce kterékoli společnosti směrem k větší otevřenosti a demokracii. Hlavní otázkou současného globálního vládnutí je, zda lze za současné globální finanční architektury zajistit ty možnosti volby a svobody, které upřednostňuje Sen, a demokracii, na niž se odvolává Friedman, nebo zda naopak tato architektura posiluje nedemokratickou vrstvu vládnutí, jež nemá dostatek prostoru pro manévrování a tím nakonec omezuje možnosti volby a práva na národní úrovni.

4 Cheru, Fantu (2002). „Economics and Human Rights: Making Globalization Work for Human Development“. American University.

5 V díle Development and Freedom Sen definuje vývoj jako funkci lidských schopností: svobody vést dobrý život – soubor svobod zahrnujících dostatek potravy, svobodu od nemoci a špatného zacházení, přístup ke vzdělání, svobodu od nezaměstnanosti. Rozvoj je v konečném důsledku záležitostí toho, co lidé mohou nebo nemohou dělat: jestli jsou dobře živeni, umí číst a psát, zda se mohou ubránit nemocem, kterým se lze vyhnout, jestli mohou dlouho žít. Pojímán tímto způsobem je rozvoj širokým procesem sociální transformace, odstraňování chudoby, snižování nezaměstnanosti a nerovnosti, zvyšování úrovně vzdělání a gramotnosti. [Převzato z „Globalization and Its Contradictions; Democracy and Development in the Sub-Continent“, Veena Thadani, New York University, práce předložena na British International Studies Conference, University College Cork, December 2006].

1 Kinda Mohamadieh je programovou manažerkou Síť arabských nevládních organizací pro rozvoj (Arab NGO Network for Development, ANND, www.annd.org). K přípravě tohoto textu významně přispěl výkonný ředitel ANND pan Ziad Abdel Samad.

2 Termín občanská společnost tak, jak se používá v tomto textu, zahrnuje různé formy aktérů nepatřících do sféry státu, trhu nebo rodiny, například sociální hnutí, nevládní organizace, odborové organizace, média a výzkumné skupiny.

3 Bjornnes, Roar. „Economic Democracy, World Government and Globalization“, viz www.prouworld.org/wg/ecodemwglob.htm.

Ekonomická globalizace a lidská práva

Všichni se shodují v tom, že předpoklady ležící v základech ekonomické globalizace jsou v rozporu se základními předpoklady mezinárodních lidských práv. Zatímco nástroje OSN v oblasti lidských práv předpokládají zásadní odpovědnost vlád za naplňování těchto práv, ekonomická globalizace na vládách požaduje, aby se mnoha svých odpovědností vzdaly. V důsledku toho se vlády nacházejí ve velmi paradoxní situaci, v níž, jak zdůrazňuje Samir Naim-Ahmed, spíše jen přijímají rozhodnutí, než by je samy utvářely.⁶

Podle mezinárodního práva mají lidská práva přednost před jinými mezinárodními zákony a závazky včetně těch, které souvisejí s ekonomickými a obchodními dohodami. Navíc mají naše vlády zákonnou povinnost uplatňovat ve svých politikách konvence o lidských právech, které podepsaly, a to na mezinárodní i národní úrovni. Vlády jsou povinny respektovat lidská práva, chránit je a plnit své závazky v této oblasti.

Arabské vlády jsou ovšem připoutávány k velmi odlišnému souboru globálních pravidel často porušujících lidská práva, který prosazují instituce, jako je Světová obchodní organizace (WTO), multilaterální a bilaterální dohody o volném obchodu, a mezinárodní finanční instituce.

Tak například obchodní dohody mají dnes přímý vliv na hlavní ekonomická, sociální a kulturní práva včetně práv na participaci, potravu, zdraví, vzdělání a zaměstnání. Tato práva je třeba brát v úvahu nejen uvnitř země, ale také za jejími hranicemi; to znamená, že by neměla být omezována schopnost země zajišťovat tato práva. Navíc Mezinárodní úmluva o ekonomických, sociálních a kulturních právech (ICESCR, International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights) vyžaduje, aby vlády měly pro plnění svých závazků v oblasti lidských práv politický prostor. Vlády například potřebují dostatečné příjmy k podpoře politik zajišťujících udržování těchto práv a také hospodářskou politiku k podpoře výrobců, aby byli schopni konkurence na mezinárodním trhu. Závazky z dnešních obchodních dohod to ovšem ztěžují.

Za těchto okolností se musí chudé a politicky slabé vlády rozhodnout buď pro respektování dohod o lidských právech nebo pro plnění pokynů mezinárodních ekonomických institucí. Často raději porušují lidská práva a pak čelí stížnostem nebo v nejhrošším případě mezinárodnímu šetření, než by přišly o miliony dolarů pomoci, pokud by odmítly obchodní a ekonomické dohody.⁷

Na úrovni realizace existuje značná propast mezi politickými skupinami vedoucími hospodářské a obchodní agendy a skupinami vedoucími agendu lidských práv. Ministři obchodu a velvyslanci se nezabývají sociálními otázkami a příliš se nestýkají s jinými ministry odpovědnými za závazky v oblasti lidských práv. Tyto závazky neberou v úvahu ani vyjednávači při diskusích o obchodních dohodách, ačkoli jsou jejich vlády vázány konvencemi, k nimž přistoupily. Ve skutečnosti ani nechápou, jaká ekonomická a sociální práva jsou vyžadována podle mezinárodního práva. Rozdíly mezi těmito dvěma doménami jsou nejen institucionální, ale také kulturní; obchodní vyjednávači a obhájci lidských práv se dívají odlišně na to, co je v sázce. Podle názoru ekonomů povede ekonomický vzestup v krátké době k postupnému a dlouhodobému zlepšování poměrů v oblasti lidských práv, zatímco zastánci lidských práv jsou toho názoru, že by krátkodobý ekonomický růst neměl dostávat přednost před závazky v oblasti lidských práv.⁸ Podle nich nejsou konstruktivním a souhrnným způsobem řešeny ani problémy – krátkodobé, střednědobé i dlouhodobé – vyvolávané systémem mezinárodního obchodu.

Navíc je pro vlády nadále nesnadné dostávat při obchodních jednáních do hry vlastní právní závazky v oblasti lidských práv. Jedním z hlavních důvodů této potíže je skutečnost, že neexistuje institucionalizované politické fórum, na němž by se bylo možné zabývat vztahem mezi obchodními a lidskými právy. Globální systém nezajišťuje systematický dialog o problematice lidských práv a rozvoje, který by probíhal mezi mezinárodními organizacemi, například mezi WTO a mezinárodní organizací práce (ILO) nebo OSN.

Ekonomická globalizace, liberalizace obchodu a demokracie

Několik výzkumů ovšem hovoří ve prospěch vzájemného vztahu mezi demokratizací a liberalizací obchodu; mnoho hlasů podporuje ekonomickou globalizaci s její agendou liberalizace obchodu jako hlavní faktor a také jako měřítko demokratizace.

Tento způsob myšlení připomíná, že od poloviny 80. let rozvojové země urychleně přijímaly volný obchod a že současně s tím probíhal globální pohyb směrem k demokracii.⁹ Došlo k tomu poté, co v 60. a 70. letech většina rozvojových zemí uplatňovala politiku náhrady dovozů. Mnozí tvrdí, že touto politikou nejvíc získaly mocenské skupiny, které podporovaly politické

vůdce. Panovalo přesvědčení, že změna obchodní politiky těžce postihne hlavní příznivce režimu.¹⁰

Zmínění výzkumníci v souladu s tím tvrdí, že mezi demokratizací a liberalizací obchodu existují vzájemné strukturální vazby. Demokratizace otevírá nové cesty podpory svobodnějšího obchodu tím, že snižuje schopnost vlád používat obchodní bariéry jako strategii pro získávání politické podpory. Kromě toho demokracie tím, že znamená zvětšování počtu voličů, vede k přijímání obchodních politik, jež lépe napomáhají blahobytu spotřebitelů/voličů jako celku, z čehož vyplývá liberalizace obchodu¹¹ a předpoklad, že liberalizace obchodu prospívá blahobytu spotřebitelů.

Zkušenost ovšem ukazuje, že liberalizace obchodu nevede nevyhnutelně ke zvýšení blahobytu spotřebitelů, ani neumožňuje ochranu jejich základních práv včetně práva přístupu k základním službám, jako je zdravotnictví, vzdělání, bydlení, voda a elektřina. Navíc zkušenosti z rozvojových zemí nenaznačují, že by změna obchodní politiky a liberalizace ekonomiky založená na modelech nahrazování exportu nějak změnila redistribuci bohatství a zdrojů.

V protikladu k tomuto přístupu je naopak třeba říci, že skutečná a podstatná demokracie, která zvyšuje participaci lidí – všech těch, koho se věc dotýká, voličstva ze středních a nižších příjmových tříd – může vést k opozici a volání po stanovení mezí pro politiku liberalizace obchodu. To je dáno skutečností, že liberalizace obchodu se řídí prioritami korporací a soustřeďuje bohatství v rukou hrstky lidí, přičemž odsouvá na okraj práva středních a spodních příjmových skupin. V tomto smyslu může být přijetí demokratického systému ve skutečnosti v rozporu s tendencemi k ekonomické liberalizaci.

V tomto smyslu lze prohlásit, že politika ekonomické liberalizace nevede nutně a demokratické společnosti. Arabský region například dokazuje opak: ačkoli mnoho jeho zemí učinilo kroky k jednostranné liberalizaci své obchodní politiky, mnohé z nich jsou pořád svědky koncentrace bohatství v rukou malého počtu lidí, stejných osob, které mají často kontrolu nad politickým děním nebo silné vazby na vládnoucí režim.

6 Naim-Ahmed, Samir (2007). „Human Rights and Globalization“, viz www.countercurrents.org. [V anglickém originále slovní hříčka: „they are decision takers rather than decision makers“. (Poznámka překladatele.)]

7 Shultz, Jim (2003). „Economic Globalization vs. Human Rights. Lessons from the Bolivian Water Revolt“, viz www.fntg.org/news/index.php?op=read&articleid=651.

8 Tato část práce je založena na prezentaci Oliviera de Schuttera z Mezinárodní federace pro lidská práva s názvem „Trade and Human Rights: Challenges and Opportunities“, přednesené na mezinárodním semináři o úloze organizací občanské společnosti v debatách o obchodě, který uspořádala ANND v srpnu 2007.

9 Milner, Helen and Kubota, Keiko (2005). „Why the Move to Free Trade? Democracy and Trade Policy in the Developing Countries“ in *International Organization*, Vol. 59, issue 01, p. 107-143.

10 *Ibid*

11 *Ibid*

Sociální a ekonomická práva versus politická a občanská práva

V arabském regionu jak současná globální ekonomická architektura tak výše popsané konstrukce globálního vládnutí významně ovlivnily sociální a ekonomické procesy tvorby politiky a vytváření institucí. Ačkoli ekonomické modely přijaté po celém regionu doznaly významných změn, většina arabských států nedokázala přejít k demokracii a je stále ovládána nedemokratickými a autoritářskými režimy. V regionu tak jasně převládá kombinace silné role státu, jenž dominuje politickým sféram a omezuje prostor pro občanskou společnost, s relativně slabou rolí malého a středního soukromého sektoru a intenzifikačního procesu ekonomické reformy – jenž je řízen v souladu s dominantními ekonomickými přístupy a recepty.

Stojí za připomenutí, že geostrategický význam regionu a bohatství jeho přírodních zdrojů často přitahují globální a hegemonické globální zájmy. Jedním z faktorů, které zvýšily zájem o tento region, je skutečnost, že v postkoloniálním období většina arabských států přijala „antiimperialistickou“ zahraniční politiku. Násirovský Egypt byl jedním vůdců bandungského procesu (1955) a bloku nezúčastněných států.¹² Navíc země jako Alžírsko sehrály klíčovou roli ve vzniku skupiny G77 a podpoře diskurzu o rozvoji na půdě OSN.

V arabských zemích sehrával vůdčí roli v ekonomických a sociálních záležitostech stát; v šedesátých letech přijaly vládnoucí skupiny, které se dostaly k moci, levicovou, socialistickou ideologii a agendu slibující ekonomický blahobyt a sociální spravedlnost. V těchto raných dnech po skončení národně osvobozenického boje arabské země podobně jako jiné rozvojové země projevovaly větší nadšení pro institucionalizaci sociálních a ekonomických práv v národním zákonodárství a ústavách než práv politických a občanských. Zatímco první skupina byla v souladu se systémem sociálního státu, který byl v regionu normou, politická a občanská práva hrozila ztrátou mocenské kontroly. Arabské státy tudíž vládly pevnou rukou a potlačovaly politické a občanské svobody.

V důsledku toho v sedmdesátých letech, když státy nedokázaly vybudovat instituce zajišťující respektování politických a občanských práv, začala veřejnost naléhavě požadovat reformu a změny. To se stalo na úkor ekonomických a sociálních práv, jejichž význam byl v té době minimalizován. Současně západní vlády stejně jako mezinárodní finanční instituce reagovaly na politický postoj arabských zemí tím, že aktivně podporovaly iniciativy pro změny v oblasti.

Od začátku devadesátých let reagovala západní strategie vůči této oblasti na světové geopolitické

Obchodní dohody mají dnes přímý vliv na hlavní ekonomická, sociální a kulturní práva včetně práv na participaci, potravu, zdraví, vzdělání a zaměstnání.

změny revizí a větším soustředěním svého přístupu. Tyto strategie – posílené po událostech 11. září – našly své vyjádření v několika politických, ekonomických a sociálních iniciativách, počínaje strategií strukturálního přizpůsobení zaváděnou Světovou bankou (WB) a Mezinárodním měnovým fondem (IMF), k čemuž docházelo už koncem sedmdesátých let a v osmdesátých letech. Za ní následovalo evropsko-středomořské partnerství (Barcelonský proces), projekt „Širší Střední východ“ (Broader Middle East) a nekonečná řada návrhů mezinárodních finančních institucí. Tyto návrhy byly prezentovány jako reformy dotýkající se základních ekonomických a sociálních struktur regionu.¹³ Cizí reformní iniciativy vsuktu přicházely spojeny – přímo nebo nepřímo – s agendami ekonomické liberalizace, přičemž národní a regionální iniciativy zaujaly k převážně neoliberálnímu receptům navrhovaným v těchto agendách postoj pasivního akceptování.

Měníci se role státu v procesu rozvoje

Po skončení koloniální éry dosáhl region významného růstu a sociálního pokroku. Ve své zprávě „Práce, růst a vládnutí v regionu Středního východu a severní Afriky“ (Labour, Growth and Governance in the MENA Region) WB konstatuje, že se model rozvoje uplatňovaný arabskými zeměmi v tomto období opíral o souhrnnou roli, kterou sehrával stát jako poskytovatel sociálních služeb zahrnujících školství, zdravotnictví a subvencování potravin. WB poznamenává, že arabské země v tomto období dokázaly dosáhnout značného pokroku v sociálním vývoji.

V sedmdesátých a osmdesátých letech se role států začala snižovat, přičemž docházelo k liberalizaci ekonomiky a obchodu jako součástí programů přizpůsobení, které doporučovaly WB a IMF. V tomto období začala v arabských zemích demontáž existující společenské smlouvy mezi státem a občany. Navíc arabské země v tomto období přecházely od státem řízených ekonomik a růstových politik založených na nahrazování importů k přístupům více zaměřeným na nahrazování exportů. Jak už bylo řečeno, k tomuto přechodu došlo za represivních režimů, které opustily rozvojové a osvobozenické cíle¹⁴ a více se staraly o to, aby si udržely své mocenské pozice.

Dnes je rozvoj regionu paralyzován. Sociálně-ekonomická krize s sebou nese neexistenci růstu, nezaměstnanost, nerovnováhu mezi výrobními odvětvími a zhoršování ukazatelů distribuce příjmů a bohatství. Ekonomické struktury trpí nízkou

produktivitou, slabou diverzifikací, nedostatkem investic do produktivních odvětví. Situaci dále zhoršuje nevyvážené rozdělení bohatství mezi zeměmi tohoto regionu: některé patří k nejbohatším zemím světa (např. Sjednocené arabské emiráty), některé (jako např. Somálsko) k nejhudším.

Země arabského regionu tak čelí zhoršování úrovně vzdělávání, zejména ve venkovských oblastech, a oslabování vazby mezi učebními osnovami a potřebami výroby a trhu práce. Rozšíření přístupů ke vzdělání, jeden z nejdůležitějších výdobytků éry národní nezávislosti, nebylo doplněno nutnou modernizací vzdělávacího systému. Pokud jde o zdravotnické projekty a sociální sítě, zůstávají omezeny na specifické třídy, jsou obklopeny složitými byrokratickými procedurami a poskytují nekvalitní služby.¹⁵

Navíc arabský region prochází v důsledku globalizace a své polohy na styku tří kontinentů (Asie, Afriky a Evropy) dramatickou proměnou systémů práce a výroby. To vyvolává podle Arabské organizace práce (ALO, Arab Labour Organization)¹⁶ vzrůst nezaměstnanosti zejména mezi vzdělanými mladými lidmi a ženami. Dále se zhoršuje už tak nedostatečná sociální ochrana domácích i cizích pracovníků v regionu, který bude v nejbližších 20 letech potřebovat vytvoření asi 100 milionů nových pracovních příležitostí.¹⁷

Generální ředitel ILO Juan Somavia popisuje tuto situaci slovy: „základní otázky svobody sdružování a kolektivního vyjednávání se stále víc a víc považují nejen za cíle samy o sobě, ale také za prostředky k dosažení růstu a spravedlnosti“. Somavia zdrazňuje, že „tento současný model globalizace nespňuje očekávání obyčejných lidí... nerovnosti rostou, nespokojenost stoupá a nepřátel bezpečnosti lidí v každé společnosti rozdmýchávají plameny sváru“.¹⁸

Co přináší regionu cizí reformní iniciativy?

V tomto kontextu vychází značná část dnešních reformních návrhů z ekonomických zájmů rozvinutých zemí, které jsou angažovány v tomto regionu, a odráží hegemonii neoliberálního, na korporace zaměřeného přístupu, který tyto země podporují. Tyto recepty prosazují reformní proces, který omezuje roli veřejného sektoru a vede k větší závislosti na obchodu a investicích jako prostředcích k dosažení rychlého ekonomického růstu a vytváření pracovních příležitostí.¹⁹

15 Tato pasáž se opírá o výzkumy a analýzy uvedené v Milner and Kubota, *op. cit.*

16 Vystoupení generálního ředitele ALO Ahmada Mohammada Luqmana na společné konferenci ALO a ILO v Ženevě (ILO News).

17 Die údajů ILO a ALO.

18 Vystoupení generálního ředitele ILO Juana Somavii na 35. zasedání Arabské konference práce v Sharm el Sheikh, Egypt, www.ilo.org/global/About_the_ILO/Media_and_public_information/I-News/lang-en/WCMS_090684/index.htm.

19 World Bank (2003). Trade, Investment, and Development in the Middle East and North Africa: Engaging the World.

12 About Chakra, Sanaa (2007). „Establishing Democracy in the Arab Region: A Comparative Approach to International and Regional Initiatives (Political, Economic and Social)“, dokument vypracovaný pro ANND.

13 Milner and Kubota, *op. cit.*

14 *Ibid*

Tyto reformy však nejsou doprovázeny reformami nebo změnami v jiných sférách. To omezuje schopnost prosakování ekonomických přínosů směrem dolů k lidem.

Globalizace má podle svých příznivců vytvářet nové prostory pro participaci lidí; v důsledku toho se má u autokratických režimů snížit schopnost přežít. Drsná realita však odhaluje nedostatky této teorie: v autokratických tohoto regionu, ať jsou to monarchie, systémy jediné strany nebo země ovládané vojenskými juntami, se z nových vzdělaných elit stávají marginalizované skupiny trpící omezeností horizontu společenského vzestupu, monopolizací rozhodování uzavřenými procesy dělení moci, zaostalými vzorci politické reprezentace stejně jako flagrantním porušováním lidských práv a veřejných i soukromých svobod.²⁰ Co je ještě horší, tyto autokratické režimy jsou posilovány ekonomickou liberalizací, která jim nabízí další možnosti ovládnání ekonomickými nástroji. S tím, jak se zachovává a zvyšuje koncentrace bohatství v rukou malého počtu lidí, jsou tyto lidé často totožní s těmi, kdo mají také kontrolu nad politickou mocí.

Dnes se ekonomická globalizace stala procesem, který určuje politický scénář a nástroje participace na globální, regionální a národní frontě.²¹ Tento kontext má sklon k omezování diskuse o rozvoji na ekonomický růst na úkor lidského rozvoje a demokracie a k omezování diskuse o demokracii na formálně procedurální demokracii na úkor podstatné demokracie,²² jež zahrnuje zlepšování ekonomické situace většiny lidí a bezprávné chudiny.²³

Avšak ekonomické reformy a politické přístupy, které naše země v současnosti přijímají, nevedou k růstu možností politické volby; naopak zvyšují politické napětí a překrucování: podporují procedurální spíše než podstatnou demokracii. Ve skutečnosti lidé v některých arabských zemích žijí už po desetiletí v podmínkách výjimečného stavu; v jiných státech je porušování lidských práv každodenní praxí. Zahraniční účastníci hry obhajují údajnou obranu demokracie, ale ve skutečnosti podle všeho dávají v regionu naopak přednost autoritářskému vládnutí, aby dosáhli rea-

20 Milner and Kubota, *op.cit.*

21 Yaseen, Sayed (2008). „End of Representative Democracy“. Vyšlo v libanonských novinách An-Nahar 24. dubna 2008.

22 Podstatná demokracie je forma demokracie, která působí v zájmu ovládaných a projevuje se rovnou účastí všech skupin společnosti v politickém procesu. Tento typ demokracie lze také nazývat funkční demokracií. Procedurální demokracie je státní systém, v němž jsou přítomny relevantní formy demokracie, ale který není ve skutečnosti řízen demokraticky; lid nebo občané státu v něm mají menší vliv. Tento typ demokracie vychází z předpokladu, že jádrem autority vkládané do volených představitelů je volební proces a zajišťuje, aby byly patřičně dodržovány všechny volební procedury (nebo aby se tak aspoň jevily). Lze jej popsat jako demokracii (tj. volbu představitelů lidmi), v níž jsou přítomny pouze základní struktury a instituce.

23 Milner and Kubota, *op.cit.*

ARABSKÉ ZEMĚ A VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV

Většina arabských zemí uznává Všeobecnou listinu práv zahrnující Všeobecnou deklaraci lidských práv (UDHR, Universal Declaration of Human Rights) a Mezinárodní úmluvu o sociálních, ekonomických a kulturních právech. UDHR zakotvuje úplnost a nedělitelnost všech práv - ekonomických, sociálních, kulturních, politických a občanských.

V posledních desetiletích je však UDHR stále větší měrou zpochybňována jak globálně tak v regionu prosazováním a upřednostňováním „války proti teroru“, vzestupem ideologií prosazujících nadřazenost té či oné kultury a umělým oddělováním sociálních, ekonomických a kulturních práv od politických a občanských práv. K tomu je třeba přidat další rušivý faktor: problematiku národní suverenity v rámci debaty o tom, kdo odpovídá za uskutečňování UDHR (státy, občanská společnost nebo mezinárodní společenství).

Zial Abdel Samad. Prezentace u příležitosti 60. výročí Všeobecné deklaraci lidských práv (Arab NGO Network for Development).

lizace agresivní neoliberální agendy, přičemž marginalizují práva lidí. To pak podle všeho dává za pravdu teorii tvrdící, že autoritářské vlády mají větší schopnost zahájit a udržet v chodu velké ekonomické reformy.²⁴

Když liberalizace obchodu vede k přímému porušování práv občanů

V letech 2005-2006 činila průměrná výše cla na průmyslové výrobky v regionu 24-26 % v zemích, jako je Tunisko, Džibuti a Maroko, 18-20 % v Alžírsku, Egyptě a Súdánu, 10-12 % v Jordánsku a Mauretánii, 5-7 % v Libanonu, Jemenu a zemích Zálivu. Průměrná výše cla na zemědělskou produkci se pohybuje mezi 23 % a 65 %. Tyto celní sazby, často nižší než sazby uplatňované v jiných rozvojových zemích, jsou ukazatelem stupně a rozsahu, který dosáhla liberalizace v regionu.²⁵

Dohoda o kvalifikovaných industriálních zónách

Nevhodné politiky ekonomické liberalizace, které jsou dnes přijímány, se nezaměřují pouze na politický prostor v zemích, kde jsou uskutečňovány; obchodní dohody vyjednané a podepsané v této souvislosti jsou v přímém rozporu s lidskými právy jejich obyvatel.

Tak například ještě před uzavřením dvojstranné dohody o volném obchodu mezi Jordánskem a Spojenými státy (2001) tyto dvě země podepsaly dohodu o kvalifikované industriální zóně (QIZ). Tato dohoda požaduje, aby 11 % průmyslových vstupů Jordánska přicházelo z Izraele, čímž přehnaně spojuje ekonomickou politiku USA v regionu s americkou podporou Izraele, a to dokonce ještě před dosažením politické dohody o právech palestinského lidu. Normalizace vztahů s Izraelem se tak stává procesem nezávislým

24 *Ibid.*

25 Tyto údaje byly převzaty z nepublikovaného výzkumného materiálu zpracovaného pro Rozvojový program Spojených národů v arabském regionu.

na politických jednáních, která mají najít spravedlivé řešení palestínsko-izraelského konfliktu.

Navíc kromě této geopolitické problematiky vede deregulace spojená s dohodou k přímému porušování pracovních zákonů a práv, jako jsou nízké mzdy, nepříznivé pracovní podmínky, neexistence zdravotního pojištění, nadměrná pracovní doba, porušování práva na přiměřenou práci, deregulace propouštění pracovníků, neexistence školení a odborného výcviku.

Jordánské QUIZy jsou většinou obsazeny společnostmi se zahraničními vlastníky – převážně asijskými – přičemž 60 % z jejich přibližně 60 000 pracovníků pochází ze zahraničí.²⁶ Tisíce zahraničních a jordánských pracovníků, většinou žen z venkovských oblastí Jordánska, jsou zaměstnávány za nevhodných podmínek v objektech vyrábějících pro nadnárodní firmy, jako je Wal-Mart, Gloria Vanderbilt, Target a Kohl's.

Desetitiscům zahraničních dělnic, většinou z Bangladéše, Číny, Indie a Srí Lanky byly po příchodu do Jordánska odebrány pasy a tyto ženy byly nuceny pracovat až 109 hodin týdně.²⁷ Některé upadly do nedobrovolného nevolnictví, byly znásilňovány vedoucím a nuceny pracovat ve směnách trvajících 24, 38 a dokonce i 72 hodin. V některých případech byly pracovnice požadující správné odměňování vězněny.

V továrně s názvem Al Safa, kde se šilo oblečení pro firmu Gloria Vanderbilt, se oběsila mladá žena poté, co byla znásilněna vedoucím. Pracovnice dostávaly průměrnou mzdu dva centy na hodinu. Byly také týrány pohlavkováním, kopáním, bitím a údery holemi

26 Yerkey, Gary G. (2006). „Bilateral Agreements: Jordan Cracks Down on Firms Exploiting Foreign Workers in Violation of Trade Pact“. Bureau of national affairs. Dostupné online na www.nlcnet.org/article.php?id=70.

27 „US government asked to investigate allegations, Jordan rocked by abuse claims“, 5 May 2006, dostupné online na www.emergingtextiles.com/?q=art&s=060505jmark&r=free&n=1.

a opasky.²⁸ Poté co Národní výbor práce (National Labour Committee), skupina na obranu dělníků sídlící v New Yorku,²⁹ odhalil tyto praktiky a informoval o nich, zahraniční pracovníci ze společností, které se zapletly do porušování pracovních práv, byli přesunuti do svých mateřských zemí nebo do jiných společností.³⁰

Také Egypt podepsal QIZ. Tato dohoda někdy představuje základ pro podepsání dvojstranné dohody o volném obchodu (FTA, Free Trade Agreement) se Spojenými státy. V současnosti mají USA dvojstranné FTA s následujícími zeměmi arabského regionu: Jordánskem (2001), Marokem (2005), Bahrajnem (2006) a Ománem (2006). Ukázalo se, že dohody FTA prosazované Spojenými státy zmenšují politický prostor pro rozhodování na národní úrovni, protože ukládají odvětvím služeb mnohem přísnější liberalizační podmínky než dohody v rámci WTO. Dohody FTA zavazují země, aby liberalizovaly všechna odvětví služeb zahrnutá do smlouvy, čímž je otevírají privatizaci.³¹ V důsledku toho se mnohé arabské země vzdaly možnosti regulovat rovný přístup občanů k základním službám, jako je vzdělávání, zdravotnictví, zásobování vodou a další.

Evropsko-středozemní partnerství

Také v souvislosti s evropsko-středozemním partnerstvím zahájeným v rámci Barcelonského procesu podepsalo osm arabských zemí³² s Evropskou unií obchodní dohody o přidružení, jejichž cílem je vytvoření Evropsko-středozemní zóny volného obchodu (EMFTA, Euro-Mediterranean Free Trade Area) do roku 2010. Ačkoliv jsou dohody celkově formulovány jako údajně komplexní partnerství, jehož cílem je rozvoj, mír a bezpečnost v severním i jižním puvodí Středozemního moře, zcela jim chybí ohled na sociální a ekonomická práva. Zpráva, kterou vypracovala Evropsko-středozemní síť pro lidská práva (Euro-Mediterranean Human Rights Network) (Byrne and Shamas, 2002), poukázala na skoro úplnou absenci metodologického myšlení evropských a evropsko-středozemních institucí v otázce ekonomických a sociálních práv a role těchto práv v celkové konstrukci dohod.³³ I tam, kde jsou do partnerství za-

GLOBALIZACE A SOCIÁLNÍ BÍDA

„Neoliberalismus a příslib materiálního blaha je ostře vyvracen na jedné straně současnou existencí groteskních koncentrací bohatství a privilegií a na druhé straně bezprecedentním rozsahem chudoby, ponižující bída, nerovnosti a marginalizace. Co je nejdůležitější, globalizace vystavuje rozsáhlé populace fakticky ve všech částech světa nelítostné tržní racionalitě, jež podporuje existující nerovnosti a prohlubuje sociální bídu.“

Mustafa Kamal Pasha, 1999: 180-181.¹

1 Thadani, Veena (2006). „Globalization and Its Contradictions; Democracy and Development in the Sub-Continent“. New York University, práce předložená na British International Studies Conference, University College, Cork.

hrnuta lidská práva, jsou orientována na práva politická a občanská. Jestliže bude ovšem chybět souběžný zájem o ekonomická a sociální práva, může se stát ohled na občanská práva prázdnu formalitou.³⁴

Celkově vzato, nebyly provedeny žádné studie vyhodnocující dopady těchto dohod před jejich podepsáním ani po něm. EU objedнала jediné hodnocení udržitelnosti EMFTA, které pořád ještě probíhá a jehož cílem je posoudit důsledky odstranění celních a necelních bariér pro průmyslové výrobky, zemědělství, služby a liberalizaci obchodu mezi zeměmi Jihu. Studie naznačila, že liberalizace obchodu mezi EU a partnerskými zeměmi Středomoří (MPC, Mediterranean Partner Countries) vyvolá značné sociální problémy především v krátkodobé a střednědobé perspektivě.

Studie také zdůrazňuje, že země MPC ztíží dosahování Rozvojových cílů tisíciletí (Millennium Development Goals), přičemž konstatuje, „výrazně nepříznivé účinky na cíle číslo jedna (chudoba), dvě (vzdělávání) a čtyři a pět (zdravotnictví), a smíšené účinky na cíl číslo sedm (životní prostředí). Potenciální nepříznivé účinky souvisejí se ztrátou příjmů z celních poplatků, hlavně v důsledku liberalizace průmyslových výrobků, což ještě dále zhoršují účinky dalších složek scénáře EMFTA. „Bez účinného tlumení těchto krátkodobých dopadů mohou některé z nich pokračovat dlouhodobě,“

„Economic and Social Rights in the Euro-Mediterranean Partnership“. Universidad Carlos III of Madrid, Spain; Human Rights Centre, Essex University, Euro-Mediterranean Human Rights Network.

34 *Ibid.*

vyšvětluje studie. Země MPC podle ní očekává „významný vzrůst nezaměstnanosti, pád mzdových tarifů a v některých zemích významný pokles vládních příjmů, s potenciálem následných sociálních dopadů prostřednictvím omezování výdajů na zdravotnictví, školství a programy sociální podpory“. Očekává se dále, že proces liberalizace povede ke „větší zranitelnosti chudých domácností výkyvy cen základních potravin na světovém trhu a k nepříznivým dopadům na postavení, životní úroveň a zdravotní stav venkovských žen, souvisejícím se zrychleným přechodem od tradičního zemědělství ke komerčnímu.“

Ovšem bez ohledu na tyto předvídané nepříznivé důsledky se politika dál pohybuje stejným směrem. Vypadá to tak, že příslušné země a politiky nejsou přístupné diskusi.

Jaký druh ekonomických a sociálních reforem má zapotřebí region?

Arabský region nemá jasné a transparentní národní agendy sociálně-ekonomických reforem. Politické potíže jsou často využívány jako záminky k nastolení výjimečného stavu, který přerušuje národní politické procesy. Režimy u moci si nedokázaly poradit s naléhavými sociálně-ekonomickými problémy regionu a provedené ekonomické reformy reagují hlavně na požadavky velkých mezinárodních institucí a partnerských rozvinutých zemí, přičemž nutně neslouží místním potřebám a prioritám.

Alexandrijská deklarace, jedna z vůdčích deklarací o reformě v regionu a jediná souhrnná iniciativa občanské společnosti ve prospěch reformy, je výsledkem konference arabské občanské společnosti konané v egyptské Alexandrii v březnu 2004.³⁵ Deklarace³⁶ prohlašuje, že se neberou v úvahu aspekty, jež jsou klíčové pro jakýkoliv reformní proces, který se má podniknout v regionu, jako jsou spory o orientaci ekonomického systému, novou definici role státu, vztah mezi státem a trhem a sociální dimenze rozvoje.

Jak se zdůrazňuje v deklaraci, je nutno zabývat se chudobou v jejich celkových a rozmanitých rozměrech zahrnujících sociální a politickou marginalizaci, neexistující participaci a omezené možnosti vzestupné

28 Kernaghan, Charles (2006). „U.S. Jordan Free Trade Agreement Descends Into Human Trafficking & Involuntary Servitude; Tens of Thousands of Guest Workers Held in Involuntary Servitude“. National Labour Committee.

29 Webová stránka Národního výboru práce: www.nlcnet.org/index.php.

30 „QIZ workers relocated following investigations“, Jordan Times, 5 July 2006.

31 Při přístupu založeném na negativních seznámech země určují, o kterých službách nepovedou jednání, přičemž všechny ostatní služby budou do jednání zahrnuty; při přístupu založeném na pozitivních seznámech země naopak konkrétně stanoví, které služby budou zahrnuty do dohody, zatímco neoznačené služby zůstanou mimo ni.

32 Z arabských zemí podepsaly obchodní dohodu o přidružení k EU Libanon, Egypt, Jordánsko, Palestinská správa, Maroko, Tunisko a Alžírsko. O dohodě Sýrie s EU se ještě stále jedná.

33 Martin, Ivan, Byrne, Iain and Schade-Poul, Marc (2004).

35 Konference byla zorganizována Alexandrijskou knihovnou a Ligou arabských států ve spolupráci s Arabskou podnikatelskou radou (Arab Business Council). Tato rada byla založena roku 2003 a slouží jako poradní orgán Světového ekonomického fóra pro jeho strategii v arabském světě. Zpráva o arabské konkurenceschopnosti (The Arab Competitiveness Report) za rok 2005, kterou vydalo Světové ekonomické fórum, www.weforum.org, a která se zabývá návrhy na ekonomické reformy v arabských zemích, hovoří o nutných reformách institucí veřejného sektoru a trhu práce, vládnutí a konkurenceschopnosti, strukturálních reformách, investičním klimatu a roli soukromého sektoru, přímých zahraničních investicích, kooperativních vztazích a liberalizačních politikách, vládních výdajích a likviditě, a také o roli žen.

36 Deklarace je přístupná na www.bibalex.org/art/en/Files/Document.pdf.

mobility. Signatáři deklarace jsou přesvědčeni, že ekonomický růst sám o sobě není dostatečným nástrojem pro omezování chudoby. Vyzývají proto k urychlení opatření k boji proti chudobě v souladu s Deklarací tisíciletí přijatou Organizací spojených národů.

Další velký problém představuje zaměstnanost. Deklarace navrhuje zesílení podpory programů financování středních a malých podniků, zvyšování účasti žen v pracovním procesu a přezkoumání současných ekonomických politik z hlediska plné zaměstnanosti. Vytváření pracovních příležitostí a snižování nezaměstnanosti zůstává hlavní rozvojovou výzvou, která stojí před regionem. Míra nezaměstnanosti od poloviny 80. let roste a nyní podle oficiálních údajů v průměru přesahuje 15 % pracovní síly. Skutečná nezaměstnanost je pravděpodobně mnohem vyšší.

Z tohoto důvodu je naprosto nutné přezkoumat ekonomické a sociální politiky v oblasti a jejich vzájemný vztah s politickými a občanskými právy a blahobytem. Arabská občanská společnost a instituce soukromého (podnikatelského) sektoru mohou významně přispět k ekonomické reformě. Podmínkou tohoto příspěvku je účast na stanovení priorit a práce na realizaci opatření ruku v ruce s vládami. ■

Alexandrijská deklarace, jedna z vůdčích deklarací o reformě v regionu a jediná souhrnná iniciativa občanské společnosti ve prospěch reformy, zdůrazňuje nutnost zabývat se chudobou v jejich celkových arozmanitýchrozměrechzahrnujícíchsociální a politickou marginalizaci, neexistující participaci a omezené možnosti vzestupné mobility.

Odkazy

- Atkinson, Anthony (2002). "Top Incomes in the United Kingdom over the Twentieth Century", Nuffield College, Oxford.
- Chang, Ha-Joon and Grabel, Ilene (2004). *Reclaiming Development: An Alternative Economic Policy Manual*. New York: Z Books.
- DeMartino, George (2000). *Global Economy, Global Justice: Theoretical Objections and Policy Alternatives to NeoLiberalism*. London: Routledge.
- Dervis, Kamal (2005). *A Better Globalization: Legitimacy, Governance and Reform*. Washington DC: Center for Global Development.
- Freidman, Benjamin M. (2005). *The Moral Consequences of Economic Growth*. New York: Vintage Books of Random House, Inc.
- Grabel, Ilene (2002). "Neo-Liberal Finance and Crisis in the Developing World", *Monthly Review*, 53 (11).
- Krugman, Paul (2002) "For Richer", *New York Times*, 20 October.
- Rodrik, Dani (1998). "Why Do More Open Economies Have Bigger Governments?". *The Journal of Political Economy*, Vol. 106, No. 5, 997-1032, Harvard University.
- Soros, George (1998). *The Crisis of Global Capitalism: Open Society Endangered*. London: Little Brown and Co.
- Stiglitz, Joseph (2006). *Making Globalization Work*. New York: Norton and Co.

◎ MĚŘENÍ VÝVOJE

Znepokojivě pomalý pokrok

Při současném tempu pokroku by subsaharská Afrika dosáhla splnění svých základních potřeb teprve roku 2353, střední Asie roku 2042 a s výjimkou Evropy a Severní Ameriky by žádná jiná oblast nedosáhla základní minimální úrovně před rokem 2022.

Chudoba znamená a bude nadále znamenat nedostupnost statků a služeb, jež jsou základním předpokladem blaha lidí. Pokud se statky a služby měří peněžními objemy, je to pouze přibližný obraz jevu založený na předpokladu, že jejich potřebu lze plně uspokojit jejich zakoupením na volném trhu. Chudoba se tudíž stává vnitřním rysem kapitalistického systému, v němž „peníze jsou všemocné“. Chudoba se tudíž má nadále – což je velmi výhodné – měřit prostřednictvím peněz a ne přímým měřením blaha dané osoby.

Na druhé straně ti z nás, kdo považují chudobu za mnohorozměrný jev a domnívají se, že k řadě jeho dimenzí je třeba přistupovat z pojmového rámce založeného na právech osob (a ne na trzích), si také myslí, že blaho obyvatelstva určité země lze hodnotit a monitorovat zjišťováním úrovně přístupu ke statkům a službám, které jsou těmito právy zaručeny – nezávisle na tom, jakým způsobem jsou získávány.

Social Watch monitoruje rozsáhlý soubor dimenzí lidského blaha, pro něž jsou k dispozici statistiky na mezinárodní úrovni. Sledovaných dimenzí sice není tolik, kolik bychom si přáli, ale přesto nabízejí značně komplexní pohled. Na základě hodnocení situace jednotlivých zemí v každé z těchto oblastí bylo možné stanovit srovnávací úroveň a monitorovat vývoj.

Tento úkol poněkud usnadnilo vytvoření indexu základních schopností (BCI, Basic Capabilities Index). Tento index založený na základních ukazatelích, o nichž je ve většině zemí dostatek informací, umožnil blíže sledovat výsledky každé země v uspokojování minimálních potřeb jejich občanů.

Dosažení uspokojivého BCI nutně neznamená vysokou úroveň společenského rozvoje. Znamená pouze to, že země dosáhla všeobecného uspokojení těch podstatných minimálních potřeb, které je nutné pro další postup k většímu blahu. Od samého začátku jsme zdůrazňovali, že maximální úroveň BCI je startovní čára a ne cílová páska.

BCI jako nástroj

Social Watch vyvinula BCI jako nástroj k určování chudoby nikoli na základě příjmu.¹ V mezinárodním měřítku se jako ukazatele chudoby nejvíce používají odhady Světové banky udávající počty lidí, kteří žijí za méně než jeden nebo dva dolary denně, nebo klasifikace Rozvojového programu OSN založená na indexu lidského rozvoje (HDI), který spojuje výši příjmů se zdravotními a vzdělanostními ukazateli. BCI má jednodušší konstrukci umožňující jeho stanovení nejen na úrovni států, ale také nižších správních celků a obcí bez rozsáhlých průzkumů domácností, které jsou nutné pro ukazatele založené na příjmu. Tím, že BCI nestaví na příjmu, je slučitelný s definicemi chudoby založenými na deprivaci schopností a odpírání lidských práv.

BCI je založen na třech ukazatelích: procentu

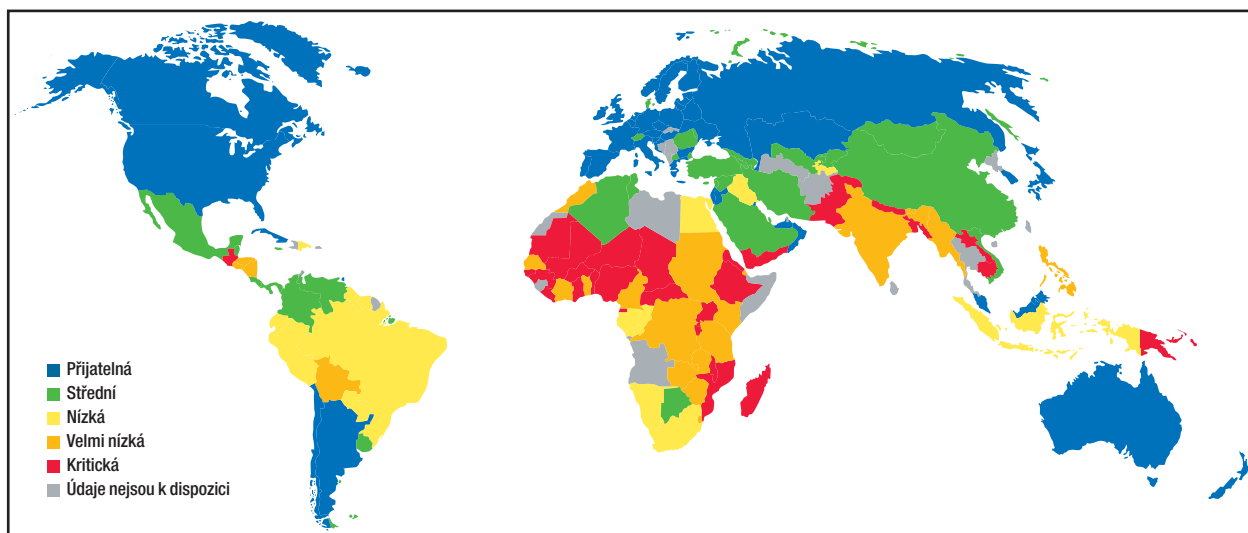
děti, které ukončí pátou třídu základní školy, přežití do věku pěti let (stanoveném z hodnot úmrtnosti dětí do pěti let) a procentu porodů, u nichž asistoval kvalifikovaný zdravotnický personál. Tyto ukazatele vyjadřují různé dimenze mezinárodně uznávaných cílů rozvoje (vzdělání, zdravotní stav dětí a reprodukční zdraví). Výzkumy potvrzují, že BCI jako souhrnný index poskytuje celkový přehled odpovídající zdravotnímu stavu a základní vzdělanostní úrovni dané populace.

Nejvyšší možná hodnota BCI odpovídá situaci, kdy všechny ženy mají při porodu zdravotní asistenci, žádné dítě neopustí školu před dokončením páté třídy a dětská úmrtnost je snížena na minimální možnou úroveň pod pět úmrtí na tisíc živě narozených dětí. Tyto ukazatele mají těsný vztah ke schopnostem a možnostem, které by měl mít každý člen společnosti a které se navzájem posilují, čímž umožňují dosahování vyšší úrovně individuálního a kolektivního rozvoje. Ukazatele jsou zaměřeny zejména na schopnosti týkající se nejmladších členů společnosti a umožňující další vývoj.

Užitečnost BCI spočívá v jeho úzké korelaci s dalšími mírami lidských schopností souvisejícími se sociálním rozvojem země. Tento index přiřazuje každé zemi určitou číselnou hodnotu umožňující srovnání s jinými zeměmi a hodnocení vývoje v průběhu času.

Index BCI 2008 byl vypočítán pro 176 zemí, které pak byly rozděleny do pěti kategorií. V nejméně závažné situaci se nacházejí země s kritickou hodnotou BCI (pod 70 bodů). V kategorii s velmi nízkou hodnotou BCI (70 až 79 bodů) jsou země, u nichž dosahování blaha

¹ Ve své současné podobě byl BCI navržen výzkumným týmem Social Watch na základě myšlenky, kterou původně vyvinula organizace Action for Economic Reforms pro koalici Social Watch na Filipínách jako „index kvality života“. Tento index byl ale sám inspirován ukazatelem Capability Poverty Measure (CPM), který navrhl profesor Amartya Sen a zpopularizoval Rozvojový program OSN jako index lidského rozvoje (HDI, Human Development Index).

TABULKA 1. BCI a jeho vývoj podle zemí a kategorií úrovně

KRITICKÁ ÚROVEŇ			VELMI NÍZKÁ ÚROVEŇ			NÍZKÁ ÚROVEŇ			STŘEDNÍ ÚROVEŇ			PŘIJATELNÁ ÚROVEŇ		
Země	BCI	Vývoj BCI	Země	BCI	Vývoj BCI	Země	BCI	Vývoj BCI	Země	BCI	Vývoj BCI	Země	BCI	Vývoj BCI
Čad	42	←	Kamerun	70	←	Zimbabwe	80		Vietnam	90	→	Dánsko	98	←
Afgánistán	52	←	Gambie	70	→	Bolívie	80	→	Kolumbie	90	→	Srí Lanka	98	←
Niger	52	←	Keňa	71	→	Guyana	81	←	Cookovy ostrovy	90	→	Kazachstán	98	→
Rwanda	53	→	Togo	71		Šalamounovy ostrovy	82	→	Čína	90	→	Argentina	98	→
Etiopie	54	→	Senegal	71	→	Sv. Tomáš a Princ. o.	82	→	Panama	91		Nový Zéland	98	
Bangladéš	57		Indie	71	→	Gabon	82	→	Singapur	92	→	Svatá Lucie	98	
Burundi	58	→	Lesotho	72		Ekvádor	83	→	Írán	92	←	Mauricius	98	
Laos	58	→	Nikaragua	72	→	Írák	83	→	Brazílie	92		Kuvajt	98	→
Rovníková Guinea	59		Zambie	73	→	Indonésie	84	→	Grenada	92	←	Libye	98	→
Uganda	59		Tanzanie	73	→	Tádžikistán	85		Botswana	92		Ruská federace	98	→
Východní Timor	60	→	Džibutsko	75	→	Ázerbájdžán	85	←	Turecko	92	→	Ukrajina	98	→
Guinea-Bissau	61	→	Súdán	76	←	Namibie	85	←	Kapverdy	93		Bulharsko	99	→
Sierra Leone	61	→	Myanmar	76	→	Paraguay	85	→	Belize	93	→	Fidži	99+	→
Madagaskar	61		Svazjsko	77		Surinam	86	←	Sv. Vincent a Grenad.	93		Spojené arab. emiráty	99+	
Jemen	61	←	Filipíny	77		Peru	86	→	Marshallovy ostrovy	93	→	Spojené st. americké	99+	→
Angola	62	→	Honduras	78	→	Maledivy	86	→	Sýrie	94	→	Spojené království	99+	→
Malawi	62	←	Bhútán	78	→	Vanuatu	87	←	Alžírsko	94		Kuba	99+	
Nigérie	63		Komory	79	→	Dominikánská rep.	88		Albánie	94	←	Belgie	99+	→
Pákistán	64	→	Salvador	79	→	Kiribati	88		Mexiko	94	→	Barbados	99+	→
Burkina Faso	64	→	Kongo	79	→	Egypt	88	→	Kostarika	95	←	Bahamy	99+	→
Středoafrická rep.	65	→	Pobřeží slonoviny	79	→	Tuvalu	89		Venezuela	95		Bělorusko	99+	→
Libérie	65	→	Maroko	79	→	Jižní Afrika	89	→	Tonga	95		Omán	99+	→
Nepál	65	→				Gruzie	89	←	Trinidad a Tobago	95	←	Bahrajn	99+	
Mozambik	66	→							Jamajka	95	→	Palau	99+	→
Mauritánie	66								Kyrgyzstán	95		Lotyšsko	99+	→
Guinea	66								Sv. Kryštof a Nevis	95		Malajsie	99+	
Ghana	66								Tunisko	95	→	Litva	99+	→
Kambodža	66	→							Libanon	95	→	Maďarsko	99+	→
Eritrea	67	→							Mongolsko	96		Chorvatsko	99+	→
Papua N. G.	68	→							Arménie	96	→	Kanada	99+	→
Benin	68	←							Rumunsko	96	←	Portugalsko	99+	→
Guatemala	68	→							Makedonie	96		Francie	99+	
Mali	69	→							Moldavsko	96		Japonsko	99+	→
Dem. rep. Kongo	69	→							Katar	96		Slovinsko	99+	→
									Thajsko	96		Kypr	99+	
									Uruguay	96		Španělsko	99+	→
									Saúdská Arábie	97	→	Česká republika	99+	
									Slovensko	97		Estonsko	99+	
									Švýcarsko	97		Austrálie	99+	→
									Samoa	97		Itálie	99+	
									Dominika	97	→	Korejská republika	99+	
									Lucembursko	97	←	Řecko	99+	→
									Jordánsko	97		Polsko	99+	
												Brunej	99+	→
												Malta	99+	
												Chile	99+	
												Nizozemsko	99+	
												Finsko	99+	
												Izrael	99+	
												Irsko	99+	
												Island	99+	
												Švédsko	99+	→
												Norsko	99+	
												Německo	99+	→

Poznámka: země s údajem 99+ dosáhly BCI na úrovni 99 bodů do roku 2000.

Symboly: ← Významná regrese   ← Regrese || Stagnace   → Mírný pokrok   → Významný pokrok

obyvatelstva také naráží na velmi vážné překážky. Země s nízkou hodnotou BCI (80 až 89 bodů) jsou v uspokojování základních potřeb na jakémsi mezistupni a jejich výsledky v některých aspektech vývoje jsou kolísavé. Země, jež dokázaly uspokojit většinu požadavků na základní schopnosti obyvatelstva nebo je uspokojit úplně, jsou zařazeny do dvou kategorií s nejvyššími hodnotami BCI (střední, 90 až 97 bodů a přijatelná, 98 až 99+ bodů). Jak už bylo uvedeno, zařazení do některé z těchto dvou nejvyšších kategorií neznamená vysokou úroveň rozvoje dané země, ale pouze dosažení základních úrovní blaha obyvatel.

Nejnovější vývoj

Přehled BCI 2008 ukazuje situaci na základě nejnovějších dostupných ukazatelů (jež pocházejí z doby kolem roku 2005). Vývoj je stanoven srovnáním s hodnotami BCI 2004 (pocházejícími z doby kolem roku 2000).

Analýza situace v jednotlivých zemích ukazuje, že skoro polovina z nich (76 ze 153) dosáhla od roku 2000 pokroku. Čísla dále ukazují, že 15 % (24 zemí) zaznamenalo regresi a ve 37 % (56 zemí) nedošlo za zkoumané období k významným změnám.

Neúspěch v dosahování základních schopností utrpěly některé země ve východní Asii, Pacifiku, Latinské Americe a Karibiku, ale země s největším poklesem BCI se nacházejí hlavně v subsaharské Africe. K velké regresi (přes 5 % hodnoty BCI) došlo v sedmi případech. To je mimořádně znepokojivé, protože tyto země se už před poklesem nacházely na nízké, velmi nízké nebo dokonce kritické úrovni BCI. To znamená, že v některých zemích se regrese zhoršuje a tudíž se dál prohlubuje propast, která je dělí od zbytku světa (Tabulka 2).

Regionální disparity

Rozdíly v hodnotách indexu i tempech jeho změn naznačují, že poměry v jednotlivých regionech jsou odlišné. Regiony, v nichž jsou základní schopnosti téměř naplněny a kde se zájem v oblasti sociálního rozvoje zaměřuje na cíle přesahující minimální úroveň nezbytné pro přežití, koexistují s jinými regiony, které jsou ještě velmi vzdáleny od uspokojení minimálních potřeb. Hluboká propast mezi pokročilejšími zeměmi Evropy a Severní Ameriky s úrovní BCI blízko 99 a méně pokročilými zeměmi subsaharské Afriky a jižní Asie s BCI kolem 70 je strašná už při pohledu na pouhá čísla, protože ta vypovídají o uspokojování základních potřeb, které by měly být zabezpečeny pro každou lidskou bytost. Realita skrývající se za těmito čísly je ovšem ještě drsnější: kritické hodnoty BCI ukazují na vážné obtíže ve všech dimenzích sociálního rozvoje. Uveďme příklady týkající se pouze tří zmíněných složek indexu (jež ovšem vypovídají o všech dimenzích sociálního vývoje, které analyzuje Social Watch): v některých zemích probíhá pouze 5 % porodů za asistence kvalifikovaného zdravotního pracovníka nebo pracovníce, nebo do pěti let země každé čtvrté dítě, případně pouze o málo víc než polovina dětí zapsaných do školy má to štěstí, že dokončí pátou třídu.

Skoro o 20 bodů výš se nacházejí východní Asie a Pacifik, Latinská Amerika a Karibik a také střední

TECHNICKÉ POZNÁMKY: JAK JE NAVRŽEN BCI PODLE ZEMÍ

Ukazatele, z nichž se skládá BCI:

- Procento dětí v první třídě, které ukončí pátou třídu.
- Úmrtnost dětí do pěti let.
- Procento porodů, u nichž asistuje kvalifikovaný zdravotnický personál.

Aby se zvýšil počet zemí s dostatečnými informacemi na výpočet indexu, byly některé chybějící hodnoty doplněny tím způsobem, že se místo nich dosadila průměrná hodnota indikátoru pro celou skupinu zemí, do níž byla daná země zařazena podle své současné situace a příslušné tématické oblasti.

BCI byl vypočítán jako nevážený aritmetický průměr tří příslušných ukazatelů (v případě dětské úmrtnosti byl předtím ukazatel lineárně transformován). Všechny tři ukazatele dostaly stejnou váhu pro usnadnění výpočtu.

Zdravotní stav dětí představuje indikátor I1 = (100 – M), což je míra přežití do 5 let věku, přičemž M je úmrtnost do 5 let (vyjádřená v procentech), neboli pravděpodobnost úmrtí v prvních pěti letech života vztahovaná na 1000 živě narozených dětí.

O vzdělání vypovídá indikátor I2, je to míra školní retence, neboli procento dětí zapsaných do první třídy základní školy, které ukončí pátou třídu za požadovaný počet let.

Reprodukční zdraví představuje indikátor I3, což je procento porodů, u nichž asistuje kvalifikovaný zdravotnický personál (lékaři, ošetřovatelky nebo porodní asistentky).

Hodnota indexu základních schopností pro danou zemi se pak vypočítá jako prostý průměr těchto tří složek:

$$BCI = (I1 + I2 + I3) / 3$$

TABULKA 2. Počty zemí tříděných podle současné úrovně BCI a jejího vývoje od roku 2000

		Kritická úroveň	Velmi nízká úroveň	Nízká úroveň	Střední úroveň	Vysoká úroveň	Celkem
Významná regrese	←	2	1	4	0	0	7
Regrese	↔	3	1	2	8	0	14
Stagnace		8	4	4	18	22	56
Mírný pokrok	→	8	8	6	8	25	55
Významný pokrok	→	5	8	3	4	1	21
Celkem		26	22	19	38	48	153

TABULKA 3. Změny BCI podle regionů (%)

Region	BCI 2008	Změna 2000 – poslední dostupné údaje (%)
Subsaharská Afrika	70	0.7
Jižní Asie	71	6.6
Východní Asie & Pacifik	88	1.9
Latinská Amerika & Karibik	90	1.4
Střední východ & severní Afrika	92	1.6
Střední Asie	93	0.6
Evropa	98	0.5
Severní Amerika	99	3.1

Asie s hodnotami BCI mezi 88 a 93, což jsou čísla sice lepší, ale pořád znepokojivá. Tyto regiony ještě nedosáhly naplnění minimálních schopností. Jedinými regiony, jež dosáhly přijatelnou úroveň, jsou Evropa a Severní Amerika.

Ještě více skličující pohled ovšem skýtá analýza vývojových trendů: s výjimkou jižní Asie, kde došlo v poslední době k velmi příznivému vývoji, vykazují všechny ostatní regiony velmi nepravidelné

zorce růstu. Jižní Asie začínala z velmi nízké úrovně s vážnými nedostatky v životních podmínkách měřených indexem BCI a přes urychlení vývoje v posledních letech je v ní regionální situace pořád velmi kritická, o málo lepší než v subsaharské Africe (Tabulka 3).

Podobné situace v subsaharské Africe, kde je BCI na velmi nízké úrovni kolem 70 bodů, nedává žádnou naději na krátkodobé, střednědobé ba ani dlouho-

dobé změny, protože meziroční nárůst BCI u ní dosahuje jen 0,7 %.

Skličující budoucnost

Cíle stanovené v 90. letech (viz Světový summit pro sociální rozvoj, který se sešel v Kodani) byly pokusem o zlepšení všech indikátorů sociálního rozvoje; roku 2000 byly některé z těchto cílů vyhlášeny znovu na Summitu tisíciletí (i když se snížením některých cílových hodnot). Marketingové operace a kampaně, jež měly ukázat světu, že se chudoba považuje za problém, byly úspěšné; kroky, které následovaly za nimi, jsou však zklamáním. Dospěli jsme do roku 2000, aniž bychom splnili svá předsevzetí z roku 1990, a všechno nasvědčuje tomu, že tyto cíle nebudou dosaženy ani v roce 2015. Lze také logicky předpokládat, že jakmile bude potvrzeno, že se nepodařilo dosáhnout Rozvojových cílů tisíciletí, můžeme být roku 2014 svědky zahájení alternativní kampaně pro období 2015–2030. Pokud ovšem nedojde k podstatným změnám, současná tempa pokroku nebudou stačit. Tabulka 4 uvádí očekávané hodnoty BCI pro každý region za předpokladu zachování současných tendencí.

Při současném tempu vývoje dosáhne sub-

TABULKA 4. Předpověď BCI podle regionů							
REGION	BCI 2000	BCI 2008	BCI 2015	ROK, V NĚMŽ REGION DOSÁHNE BCI			
				BCI 70	BCI 80	BCI 90	BCI 98
Subsaharská Afrika	69	70	70		2133	2256	2353
Jižní Asie	64	71	85			2018	2022
Střední východ & severní Afrika	90	92	93				2032
Latinská Amerika & Karibik	88	90	93				2027
Východní Asie & Pacifik	86	88	91				2031
Střední Asie	92	93	94				2042
Severní Amerika	96	99	99				
Evropa	98	98	99				
	KRITICKÁ	VELMI NÍZKÁ	NÍZKÁ	STŘEDNÍ	PŘIJATELNÁ		

saharská Afrika výchozího bodu – uspokojení základních potřeb – teprve kolem roku 2353. Mizivý pokrok zaznamenaný v posledních několika letech způsobuje, že stanovit datum, kdy bude dosažena slušná úroveň rozvoje, je nemyslitelné, pokud ne zcela směšné.

Střední Asie, jejíž tempo pokroku je podstatně vyšší, by tohoto bodu dosáhla 42 let po Summitu tisíciletí. A s výjimkou Evropy a Severní Ameriky

žádný region nebude schopen dosáhnout této základní minimální úrovně před rokem 2022, pokud se současná tempa pokroku nezvyšší.

Vysoká cena základních práv

Odkazy

SOUČASNÁ SITUACE
(nejnovější dostupné údaje)

- Lepší situace
- Nad průměrem
- Pod průměrem
- Horší situace
- Nedostatečné údaje

VÝVOJ
(od roku 1990 nebo nejbližšího dostupného roku)

- Významný pokrok
- Mírný pokrok
- h Stagnace
- e Regrese
- f Značná regrese

Úplná tabulka na: www.socialwatch.org/statistics2008

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0–100)	PODVÝŽIVA (%)	ODHADOVANÁ NÍZKÁ PORODNÍ VÁHA (%)	PODVÝŽIVENOST DĚTÍ DO 5 LET (podváha pro daný věk, %)
	Albánie (94)	6	7	8
→	Alžírsko (94)	4	6	4 →
	Angola (62)	35 →	12	31 ←
	Antigua a Barbuda (-)		5	
	Argentina (98)	3	7	4
→	Arménie (96)	24 →	8	4
	Austrálie (99)	<2.5	7	
→	Ázerbájdžán (85)	7 →	12	7
	Bahamy (99)	8	7*	
—	Bahrjain (99)		8	9*
→	Bangladéš (57)	30 →	22	48 →
	Barbados (99)	<2.5	13	
	Belgie (99)	<2.5	8*	
→	Belize (93)	4 →	6	7
	Bělorusko (99)	4	4	1
→	Benin (68)	12 →	16	23 →
	Bhútán (78)		15	19
→	Bolívie (80)	23 →	7	8 →
	Bosna a Hercegovina (-)	9	5	2
←	Botswana (92)	32 ←	10	13
→	Brazílie (92)	7 →	8	6*
	Brunej (100)	4	10	
	Bulharsko (99)	8	10	
	Burkina Faso (64)	15 →	16	37 ←
←	Burundi (58)	66 ←	11	39
→	Chile (100)	4 →	6	1
—	Cookovy ostrovy (90)		3	10*
→	Čad (42)	35 →	22	37
	Černá Hora (-)		4	3
	Česká republika (99)	<2.5	7	
→	Čína (90)	12 →	2	7 →
→	Chorvatsko (99)	7 →	6	1*
	Dánsko (98)	<2.5	5	
←	Demokratická rep. Kongo (69)	74 ←	12	31
←	Dominika (97)	8 ←	10	
→	Dominikánská republika (88)	29	11	5 →
→	Džibutsko (75)	24 →	10	29
→	Egypt (88)	4	14	6 →
→	Ekvádor (83)	6	16	9 →
←	Eritrea (67)	75 ←	14	40
→	Estonsko (99)	<2.5 →	4	

POZNÁMKA:

(* Údaje se týkají jiných let nebo období, než je uvedeno v definici ukazatele.

ZDROJ:

The State of the World's Children 2008, UNICEF (www.unicef.org/sowc08/).

Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistics2008.

DEFINICE UKAZATELŮ:

Podvýživa (%): Procento podvyživených osob v celé populaci. Podvýživa je důsledek nedostatečného příjmu potravy, který nedokáže průběžně uspokojovat energetické požadavky na výživu. Podle doporučení Světové zdravotnické organizace má průměrná osoba přijmout minimálně 2300 kcal denně, aby si zachovala tělesné funkce, zdraví a normální aktivitu. Tento globální minimální požadavek na kalorie je v jednotlivých zemích rozepsán do specifických minimálních úrovní podle věkové struktury a tělesné hmotnosti obyvatel. Nejnovější dostupné údaje: 2002/2004; vývoj od let 1990–1992.

Odhadovaná nízká porodní váha (%): Procento novorozenců s váhou pod 2 500 gramů, vážených v prvních hodinách života, než došlo k výraznější poporodní ztrátě váhy. V důsledku rozdílů v metodologii zdrojů naráží na sestavování datových řad na problémy komparability. Nejnovější dostupné údaje: 1999/2006.

Podvyživenost dětí do 5 let (podváha pro daný věk, %): Procento dětí pod pět let věku, jejichž váha je o víc než dvě standardní odchylky nižší než medián váhy mezinárodní referenční populace ve věku od 0 do 59 měsíců. Referenční populace přijatá Světovou zdravotnickou organizací roku 1983 je založena na dětech ze Spojených států, jež jsou považovány za dobře živěné. Nejnovější dostupné údaje: 1999/2006; vývoj od roku 1990.

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0–100)	PODVÝŽIVA (%)	ODHADOVANÁ NÍZKÁ PORODNÍ VÁHA (%)	PODVÝŽIVENOST DĚTÍ DO 5 LET (podváha pro daný věk, %)	
→	Etiopie (54)	46 →	20	38 →	
→	Fidži (99)	5 →	10*		POZNÁMKA:
→	Filipíny (77)	18 →	20	28 →	(*) Údaje se týkají jiných let nebo období, než je uvedeno v definici ukazatele.
	Finsko (100)	<2.5	4		
	Francie (99)	<2.5	7*		
→	Gabon (82)	5 →	14	12	
←	Gambie (70)	29 ←	20	20	ZDROJ:
→	Ghana (66)	11 →	9	18 →	The State of the World's Children 2008, UNICEF (www.unicef.org/sowc08/).
	Grenada (92)	7	9		
→	Gruzie (89)	9 →	7	3	
→	Guatemala (68)	22 →	12	23 →	Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistics2008.
→	Guinea (66)	24 →	12	26	
←	Guinea-Bissau (61)	39 ←	24	19	
→	Guyana (81)	8 →	13	14 →	
→	Haiti (-)	46 →	25	22 →	
→	Honduras (78)	23	10	11 →	
→	Indie (71)	20 →	30*	46 →	DEFINICE UKAZATELŮ:
→	Indonésie (84)	6 →	9	28 →	Podvýživa (%): Procento podvýživných osob v celé populaci. Podvýživa je důsledek nedostatečného příjmu potravy, který nedokáže průběžně uspokojovat energetické požadavky na výživu. Podle doporučení Světové zdravotnické organizace má průměrná osoba přijmout minimálně 2300 kcal denně, aby si zachovala tělesné funkce, zdraví a normální aktivitu. Tento globální minimální požadavek na kalorie je v jednotlivých zemích rozepsán do specifických minimálních úrovní podle věkové struktury a tělesné hmotnosti obyvatel. Nejnovejší dostupné údaje: 2002/2004; vývoj od let 1990–1992.
	Irák (83)		15	8	
	Irsko (100)	<2.5	6		
	Island (100)	<2.5	4		
	Itálie (95)	<2.5	6*		
	Írán (91)	4	7*	11*	
	Izrael (100)	<2.5	8		
→	Jamajka (95)	9 →	12	4 →	
	Japonsko (99)	<2.5	8		
←	Jemen (61)	38 ←	32*	46 ←	Odhadovaná nízká porodní váha (%): Procento novorozenců s váhou pod 2 500 gramů, vážených v prvních hodinách života, než došlo k výraznější poporodní ztrátě váhy. V důsledku rozdílu v metodologii zdrojů naráží sestavování datových řad na problémy komparability. Nejnovejší dostupné údaje: 1999/2006.
	Jižní Afrika (89)	<2.5	15*	12	
	Jordánsko (97)	6	12	4	
→	Kambodža (66)	33 →	11	36	
	Kamerun (70)	26 →	11	19 ←	
	Kanada (99)	<2.5	6		
	Kapverdy (93)		13*		Podvýživenost dětí do 5 let (podváha pro daný věk, %): Procento dětí pod pět let věku, jejichž váha je o víc než dvě standardní odchylky nižší než medián váhy mezinárodní referenční populace ve věku od 0 do 59 měsíců. Referenční populace přijatá Světovou zdravotnickou organizací roku 1983 je založena na dětech ze Spojených států, jež jsou považovány za dobře živěné. Nejnovejší dostupné údaje: 1999/2006; vývoj od roku 1990.
	Katar (96)		10	6*	
←	Kazachstán (98)	6 ←	6	4	
→	Keňa (71)	31 →	10	20 →	
	Kiribati (88)	7	5*	13	
→	Kolumbie (90)	13 →	9	7	
←	Komory (79)	60 ←	25	25	
→	Kongo (79)	33 →	13	14 →	
←	Korejská lidově dem. republika (-)	33 ←	7	23	
	Korejská republika (100)	<2.5	4		
←	Kostarika (94)	5 ←	7	5* ←	
→	Kuba (99)	<2.5 →	5	4	
→	Kuvajť (98)	5 →	7*	10*	
→	Kyrgyzstán (95)	4 →	5	3	
→	Laos (58)	19 →	14	40 →	
	Lesotho (72)	13 →	13	20 ←	
	Libanon (95)	3	6	4	
←	Libérie (65)	50 ←		26	

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0–100)	PODVÝŽIVA (%)	ODHADOVANÁ NÍZKÁ PORODNÍ VÁHA (%)	PODVÝŽIVENOST DĚTÍ DO 5 LET (podváha pro daný věk, %)	
	Libye (98)	<2.5	7*	5*	
	Litva (99)	<2.5	4		
	Lotyšsko (99)	3	5		
	Lucembursko (97)	<2.5	8		
←	Madagaskar (61)	38 ←	17	42	
	Maďarsko (99)	<2.5	9		
→	Makedonie (96)	5 →	6	2	
→	Malajsie (99)	3	9	8 →	
→	Malawi (62)	35 →	13	19 →	
→	Maledivy (86)	10 →	22	30	
	Mali (69)	29	23	33	
	Malta (100)	<2.5	6		
	Maroko (79)	6	15	10	
	Marshallovy ostrovy (93)		12		
→	Mauricius (98)	5	14	15* →	
→	Mauritánie (66)	10 →		32 →	
→	Mexiko (94)	5	8	5 →	
	Mikronésie (-)		18	15*	
←	Moldavsko (96)	11 ←	6	4	
→	Mongolsko (95)	27 →	6	6 →	
→	Mozambik (66)	44 →	15	24	
→	Myanmar (dříve Barma) (76)	5 →	15	32	
→	Namibie (85)	24 →	14	24	
	Německo (100)	<2.5	7		
→	Nepál (65)	17 →	21	39	
→	Niger (52)	32 →	13	44	
→	Nigérie (63)	9 →	14	29 →	
→	Nikaragua (72)	27 →	12	10	
	Niue (-)		0		
	Nizozemské Antily (—)	13			
	Norsko (100)	<2.5	5		
	Nový Zéland (98)	<2.5	6		
	Omán (99)		8	18*	
	Pákistán (64)	24	19*	38	
	Palau (99)		9*		
	Panama (91)	23	10	8*	
	Papua-Nová Guinea (68)		11*		
→	Paraguay (85)	15 →	9	5	
→	Peru (86)	12 →	11	8 →	
	Pobřeží slonoviny (79)	13 →	17	20 ←	
	Polsko (100)	<2.5	6		
	Portugalsko (99)	<2.5	8		
	Rakousko (-)	<2.5	7		
	Rovníková Guinea (59)		13	19	
	Rumunsko (96)	<2.5	8	3	
	Ruská federace (98)	3	6	3*	
→	Rwanda (53)	33 →	6	23 →	
	Řecko (100)	<2.5	8		
→	Salvador (79)	11	7	10 →	
→	Samoa (97)	4 →	4*		

POZNÁMKA:

(*) Údaje se týkají jiných let nebo období, než je uvedeno v definici ukazatele.

ZDROJ:

The State of the World's Children 2008, UNICEF (www.unicef.org/sowc08/).

Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistics2008.

DEFINICE UKAZATELŮ:

Podvýživa (%): Procento podvyživených osob v celé populaci. Podvýživa je důsledek nedostatečného příjmu potravy, který nedokáže průběžně uspokojovat energetické požadavky na výživu. Podle doporučení Světové zdravotnické organizace má průměrná osoba přijmout minimálně 2300 kcal denně, aby si zachovala tělesné funkce, zdraví a normální aktivitu. Tento globální minimální požadavek na kalorie je v jednotlivých zemích rozepsán do specifických minimálních úrovní podle věkové struktury a tělesné hmotnosti obyvatel. Nejnovější dostupné údaje: 2002/2004; vývoj od let 1990–1992.

Odhadovaná nízká porodní váha (%): Procento novorozenců s váhou pod 2 500 gramů, vážených v prvních hodinách života, než došlo k výraznější poporodní ztrátě váhy. V důsledku rozdílu v metodologii zdrojů naráží sestavování datových řad na problémy komparability. Nejnovější dostupné údaje: 1999/2006.

Podvýživenost dětí do 5 let (podváha pro daný věk, %): Procento dětí pod pět let věku, jejichž váha je o víc než dvě standardní odchylky nižší než medián váhy mezinárodní referenční populace ve věku od 0 do 59 měsíců. Referenční populace přijatá Světovou zdravotnickou organizací roku 1983 je založena na dětech ze Spojených států, jež jsou považovány za dobře živěné. Nejnovější dostupné údaje: 1999/2006; vývoj od roku 1990.

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0–100)	PODVÝŽIVA (%)	ODHADOVANÁ NÍZKÁ PORODNÍ VÁHA (%)	PODVÝŽIVENOST DĚTÍ DO 5 LET (podváha pro daný věk, %)	
	Saúdská Arábie (97)	4	11*	14*	
→	Senegal (71)	20 →	19	17 →	
←	Sierra Leone (61)	51 ←	24	30	
	Singapur (91)		8	3	
←	Slovensko (97)	7 ←	7		
	Slovinsko (99)	3	6		
	Somálsko (-)		11	36	
	Spojené arabské emiráty (99)	<2.5	15*	14*	
	Spojené království (99)	<2.5	8		
	Spojené státy americké (99)	<2.5	8	2*	
	Srbsko (-)		5	2	
→	Středoafriická republika (65)	44 →	13	29	
←	Súdán (76)	26 →	31	41 ←	
→	Surinam (86)	8 →	13	13	
→	Svatá Lucie (98)	5 →	12		
→	Svatý Kryštof a Nevis (95)	10 →	9		
→	Svatý Tomáš a Princův ostrov (82)	10 →	8	9	
→	Svatý Vincent a Grenadiny (93)	10 →	5		
←	Svazjsko (77)	22 ←	9	10	
	Sýrie (94)	4	9	10	
→	Šalamounovy ostrovy (82)	21 →	13*		
	Španělsko (99)	<2.5	6*		
→	Srí Lanka (98)	22 →	22	29 →	
	Švédsko (100)	<2.5	4		
	Švýcarsko (97)	<2.5	6		
←	Tádžikistán (85)	56 ←	10	17 →	
	Tanzanie (73)	44 ←	10	22 →	
→	Thajsko (96)	22 →	9	9	
→	Togo (71)	24 →	12	26	
	Tonga (95)		3		
→	Trinidad a Tobago (95)	10 →	19	6	
→	Tunisko (95)	<2.5	7	4 →	
→	Turecko (92)	3	16*	4 →	
→	Turkmenistán (-)	7 →	4	11	
	Tuvalu (89)		5		
→	Uganda (59)	19 →	12	20	
	Ukrajina (99)	<2.5	4	1	
→	Uruguay (96)	<2.5 →	8	5	
←	Uzbekistán (=)	25 ←	5	5	
	Vanuatu (87)	11	6		
	Venezuela (95)	18 ←	9	5 →	
→	Vietnam (90)	16 →	7	25 →	
	Východní Timor (60)	9	12	46	
→	Zambie (73)	46	12	20 →	
	Západní břeh a Gaza (-)	16	7	3	
←	Zimbabwe (80)	47	11	17 ←	

POZNÁMKA:

(*) Údaje se týkají jiných let nebo období, než je uvedeno v definici ukazatele.

ZDROJ:

The State of the World's Children 2008, UNICEF (www.unicef.org/sowoc8/).

Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistics2008.

DEFINICE UKAZATELŮ:

Podvýživa (%): Procento podvýživných osob v celé populaci. Podvýživa je důsledek nedostatečného příjmu potravy, který nedokáže průběžně uspokojovat energetické požadavky na výživu. Podle doporučení Světové zdravotnické organizace má průměrná osoba přijmout minimálně 2300 kcal denně, aby si zachovala tělesné funkce, zdraví a normální aktivitu. Tento globální minimální požadavek na kalorie je v jednotlivých zemích rozepsán do specifických minimálních úrovní podle věkové struktury a tělesné hmotnosti obyvatel. Nejnovější dostupné údaje: 2002/2004; vývoj od let 1990–1992.

Odhadovaná nízká porodní váha (%): Procento novorozenců s váhou pod 2 500 gramů, vážených v prvních hodinách života, než došlo k výraznější poporodní ztrátě váhy. V důsledku rozdílu v metodologii zdrojů naráží sestavování datových řad na problémy komparability. Nejnovější dostupné údaje: 1999/2006.

Podvýživenost dětí do 5 let (podváha pro daný věk, %): Procento dětí pod pět let věku, jejichž váha je o víc než dvě standardní odchylky nižší než medián váhy mezinárodní referenční populace ve věku od 0 do 59 měsíců. Referenční populace přijatá Světovou zdravotnickou organizací roku 1983 je založena na dětech ze Spojených států, jež jsou považovány za dobře živěné. Nejnovější dostupné údaje: 1999/2006; vývoj od roku 1990.

POTRAVINOVÁ BEZPEČNOST

Vysoká cena základních práv

V dnešním světě umírá každých 24 hodin 100 000 lidí hladem a 30 000 z nich jsou děti mladší pěti let. Dalších 854 milionů lidí nemá dost potravy, aby uspokojili své základní nutriční potřeby. Tato situace krajní a všeobecné nouze přetrvává a je dál vyostřována pokračující potravinovou krizí, jež zvláště postihuje nejhudší regiony světa.

Hlavy států a vlád potvrdily na Světovém summitu výživy roku 1996 „právo každého člověka na přístup k bezpečné a výživné potravě, v souladu s právem na dostatečnou výživu a základním právem každého člověka na svobodu od hladu“.¹ Současně se zavázaly k dosažení potravinové bezpečnosti a k trvalému úsilí o vymýcení hladu.

Ale zatímco jsme pořád daleko od dosažení tohoto základního lidského práva, blíží se scénář je ještě znepokojivější, protože od roku 2007 začaly prudce stoupat ceny potravin na celosvětové úrovni. To má více příčin, k nimž patří změna klimatu, neúroda v různých částech světa, zejména v Austrálii a rostoucí poptávka asijských trhů a rozvinutých zemí po využívání potravin jako biopaliva. Na druhé straně neustálý růst ceny ropy s sebou přináší růst nákladů například na umělá hnojiva a dopravu zboží.

Tyto faktory společně s poklesem světových zásob potravin a nestabilitou vyvolávanou spekulacemi na trhu cenných papírů přispěly ke vzniku situace, která byla dosud neznámá. V rozvinutých zemích se stal vzestup cen potravin problémem především pro pracující třídu. Podle Světové banky může být důsledek krize postiženo přibližně 100 milionů lidí.

Změna klimatu a světová poptávka po bioenergii je hrozbou pro potravinovou bezpečnost. Dopady klimatických změn na výnosy zemědělských plodin, související se změnami dostupnosti vody a půdy, biodiverzity a půdních ekosystémů, vyvolává velkou nejistotu v celém potravinovém řetězci. Podle Organizace pro výživu a zemědělství (FAO) bude mít změna klimatu důsledky pro celosvětovou potravinovou bezpečnost a do roku 2050 ovlivní dostupnost potravin pro 9 miliard lidí.

Větší soupeření o zemědělské produkty pro výrobu bioenergie vyvolává z dlouhodobého hlediska neudržitelný tlak na přírodní zdroje. Je proto nutné vyvinout přístupy, jež berou v úvahu vzájemný vztah mezi potravinovou bezpečností a sociálně ekonomickou a ekologickou udržitelností, a zajistí vytváření politik ochraňujících potravinovou bezpečnost v širším kontextu opatření přijímaných ve vztahu ke klimatickým změnám a bioenergiím.

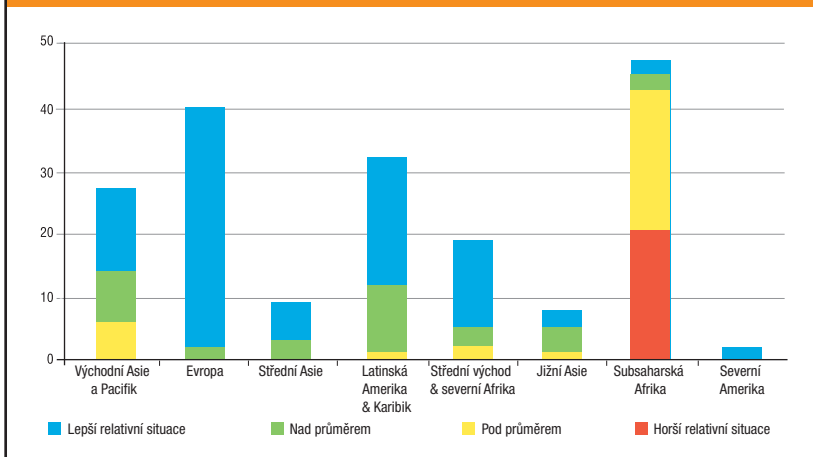
Potravinová propast

Blíže pohled na ukazatele v Tabulce 1 ukáže značné rozdíly v potravinové situaci mezi zeměmi v lepší a horší relativní situaci. V první skupině trpí

TABULKA 1. Průměrné ukazatele pro země s relativně lepší a horší situací v potravinové bezpečnosti

		Podvýživnost dětí do 5 let (podváža pro daný věk, %)	Podvýživa (%)	Odhadovaná nízká porodní váha (%)
Horší relativní situace	Průměr	38.6	41.6	23
	Počet zemí	5	5	5
Lepší relativní situace	Průměr	15.1	8.1	8.2
	Počet zemí	26	62	65
Celkem	Průměr	24.7	17.9	11.6
	Počet zemí	75	123	126

TABULKA 2. Současná situace v potravinové bezpečnosti podle regionů (počet zemí)

TABULKA 3. Současná situace v potravinové bezpečnosti a její vývoj (počet zemí)

	←	↶		↷	→	Celkem
Lepší relativní situace	1	2	0	1	1	5
Nad průměrem	3	5	4	9	7	28
Pod průměrem	2	4	10	8	4	28
Horší relativní situace	0	2	38	12	10	62
Celkem	6	13	52	30	22	123

podvýživou v průměru 8 % populace, zatímco v zemích s horší situací jí trpí 40 % populace. Zcela nesnesitelná je situace v zemích, jako je Eritrea nebo Demokratická republika Kongo: podvýživou v nich trpí 75 % obyvatelstva.

V zemích s většími nedostatky trpí podvýživou také 4 z každých 10 dětí mladších pěti let, zatímco v zemích s lepší relativní situací je tento poměr 3 ku 20. Více rozvinuté země mají tento ukazatel nulový; to ovšem nevylučuje, že země z tohoto pohledu v relativně lepší situaci nedosahují nutně plně vyvinuté potravinové bezpečnosti.

Rozdíly mezi regiony

Zeměpisný pohled na celý svět ukáže (Tabulka 2), že zatímco v Severní Americe, Evropě a střední Asii jsou všechny země v lepší relativní situaci nebo nad celosvětovým průměrem, polovina zemí subsaharské Afriky žije v největším nedostatku nebo pod průměrem.

Nejnovejší vývoj (Tabulka 3) ukazuje, že pokrok

zaznamenává přes 40 % zemí, přičemž dalších 40 % stagnuje, avšak vesměs vykazují uspokojivou situaci. Nejvíce znepokojivé jsou poměry v zemích s negativním vývojem, kde na tom byly některé z nich špatně už ve výchozí situaci, což platí např. pro Madagaskar, Sierra Leone a Jemen. ■

¹ FAO, Committee on World Food Security, „Fostering the political will to fight hunger“. Twenty-seventh Session, Rome, 28 May – 1 June 2001.

Nové technologie a staré dluhy

Odkazy

SOUČASNÁ SITUACE

(nejnovější dostupné údaje)

VÝVOJ

(od roku 1990 nebo nejbližšího dostupného roku)

- Lepší situace
- Nad průměrem
- Pod průměrem
- Horší situace
- Nedostatečné údaje
- ➔ Významný pokrok
- ➔ Mírný pokrok
- || Stagnace
- ➔ Regrese
- ➔ Značná regrese

Úplná tabulka na: www.socialwatch.org/statistics2008

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0-100)	GRAMOTNOST (věk 15–24 let, %)	PODÍL ZAPSANÝCH DO ZÁKLADNÍ ŠKOLY (ntto, %)	DĚTI S UKONČENOU PÁTOU TŘÍDOU (%)	PODÍL ZAPSANÝCH DO STŘEDNÍCH ŠKOL (ntto, %)	PODÍL ZAPSANÝCH DO TERCIÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ (bitto, %)
➔	Albania (94)	99.4 ➔	93.6		72.8* ➔	19.1 ➔
➔	Algeria (94)	90.1 ➔	96.6 ➔	95.6	66.3* ➔	21.3 ➔
	Angola (62)	72.2				2.9
➔	Argentina (98)	98.9	98.6	96.9 ➔	78.9* ➔	64.7 ➔
	Arménie (96)	99.8	78.8 ➔		84.9*	28.0 ➔
➔	Austrálie (99)		96.5 ➔		86.4* ➔	72.6 ➔
	Ázerbájdžán (85)	99.9*	84.8 ➔		77.8* ➔	14.8 ➔
➔	Bahamy (99)		90.2	99.1 ➔	83.8* ➔	
➔	Bahrájn (99)	97.0	98.2	98.9 ➔	92.3* ➔	33.1 ➔
➔	Bangladéš (57)	63.6 ➔	88.9 ➔	65.1 ➔	41.0* ➔	6.0
➔	Barbados (99)		96.9 ➔			48.9 ➔
➔	Belgie (99)		97.6		96.7* ➔	62.4 ➔
➔	Belize (93)		99.5 ➔	92.2 ➔	71.3* ➔	2.6 ➔
➔	Bělorusko (99)	99.8*	89.4 ➔		89.2* ➔	63.7 ➔
➔	Benin (68)	45.3 ➔	77.7 ➔	51.6 ➔	17.1* ➔	3.0*
➔	Bhútán (78)		73.9 ➔	91.0 ➔	35.5* ➔	3.1*
➔	Bolívie (80)	97.3 ➔	95.0	84.8 ➔	72.7* ➔	40.6 ➔
—	Bosna a Hercegovina (-)	99.8				
➔	Botswana (92)	94.0 ➔	86.2	90.5 ➔	61.1* ➔	5.1
➔	Brazílie (92)	96.8 ➔	94.7 ➔		77.7* ➔	23.8 ➔
➔	Britské Panenské os. (UK) (—)		95.1		88.2* ➔	75.5 ➔
➔	Brunej (100)	98.9	93.4	99.5 ➔	87.3* ➔	15.0 ➔
➔	Bulharsko (99)	98.2	92.9 ➔		89.1* ➔	43.7 ➔
➔	Burkina Faso (64)	33.0 ➔	44.1 ➔	75.5 ➔	11.0* ➔	2.2
➔	Burundi (58)	73.3 ➔	58.3 ➔	66.9 ➔		2.3
➔	Chile (100)	99.0	89.7	99.7 ➔		47.8 ➔
	Cookovy ostrovy (90)		77.4* ➔		64.4* ➔	
	Čad (42)	37.6 ➔	60.2 ➔	33.2 ➔	10.5* ➔	1.2
➔	Česká republika (99)		92.5 ➔	98.4		47.8 ➔
➔	Čína (90)	98.9 ➔				21.6 ➔
➔	Chorvatsko (99)	99.6	87.3 ➔		85.0* ➔	38.7* ➔
➔	Dánsko (98)		95.8	93.3	91.2* ➔	80.8 ➔
	Demokratická republika Kongo (dříve Zair) (69)	70.4				1.3*
	Dominika (97)		84.0 ➔	92.7 ➔	91.8* ➔	
➔	Dominikánská republika (88)	94.2 ➔	77.5 ➔	68.4 ➔	52.1* ➔	34.5 ➔
➔	Džibutsko (75)		34.4 ➔	76.7* ➔	21.5* ➔	2.2 ➔
➔	Egypt (88)	84.9 ➔	93.7 ➔	94.5 ➔	82.7* ➔	34.7 ➔
	Ekvádor (83)	96.4	97.3	76.3 ➔	55.4* ➔	
	Eritrea (67)		48.6 ➔	79.2 ➔	24.1* ➔	1.0
➔	Estonsko (99)	99.8	94.7 ➔	98.8	90.8* ➔	66.0 ➔
➔	Etiopie (54)	49.9 ➔	66.4 ➔		31.8* ➔	2.7
➔	Fidži (99)		93.5 ➔	98.7 ➔	80.9* ➔	15.4 ➔
➔	Filipíny (77)	95.1	92.9 ➔	74.9 ➔	60.2* ➔	28.0
➔	Finsko (100)		98.5	99.5	95.3*	91.9 ➔
➔	Francie (99)		98.6	98.0*	99.0* ➔	56.1 ➔

POZNÁMKY:
(*) Údaje se týkají jiných let nebo období; než je uvedeno v definici ukazatele.

ZDROJ:
Datařez na webových stránkách UNESCO (www.uis.unesco.org/), květen 2008.

Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistics2008.
Definice ukazatelů jsou uvedeny na konci tabulky.

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0-100)	GRAMOTNOST (věk 15-24 let, %)	PODÍL ZAPSANÝCH DO ZÁKLADNÍ ŠKOLY (ntto, %)	DĚTI S UKONČENOU PÁTOU TŘÍDOU (%)	PODÍL ZAPSANÝCH DO STŘEDNÍCH ŠKOL (ntto, %)	PODÍL ZAPSANÝCH DO TERCIÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ (btto, %)	
	Gabon (82)	96.0 →	88.0* ←	69.3		7.1*	
→	Gambie (70)		72.4 →		43.3* →	1.1	
	Ghana (66)	70.7 ←	63.6 →	63.3 ←	37.7* →	4.7 →	
→	Grenada (92)		84.6	79.0	79.3* →		
	Gruzie (89)		86.7 ←	79.4	80.2* →	46.1 →	
→	Guatemala (68)	82.2 →	93.5 →	68.0 →	35.4* →	9.5*	
→	Guinea (66)	46.6	69.4 →	76.0 →	24.8* →	3.0	
→	Guinea-Bissau (61)		45.1* →		8.7*		
	Guyana (81)			64.3 ←		10.8 →	
→	Honduras (78)	88.9 →	93.2 →	70.1		17.2 →	
	Hongkong (—)		90.7 ←	99.5	77.1* →	32.1 →	
→	Indie (71)	76.4 →	88.5 →	73.1 →		11.0 →	
→	Indonésie (84)	98.7	94.5	89.5 →	57.4* →	17.0 →	
→	Irák (83)	84.8 →	88.6 ←	80.6 →	38.4* →	15.8 →	
→	Irsko (100)		94.6 →	99.8	86.7* →	58.2 →	
→	Island (100)		98.1	99.7	88.7* →	70.4 →	
→	Itálie (95)	99.8	98.6	99.8 →	92.5* →	65.3 →	
→	Írán (91)	97.4 →	95.3 →	87.8	77.3* ←	24.1 →	
→	Izrael (100)		97.4 →	99.8	89.1* →	58.1 →	
→	Jamajka (95)		90.3 ←	90.3 →	78.3* →	19.0* →	
→	Japonsko (99)		99.8		100.0* →	55.3 →	
→	Jemen (61)	75.2 →	73.8 →	73.2 ←	33.5* →	9.4	
→	Jižní Afrika (89)	93.9*	88.3	82.4 →	62.3* →	15.4 →	
	Jordánsko (97)	99.0	91.3 ←	96.2 ←	78.8* ←	39.9 →	
	Kajmanské ostrovy (—)		81.1 ←	77.8 →	95.6* →	18.8* ←	
→	Kambodža (66)	83.4 →	96.5 →	63.1 →	23.9* →	3.6 →	
←	Kamerun (70)			63.7 ←		5.7	
←	Kanada (99)		99.5*			62.4 ←	
→	Kapverdy (93)	96.3 →	90.1	92.5	57.5* →	6.9 →	
→	Katar (96)	95.9 →	96.1 →		87.1* →	18.6 ←	
→	Kazachstán (98)	99.8*	91.0 →		88.8* →	52.0 →	
→	Keňa (71)	80.3 ←	75.8 →	82.9 →	41.5* →	2.7	
←	Kiribati (88)		97.4* →	81.9 ←	67.6* ←		
→	Kolumbie (90)	98.0 →	88.5	81.7 →	64.9* →	30.8 →	
→	Komory (79)		55.1*	80.3 →		2.3 →	
	Kongo (79)	97.4 →	52.9 ←	66.3 →		3.7*	
→	Korejská republika (100)		97.6	99.1	93.9* →	91.0 →	
	Kostarika (94)	97.6		86.6		25.3	
→	Kuba (99)	100.0	96.6	97.2 →	87.0* →	87.9 →	
	Kuvajť (98)	99.7 →	83.5 →	95.8	78.3* ←	18.8 →	
→	Kypr (99)	99.8	99.3 →	99.1	94.1* →	33.2 →	
	Kyrgyzstán (95)	99.7*	85.9 ←		80.5* ←	42.7 →	
→	Laos (58)	78.5 →	82.7 →	63.0 →	35.6* →	7.9 →	
→	Lesotho (72)		75.2 →	73.3 →	24.0* →	3.4	
→	Libanon (95)		81.9 →	90.9	73.0* →	46.3 →	
→	Libérie (65)	67.4 →	66.2* →		17.1* →	15.6* →	
→	Libye (98)	98.0 →				55.8* →	
	Lichtenštejnsko (—)		88.2 ←		65.2* ←	25.1 →	
	Litva (99)	99.7	88.0 ←		94.2* →	76.5 →	
	Lotyšsko (99)	99.8	90.1 ←			74.9 →	
	Lucembursko (97)		96.7	92.0 ←	83.3*	11.8 →	
→	Macao (—)	99.6 →	96.3 →	99.7	77.5* →	57.4 →	
→	Madagaskar (61)	70.2 ←	92.9 →	42.7 →	11.3* →	2.6	
→	Maďarsko (99)		88.8		89.9* →	65.3 →	
→	Makedonie (96)	98.7	91.8		81.3* →	29.8 →	

POZNÁMKA:
(*) Údaje se týkají jiných let nebo období, než je uvedeno v definici ukazatele.

ZDROU:
Datačista na webových stránkách UNESCO (www.uis.unesco.org), květen 2008.

Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistics/2008.
Definice ukazatelů jsou uvedeny na konci tabulky.

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0-100)	GRAMOTNOST (věk 15–24 let, %)	PODÍL ZAPSANÝCH DO ZÁKLADNÍ ŠKOLY (ntto, %)	DĚTI S UKONČENOU PÁTOU TŘÍDOU (%)	PODÍL ZAPSANÝCH DO STŘEDNÍCH ŠKOL (ntto, %)	PODÍL ZAPSANÝCH DO TERCIÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ (btto, %)	
→	Malajsie (99)	97.2 →	99.2 →	98.4	72.0* →	30.6 →	POZNÁMKY: (*) Údaje se týkají jiných let nebo období, než je uvedeno v definici ukazatele.
→	Malawi (62)	76.0* →	92.8 →	42.1 ←	23.1* ←		
→	Maledivy (86)	98.2	97.6	92.1	64.1* →		
→	Mali (69)	24.2* ←	59.1 →	86.9 →		3.0	
	Malta (100)	96.0* ←	86.3 ←	99.3	84.8* →	31.5 →	
→	Maroko (79)	70.5 →	87.5 →	79.2 →	34.5* →	11.4	
	Marshallovy ostrovy (93)		89.6 →		74.4*	17.0*	
→	Mauricius (98)	94.5 →	95.0 →	97.0	81.7* →	16.9 →	
→	Mauritánie (66)	61.3 →	76.7 →	52.9 ←	15.6* →	3.2	
→	Mexiko (94)	97.6	97.7	93.8 →	68.6* →	25.3 →	
—	Mikronésie (-)					14.1*	
←	Moldavsko (96)	99.7	82.6 ←		74.8* ←	35.9	
→	Mongolsko (95)	97.7	91.4		81.5* →	47.2 →	
→	Montserrat (—)		96.3 →		95.8* →		
→	Mozambik (66)	47.0* ←	76.6 →	62.4 →	7.0* →	1.5	
→	Myanmar (dříve Barma) (76)	94.5 →	99.0	69.9 →	43.0* →	11.9* →	
→	Namibie (85)	92.3 →	76.5 →	86.1 →	38.7* →	6.2 →	
—	Nauru (-)			30.8			
→	Nepál (65)	70.1 →	79.2 →	78.5 →		5.6	
→	Niger (52)	36.5 →	42.5 →	64.8	8.6*	1.1	
→	Nigérie (63)	84.2 →	63.4 →	72.6 ←	25.5* →	9.7 →	
→	Nikaragua (72)	86.2 →	87.0 →	53.5 →	42.8* →	18.1* →	
→	Niue (-)		98.5*		93.4*		
→	Nizozemsko (100)		97.9	99.4	86.6* →	59.0 →	
	Nizozemské Antily (—)	98.0	96.5*	84.2	81.0* ←	21.2* →	
→	Norsko (100)		98.0	100.0	95.8* →	78.5 →	
→	Nový Zéland (98)		99.2		91.9* →	82.2 →	
→	Omán (99)	97.3 →	74.1 →	100.0 →	77.3* →	18.3 →	
→	Pákistán (64)	65.1 →	67.2 →	69.7	20.3* ←	4.5	
←	Palau (99)		96.4* ←			40.2* ←	
→	Panama (91)	96.1	98.5 →	85.3	63.8* →	43.9 →	
	Papua-Nová Guinea (68)	66.7		67.8		2.0*	
→	Paraguay (85)	95.9	93.8	81.2 →		24.9 →	
	Peru (86)	97.1	96.4 ←	90.3 →	70.2* →	33.9	
→	Pobřeží slonoviny (79)	60.7 →	54.9 →	87.6 →	19.8* →	6.5*	
→	Polsko (100)		96.7	99.3	92.9* →	64.1 →	
→	Portugalsko (99)	99.6	98.0		81.6*	55.1 →	
→	Rakousko (-)		96.9 →			48.9 →	
	Rovníková Guinea (59)	94.9 →	87.1 ←	32.6	25.3*	2.7*	
→	Rumunsko (96)	97.8	91.3 →		80.8* →	45.2 →	
	Ruská federace (98)	99.7	92.5 ←			70.5 →	
	Rwanda (53)	77.6 →	73.3 →	45.8 ←		2.6	
→	Řecko (100)	98.9	99.6 →	99.0	91.1* →	90.4 →	
→	Salvador (79)	88.5 →	94.5 →	69.4 →	54.9* →	20.1 →	
	Samoa (97)	99.3	90.4 ←	93.8 →	66.0* ←	7.5* ←	
→	Saúdská Arábie (97)	95.8 →	87.3 →	96.3 →	70.8* →	29.2 →	
→	Senegal (71)	49.1 →	69.6 →	73.0 ←	17.5* →	5.5	
	Seychely (—)	99.1	99.4	98.7 →	97.1* ←		
	Sierra Leone (61)	47.9				2.1*	
←	Singapur (91)		76.9* ←		64.4* ←		
→	Slovensko (97)		92.0 →			40.7 →	
→	Slovinsko (99)	99.8	95.7		91.0*	79.5 →	
→	Spojené arabské emiráty (99)	97.0 →	85.6 ←	96.8 →	77.2* →	23.2* →	
→	Spojené království (99)		98.7		95.3* →	59.4 →	

ZDROJ:
Datažáza na webových stránkách UNESCO
(www.uis.unesco.org), květen 2008.

Podrobnější údaje o letech, na něž se
vztahují data, lze najít v úplných tabulkách
na www.socialwatch.org/statistics2008.
Definice ukazatelů jsou uvedeny na konci tabulky.

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0-100)	GRAMOTNOST (věk 15-24 let, %)	PODÍL ZAPSANÝCH DO ZÁKLADNÍ ŠKOLY (ntto, %)	DĚTI S UKONČENOU PÁTOU TŘÍDOU (%)	PODÍL ZAPSANÝCH DO STŘEDNÍCH ŠKOL (ntto, %)	PODÍL ZAPSANÝCH DO TERCIÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ (btto, %)
	Spojené státy americké (99)		91.6 ←		88.4* →	82.2 →
→	Středoafriická republika (65)	58.5 →				1.6
→	Súdán (76)	77.2 →	41.2*	78.6 ←		6.2* →
→	Surinam (86)	94.9	94.4 →		74.7* →	12.4*
	Svatá Lucie (98)		97.9	95.9	69.4* →	7.1
←	Svatý Kryštof a Nevis (95)		93.4 ←	86.5	86.6*	
→	Svatý Tomáš a Princův ostrov (82)	95.4	96.2 →	76.3 →	32.6* →	
→	Svatý Vincent a Grenadiny (93)		90.4	81.8	63.9* →	
	Swazijsko (77)	88.4 →	76.3	76.8	32.5*	4.5
→	Sýrie (94)	92.5 →	94.5* →	92.4 ←	61.8* →	
→	Šalamounovy ostrovy (82)		63.3		27.3* →	
→	Španělsko (99)		99.6	100.0	93.9* →	66.2 →
←	Srí Lanka (98)	95.6	96.7 ←			
→	Švédsko (100)		97.1		99.3* →	81.6 →
→	Švýcarsko (97)		89.9 →		82.2*	45.4 →
→	Tádžikistán (85)	99.8	97.3 →		79.8* →	18.6 ←
→	Tanzanie (73)	78.4 ←	97.8 →	85.0 →		1.4
→	Thajsko (96)	98.0	94.2 →		71.0*	45.9 →
→	Togo (71)	74.4 →	77.5 →	74.6 →	22.2* →	3.6*
	Tonga (95)	99.3*	95.4 →	88.6 ←	66.4*	6.0 →
	Trinidad a Tobago (95)	99.5	84.6 ←	91.0 ←	65.1* ←	11.4 →
→	Tunisko (95)	94.3 →	97.0 →	97.0 →	64.5* ←	30.1 →
→	Turecko (92)	95.6 →	90.2	96.9	66.0* →	31.0 →
←	Turks a Caicos (—)		78.0 ←	45.9	70.2* ←	
—	Turkmenistán (-)	99.8*				
—	Tuvalu (89)			69.9 ←		
→	Uganda (59)	76.6 →		48.7 →	14.8* →	3.5
→	Ukrajina (99)	99.8	90.2 →		83.8* ←	72.8 →
	Uruguay (96)	98.6*	93.8 →	91.2 ←		42.0 →
—	Uzbekistán (=)					15.3 ←
→	Vanuatu (87)		92.5	77.7 →	38.1* →	4.8
→	Venezuela (95)	97.2	91.1 →	92.0 →	63.0* →	41.2 →
→	Vietnam (90)	93.9*	86.6 ←	86.8 →	68.8* →	15.9 →
←	Východní Timor (60)		68.1		22.8*	9.6*
→	Zambie (73)	69.5* →	92.0 →	94.2 →	28.1* →	2.3*
→	Západní břeh a Gaza (-)	99.0 →	76.0 ←		89.6* →	37.8 →
	Zimbabwe (80)	97.7 →	81.7	69.7 ←	34.4* ←	3.6*

POZNÁMKA:
(*) Údaje se týkají jiných let nebo období, než je uvedeno v definici ukazatele.

ZDROJ:
Datačista na webových stránkách UNESCO (www.uis.unesco.org), květen 2008.

Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistics/2008.
Definice ukazatelů jsou uvedeny na konci tabulky.

DEFINICE UKAZATELŮ

Gramotnost (věk 15-24 let, %): Procento lidí ve věku 15 až 24 let, kteří umí s porozuměním přečíst a napsat krátkou výpověď o svém každodenním životě.
Nejnovější dostupné údaje: 2000/2005, vývoj od roku 1990.

Podíl zapsaných do základní školy (ntto, %): Podíl dětí zapsaných do základní školy a patřících do věkové skupiny, na niž se oficiálně vztahuje základní vzdělávání, vyjádřený v procentech celkové populace v téže věkové skupině.
Nejnovější dostupné údaje: 2003/2006, vývoj od roku 1991.

Děti s ukončenou pátou třídou základní školy (%): Procento dětí zapsaných do první třídy základní školy, které pak dokončí pátou třídu.
Nejnovější dostupné údaje: 2000/2005, vývoj od roku 1999.

Podíl zapsaných do středních škol (ntto, %): Počet dětí zapsaných na středních školách a patřících do věkové skupiny, na niž se oficiálně vztahuje vzdělávání na středních školách, vyjádřený v procentech celkové populace v téže věkové skupině.
Nejnovější dostupné údaje: 2003/2005, vývoj od roku 2001.

Podíl zapsaných do terciárního vzdělávání (btto, %): Poměr celkového počtu zapsaných, bez ohledu na věk, k populaci ve věkové skupině, na niž se oficiálně vztahuje vzdělávání na této úrovni. Terciární vzdělávání, bez ohledu na to zda vede k vědecké kvalifikaci nebo ne, normálně vyžaduje úspěšné ukončení středoškolského vzdělání jako minimální podmínku přijetí.
Nejnovější dostupné údaje: 2004/2006, vývoj od roku 1991.

Metodologické poznámky a pokyny jsou uvedeny na konci tohoto oddílu.

VZDĚLÁNÍ

Nové technologie a staré dluhy

V současnosti se nacházíme uprostřed živé debaty o důležitosti přístupu k informačním a komunikačním technologiím (ICT) a o nutnosti takové spolupráce rozvinutých zemí s rozvojovými zeměmi, která by zajistila, aby pokrok v ICT dál nezvětšoval rostoucí nerovnosti mezi Severem a Jihem. Nicméně i když je tato debata klíčová, žádný problém související s 'digitální propastí' nebo informačními technologiemi by neměl zakrýt skutečnost, že zůstává neřešena řada starých problémů, i když jsme už daleko za prahem 21. století.

Podle údajů UNESCO je dnes každý pátý dospělý negramotný a přibližně 72 milionů dětí je mimo oficiální vzdělávací systém. Tato informace je znepokojivá nejen sama o sobě, v kontextu obtíží v přístupu ke vzdělání a nutného minima práce, které je třeba vynaložit na odstraňování jiných nerovností. Je také svědectvím asymetrie, zejména ve vztahu mezi Severem a Jihem a v situaci žen. Výmluvným dokladem je právě oněch 72 milionů dětí – skoro dvě třetiny z nich jsou dívky.

Nejnovější trendy ukazují, že mezi léty 1999 a 2006 poklesl počet dětí vyloučených z oficiálního vzdělávání o 25 %. V zásadě je tento pokles důsledkem zlepšení zaznamenaných v Asii, politik prováděných v Indii a také v Africe, v Etiopii a Tanzanii. Sedmdesát pět procent poklesu připadá na dívky, které začaly chodit do základních škol, což je fakt potvrzující naprostou nespravedlivost původní situace a vyvolávající naději ve střednědobé perspektivě, pokud ovšem vlády, zejména vlády zemí Jihu, ve svém úsilí neochabnou.

Nejnovější dostupné informace (Tabulka 1) ukazují, že v zemích s relativně horší situací je negramotná přibližně třetina populace ve věku 15 až 24 let. Na druhém konci spektra, kde je vzdělávání v lepší situaci, byla negramotnost prakticky vykořeněna, postihuje sotva 1 % populace.

Podobná situace je v podílu zapsaných do základní školy a podílu dětí, které ukončí pátou třídu. Země s největšími nedostatky ve vzdělání vykazují v průměru o 30 % horší výsledky než pokročilejší země.

Výhledově se bude třeba připravit na potíže, jež mohou vzniknout přes pokroky v absolutních číslech při překonávání relativních rozdílů mezi zeměmi v lepší a horší situaci.

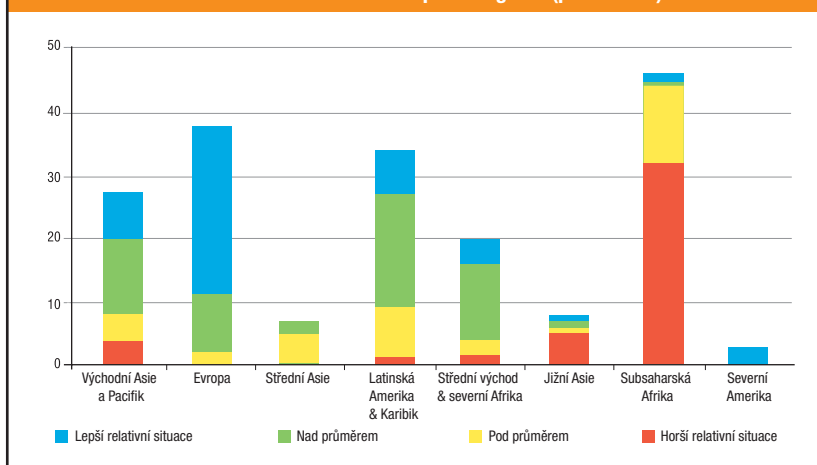
Na velké obtíže upozorňují ukazatele vyšších úrovní vzdělání. Podíl zapsaných do středních škol je u zemí s relativně horší situací sotva 23 %, zatímco u zemí s lepší situací dosahuje skoro 90 %. Jinými slovy podíl zapsaných do středních škol je u zemí s relativně lepší situací čtyřikrát vyšší.

Tento perverzní druh logiky, podle níž s úrovní vzdělání narůstá nerovnost, dosahuje vrcholu v terciárním vzdělávání. Zde jsou rozdíly prostě strašné: zatímco v zemích s relativně lepší situací do škol terciárního vzdělávání postoupí 30 % populace,

TABULKA 1. Průměrné ukazatele pro země s relativně lepší a horší situací ve vzdělávání

		Gramotnost (věk 15–24 let, %)	Podíl zapsaných do základní školy (ntto, %)	Děti s ukončenou pátou třídou (%)	Podíl zapsaných do středních škol (ntto, %)	Podíl zapsaných do terciárního vzdělávání (btto, %)
Horší relativní situace	Průměr	62	66	67	23	4
	Počet zemí	33	35	33	29	41
Lepší relativní situace	Průměr	99	96	98	89	61
	Počet zemí	27	55	31	46	50
Celkem	Průměr	87	87	83	64	29
	Počet zemí	128	172	130	150	168

TABULKA 2. Současná situace ve vzdělávání podle regionů (počet zemí)

TABULKA 3. Současná situace ve vzdělávání a jeho vývoj (počet zemí)

	←	↔		→	→	Celkem
Lepší relativní situace	1	1	11	22	9	44
Nad průměrem	1	0	7	11	10	29
Pod průměrem	0	2	19	29	8	58
Horší relativní situace	0	4	8	39	2	53
Celkem	2	7	45	101	29	184

v zemích s relativně horší situací činí podíl zapsaných sotva 4 %, takže v těchto zemích je šance na získání přístupu k univerzitnímu vzdělání osmkrát menší. Pokud vezmeme v úvahu země, které jsou na tom nejlépe a z nich pak podskupinu evropských zemí, úroveň imatrikulace v nich přesahuje 50 %.

Rozdíly a nerovnosti ve vzdělání ovšem nejsou důležité jen pro své bezprostřední dopady, ale také pro své vazby s jinými typy nerovností. Jedním příkladem jsou genderové rozdíly v přístupu ke vzdělání, druhým údaje uvedené v Tabulce 2, poukávající na význam kritéria Sever-Jih při posuzování globálních nerovností. Je ovšem důležité zdůraznit pokrok, k němuž došlo od poslední zprávy ve dvou oblastech, jednak na Středním východě a v severní Africe, jednak ve střední Asii, kde vzrostl počet zemí s relativně lepší situací v srovnání s celkovým průměrem.

Pohled na změny v čase potvrzuje existenci pozitivního trendu, protože u 70 % zemí došlo k pokroku,

i když ve čtyřech z pěti případů je tento pokrok malý. Jestliže k tomu ovšem přidáme podíl stagnujících zemí, který činí 24 %, zatímco v předchozí zprávě byl necelých 22 %, bude méně důvodů k přesvědčení, že se vytvářejí minimální kapacity nutné k dalšímu pokroku k větší spravedlnosti.

Výraznější pokrok pak nacházíme častěji u zemí něco pod průměrem, zatímco ho skoro nenajdeme na extrémních okrajích spektra, tj. u zemí s relativně horší nebo lepší situací, ani v zemích, které se už nacházejí nad průměrem. ■

Čím víc pomoci, tím víc práv

TRENDY OFICIÁLNÍ ROZVOJOVÉ POMOCI (% HNP)^A

Čistá oficiální rozvojová pomoc zemí DAC (Development Aid Committee – Výbor pro rozvojovou pomoc) a multilaterálních organizací rozvojovým zemím

	1989-1990 PRŮMĚR ^B	1994-1995 PRŮMĚR	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Austrálie	0.36	0.34	0.27	0.25	0.26	0.25	0.25	0.25	0.30	0.30
Belgie	0.46	0.35	0.36	0.37	0.43	0.60	0.41	0.53	0.50	0.43
Česká republika	—	—	0.03	0.05	0.07	0.11	0.11	0.11	0.12	0.11
Dánsko	0.94	0.99	1.06	1.03	0.96	0.84	0.85	0.81	0.80	0.81
Finsko	0.64	0.31	0.31	0.32	0.35	0.35	0.37	0.46	0.40	0.40
Francie	0.60	0.58	0.30	0.31	0.37	0.40	0.41	0.47	0.47	0.39
Island	—	—	0.10	0.13	0.15	0.17	0.18	0.18	0.27	0.25
Irsko	0.16	0.27	0.29	0.33	0.40	0.39	0.39	0.42	0.54	0.54
Itálie	0.36	0.21	0.13	0.15	0.20	0.17	0.15	0.29	0.20	0.19
Japonsko	0.31	0.28	0.28	0.23	0.23	0.20	0.19	0.28	0.25	0.17
Kanada	0.44	0.40	0.25	0.22	0.28	0.24	0.27	0.34	0.29	0.28
Korejská republika	—	—	0.04	0.06	0.05	0.06	0.06	0.10	0.05	0.07
Lucembursko	0.20	0.38	0.71	0.76	0.77	0.81	0.83	0.86	0.84	0.90
Maďarsko	—	—	—	—	—	0.03	0.07	0.11	0.13	0.07
Německo	0.42	0.32	0.27	0.27	0.27	0.28	0.28	0.36	0.36	0.37
Nizozemsko	0.93	0.79	0.84	0.82	0.81	0.80	0.73	0.82	0.81	0.81
Norsko	1.11	0.94	0.76	0.80	0.89	0.92	0.87	0.94	0.89	0.95
Nový Zéland	0.22	0.23	0.25	0.25	0.22	0.23	0.23	0.27	0.27	0.27
Polsko	—	—	0.02	0.02	—	0.01	0.05	0.07	0.09	0.09
Portugalsko	0.24	0.29	0.26	0.25	0.27	0.22	0.63	0.21	0.21	0.19
Rakousko	0.16	0.22	0.23	0.34	0.26	0.20	0.23	0.52	0.47	0.49
Řecko	—	—	0.20	0.17	0.21	0.21	0.16	0.17	0.17	0.16
Slovensko	—	—	0.03	0.04	0.02	0.05	0.07	0.12	0.10	0.09
Španělsko	0.17	0.26	0.22	0.30	0.26	0.23	0.24	0.27	0.32	0.41
Švédsko	0.93	0.86	0.80	0.77	0.84	0.79	0.78	0.94	1.02	0.93
Švýcarsko	0.31	0.35	0.34	0.34	0.32	0.39	0.41	0.44	0.39	0.37
Thajsko	—	—	—	—	—	—	—	—	0.04	—
Turecko	—	—	0.04	0.04	0.04	0.04	0.11	0.17	0.18	—
Spojené království	0.29	0.30	0.32	0.32	0.31	0.34	0.36	0.47	0.51	0.36
Spojené státy americké	0.18	0.12	0.10	0.11	0.13	0.15	0.17	0.23	0.18	0.16
Celkem DAC	0.32	0.28	0.22	0.22	0.23	0.25	0.26	0.33	0.31	0.28

POZNÁMKY: A: Čisté platby v běžných cenách a směnných kurzech.

B: Včetně prominutých dluhů z půjček mimo oficiální rozvojovou pomoc, s výjimkou položky „Celkem DAC“.

ZDROJ: Databáze na webových stránkách OECD (www.oecd.org); červen 2008.

Oficiální rozvojová pomoc (% GNI): Dary nebo půjčky zemím a územím uvedeným v části 1 Seznamu příjemců pomoci DAC (rozvojovým zemím), jež (a) jsou poskytnuty oficiálním sektorem; (b) mají za hlavní cíl podporu hospodářského

rozvoje a blahobytu; (c) jsou poskytnuty za vhodných finančních podmínek (min. 25 % půjčky má charakter daru). Vedle finančních toků do pomoci spadá také technická spolupráce. Vyloučeny jsou dary, půjčky a úvěry pro vojenské

účely. Všeobecně se nezapočítávají ani transferové platby soukromým osobám (např. důchody, odškodné nebo výplaty z pojistek). Vyjadřuje se v procentech hrubého národního příjmu (GNI, Gross National Income).

Všeobecná deklarace lidských práv vyhlášeje rovná a nezcižitelná práva každé osoby „bez jakéhokoliv rozlišování, zejména podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení“. Účinný výkon lidských práv musí být zaručen vytvořením ekonomických, občanských, politických, sociálních a kulturních podmínek, které je budou podporovat.

Pohled na hospodářský a sociální vývoj však ukazuje velmi nesourodý svět, v němž koexistují situace velkého nadbytku s projevy strašné chudoby. Pro úsilí chudších zemí o růst a rozvoj má zásadní význam mezinárodní spolupráce, jeden z mezinárodních instrumentů lidských práv.

Od 70. let minulého století se rozvinuté země zavazují k alokaci pevných částek oficiální rozvojové pomoci (ODA, Official Development Assistance), přičemž tento závazek byl ratifikován v závěrečné deklaraci Světového summitu pro sociální rozvoj konaného roku 1995 v Kodani. Objem ODA byl stanoven ve výši 0,7 % hrubého národního příjmu (HNP, GNI) dárcovských zemí, jež jsou členy Výboru pro rozvojovou pomoc (DAC, Development Assistance Committee) Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD).

Návrh na vytvoření globálního partnerství pro rozvoj je obažen také v Rozvojových cílech tisíciletí, jež zakotvují závazek finanční pomoci přijatý rozvinutějšími zeměmi i povinnost příjemců vynaložit tuto pomoc na sociální rozvoj

a zejména na zmenšení chudoby.

Mezinárodní pomoc ovšem v roce 2007 činila pouze 0,28 % GNI dárcovských zemí, což potvrdilo sestupný trend posledních let a ještě více oddálilo perspektivu splnění přijatých závazků. Jedinými zeměmi, jež splnily zmíněný cíl OSN a přesáhly v ODA hranici 0,7 % GNI, byly Dánsko, Lucembursko, Nizozemí, Norsko a Švédsko.

Do poskytované pomoci se přitom započítávají částky určené na úlevy z veřejných dluhů, takže skutečný přítok kapitálu pro rozvojové programy je nakonec menší než objemy deklarované dárcovskými zeměmi.

Nejnovejší trendy ODA předpovídají skličující scénář, k němuž přidává další starosti probíhající finanční krize. Je zapotřebí dál bojo-

vat za dodržení částek příslibených na pomoc a za zlepšení podmínek půjček poskytovaných rozvojovým zemím, ale je také zásadně nutné chápat ODA jako „horizontální“ severojižní proces, v němž charakter pomoci udávají potřeby rozvojových zemí bez omezujících podmínek kladených dárcovskými zeměmi. ■

Globalizace a její patologie

Odkazy

SOUČASNÁ SITUACE
(nejnovější dostupné údaje)

- Lepší situace
- Nad průměrem
- Pod průměrem
- Horší situace
- Nedostatečné údaje

VÝVOJ
(od roku 1990 nebo nejbližšího dostupného roku)

- ➔ Významný pokrok
- ➔ Mírný pokrok
- || Stagnace
- ➔ Regrese
- ➔ Značná regrese

Úplná tabulka na: www.socialwatch.org/statistics2008

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0–100)	MALÁRIE (případů na 1 000 lidí)	TUBERKULÓZA (případů na 100 000 lidí)	LIDÉ ŽIJÍCÍ S HIV/AIDS (věk 15–49, %)	KOJEŇECKÁ ÚMRTNOST (na 1 000 živě narozených)	ÚMRTNOST DO 5 LET (na 1 000 živě narozených)
➔	Afghánistán (52)	24.7	231 ➔	<0.1	165	257
➔	Albánie (94)		26 ➔		15 ➔	17 ➔
➔	Alžírsko (94)	<0.1	56 ➔	<0.1	33 ➔	38 ➔
	Andorra (—)		17 ➔		3	3
	Angola (62)	106.9 ➔	344 ➔	3.3	154	260
—	Antigua a Barbuda (-)		9 ➔		10	11
➔	Argentina (98)	<0.1	48 ➔	0.5	14 ➔	16 ➔
➔	Arménie (96)	<0.1	80 ➔	0.1	21 ➔	24 ➔
	Austrálie (99)		7 ➔	<0.1	5	6 ➔
	Ázerbájdžán (85)	0.1	87 ➔	<0.1	73 ➔	88 ➔
➔	Bahamy (99)		40 ➔	2.8	13 ➔	14 ➔
➔	Bahrajn (99)		45 ➔		9 ➔	10 ➔
➔	Bangladéš (57)	0.4	391 ➔	<0.1	52 ➔	69 ➔
➔	Barbados (99)		11 ➔	1.2	11 ➔	12 ➔
➔	Belgie (99)		11 ➔	0.2	4 ➔	4 ➔
➔	Belize (93)	3.7 ➔	56 ➔	2.1	14 ➔	16 ➔
	Bělorusko (99)		71 ➔	0.2	12 ➔	13 ➔
➔	Benin (68)	122.0 ➔	135 ➔	1.6	88 ➔	148 ➔
➔	Bhútán (78)	1.7 ➔	96 ➔	<0.1	63 ➔	70 ➔
➔	Bolívie (80)	2.3	266 ➔	0.1	50 ➔	61 ➔
➔	Bosna a Hercegovina (-)		57 ➔	<0.1	13 ➔	15 ➔
➔	Botswana (92)	12.6 ➔	454 ➔	23.6 ➔	90 ➔	124 ➔
➔	Brazílie (92)	2.1	55 ➔	0.5	19 ➔	20 ➔
	Brunej (100)		99 ➔	<0.1	8	9
	Bulharsko (99)		41 ➔	<0.1	12	14 ➔
	Burkina Faso (64)	114.9 ➔	476 ➔	2.0 ➔	122	204
	Burundi (58)	274.0 ➔	714 ➔	3.1 ➔	109 ➔	181 ➔
➔	Chile (100)		16 ➔	0.2	8 ➔	9 ➔
➔	Cookovy ostrovy (90)		24 ➔		16 ➔	19 ➔
➔	Čad (42)	47.7 ➔	570 ➔	3.1 ➔	124 ➔	209 ➔
—	Černá Hora (-)		49		9 ➔	10 ➔
➔	Česká republika (99)		10 ➔	<0.1	3 ➔	4 ➔
➔	Čína (90)	<0.1	201 ➔	<0.1	20 ➔	24 ➔
➔	Chorvatsko (99)		64 ➔	<0.1	5 ➔	6 ➔
➔	Dánsko (98)		7 ➔	0.1	4	5 ➔
➔	Demokratická republika Kongo (dříve Zair) (69)	83.1 ➔	645 ➔	2.9 ➔	129	205
	Dominika (97)		16 ➔		13	15
➔	Dominikánská republika (88)	0.1	118 ➔	1.0	25 ➔	29 ➔
➔	Džibutsko (75)	7.2	1300 ➔	3.0	86 ➔	130 ➔
➔	Egypt (88)	<0.1	31 ➔	<0.1	29 ➔	35 ➔
➔	Ekvádor (83)	4.0 ➔	195 ➔	0.2	21 ➔	24 ➔
➔	Eritrea (67)	17.4 ➔	218 ➔	2.2	48 ➔	74 ➔
➔	Estonsko (99)		40 ➔	0.9	5 ➔	7 ➔
➔	Etiopie (54)	8.0 ➔	641 ➔	3.0 ➔	77 ➔	123 ➔

ZDROJE:
Malárie: World Malaria Report 2005,
UNICEF and WHO
(www.rhm.who.int/wmr2005/)

Tuberkulóza: Communicable Disease Global
Atlas Database, WHO
(www.who.int/globalatlas/),
Lidé žijící s HIV/AIDS: 2007 Report on the
Global AIDS epidemic, UNAIDS.

Kojeňecká úmrtnost: The State of the World's Children
2008, UNICEF (www.unicef.org/sowc08/),
Úmrtnost do 5 let: The State of the World's Children
2008, UNICEF (www.unicef.org/sowc08/).

Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují
data, lze najít v úplných tabulkách na
www.socialwatch.org/statistics2008
Definice ukazatelů jsou uvedeny na konci
tabulky.

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0–100)	MALÁRIE (případů na 1 000 lidí)	TUBERKULÓZA (případů na 100 000 lidí)	LIDÉ ŽIJÍCÍ S HIV/AIDS (věk 15–49, %)	KOJENECKÁ ÚMRTNOST (na 1 000 živě narozených)	ÚMRTNOST DO 5 LET (na 1 000 živě narozených)
→	Fidži (99)		30 →	0.5	16	18 →
→	Filipíny (77)	0.5	432 →	<0.1	24 →	32 →
	Finsko (100)		4 →	<0.1	3	4
→	Francie (99)		11 →	0.3	4	4 →
	Gabon (82)	66.8 ←	428 ←	6.8	60	91
→	Gambie (70)	100.5 →	423 ←	2.1 ←	84 →	113 →
	Ghana (66)	169.8 ←	379 →	2.2 →	76	120
→	Grenada (92)		8 →		16 →	20 →
	Gruzie (89)	0.1	84 ←	0.2	28 →	32 →
→	Guatemala (68)	2.5	103 →	0.8	31 →	41 →
	Guinea (66)	109.5 ←	466 ←	1.5 →	98 →	161 →
→	Guinea-Bissau (61)	134.6 ←	313 →	3.5	119 →	200 →
	Guyana (81)	36.1 ←	215 ←	2.1	46 →	62 →
→	Haití (-)	1.2	402 →	3.4 →	60 →	80 →
→	Honduras (78)	1.5 →	95 →	1.4	23 →	27 →
→	Indie (71)	1.7	299 →	0.7	57 →	76 →
→	Indonésie (84)	1.0	253 →	0.1	26 →	34 →
→	Irák (83)	<0.1	78 →		37 →	46 →
→	Irsko (100)		11 →	0.2	4 →	5 →
	Island (100)		3 →	0.5	2	3 →
→	Itálie (95)		6 →	0.3	4 →	4 →
→	Írán (91)	0.2	28 →	0.1	30 →	34 →
→	Izrael (100)		6 →		4 →	5 →
	Jamaika (95)		8 →	1.4	26	31
	Japonsko (99)		29 →	<0.1	3	4
→	Jemen (61)	13.2 ←	132 →		75 →	100 →
	Jižní Afrika (89)	0.3	998 ←	16.6 →	56 ←	69 ←
→	Jordánsko (97)		6 →		21 →	25 →
→	Kambodža (66)	5.0 →	665 →	1.5 →	65 →	82 →
	Kamerun (70)	46.0 →	237 ←	4.9 →	87	149 ←
	Kanada (99)		4 →	0.2	5	6
→	Kapverdy (93)	0.3	324 →		25 →	34 →
	Katar (96)		73 →		18	21 →
→	Kazachstán (98)		142 ←	0.1	26 →	29 →
	Keňa (71)	3.9 →	334 ←	6.1 →	79 ←	121 ←
→	Kiribati (88)		402 →		47 →	64 →
→	Kolumbie (90)	3.7	59 →	0.5	17 →	21 →
→	Komory (79)	5.1 →	86 →	0.5	51 →	68 →
→	Kongo (79)	5.3 →	566 ←	4.7	79 ←	126 ←
—	Korejská lidově dem. rep. (-)	0.7	180 →		42	
→	Korejská republika (100)	<0.1	123 →	<0.1	5	5 →
→	Kostarika (94)	0.2	17 →	0.2	11 →	12 →
→	Kuba (99)		10 →	<0.1	5 →	7 →
→	Kuvajť (98)		25 →		9 →	11 →
→	Kypr (99)		6 →		3 →	4 →
→	Kyrgyzstán (95)	0.1	137 ←	0.1	36 →	41 →
→	Laos (58)	3.3	292 →	0.1	59 →	75 →
←	Lesotho (72)		513 ←	22.7 →	102 ←	132 ←
→	Libanon (95)		12 →	0.1	26 →	30 →
←	Libérie (65)	301.5 ←	578 ←		157	235
→	Libye (98)		18 →		17 →	18 →
—	Lichtenštejnsko (—)				3 →	3 →
→	Litva (99)		61 →	0.1	7	8 →
	Lotyšsko (99)		60 ←	0.5	8 →	9 →

ZDROJ:
Malárie: World Malaria Report 2005,
UNICEF and WHO
(www.dtm.who.int/km/2005/)

Tuberkulóza: Communicable Disease Global
Atlas Database, WHO
(www.who.int/dal/adakfisa).
Lidé žijící s HIV/AIDS: 2007 Report on the
Global AIDS Epidemic, UNAIDS.

Kojenecká úmrtnost: The State of the World's Children
2008, UNICEF (www.unicef.org/sowc08).
Úmrtnost do 5 let: The State of the World's Children
2008, UNICEF (www.unicef.org/sowc08).

Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují
data, lze najít v úpravných tabulkách na
www.socialwatch.org/statistics/2008
Definice ukazatelů jsou uvedeny na konci
tabulky.

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0–100)	MALÁRIE (případů na 1 000 lidí)	TUBERKULÓZA (případů na 100 000 lidí)	LIDÉ ŽIJÍCÍ S HIV/AIDS (věk 15–49, %)	KOJENEČKÁ ÚMRTNOST (na 1 000 živě narozených)	ÚMRTNOST DO 5 LET (na 1 000 živě narozených)
→	Lucembursko (97)		10 →	0.5	4 →	4 →
→	Madagaskar (61)	121.5 ←	415 →	0.5 →	72 →	115 →
→	Maďarsko (99)		21 →	<0.1	6 →	7 →
→	Makedonie (96)		33 →	<0.1	15 →	17 →
→	Malajsie (99)	0.2	125 →	0.4	10 →	12 →
→	Malawi (62)	240.4 →	322 →	12.5 →	76 →	120 →
→	Maledivy (86)		54 →		26 →	30 →
→	Mali (69)	62.2 →	578 →	1.6	119 →	217 →
→	Malta (100)		5 →	0.5	5 →	6 →
→	Maroko (79)	<0.1	79 →	<0.1	34 →	37 →
→	Marshallovy ostrovy (93)		241 →		50 →	56 →
→	Mauricius (98)	<0.1	40 →	0.4	13 →	14 →
	Mauritánie (66)	59.6 →	606 →	0.6	78 →	125 →
→	Mexiko (94)	<0.1	25 →	0.2	29 →	35 →
→	Mikronésie (-)		109 →		33 →	41 →
	Moldavsko (96)		154 →	0.8	16 →	19 →
→	Monako (—)		2 →		3 →	4 →
→	Mongolsko (95)		191 →	<0.1	34 →	43 →
	Mozambik (66)	269.7 ←	624 ←	14.4 ←	96 →	138 →
→	Myanmar (dříve Barma) (76)	14.5 →	169 →	1.0	74 →	104 →
→	Namibie (85)	223.4 →	658 →	17.7 →	45 →	61 →
—	Nauru (-)		134 →		25	30
→	Německo (100)		5 →	<0.1	4	4 →
→	Nepál (65)	0.4	244 →	0.4	46 →	59 →
→	Niger (52)	59.1 →	314 →	1.0	148 →	253 →
→	Nigérie (63)	21.0 →	615 ←	3.5 →	99 →	191 →
→	Nikaragua (72)	1.2 →	74 →	0.2	29 →	36 →
—	Niue (-)		85 →			
→	Nizozemsko (100)		6 →	0.1	4	5 →
→	Norsko (100)		4 →	<0.1	3 →	4 →
→	Nový Zéland (98)		9 →	<0.1	5 →	6 →
→	Omán (99)	<0.1 →	14 →		10 →	12 →
→	Pákistán (64)	0.8	263 →	<0.1	78 →	97 →
→	Palau (99)		51 →		10 →	11 →
→	Panama (91)	2.9 →	43 →	0.8	18 →	23 →
→	Papua-Nová Guinea (68)	12.3 →	513 →	1.6 →	54 →	73 →
→	Paraguay (85)	0.2	100 →	0.3	19 →	22 →
→	Peru (86)	2.9	187 →	0.5	21 →	25 →
→	Pobřeží slonoviny (79)	24.9 →	747 ←	6.4	90 →	127 →
→	Polsko (100)		27 →	<0.1	6 →	7 →
→	Portugalsko (99)		24 →	0.4	3 →	5 →
→	Rakousko (-)		10 →	0.2	4 →	5 →
←	Rovníková Guinea (59)		404 ←	2.9	124 ←	206 ←
	Rumunsko (96)		140 →	<0.1	16 →	18 →
	Ruská federace (98)		125 →	0.8	14 →	16 →
→	Rwanda (53)	102.1 →	562 ←	3.1 →	98 →	160 →
→	Řecko (100)		16 →	<0.1	4 →	4 →
→	Salvador (79)	<0.1	64 →	0.8	22 →	25 →
→	Samoa (97)		25 →		23 →	28 →
→	San Marino (—)		5 →		3 →	3 →
→	Saúdská Arábie (97)	<0.1	62 →		21 →	25 →
	Senegal (71)	119.3 →	504 →	0.8	60 →	116 →
→	Seychely (—)		56 →		12 →	13 →
←	Sierra Leone (61)	95.4 ←	977 ←	1.4	159 →	270 →

ZDROJ:
Malárie: World Malaria Report 2005,
UNICEF and WHO
(www.dtm.who.int/hym/2005/)

Tuberkulóza: Communicable Disease Global
Atlas Database, WHO
(www.who.int/databases).
Lidé žijící s HIV/AIDS: 2007 Report on the
global AIDS epidemic, UNAIDS.

Kojenecká úmrtnost: The State of the World's Children
2008, UNICEF (www.unicef.org/sowc08).
Úmrtnost do 5 let: The State of the World's Children
2008, UNICEF (www.unicef.org/sowc08).

Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují
data, lze najít v úplných tabulkách na
www.socialwatch.org/statistics/2008
Definice ukazatelů jsou uvedeny na konci
tabulky.

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0–100)	MALÁRIE (případů na 1 000 lidí)	TUBERKULÓZA (případů na 100 000 lidí)	LIDÉ ŽIJÍCÍ S HIV/AIDS (věk 15–49, %)	KOJENECKÁ ÚMRTNOST (na 1 000 živě narozených)	ÚMRTNOST DO 5 LET (na 1 000 živě narozených)	
→	Singapur (91)		25 →	0.2	2 →	3 →	ZDRUŽENÍ: Malárie: World Malaria Report 2005, UNICEF and WHO (www.dtm.who.int/vm/2005/)
→	Slovensko (97)		18 →	<0.1	7 →	8 →	
→	Slovinsko (99)		15 →	<0.1	3 →	4 →	
→	Somálsko (-)	2.4	293 →	0.9	90 →	145 →	
→	Spojené arabské emiráty (99)		24 →		8 →	8 →	
=	Spojené království (99)		12 →	0.1	5	6 →	
→	Spojené státy americké (99)		3 →	0.5	6 →	8 →	
—	Srbsko (-)		41		7	8	
=	Středoafriická republika (65)	24.7 →	528 ←	10.0 →	115	175	
→	Súdán (76)	91.8 →	419 ←	1.5	61 →	89 →	
→	Surinam (86)	33.7 ←	95 →	1.6	29 →	39 →	
→	Svatá Lucie (98)		22 →		12 →	14 →	
→	Svatý Kryštof a Nevis (95)		17 →		17 →	19 →	
→	Svatý Tomáš a Princův ostrov (82)	393.5 →	252 →		63	96 →	
→	Svatý Vincent a Grenadiny (93)		47 →		17	20 →	
←	Svazijsko (77)	34.0 ←	1084 ←	34.5 →	112 ←	164 ←	
→	Sýrie (94)	<0.1	40 →		12 →	14 →	
→	Šalamounovy ostrovy (82)	189.9 →	194 →		55 →	73 →	
→	Španělsko (99)		24 →	0.4	4	4 →	
→	Srí Lanka (98)	0.6 →	80 →	<0.1	11 →	13 →	
=	Švédsko (100)		5 →	0.1	3	3 →	
→	Švýcarsko (97)		5 →	0.3	4	5 →	
→	Tádžikistán (85)	0.9	298 ←	0.1	56 →	68 →	
→	Tanzanie (73)	289.7 →	459 ←	5.9 →	74 →	118 →	
→	Thajsko (96)	0.6 →	197 →	1.1	7 →	8 →	
→	Togo (71)	92.1 →	787 ←	2.9 →	69 →	108 →	
→	Tonga (95)		34 →		20 →	24 →	
=	Trinidad a Tobago (95)		10 →	2.5	33	38 ←	
→	Tunisko (95)		28 →	0.1	19 →	23 →	
→	Turecko (92)	0.1	32 →		24 →	26 →	
→	Turkmenistán (-)	<0.1	78 →	<0.1	45 →	51 →	
→	Tuvalu (89)		504 →		31 →	38 →	
=	Uganda (59)	477.9 ←	561 ←	6.3 ←	78 →	134 →	
=	Ukrajina (99)		114 ←	1.0	20	24	
→	Uruguay (96)		31 →	0.4	11 →	12 →	
→	Uzbekistán (=)	<0.1	145 ←	0.2	38 →	43 →	
→	Vanuatu (87)	71.9 →	65 →		30 →	36 →	
→	Venezuela (95)	1.2	52 →	0.6	18 →	21 →	
→	Vietnam (90)	0.5	225 →	0.4	15 →	17 →	
→	Východní Timor (60)	40.9	789 →		47 →	55 →	
→	Zambie (73)	190.2 →	568 →	15.8 →	102	182	
—	Západní břeh a Gaza (-)				20 →	22 →	
←	Zimbabwe (80)	97.6 ←	597 ←	19.2 →	68 ←	105 ←	

Tuberkulóza: Communicable Disease Global Atlas Database, WHO (www.who.int/rct/globalatlas),
Lidé žijící s HIV/AIDS: 2007 Report on the Global AIDS epidemic, UNAIDS.

Kojenecká úmrtnost: The State of the World's Children 2008, UNICEF (www.unicef.org/sowc08).
Úmrtnost do 5 let: The State of the World's Children 2008, UNICEF (www.unicef.org/sowc08).

Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socdatawatch.org/statistics/2008
Definice ukazatelů jsou uvedeny na konci tabulky.

DEFINICE UKAZATELŮ:

Malárie (případů na 1 000 lidí): Celkový počet případů malárie hlášených Světové zdravotnické organizací zeměmi, v nichž je malárie endemická, na 1 000 lidí. Mnoho zemí hlásí pouze laboratorně potvrzené případy, ale mnoho zemí v subsaharské Africe hlásí také klinicky diagnostikované případy.

Nejnovější dostupné údaje: 2003; vývoj od roku 1990.

Tuberkulóza (případů na 100 000 lidí): Celkový počet případů tuberkulózy hlášených Světové zdravotnické organizací na 100 000 lidí. Případ tuberkulózy je definován jako pacient, u něhož byla tuberkulóza potvrzena bakteriologicky nebo diagnostikována klinicky.

Nejnovější dostupné údaje: 2005; vývoj od roku 1990.

Lidé žijící s HIV/AIDS (věk 15–49, %): Procento dospělých (ve věku 15–49 let) žijících s HIV/AIDS.

Nejnovější dostupná data: 2005; vývoj od roku 2001.

Kojenecká úmrtnost (na 1 000 živě narozených): Počet kojenců, kteří zemřou v daném roce před dovršením jednoho roku věku, na 1 000 živě narozených dětí.

Nejnovější dostupné údaje: 2006; vývoj od roku 1990.

Úmrtnost do 5 let (na 1 000 živě narozených): Pravděpodobnost úmrtí mezi narozením a pátým rokem věku přepočítaná na 1 000 živě narozených dětí. Nejnovější dostupné údaje: 2006; vývoj od roku 1990.

Metodologické poznámky a pokyny jsou uvedeny na konci oddílu.

Globalizace a její patologie

Zpráva Světové zdravotnické organizace (WHO) za rok 2007¹ zdůrazňuje úsilí, které bylo vynaloženo za posledních 57 let na dosažení relativně stabilní globální hygienické bezpečnosti, počínaje vydáním prvních právně závazných předpisů² k prevenci šíření nemocí v mezinárodním měřítku.

Přes všechny snahy a znalosti nashromážděné od té doby současná situace přináší komplikace, které byly před půl stoletím nepředvídatelné. Podle nejnovějších odhadů podnikly roku 2006 cestu letadlem přibližně 2 miliardy pasažérů. Tento ukazatel udivující mobility, kterou dnes umožňuje technický pokrok, je současně z jiného pohledu potenciální hrozbou pro globální hygienickou bezpečnost. Takové množství cestujících může způsobit, že se epidemie vzniklá v některé části světa přenesou za pár hodin na druhou stranu zeměkoule.

Zpráva varuje také před dalšími okolnostmi ohrožujícími světový hygienický systém. Za posledních 30 let vzrostl nebývalou rychlostí počet nově identifikovaných nemocí. „Dnes existuje skoro 40 nemocí, jež byly před jednou generací neznámé. Navíc za posledních pět let WHO ověřila v celosvětovém měřítku přes 1 100 epidemických událostí.“³

K těmto jevům lze přidat další, související s velkými nehodami, změnou klimatu, nový výskyt nemocí, o nichž se myslelo, že jsou pod kontrolou nebo zcela vykořeněné a které nyní získaly větší odolnost. Mnohé z těchto jevů jsou nechtěnými důsledky pokroku v globálním měřítku, ba dokonce i úspěchů v oblasti zdravotnictví.

Globální riziko, nestejně problémy

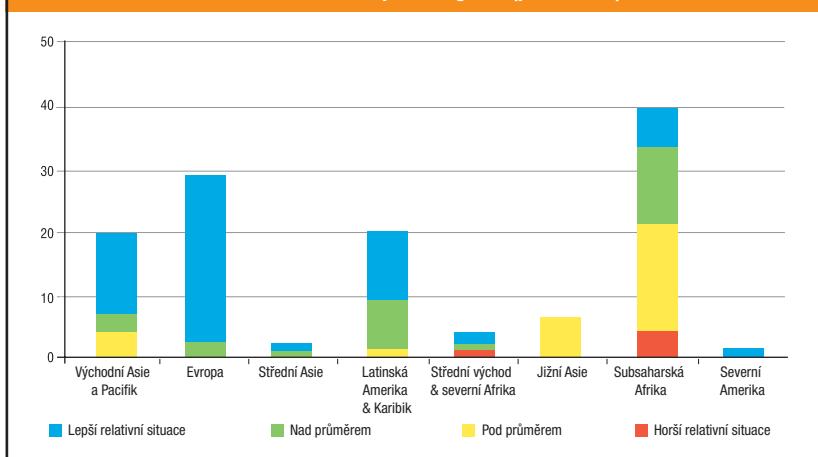
Uvedená situace je dokladem globálního dosahu různých hrozeb. Jediný způsob, jak čelit těmto novým výzvám, spočívá ve sklopení opatření, která podnikají samostatně jednotlivé země, do nově vyvinuté a realizované globální politiky, v níž musí rozvinuté země pomáhat rozvojem a zejména těm nejchudším nejen z toho důvodu, aby byly odčiněny nespravedlnosti mezi Severem a Jihem, ale také proto, že rozvinuté země nemohou zajistit hygienickou bezpečnost na svém území, jestliže nebudou dbát o to, co se děje v ostatních.

Nicméně z faktu, že rizika jsou globální, vyplývá rovnoměrné rozdělení problémů: také zde panuje mezi rozvinutými zeměmi a zbytkem planety

TABULKA 1. Průměrné ukazatele u zemí s lepší a horší relativní zdravotní situací

		Malárie (případů na 1 000 lidí)	Tuberkulóza (případů na 100 000 lidí)	Lidé žijící s HIV/AIDS (věk 15–49 let, %)	Kojenecká úmrtnost (na 1 000 živě narozených)	Úmrtnost do 5 let (na 1 000 živě narozených)
Horší relativní situace	Průměr	172	565	9	108	174
	Počet zemí	19	21	19	21	21
Lepší relativní situace	Průměr	0.6	41	0.3	12	14
	Počet zemí	28	98	74	98	98
Celkem	Průměr	52	199	2	39	56
	Počet zemí	103	185	148	185	185

TABULKA 2. Současná zdravotní situace podle regionů (počet zemí)

TABULKA 3. Současná zdravotní situace a její vývoj (počet zemí)

	←	↔		→	→	Celkem
Lepší relativní situace	1	7	6	5	2	21
Nad průměrem	0	2	8	10	12	32
Pod průměrem	0	0	7	10	18	35
Horší relativní situace	0	0	16	70	11	97
Celkem	1	9	37	95	43	185

asymetrie, nerovnost a nespravedlnost způsobující, že globální hrozby nadělají mnohem více bezprostředních škod v chudších a nerovnějších společnostech. Celkový přehled v Tabulce 1 uvádí průměry pro různé nemoci u zemí s lepší a horší hygienickou situací. V případě malárie trpí ve znevýhodněné skupině touto nemocí skoro každý pátý člověk, zatímco ve zvyhodněné skupině méně než jeden z tisíce. Tuberkulóza se vyskytuje v zemích s horší relativní situací patnáctkrát častěji než ve skupině privilegovanějších zemí.

Konečné trendy pandemie HIV/AIDS vyplývající ze srovnání zpráv za letošní a minulý rok ukazují, že situace ve znevýhodněných zemích zůstává beze změn s 9 % nositelů ve věkové skupině 15–49 let, zatímco u zemí s lepší relativní situací došlo k mírnému zlepšení z 0,4 % na 0,3 % referenční populace.

Dalšími rozhodujícími ukazateli pro pochopení globální situace jsou kojenecká úmrtnost (do jed-

noho roku) a úmrtnost do 5 let věku. Po řadu let se kojenecká úmrtnost všeobecně považovala za ukazatel celkového stupně rozvoje země. V poslední době vedla realizace specifických politik k určitému pokroku ve snižování kojenecké úmrtnosti, který nijak nekoreluje s pokrokem v celkovém vývoji dané země. Obtížnější však bývá snižování úmrtnosti dětí do pěti let, protože vyžaduje dlouhodobější změny v přístupu ke zdravotnickým službám a v kvalitě života. Z tohoto důvodu je úmrtnost v prvních několika letech života nadále vhodným ukazatelem celkové hygienické situace v zemi. Číselné údaje u této proměnné naznačují ve srovnání s předchozím rokem relativně neměnnou situaci. Nemění se také odstup mezi zeměmi v lepší a horší situaci: úmrtnost do pěti let je v druhé skupině pořád třináctkrát vyšší než v první.

Jestliže porovnáme situace zemí v jednotlivých zeměpisných zónách (Tabulka 2), vidíme zcela jasně,

1 World Health Organization (WHO) (2007). The World Health Report. A safer future: global public health security in the 21st century.

2 Mezinárodní zdravotní předpisy (IHR, International Health Regulations) přijaté roku 1951. Nové, rozšířené a revidované IHR vstoupily v platnost v červnu 2007.

3 WHO, op. cit.

jak strašné jsou poměry v subsaharské Africe.

Pokud jde o celkový pokrok ve zdravotní oblasti, porovnání současné situace s předchozí vede k povzbudivějším závěrům, přinejmenším pro

země, které jsou schopny poskytovat potřebné informace. Z těchto 185 zemí pouze 10 zaznamenalo regresí, zatímco tři čtvrtiny jich zaznamenaly mírný nebo významný pokrok. Hodnoty pro Rovnickovou

Guineu však ukazují, že zde pořád pokračuje značná regrese. ■

Údaje o kojenecké úmrtnosti v zemích s horší relativní situací jsou hrozné. V této podskupině je průměrná kojenecká úmrtnost 108 dětí na 1 000 živě narozených, což je devítinásobek kojenecké úmrtnosti ve skupině s lepší relativní situací. Značné rozdíly jsou také uvnitř znevýhodněné skupiny.

Jedenáct zemí vykazuje dvojnásobek průměru, tj. přes 200 úmrtí na 1 000 živě narozených: v těchto zemích zemře do jednoho roku každé páté dítě.

Země	Kojenecká úmrtnost (na 1 000 živě narozených)	Země	Kojenecká úmrtnost (na 1 000 živě narozených)	Země	Kojenecká úmrtnost (na 1 000 živě narozených)
Sierra Leone	270	Libérie	235	Demokratická rep. Kongo	205
Angola	260	Mali	217	Burkina Faso	204
Afghánistán	257	Čad	209	Guinea-Bissau	200
Niger	253	Rovníková Guinea	206	Průměr pro 185 zemí	39

Věc života a smrti

Odkazy

SOUČASNÁ SITUACE
(nejnovější dostupné údaje)

- Lepší situace
- Nad průměrem
- Pod průměrem
- Horší situace
- Nedostatečné údaje

VÝVOJ
(od roku 1990 nebo nejbližšího dostupného roku)

- ➔ Významný pokrok
- ➔ Mírný pokrok
- || Stagnace
- ➔ Regrese
- ➔ Značná regrese

Úplná tabulka na: www.socialwatch.org/statistics2008

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (HODNOTA BCI, 0–100)	ŽENY VE VĚKU 15–49 LET PŘI TĚHOTENSTVÍ ASPOŇ JEDNOU V PĚČI KVALIFIKOVANÉHO ZDRAVOTNÍKA (%)	PORODY ZA ASISTENCE KVALIFIKOVANÉHO ZDRAVOTNÍKA (%)	ODHADOVANÁ ÚMRTNOST V MATERSTVÍ (na 100 000 živě narozených)	POUŽÍVÁNÍ ANTIKONCEPCE ŽENAMI VE VĚKU 15–49 LET, V SOUČASNOSTI ŽIJÍCÍMI VE SVAZKU (%)
	Afghánistán (52)	52*	14*	1800	10* ➔
➔	Albánie (94)	81*	100* ➔	92	60* ➔
➔	Alžírsko (94)	79*	95	180	61 ➔
➔	Angola (62)		45* ➔	1400	6* ➔
	Antigua a Barbuda (-)		100		53*
	Argentina (98)		99*	77	65*
	Arménie (96)	93*	98* ➔	76	53* ➔
	Austrálie (99)		100*	4	
	Ázerbájdžán (85)	70*	97 ➔	82	55* ➔
	Bahamy (99)		99	16	
	Bahrajn (99)		99*	32	
➔	Bangladéš (57)	49* ➔	20 ➔	570	58* ➔
	Barbados (99)	89*	100*	16	55
➔	Belgie (99)		99*	8	
➔	Belize (93)		91 ➔	52	56* ➔
➔	Bělorusko (99)		100*	18	73* ➔
➔	Benin (68)	88*	74 ➔	840	17
➔	Bhútán (78)		51* ➔	440	31* ➔
➔	Bolívie (80)	79* ➔	60,8* ➔	290	58* ➔
➔	Bosna a Hercegovina (-)	99*	100	3	36 ➔
➔	Botswana (92)	99* ➔	99* ➔	380	44*
➔	Brazílie (92)		97*	110	77* ➔
➔	Brunej (100)		100*	13	
➔	Bulharsko (99)		99	11	42* ➔
➔	Burkina Faso (64)	73* ➔	54 ➔	700	17 ➔
	Burundi (58)	93*	34* ➔	1100	9* ➔
➔	Chile (100)		100*	16	61* ➔
➔	Cookovy ostrovy (90)		100*		
➔	Čad (42)	43*+ ➔	15* ➔	1500	3* ➔
—	Černá Hora (-)		99*		
➔	Česká republika (99)		100	4	72* ➔
➔	Čína (90)		98 ➔	45	90* ➔
	Chorvatsko (99)		100	7	69*
—	Dánsko (98)			3	
	Demokratická republika Kongo (dříve Zair) (69)		61*	1100	31* ➔
	Dominika (97)		99*		50*
➔	Dominikánská republika (88)	98*+	96 ➔	150	61 ➔
	Džibutsko (75)		93	650	18
➔	Egypt (88)	71*+ ➔	74* ➔	130	59* ➔
	Ekvádor (83)	56* ➔	80* ➔	210	73* ➔
➔	Eritrea (67)	70*+ ➔	28* ➔	450	8*
	Estonsko (99)		100*	25	
	Etiopie (54)	28*+	6*	720	15* ➔

POZNÁMKA:
(*) Údaje se týkají jiných let nebo období, než jak je uvedeno v definici ukazatele.
Ženy ve věku 15–49 let při těhotenství aspoň jednou v péči kvalifikovaného zdravotníka: Global Health Atlas WHO / www.who.int/globalAtlas, Pouze u údajů označených (+): Demographic and Health Surveys – Komplikátor STAT (www.measurdatls.com/accesssurveys).

Porody za asistence kvalifikovaného zdravotníka: Reproductive Health Indicators Database, Department of Reproductive Health and Research, WHO (www.who.int/reproductivehealth/), Pouze u údajů označených (+): Demographic and Health Surveys – Komplikátor STAT (www.measurdatls.com/accesssurveys), Úmrtnost v mateřství: Reproductive Health Indicators Database, Department of Reproductive Health and Research, WHO (www.who.int/reproductivehealth/).

Používání antikoncepce ženami ve věku 15–49 let, v současnosti žijícími ve svazku: webová stránka World Development Indicators 2008, Sférová banka (www.worldbank.org).
Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistics2008.
Definice ukazatelů jsou uvedeny na konci tabulky.

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (HODNOTA BCI, 0–100)	ŽENY VE VĚKU 15–49 LET PŘI TĚHOTENSTVÍ ASPOŇ JEDNOU V PÉČI KVALIFIKOVANÉHO ZDRAVOTNÍKA (%)	PORODY ZA ASISTENCE KVALIFIKOVANÉHO ZDRAVOTNÍKA (%)	ODHADOVANÁ ÚMRTNOST V MATEŘSTVÍ (na 100 000 živě narozených)	POUŽÍVÁNÍ ANTIKONCEPCE ŽENAMI VE VĚKU 15–49 LET, V SOUČASNOSTI ŽIJÍCÍMI VE SVAZKU (%)
	Fidži (99)		99*	210	44*
→	Filipíny (77)	88* →	60* →	230	49* →
	Finsko (100)		100*	7	
	Francie (99)		99*	8	82* →
	Gabon (82)	94*	86*	520	33*
	Gambie (70)	92*	57	690	18* →
	Ghana (66)	92* →	50 →	560	17 →
	Grenada (92)		100*		54*
	Gruzie (89)	91*	92* →	66	47* →
→	Guatemala (68)	86*	41* →	290	43* →
→	Guinea (66)	82*+ →	38* →	910	9* →
	Guinea-Bissau (61)	89*	39	1100	10 →
←	Guyana (81)	88*	94*	470	35* →
→	Haití (-)	85* →	26 →	670	32 →
→	Honduras (78)	92*+ →	67 →	280	65 →
→	Indie (71)	65*	47 →	450	56 →
→	Indonésie (84)	92* →	66* →	420	57* →
	Irák (83)		89	300	50 →
	Irsko (100)		100*	1	
—	Island (100)			4	
	Itálie (95)		99*	3	60*
	Írán (91)		97*	140	74* →
—	Izrael (100)			4	
→	Jamajka (95)		97* →	170	69* →
←	Japonsko (99)		100*	6	52* →
→	Jemen (61)	34* →	20* →	430	23* →
→	Jižní Afrika (89)	89*	92* →	400	60* →
→	Jordánsko (97)	99* →	100* →	62	56* →
→	Kambodža (66)	69*	43,8*	540	40* →
→	Kamerun (70)	83*+ →	63	1000	29 →
	Kanada (99)		100*	7	
	Kapverdy (93)		89*	210	53*
	Katar (96)	62*	100	12	43*
←	Kazachstán (98)	82*	100	140	51 →
	Keňa (71)	88* →	42* →	560	39* →
	Kiribati (88)		90* →		21*
→	Kolumbie (90)	94*+ →	96* →	130	78* →
→	Komory (79)		62* →	400	26* →
→	Kongo (79)	87*+ →	83* →	740	44*
	Korejská lidově dem. rep. (-)	98*	97*	370	69* →
→	Korejská republika (100)		100	14	81* →
→	Kostarika (94)		94 →	30	96* →
	Kuba (99)		100	45	73
→	Kuvajť (98)		100	4	50* →
	Kypr (99)		100*	10	
←	Kyrgyzstán (95)	88*	98	150	48 →
→	Laos (58)	44*	19* →	660	32* →
→	Lesotho (72)	90*+	55* →	960	37* →
	Libanon (95)		98* →	150	58* →
	Libérie (65)		51*	1200	10*
	Libye (98)		100 →	97	
	Litva (99)		100*	10	
	Lotyšsko (99)		100*	11	

POZNÁMKA:
(*) Údaje se týkají jiných let nebo období, než jak je uvedeno v definici ukazatele.

ZDROJ:
Ženy ve věku 15–49 let při těhotenství aspoň jednou v péči kvalifikovaného zdravotníka: Global Health Atlas WHO (www.who.int/globalatlas), Pouze u údajů označených (+): Demographic and Health Surveys – kompilátor STAT (www.measurereids.com/accesssurveys).

Úmrtnost v mateřství: Reproductive Health Indicators Database, Department of Reproductive Health and Research, WHO (www.who.int/reproductivehealth/), Pouze u údajů označených (+): Demographic and Health Surveys – kompilátor STAT (www.measurereids.com/accesssurveys).

Používání antikoncepce ženami ve věku 15–49 let, v současnosti žijícími ve svazku: webová stránka World Development Indicators 2008, Světová banka (www.worldbank.org).

Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistics/2008.

Definice ukazatelů jsou uvedeny na konci tabulky.

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (HODNOTA BCI, 0–100)	ŽENY VE VĚKU 15–49 LET PŘI TĚHOTENSTVÍ ASPOŇ JEDNOU V PĚČI KVALIFIKOVANÉHO ZDRAVOTNÍKA (%)	POROĐY ZA ASISTENCE KVALIFIKOVANÉHO ZDRAVOTNÍKA (%)	ODHADOVANÁ ÚMRTNOST V MATEŘSTVÍ (na 100 000 živě narozených)	POUŽÍVÁNÍ ANTIKONCEPCE ŽENAMI VE VĚKU 15–49 LET, V SOUČASNOSTI ŽIJÍCÍMI VE SVAZKU (%)
	Lucembursko (97)		100*	12	
⇐	Madagaskar (61)	80*+ ⇐	45* ⇐	510	27* →
	Maďarsko (99)		100 ⇐	6	
	Makedonie (96)		98* →	10	14
	Malajsie (99)		100* →	62	
→	Malawi (62)	93*+ →	54 ⇐	1100	42 →
	Maledívy (86)	98*	84*	120	39* ⇐
→	Mali (69)	53* →	41* ⇐	970	8* →
	Malta (100)		100	8	
→	Maroko (79)	68*+ →	63* →	240	63* →
⇐	Marshallovy ostrovy (93)		95* ⇐		34* ⇐
	Mauricius (98)		99*	15	76* ⇐
	Mauritánie (66)	63*	53* →	820	8*
→	Mexiko (94)		94 →	60	71 →
	Mikronésie (-)		88* ⇐		45*
⇐	Moldavsko (96)	98*+ ⇐	100* ⇐	22	68* ⇐
	Mongolsko (95)		99*	46	66 ⇐
→	Mozambik (66)	85*+ →	48* →	520	17* →
→	Myanmar (dříve Barma) (76)		68* →	380	34* →
→	Namibie (85)	85* ⇐	76* →	210	44* →
—	Nauru (-)		100*		
	Německo (100)		100	4	
→	Nepál (65)	70	19 →	830	48 →
→	Niger (52)	46 →	18 →	1800	11 →
=	Nigérie (63)	61* ⇐	35* ⇐	1100	13* →
→	Nikaragua (72)	85* →	67* →	170	69* →
—	Niue (-)		100 ⇐		
⇐	Nizozemsko (100)		100 ⇐	6	75* ⇐
—	Norsko (100)			7	
	Nový Zéland (98)		95* ⇐	9	
→	Omán (99)		98 →	64	32* →
→	Pákistán (64)		54 →	320	28* →
⇐	Palau (99)		100 ⇐		17* ⇐
	Panama (91)		91* →	130	
	Papua-Nová Guinea (68)		38* ⇐	470	26*
→	Paraguay (85)		100* →	150	73* →
=	Peru (86)	85* →	73* ⇐	240	46 ⇐
→	Pobřeží slonoviny (79)	84*	57 →	810	13 ⇐
	Polsko (100)		100 ⇐	8	
—	Portoriko (-)				78*
	Portugalsko (99)		100* ⇐	11	
	Rakousko (-)			4	51*
	Rovníková Guinea (59)		63*	680	
→	Rumunsko (96)	89*	98* ⇐	24	70* →
→	Ruská federace (98)	96*	100 ⇐	28	73* →
=	Rwanda (53)	94*+ ⇐	28* ⇐	1300	17* ⇐
—	Řecko (100)			3	
→	Salvador (79)		69* →	170	67* →
→	Samoa (97)		100* ⇐		43* →
	Saúdská Arábie (97)		93	18	21* ⇐
→	Senegal (71)	87*+ →	52* →	980	12* →
	Sierra Leone (61)	82*	43*	2100	5* ⇐
⇐	Singapur (91)		100 ⇐	14	62* ⇐

POZNÁMKA:
(*) Údaje se týkají jiných let nebo období, než jak je uvedeno v definici ukazatele.
ZDROJE:
Ženy ve věku 15–49 let při těhotenství aspoň jednou v péči kvalifikovaného zdravotníka: Global Health Atlas WHO (www.who.int/global Atlas); Pouze u údajů označených (+): Demographic and Health Surveys – Komplikátor STAT (www.measurereports.com/accesssurveys).

Porozy za asistence kvalifikovaného zdravotníka: Reproductive Health Indicators Database, Department of Reproductive Health and Research, WHO (www.who.int/reproductivehealth); Pouze u údajů označených (+): Demographic and Health Surveys – Komplikátor STAT (www.measurereports.com/accesssurveys).
Úmrtnost v mateřství: Reproductive Health Indicators Database, Department of Reproductive Health and Research, WHO (www.who.int/reproductivehealth).

Použití antikoncepce ženami ve věku 15–49 let, v současnosti žijícími ve svazku: webová stránka World Development Indicators 2008, Světová banka (www.worldbank.org).
Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistics/2008.
Definice ukazatelů jsou uvedeny na konci tabulky.

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (HODNOTA BCI, 0–100)	ŽENY VE VĚKU 15–49 LET PŘI TĚHOTENSTVÍ ASPOŇ JEDNOU V PÉČI KVALIFIKOVANÉHO ZDRAVOTNÍKA (%)	PORODY ZA ASISTENCE KVALIFIKOVANÉHO ZDRAVOTNÍKA (%)	ODHADOVANÁ ÚMRTNOST V MATEŘSTVÍ (na 100 000 živě narozených)	POUŽÍVÁNÍ ANTIKONCEPCE ŽENAMI VE VĚKU 15–49 LET, V SOUČASNOSTI ŽIJÍCÍMI VE SVAZKU (%)
	Slovensko (97)		100	6	
	Slovenia (99)		100	6	
→	Somalia (—)		33	1400	15 →
	United Arab Emirates (99)		100*	37	
	United Kingdom (99)		99*	8	82
→	United States of America (99)		100*	11	73*
	Serbia (—)		99*		41*
→	Central African Republic (65)		54	980	19 →
←	Sudan (76)		49*	450	8
	Suriname (86)	91*	71*	72	42*
—	St Lucia (98)		100*		
	St Kitts and Nevis (95)		100*		54*
	Sao Tome and Principe (82)	91*	81		30
←	St Vincent and Grenadines (93)		100*		48*
	Swaziland (77)		74*	390	48*
→	Syria (94)		93	130	58 →
←	Solomon Islands (82)		43*	220	7*
—	Spain (99)			4	
→	Sri Lanka (98)		97*	58	70*
—	Sweden (100)			3	
	Switzerland (97)		100	5	
→	Tajikistan (85)	75*	83*	170	38*
=	Tanzania (73)	94*+ →	46*	950	26*
→	Thailand (96)		97	110	77 →
→	Togo (71)	78*	62	510	17 →
	Tonga (95)		99*		33*
=	Trinidad and Tobago (95)	96*	98	45	43 →
→	Tunisia (95)		90*	100	63*
→	Turkey (92)	67*	83*	44	71*
←	Turkmenistan (—)	87*	100	130	48 →
—	Tuvalu (89)		100*		
→	Uganda (59)	94 →	42	550	24 →
←	Ukraine (99)	90*	100*	18	66*
←	Uruguay (96)		100*	20	77*
→	Uzbekistan (—)		100	24	65 →
→	Vanuatu (87)		92*		28*
	Venezuela (95)		95*	57	77*
→	Vietnam (90)	70*	88	150	76 →
	Timor-Leste (60)		19*	380	10*
=	Zambia (73)	93*	43*	830	34*
—	West Bank and Gaza (—)				50 →
=	Zimbabwe (80)	94	69	880	60 →

ZDROJ:
Ženy ve věku 15–49 let při těhotenství aspoň jednou v péči kvalifikovaného zdravotníka: Global Health Atlas WHO / www.who.int/global Atlas; Porody u údajů označených (+): Demographic and Health Surveys – Komplikátor STAT (www.measuredhs.com/accesssurveys).

Porody za asistence kvalifikovaného zdravotníka:
Reproductive Health Indicators Database, Department of Reproductive Health and Research, WHO (www.who.int/reproductivehealth/); Pouze u údajů označených (+): Demographic and Health Surveys – komplikátor STAT (www.measuredhs.com/accesssurveys).

Používání antikoncepce ženami ve věku 15–49 let,
v současnosti žijícími ve svazku: webová stránka World Development Indicators 2008, Světová banka (www.worldbank.org).

Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v příjmych tabulkách na www.socialwatch.org/statistics/2008.
Definice ukazatelů jsou uvedeny na konci tabulky.

DEFINICE UKAZATELŮ:

Ženy ve věku 15–49 let při těhotenství aspoň jednou v péči kvalifikovaného zdravotníka (%): Procento žen ve věku 15–49 let, které byly po dobu těhotenství aspoň jednou v péči kvalifikovaného zdravotníka (lékaře/lékařky, ošetřovatelky, porodní asistentky).
Nejnovejší dostupné údaje: 2001–2006; vývoj od roku 1990.

Porody za asistence kvalifikovaného zdravotníka (%): Procento porodů, u nichž asistoval kvalifikovaný zdravotník (lékař/lékařka, ošetřovatelka, porodní asistentka).
Nejnovejší dostupné údaje: 2001/2006; vývoj od roku 1990 nebo nejbližšího možného roku.

Odhadovaná úmrtnost v mateřství (na 100 000 živě narozených): Roční počet úmrtí žen z příčin souvisejících s těhotenstvím, přepočítaný na 100 000 živě narozených.
V důsledku změn modelu odhadování nejsou údaje z let 1995 a 2005 srovnatelné. Nejnovejší dostupné údaje: 2005.

Používání antikoncepce ženami ve věku 15–49 let,
v současnosti žijícími ve svazku (%): Procento žen ve věku 15–49 let žijících ve svazku, které v současnosti užívají antikoncepci.
Nejnovejší dostupné údaje: 2001/2006; vývoj od roku 1991.

Metodologické poznámky a pokyny jsou vedeny na konci oddílu.

REPRODUKTIVNÍ ZDRAVÍ

Věc života a smrti

Pro ženy v reprodukčním věku jsou na celém světě pořád hlavní příčinou nemoci a smrti zdravotní problémy související s reprodukcí. Podle údajů Populačního fondu OSN (UNFPA) umírá každou minutu při porodu jedna žena z příčin, kterým by se dalo zabránit, a na každé úmrtí připadá minimálně dalších 20 žen s trvalým zdravotním postižením způsobeným komplikacemi při porodu.

Každý rok tak přijde o život půl milionu žen a více než 10 milionů už nebude schopno vést plnohodnotný život. To je zvláště znepokojivé v chudých zemích, kde je nejvíce nechtěných těhotenství, potratů prováděných za špatných podmínek, infekcí HIV/AIDS, úmrtí a trvalých poškození souvisejících s mateřstvím.

Chudoba a nerovnost související se sexem znemožňuje milionům žen, aby využívaly svá reprodukční práva, přičemž úmrtí a nemoci související s mateřstvím dál zhoršují jejich chudobu. V důsledku toho jsou vlády na celém světě ochotnější k tomu, aby ve své politické agendě kladly na přednější místo práva žen obecně a reprodukční práva zvláště.

Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW), jež vstoupila v platnost roku 1981, chápe práva žen včetně reprodukčního zdraví jako právo těžit se ze života ve slušných podmínkách. Politiky zaměřené na podporu, plánování a investování v oblasti reprodukčního zdraví nelze chápat odděleně od úkolů, jež si kladou Rozvojové cíle tisíciletí, zejména těch, které se týkají odstraňování chudoby a hladu ve světě.

K podobnému oživení došlo po Mezinárodní konferenci o populaci a rozvoji (ICPD) konané roku 1994, za níž následovala roku 1995 Čtvrtá světová konference o ženách. Projevily se snahy o přijetí různých politik zaměřených na větší hrazení služeb reprodukčního zdravotnictví včetně plánování rodiny k prevenci nechtěných těhotenství, odborné porodnické péče a prevence pohlavních nemocí včetně HIV/AIDS.

Údaje v tabulce „Reprodukční zdraví: Věc života a smrti“ odhalují obrovské rozdíly v tempu pokroku mezi jednotlivými zeměmi. Tabulka 1 ukazuje, že odstup mezi zeměmi v lepší a horší relativní situaci je pořád velmi výrazný. Největší rozdíly jsou v procentu porodů, u nichž asistoval kvalifikovaný zdravotnický personál: zatímco u zemí v lepším postavení je už tato asistence prakticky univerzální (98,9 %), na druhém konci spektra proběhne 62 % porodů bez specializované péče.

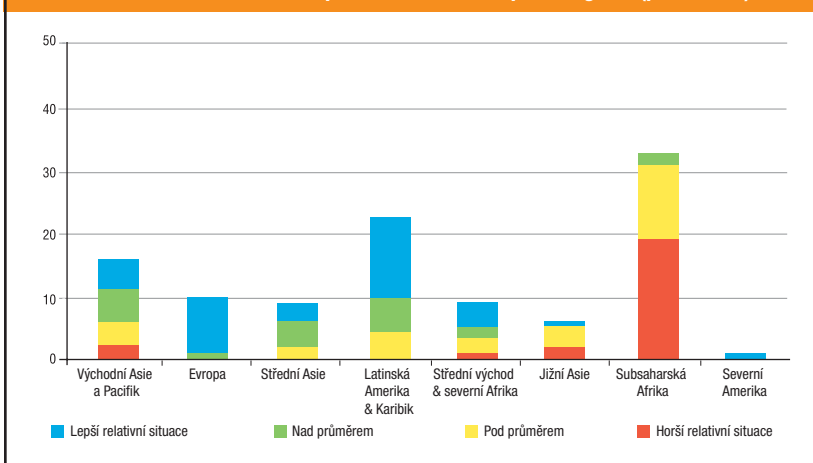
Zlověstná je také propast u úmrtnosti v mateřství: v zemích s lepší relativní situací zemře v průměru 35 žen na 100 000 živě narozených, zatímco v zemích s podstatnějším nedostatkem je z příčin souvisejících s těhotenstvím a porodem ztraceno 929 životů.

Rozdíly jsou také v přístupu k moderním anti-koncepčním metodám prevence nežádoucích těhotenství: ve skupině rozvinutějších zemí je využívá šest žen z deseti, v zemích v horší relativní situaci pouze dvě z deseti.

TABULKA 1. Průměrné ukazatele reprodukčního zdraví u zemí v lepší a horší relativní situaci

		Ženy ve věku 15–49 let při těhotenství aspoň jednou v péči kvalifikovaného zdravotníka (%)	Používání anti-koncepce ženami ve věku 15–49 let, v současnosti žijícími ve svazku (%)	Porody za asistence kvalifikovaného zdravotníka (%)	Odhadovaná úmrtnost v mateřství (na 100 000 živě narozených)
Horší relativní situace	Průměr	67.2	17.1	37.9	928.8
	Počet zemí	24	33	33	33
Lepší relativní situace	Průměr	93.9	64.5	98.9	35.2
	Počet zemí	11	50	75	70
Celkem	Průměr	80.7	44.9	79.1	336.1
	Počet zemí	79	150	177	162

TABULKA 2. Současná situace v reprodukčním zdraví podle regionů (počet zemí)

TABULKA 3. Současná situace a vývoj v oblasti reprodukčního zdraví (počet zemí)

	←	←		→	→	Celkem
Lepší relativní situace	1	1	5	12	5	24
Nad průměrem	0	3	5	7	11	26
Pod průměrem	0	3	4	5	9	21
Horší relativní situace	0	9	7	16	4	36
Celkem	1	16	21	40	29	107

Největší počet úmrtí souvisejících s mateřstvím úzce souvisí s chybějící asistencí při porodu a nárůst počtu úmrtí v zemích, kde péče při porodu výrazným způsobem chybí, je signifikantní. Je tedy možné reálně snížit úmrtnost v mateřství politikami zaměřenými na to, aby při všech porodech asistoval odborný zdravotní personál.

Scénáře podle jednotlivých regionů

Současné scénáře reprodukčního zdraví v jednotlivých regionech se velmi liší (Tabulka 2). V subsaharské Africe je víc než polovina zemí v horší situaci. Pokud sloučíme tuto kategorii s následující (země pod průměrem), je v těchto situacích 87 % zemí regionu neboli devět z deseti.

Zbytek zemí s horší situací v této oblasti se nachází ve východní Asii a Pacifiku, jižní Asii, na Středním východě a v severní Africe. Ve střední

Asii, Latinské Americe a Karibiku, Severní Americe a Evropě se nenacházejí země, které by byly v horší situaci z hlediska reprodukčního zdraví; dva poslední regiony jsou nejpokročilejší ve světě.

Ukazatele vývoje (Tabulka 3) dokládají, že ve většině zemí došlo v posledních letech k mírnému nebo významnému pokroku, i když existuje i značný počet stagnujících zemí – včetně zemí s kritickými scénáři, ale nehrozivější situace je nepochybně v zemích s nepříznivými scénáři, u nichž ukazatele vykazují regresí. ■

Dluhy dvacátého století, hanba jedenadvacátého

Gender a vzdělání

Úplná tabulka na: www.socialwatch.org/statistics2008

Odkazy

SOUČASNÁ SITUACE
(nejnovější dostupné údaje)

- Lepší situace
- Nad průměrem
- Pod průměrem
- Horší situace
- Nedostatečné údaje

VÝVOJ
(od roku 1990 nebo nejbližšího dostupného roku)

- ➔ Významný pokrok
- ➞ Mirný pokrok
- || Stagnace
- ↔ Regrese
- ↔ Značná regrese

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0–100)	POŘADÍ PODLE GEI	ZAOSTÁVÁNÍ V MÍŘE GRAMOTNOSTI (ženy/muži)	ZAOSTÁVÁNÍ V NETTO PODÍLU ZAPSANÝCH DO ZÁKLADNÍCH ŠKOL (ženy/muži)	ZAOSTÁVÁNÍ V NETTO PODÍLU ZAPSANÝCH DO STŘEDNÍCH ŠKOL (ženy/muži)	ZAOSTÁVÁNÍ V BRUTTO PODÍLU ZAPSANÝCH DO TERCIÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ (ženy/muži)	
	Afgánistán (52)	—	0.29			0.28*	
	Albánie (94)	56	0.99	0.99*	0.97* ➔	1.60*	
	Alžírsko (94)	52	0.76 ↔	0.98* ➔	1.06*	1.28*	
↔	Andorra (—)	—		0.97* ↔	1.10*	1.06*	
	Angola (62)	53	0.65			0.66* ↔	
	Anguilla (—)	—		1.06*	0.96*	3.11*	
	Argentina (98)	72	1.00	0.99*	1.09*	1.42*	
	Arménie (96)	—	0.99	1.05*	1.03* ➔	1.22*	
	Aruba (—)	—	1.00	1.01	1.10	1.56	
	Austrálie (99)	76		1.01*	1.02*	1.25*	
	Ázerbájdžán (85)	62	0.99*	0.97	0.96 ↔	0.94 ➔	
	Bahamy (99)	80		1.03*	1.02*		
↔	Bahrajn (99)	46	0.94 ↔	1.00*	1.06*	2.41*	
➔	Bangladéš (57)	51	0.76 ↔	1.04*	1.04* ➔	0.53* ➔	
	Barbados (99)	77		1.00*	1.01*	2.46*	
➔	Belgie (99)	73		1.00*	1.01*	1.23* ➔	
	Belize (93)	64	1.00*	1.01	1.01*	2.43*	
	Bělorusko (99)	66	1.00*	0.97*	1.02*	1.36*	
➔	Benin (68)	41	0.49	0.81* ➔	0.49* ➔	0.25* ➔	
	Bermudy (—)	—				1.18*	
	Bhútán (78)	—		1.00*	1.00*	0.53*	
	Bolívie (80)	66	0.87 ↔	1.01*	0.99* ➔		
	Bosna a Hercegovina (-)	—	0.95				
	Botswana (92)	66	1.02	1.00*	1.09*	1.00* ➔	
	Brazílie (92)	69	1.00	1.01*	1.10*	1.32*	
➔	Britské Panenské ostrovy (—)	—		0.99*	1.16* ➔	2.28*	
↔	Brunej (100)	63	0.95 ↔	1.01*	1.05*	2.02*	
	Bulharsko (99)	74	0.99	0.99*	0.98* ↔	1.15*	
➔	Burkina Faso (64)	52	0.53	0.80* ➔	0.71* ➔	0.46* ➔	
	Burundi (58)	62	0.78	0.91* ➔		0.38*	
	Chile (100)	62	1.00	0.98*		0.96* ➔	
	Cookovy ostrovy (90)	—		0.99*	1.10*	*	
	Čad (42)	41	0.31 ↔	0.70* ➔	0.33* ➔	0.14*	
➔	Česká republika (99)	69		1.03*		1.16* ➔	
	Čína (90)	69	0.91 ↔			0.98 ➔	
↔	Chorvatsko (99)	74	0.98 ↔	0.99*	1.02*	1.19*	
	Dánsko (98)	80		1.01*	1.02*	1.39*	
	Demokratická republika Kongo (dříve Zair) (69)	—	0.67 ↔				
	Dominika (97)	—		1.02*	1.01*	*	
	Dominikánská republika (88)	66	1.00	1.03	1.22	1.59*	
	Džibutsko (75)	46		0.81* ➔	0.66* ➔	0.73* ↔	
↔	Egypt (88)	40	0.71 ↔	0.95* ➔	0.92*		
↔	Ekvádor (83)	71	0.97 ↔	1.01*	1.02*		

POZNÁMKA:
(*) Údaje se týkají jiných let nebo období, než je uvedeno v definici ukazatele.

ZDROJ:
Datábase na webových stránkách UNESCO (www.uis.unesco.org/), 2008.

Podrobnější údaje o letech, na něž se vztáhnou data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistics2008.
Definice ukazatelů jsou uvedeny na konci tabulky.

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0–100)	POŘADÍ PODLE GEI	ZAOSTÁVÁNÍ V MÍŘE GRAMOTNOSTI (ženy/muži)	ZAOSTÁVÁNÍ V NETTO PODÍLU ZAPSANÝCH DO ZÁKLADNÍCH ŠKOL (ženy/muži)	ZAOSTÁVÁNÍ V NETTO PODÍLU ZAPSANÝCH DO STŘEDNÍCH ŠKOL (ženy/muži)	ZAOSTÁVÁNÍ V BRUTTO PODÍLU ZAPSANÝCH DO TERCIÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ (ženy/muži)
←	Eritrea (67)	45		0.85* ←	0.66* ←	0.15*
	Estonsko (99)	74	1.00	0.99*	1.02*	1.66*
→	Etiopie (54)	52	0.51* ←	0.93 →	0.70 →	0.32* →
	Fidži (99)	—		0.99*	1.07*	1.20*
	Filipíny (77)	76	1.02	1.02	1.20*	1.23*
	Finsko (100)	85		1.00*	1.01*	1.21*
	Francie (99)	73		1.01*	1.02*	1.27*
	Gabon (82)	53	0.82*	0.99*		0.54*
→	Gambie (70)	49		1.00* →	0.84* →	0.24* ←
	Ghana (66)	58	0.75 ←	1.01 →	0.91 →	0.53 →
	Grenada (92)	—		0.98*	1.01*	*
	Gruzie (89)	64		1.01*	1.02*	1.04*
	Guatemala (68)	49	0.84	0.95* →	0.93*	0.72*
→	Guinea (66)	51	0.43	0.84* →	0.54* →	0.24* →
→	Guinea-Bissau (61)	48		0.71* →	0.55*	0.18*
	Guyana (81)	61				2.09*
	Haiti (-)	—		1.02*	1.01*	*
→	Honduras (78)	69	1.01	1.01*		1.41* →
→	Hongkong (—)	72		0.95*	1.01* →	1.04* →
	Indie (71)	40	0.65 ←	0.96* →		0.71* →
	Indonésie (84)	52	0.92 ←	0.97*	0.99* →	0.79* →
→	Irák (83)	—	0.76	0.86*	0.70* →	0.59* →
	Irsko (100)	70		1.01*	1.06*	1.26* →
	Island (100)	78		0.97*	1.03*	1.91*
→	Itálie (95)	65	0.99	0.99*	1.01*	1.36* →
→	Írán (91)	54	0.87 ←	1.10* →	0.94*	1.09* →
	Izrael (100)	73		1.01*	1.01*	1.34*
→	Jamajka (95)	61		1.00*	1.05*	2.29* →
→	Japonsko (99)	61		1.00*	1.01*	0.89* →
	Jemen (61)	29	0.30* ←	0.73* →	0.46*	0.37* →
	Jižní Afrika (89)	70	0.96* ←	1.00*	1.11*	1.21* →
←	Jordánsko (97)	47	0.91 ←	1.01*	1.04*	1.05*
←	Kajmanské ostrovy (—)	—		0.90* ←	0.92* ←	3.01*
→	Kambodža (66)	60	0.76 ←	0.99* →	0.84* →	0.47* →
	Kamerun (70)	49				0.66* →
	Kanada (99)	76		1.00*		1.36*
	Kapverdy (93)	51	0.71* ←	0.98* →	1.09*	1.04* →
	Katar (96)	50	0.99	0.99*	1.00*	3.45*
	Kazachstán (98)	75	1.00*	1.00*	0.99*	1.43*
←	Keňa (71)	59	0.90 ←	1.01*	1.01*	0.60*
	Kiribati (88)	—		1.01*	1.10*	*
	Kolumbie (90)	75	1.00	1.00	1.11	1.09
→	Komory (79)	—		0.85* →		0.77* →
	Kongo (79)	78		0.97*	1.03*	1.91*
	Korejská republika (100)	54		0.93* ←	0.96	0.64 →
	Kostarika (94)	68	1.01			1.26*
	Kuba (99)	70	1.00	1.01	1.03	2.59
	Kuvajť (98)	—	0.96 ←	0.99 →	1.04*	2.87*
←	Kypr (99)	69	0.96 ←	1.00*	1.02*	1.13*
	Kyrgyzstán (95)	71	0.99*	0.99	1.02	1.27
→	Laos (58)	—	0.79	0.94* →	0.85* →	0.71* →
	Lesotho (72)	64		1.06*	1.56*	1.27*
	Libanon (95)	47		0.99	1.10	1.13*

POZNÁMKA:
(*) Údaje se týkají jiných let nebo období, než je uvedeno v definici ukazatele.

ZDROJ:
Datažáze na webových stránkách UNESCO
(www.uis.unesco.org/), 2008.

Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistics/2008.
Definice ukazatelů jsou uvedeny na konci tabulky.

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0–100)	POŘADÍ PODLE GEI	ZAOSTÁVÁNÍ V MÍŘE GRAMOTNOSTI (ženy/muži)	ZAOSTÁVÁNÍ V NETTO PODÍLU ZAPSANÝCH DO ZÁKLADNÍCH ŠKOL (ženy/muži)	ZAOSTÁVÁNÍ V NETTO PODÍLU ZAPSANÝCH DO STŘEDNÍCH ŠKOL (ženy/muži)	ZAOSTÁVÁNÍ V BRUTTO PODÍLU ZAPSANÝCH DO TERCIÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ (ženy/muži)
	Libérie (65)	—		0.78*	0.57*	0.76*
	Libye (98)	—				1.10* →
	Litva (99)	77	1.00	1.00*	1.01*	1.56*
	Lichtenštejnsko (—)	—		1.03*	1.11*	0.37*
	Lotyšsko (99)	76	1.00	1.03*		1.79*
	Lucembursko (97)	61		1.01*	1.07*	1.17*
	Madagaskar (61)	61	0.85 ←	1.00*	1.03*	0.89* →
	Maďarsko (99)	71		0.98* ↘	1.00*	1.46*
	Macao (—)	—	0.92 ←	0.96	1.05	0.81 →
	Makedonie (96)	68	0.96 ←	1.00*	0.98*	1.38*
←	Malajsie (99)	58	0.93 ←	1.00*	1.12*	1.26*
→	Malawi (62)	48	0.72*	1.05 →	0.89* →	0.55* →
	Maledivy (86)	62	1.00	1.00*	1.10*	2.37*
	Malí (69)	50	0.44* ←	0.78* →		0.45* →
	Malta (100)	59	1.03*	0.95* ↘	0.98*	1.35* →
→	Maroko (79)	43	0.60 ←	0.94* →	0.85* →	0.81* →
	Marshallovy ostrovy (93)	—		0.99*	1.06*	1.30*
	Mauricius (98)	60	0.91 ←	1.02*	1.02*	1.26* →
→	Mauritánie (66)	49	0.73	1.05* →	0.89* →	0.34* →
	Mexiko (94)	60	0.97 ←	0.99*	0.99*	0.94* →
	Moldavsko (96)	74	0.99	1.00	1.03	1.39
	Mongolsko (95)	70	1.00	1.02	1.13	1.57
	Montserrat (—)	—		0.96*	1.11*	*
	Mozambik (66)	64	0.46* ←	0.91* →	0.78* →	0.49*
	Myanmar (dříve Barma) (76)	—	0.92 ←	1.02* →	0.99*	1.77*
←	Namibie (85)	71	0.96 ←	1.06*	1.32*	0.88* ←
→	Nepál (65)	44	0.56	0.87*		0.40* →
	Niger (52)	47	0.35 ←	0.73* →	0.66* →	0.34* ↘
	Nigérie (63)	43	0.65* ←	0.86*	0.84*	0.53*
	Nikaragua (72)	52	1.00	0.98* ↘	1.13*	1.08* →
	Niue (-)	—		1.00*	1.05*	*
	Netherlands Antilles (—)	—	1.00*		1.10	1.43*
	Nizozemsko (100)	78		0.99*	1.02*	1.07* →
	Norsko (100)	84		1.00*	1.01*	1.53*
	Nový Zéland (98)	78		1.00*	1.03*	1.49*
→	Omán (99)	48	0.85	1.02 →	0.99	1.09* →
→	Pákistán (64)	42	0.55	0.76*	0.74*	0.88* →
	Palau (99)	—		0.96*		2.15*
	Panama (91)	71	0.99	0.99*	1.09*	1.63*
	Papua-Nová Guinea (68)	—	0.80 ←			0.55*
←	Paraguay (85)	67	0.96* ←	1.00*		1.34*
←	Peru (86)	69	0.88 ←	1.02*	0.99*	1.02*
→	Pobřeží slonoviny (79)	37	0.63	0.80* →	0.57* →	0.36*
	Polsko (100)	71		1.01*	1.01*	1.40*
←	Portugalsko (99)	72	0.92* ←	0.99*	1.11*	1.30*
→	Rakousko (-)	73		1.02*		1.21* →
	Rovníková Guinea (59)	45	0.86 ←	0.90* ↘		0.43* →
	Rumunsko (96)	72	0.98 ←	0.99*	1.03*	1.26* →
	Ruská federace (98)	76	1.00	1.01		1.37*
	Rwanda (53)	80	0.84 ←	1.04*		0.62* →
←	Řecko (100)	66	0.96 ←	1.00*	1.02*	1.14*
←	Salvador (79)	67	0.92* ←	1.00*	1.04*	1.22*
	Samoa (97)	50		1.01*	1.14*	0.93* ↘

POZNÁMKA:
(*) Údaje se týkají jiných let nebo období, než je uvedeno v definici ukazatele.

ZDROJ:
Databáze na webových stránkách UNESCO
(www.uis.unesco.org), 2008.

Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistics/2008.
Definice ukazatelů jsou uvedeny na konci tabulky.

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0–100)	POŘADÍ PODLE GEI	ZAOSTÁVÁNÍ V MÍŘE GRAMOTNOSTI (ženy/muži)	ZAOSTÁVÁNÍ V NETTO PODÍLU ZAPSANÝCH DO ZÁKLADNÍCH ŠKOL (ženy/muži)	ZAOSTÁVÁNÍ V NETTO PODÍLU ZAPSANÝCH DO STŘEDNÍCH ŠKOL (ženy/muži)	ZAOSTÁVÁNÍ V BRUTTO PODÍLU ZAPSANÝCH DO TERCIÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ (ženy/muži)	ZDROJ:
→	Saúdská Arábie (97)	47	0.87	1.00* →	1.03* →	1.50* →	POZNÁMKA: (*) Údaje se týkají jiných let nebo období, než je uvedeno v definiční ukázkě. Data lze najít na webových stránkách UNESCO (www.unesco.org), 2008. Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistics/2008. Definiční ukázkou jsou uvedeny na konci tabulky.
	Senegal (71)	55	0.57 ←	0.96* →	0.75*		
→	Seychelles (—)	51	1.01	1.01* →	1.06*	*	
	Sierra Leone (61)	41	0.52			0.40*	
	Singapur (91)	66	0.87* ←	1.00*	1.02*		
	Slovensko (97)	74		1.01*		1.29*	
	Slovinsko (99)	71	1.00*	1.00*	1.01*	1.43*	
	Spojené arabské emiráty (99)	51		0.99*	1.02*	2.81*	
→	Spojené království (99)	75		1.00* →	1.03*	1.39* →	
←	Středoafrická republika (65)	42	0.52 ←			0.19* →	
→	Súdán (76)	41	0.73	0.83* →		0.92* →	
	Surinam (86)	56	0.95	1.04*	1.39*	1.62*	
	Svatá Lucie (98)	71		0.98	1.29	2.62	
	Svatý Kryštof a Nevis (95)	—		1.06*	0.99*	*	
	Svatý Tomáš a Princův ostrov (82)	47	0.85	0.98*	1.11*	*	
	Svatý Vincent a Grenadiny (93)	61		0.96*	1.23*	*	
	Svazijsko (77)	50	0.97 ←	1.01*	1.13*	1.06* →	
→	Sýrie (94)	—	0.84	0.95* →	0.94* →		
	Šalamounovy ostrovy (82)	—		0.97*	0.87* →	*	
←	Španělsko (99)	77	0.97* ←	1.00*	1.03*	1.22*	
	Srí Lanka (98)	53	0.97 ←	1.01*			
	Švédsko (100)	89		1.00*	1.00*	1.55*	
	Švýcarsko (97)	63		0.99*	0.96*	0.87* →	
←	Tádžikistán (85)	52	1.00	0.96	0.85* ←	0.37 ←	
	Tanzanie (73)	58	0.80 ←	0.99		0.48* →	
←	Thajsko (96)	70	0.95 ←	0.99	1.11	1.07	
→	Togo (71)	39	0.56 ←	0.86* →	0.48* →	0.20* →	
←	Tonga (95)	—	1.00*	0.96* ←	1.23*	1.68*	
→	Trinidad a Tobago (95)	70		1.00*	1.04*	1.28 →	
	Tunisko (95)	49	0.78 ←	1.01* →	1.10*	1.40* →	
	Turecko (92)	46	0.84 ←	0.95* →	0.85*	0.74* →	
←	Turks a Caicos (—)	—		1.07*	0.96* ←	*	
	Turkmenistán (-)	—	0.99*				
	Uganda (59)	64	0.75 ←		0.90* →	0.62* →	
	Ukrajina (99)	74	0.99	1.00	1.01	1.23	
	Uruguay (96)	75	1.01*	1.00*		2.02*	
	Uzbekistán (=)	57				0.80*	
→	Vanuatu (87)	56		0.99*	0.87* →	0.59* →	
	Venezuela (95)	68	0.99	1.00	1.15*	1.08*	
←	Vietnam (90)	71	0.93* ←	0.94* →	0.96*	0.71* ←	
	Východní Timor (60)	55		0.96*		1.26*	
←	Zambie (73)	55	0.78* ←	1.02* →	0.80* ←	0.46*	
→	Západní břeh a Gaza (-)	46	0.91	1.00	1.06	1.04* →	
	Zimbabwe (80)	57	0.88* ←	1.02*	0.93* →	0.63* →	

DEFINICE INDIKÁTORŮ:

Zaostávání v míře gramotnosti (ženy/muži): Poměr procenta gramotných žen (ve věku 15–24 let) k procentu gramotných mužů (ve věku 15–24 let).

Nejnovější dostupné údaje: 2000/2005; vývoj od r. 1990.

Zaostávání v netto zapsaných do základních škol

(ženy/muži): Poměr netto procenta žen zapsaných do základní školy k netto procentu mužů zapsaných do základní školy. Nejnovější dostupné údaje: 2000/2005; vývoj od roku 1991.

Zaostávání v netto zapsaných do středních škol

(ženy/muži): Poměr netto procenta žen zapsaných do střední školy k netto procentu mužů zapsaných do střední školy. Nejnovější dostupné údaje: 2000/2005; vývoj od roku 1991.

Zaostávání v brutto zapsaných do terciárního vzdělávání

(muži/ženy): Poměr brutto procenta žen zapsaných do škol terciárního vzdělávání k brutto procentu mužů zapsaných do škol terciárního vzdělávání. Nejnovější dostupné údaje: 2000/2005; vývoj od roku 1991.

Metodologické poznámky a pokyny jsou uvedeny na konci tohoto oddílu.

Dluhy dvacátého století, hanba jedenadvacátého

Genderové rozdíly v socioekonomickém postavení a příjmu

Úplná tabulka na: www.socialwatch.org/statistics2008

Odkazy

SOUČASNÁ SITUACE

(nejnovější dostupné údaje)

VÝVOJ

(od roku 1990 nebo nejbližšího dostupného roku)

- Lepší situace
- Nad průměrem
- Pod průměrem
- Horší situace
- Nedostatečné údaje
- ➔ Významný pokrok
- ➔ Mírný pokrok
- || Stagnace
- ➔ Regrese
- ➔ Značná regrese

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0–100)	POŘADÍ PODLE GEI	ROZDÍL V MÍŘE EKONOMICKÉ AKTIVITY (ženy/muži)	ODHAD POMĚRU PŘÍJMŮ (ženy/muži)
←	Albania (94)	56	0.7 ↘	0.5
➔	Algeria (94)	52	0.5 ➔	0.3
	Angola (62)	53	0.8	0.6
➔	Argentina (98)	72	0.7 ➔	0.5
↔	Arménie (96)	—	0.8 ↘	0.6
➔	Austrálie (99)	76	0.8 ➔	0.7
	Ázerbájdžán (85)	62	0.8	0.6
➔	Bahamy (99)	80	0.9 ➔	0.7
	Bahrajn (99)	46	0.3	0.4
↔	Bangladéš (57)	51	0.6 ↘	0.5
	Barbados (99)	77	0.8	0.6
➔	Belgie (99)	73	0.7 ➔	0.6
➔	Belize (93)	64	0.5 ➔	0.4
↔	Bělorusko (99)	66	0.8 ↘	0.6
↔	Benin (68)	41	0.6 ↘	0.5
➔	Bhútán (78)	—	0.6 ➔	0.5
➔	Bolívie (80)	66	0.7 ➔	0.6
➔	Bosna a Hercegovina (-)	—	0.9 ➔	0.7
↔	Botswana (92)	66	0.7 ↘	0.3
➔	Brazílie (92)	69	0.7 ➔	0.6
	Brunej (100)	63	0.6	0.4
↔	Bulharsko (99)	74	0.8 ↘	0.7
	Burkina Faso (64)	52	0.9	0.7
	Burundi (58)	62	1.0	0.8
➔	Chile (100)	62	0.5 ➔	0.4
➔	Chad (42)	41	0.9 ➔	0.6
↔	Česká republika (99)	69	0.8 ↘	0.5
↔	Čína (90)	69	0.8 ↘	0.6
	Chorvatsko (99)	74	0.7	0.7
↔	Dánsko (98)	80	0.8 ↘	0.7
	Demokratická republika Kongo (69)	—	0.7	0.5
➔	Dominikánská republika (88)	66	0.6 ➔	0.4
↔	Džibutsko (75)	46	0.6 ↘	0.5
↔	Egypt (88)	40	0.3 ↘	0.2
➔	Ekvádor (83)	71	0.7 ➔	0.6
↔	Eritrea (67)	45	0.6 ↘	0.4
↔	Estonsko (99)	74	0.8 ↘	0.6

ZDROJ:

Human Development Report 2007/2008, UNDP.

Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistics2008.

DEFINICE UKAZATELŮ:

Rozdíl v míře ekonomické aktivity (ženy/muži):

Podíl procenta ekonomicky aktivních žen (procenta žen ve věku 15 let a starších, které pracují nebo dávají k dispozici svou práci na produkci zboží a služeb) a procenta ekonomicky aktivních mužů. Nejnovější dostupné údaje: 2005; vývoj od roku 1990.

Odhad poměru příjmů (ženy/muži): Poměr odhadovaného příjmu žen k odhadovanému příjmu mužů. Vzhledem k tomu, že nejsou k dispozici data členěná podle genderu, příjmy žen a mužů odhadl zhruba UNDP (Rozvojový program OSN) na základě údajů o poměru nezemědělských mezd žen k nezemědělským mzdám mužů, podílu žen a mužů na ekonomicky aktivní populaci, celkové ženské a mužské populaci a HDP na obyvatele (v paritě kupní síly v USD). Nejnovější dostupné údaje: 1991/2005.

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0–100)	POŘADÍ PODLE GEI	ROZDÍL V MÍŘE EKONOMICKÉ AKTIVITY (ženy/muži)	ODHAD POMĚRU PŘÍJMŮ (ženy/muži)	
	Etiopie (54)	52	0.8	0.6	ZDROJ: Human Development Report 2007/2008, UNDP.
	Fidži (99)	—	0.6	0.5	
→	Filipiny (77)	76	0.7 →	0.6	
←	Finsko (100)	85	0.9 ←	0.7	
	Francie (99)	73	0.8	0.6	
	Gabon (82)	53	0.8	0.6	
←	Gambie (70)	49	0.7 ←	0.5	
	Ghana (66)	58	0.9	0.7	
←	Gruzie (89)	64	0.7 ←	0.3	
→	Guatemala (68)	49	0.4 →	0.3	
	Guinea (66)	51	0.9	0.7	
	Guinea-Bissau (61)	48	0.7	0.5	
→	Guyana (81)	61	0.5 →	0.4	
←	Haiti (-)	—	0.7 ←	0.5	
→	Honduras (78)	69	0.6 →	0.5	
→	Hongkong (—)	72	0.8 →	0.6	
←	Indie (71)	40	0.4 ←	0.3	
	Indonésie (84)	52	0.6	0.5	
→	Irsko (100)	70	0.7 →	0.5	
	Island (100)	78	0.9	0.7	
→	Itálie (95)	65	0.6 →	0.5	
→	Írán (91)	54	0.5 →	0.4	
→	Izrael (100)	73	0.9 →	0.7	
←	Jamajka (95)	61	0.7 ←	0.6	
	Japonsko (99)	61	0.7	0.4	
	Jemen (61)	29	0.4	0.3	
←	Jižní Afrika (89)	70	0.6 ←	0.4	
→	Jordánsko (97)	47	0.4 →	0.3	
	Kambodža (66)	60	0.9	0.7	
←	Kamerun (70)	49	0.7 ←	0.5	
→	Kanada (99)	76	0.8 →	0.6	
←	Kapverdy (93)	51	0.5 ←	0.4	
→	Katar (96)	50	0.4 →	0.2	
→	Kazachstán (98)	75	0.9 →	0.6	
←	Keňa (71)	59	0.8 ←	0.8	
→	Kolumbie (90)	75	0.8 →	0.6	
←	Komory (79)	—	0.7 ←	0.5	
	Kongo (79)	43	0.7	0.5	
	Korejská republika (100)	54	0.7	0.4	
→	Kostarika (94)	68	0.6 →	0.5	
→	Kuba (99)	70	0.6 →	0.4	
→	Kuvajt (98)	—	0.6 →	0.3	
→	Kypr (99)	69	0.8 →	0.6	
←	Kyrgyzstán (95)	71	0.7 ←	0.6	
	Laos (58)	—	0.7	0.5	

Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistics2008.

DEFINICE UKAZATELŮ:

Rozdíl v míře ekonomické aktivity (ženy/muži):
Podíl procenta ekonomicky aktivních žen (procenta žen ve věku 15 let a starších, které pracují nebo dávají k dispozici svou práci na produkci zboží a služeb) a procenta ekonomicky aktivních mužů.
Nejnovejší dostupné údaje: 2005; vývoj od roku 1990.

Odhad poměru příjmů (ženy/muži): Poměr odhadovaného příjmu žen k odhadovanému příjmu mužů. Vzhledem k tomu, že nejsou k dispozici data členěná podle genderu, příjmy žen a mužů odhadl zhruba UNDP (Rozvojový program OSN) na základě údajů o poměru nezemědělských mezd žen k nezemědělským mzdám mužů, podílu žen a mužů na ekonomicky aktivní populaci, celkové ženské a mužské populaci a HDP na obyvatele (v paritě kupní síly v USD).
Nejnovejší dostupné údaje: 1991/2005.

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0–100)	POŘADÍ PODLE GEI	ROZDÍL V MÍŘE EKONOMICKÉ AKTIVITY (ženy/muži)	ODHAD POMĚRU PŘÍJMŮ (ženy/muži)	
←	Lesotho (72)	64	0.6 ←	0.5	ZDROJ: Human Development Report 2007/2008, UNDP.
	Libanon (95)	47	0.4	0.3	
→	Libye (98)	—	0.4 →	0.3	
←	Litva (99)	77	0.8 ←	0.7	
←	Lotyšsko (99)	76	0.8 ←	0.7	
→	Lucembursko (97)	61	0.7 →	0.5	
←	Madagaskar (61)	61	0.9 ←	0.7	
←	Maďarsko (99)	71	0.7 ←	0.6	
←	Makedonie (96)	64	0.6 ←	0.5	
	Malajsie (99)	58	0.6	0.4	
	Malawi (62)	48	1.0	0.0	
→	Maledivy (86)	62	0.7 →	0.5	
→	Mali (69)	50	0.9 →	0.7	
→	Malta (100)	59	0.5 →	0.5	
	Maroko (79)	43	0.3	0.3	
	Mauricius (98)	60	0.5	0.4	
	Mauritánie (66)	49	0.7	0.5	
→	Mexiko (94)	60	0.5 →	0.4	
←	Moldavsko (96)	74	0.8 ←	0.6	
←	Mongolsko (95)	70	0.7 ←	0.5	
	Mozambik (66)	64	1.0	0.8	
	Myanmar (dříve Barma) (76)	—	0.8		
	Namibie (85)	71	0.7	0.6	
→	Německo (100)	—	0.8 →	0.6	
	Nepál (65)	44	0.6	0.5	
	Niger (52)	47	0.8	0.6	
←	Nigérie (63)	43	0.5 ←	0.4	
	Nikaragua (72)	52	0.4	0.3	
→	Nizozemsko (100)	78	0.8 →	0.6	
	Norsko (100)	84	0.9	0.8	
→	Nový Zéland (98)	78	0.8 →	0.7	
→	Omán (99)	48	0.3 →	0.2	
→	Pákistán (64)	42	0.4 →	0.3	
→	Panama (91)	71	0.6 →	0.6	
	Papua-Nová Guinea (68)	—	1.0	0.7	
→	Paraguay (85)	67	0.8 →	0.3	
→	Peru (86)	69	0.7 →	0.5	
←	Pobřeží slonoviny (79)	37	0.4 ←	0.3	
←	Polsko (100)	71	0.8 ←	0.6	
→	Portugalsko (99)	72	0.8 →	0.6	
→	Rakousko (-)	73	0.8 →	0.5	
	Rovníková Guinea (59)	45	0.6	0.4	
	Rumunsko (96)	72	0.8	0.7	
←	Ruská federace (98)	76	0.8 ←	0.6	
←	Rwanda (53)	80	1.0 ←	0.7	

Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistics2008.

DEFINICE UKAZATELŮ:

Rozdíl v míře ekonomické aktivity (ženy/muži): Podíl procenta ekonomicky aktivních žen (procenta žen ve věku 15 let a starších, které pracují nebo dávají k dispozici svou práci na produkci zboží a služeb) a procenta ekonomicky aktivních mužů. Nejnovější dostupné údaje: 2005; vývoj od roku 1990.

Odhad poměru příjmů (ženy/muži): Poměr odhadovaného příjmu žen k odhadovanému příjmu mužů. Vzhledem k tomu, že nejsou k dispozici data členěná podle genderu, příjmy žen a mužů odhadl zhruba UNDP (Rozvojový program OSN) na základě údajů o poměru nezemědělských mezd žen k nezemědělským mzdám mužů, podílu žen a mužů na ekonomicky aktivní populaci, celkové ženské a mužské populaci a HDP na obyvatele (v paritě kupní síly v USD). Nejnovější dostupné údaje: 1991/2005.

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0–100)	POŘADÍ PODLE GEI	ROZDÍL V MÍŘE EKONOMICKÉ AKTIVITY (ženy/muži)	ODHAD POMĚRU PŘÍJMŮ (ženy/muži)	
→	Řecko (100)	66	0.7 →	0.6	ZDROJ:
←	Salvador (79)	67	0.6 ←	0.4	
	Samoa (97)	50	0.5	0.4	Human Development Report 2007/2008, UNDP.
	Saúdská Arábie (97)	47	0.2	0.2	
←	Senegal (71)	55	0.7 ←	0.5	Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistics2008 .
	Sierra Leone (61)	41	0.6	0.5	
	Singapur (91)	66	0.7	0.5	
←	Slovensko (97)	74	0.8 ←	0.6	
	Slovinsko (99)	71	0.8	0.6	
→	Spojené arabské emiráty (99)	51	0.4 →	0.2	
→	Spojené království (99)	75	0.8 →	0.7	
	Spojené státy americké (99)	75	0.8	0.6	
	Středoafrikácká republika (65)	42	0.8	0.6	
	Súdán (76)	41	0.3	0.3	
	Surinam (86)	56	0.5	0.4	DEFINICE UKAZATELŮ: Rozdíl v míře ekonomické aktivity (ženy/muži): Podíl procenta ekonomicky aktivních žen (procenta žen ve věku 15 let a starších, které pracují nebo dávají k dispozici svou práci na produkci zboží a služeb) a procenta ekonomicky aktivních mužů. Nejnovější dostupné údaje: 2005; vývoj od roku 1990.
→	Svatá Lucie (98)	71	0.7 →	0.5	
←	Svatý Tomáš a Princův ostrov (82)	47	0.4 ←	0.3	Odhad poměru příjmů (ženy/muži): Poměr odhadovaného příjmu žen k odhadovanému příjmu mužů. Vzhledem k tomu, že nejsou k dispozici data členěná podle genderu, příjmy žen a mužů odhadl zhruba UNDP (Rozvojový program OSN) na základě údajů o poměru nezemědělských mezd žen k nezemědělským mzdám mužů, podílu žen a mužů na ekonomicky aktivní populaci, celkové ženské a mužské populaci a HDP na obyvatele (v paritě kupní síly v USD). Nejnovější dostupné údaje: 1991/2005.
→	Svatý Vincent a Grenadiny (93)	61	0.7 →	0.5	
←	Svazijsko (77)	50	0.4 ←	0.3	Metodologické poznámky a pokyny jsou uvedeny na konci oddílu.
→	Sýrie (94)	—	0.4 →	0.3	
←	Šalamounovy ostrovy (82)	—	0.7 ←	0.5	
→	Španělsko (99)	77	0.7 →	0.5	
←	Srí Lanka (98)	53	0.5 ←	0.4	
←	Švédsko (100)	89	0.9 ←	0.8	
→	Švýcarsko (97)	63	0.8 →	0.6	
	Tádžikistán (85)	52	0.7	0.6	
←	Tanzanie (73)	58	1.0 ←	0.0	
←	Thajsko (96)	70	0.8 ←	0.6	
←	Togo (71)	39	0.6 ←	0.4	
→	Tonga (95)	—	0.6 →	0.5	
→	Trinidad a Tobago (95)	70	0.6 →	0.5	
→	Tunisko (95)	49	0.4 →	0.3	
←	Turecko (92)	46	0.4 ←	0.4	
←	Turkmenistán (-)	—	0.8 ←	0.6	
→	Uganda (59)	64	0.9 →	0.7	
←	Ukrajina (99)	74	0.8 ←	0.5	
→	Uruguay (96)	75	0.7 →	0.6	
←	Uzbekistán (=)	57	0.8 ←	0.6	
	Vanuatu (87)	56	0.9	0.7	
→	Venezuela (95)	68	0.7 →	0.5	
	Vietnam (90)	71	0.9	0.7	
→	Východní Timor (60)	55	0.7 →	0.5	
	Zambie (73)	55	0.7	0.5	
	Západní břeh a Gaza (-)	46	0.2	0.6	
←	Zimbabwe (80)	57	0.8 ←	0.6	

Dluhy dvacátého století, hanba jedenadvacátého

Ženy a podíl na moci

Odkazy

SOUČASNÁ SITUACE
(nejnovější dostupné údaje)

- Lepší situace
- Nad průměrem
- Pod průměrem
- Horší situace
- Nedostatečné údaje

VÝVOJ
(od roku 1990 nebo nejbližšího dostupného roku)

- ➔ Významný pokrok
- ➔ Mirný pokrok
- || Stagnace
- ➔ Regrese
- ➔ Značná regrese

Úplná tabulka na: www.socialwatch.org/statistics2008

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0–100)	POŘADÍ PODLE GEI	ŽENY V ODBORNÝCH A TECHNICKÝCH PROFESÍCH (%)	ŽENY V ZASTUP. SBORECH, VYŠŠÍCH SPRÁVNÍCH A ŘÍDICÍCH FUNKCÍCH (%)	ŽENY V ROZHODUJÍCÍCH FUNKCÍCH NA MINISTERSKÉ ÚROVNI (%)	ŽENY V PARLA- MENTNÍCH KŘESLECH (%)
—	Afghánistán (52)	—	—	—	—	27.3
←	Albánie (94)	56	—	—	5.3	7.1
→	Alžírsko (94)	52	32	—	10.5	7.7
→	Andorra (—)	—	—	—	—	28.6
→	Angola (62)	53	—	—	5.7	15.0
←	Antigua a Barbuda (-)	—	55	45	15.4	10.5
→	Argentina (98)	72	53	33	8.3	—
→	Arménie (96)	—	—	—	—	9.2
→	Austrálie (99)	76	56	37	20	24.7
→	Ázerbájdžán (85)	62	—	—	15	11.3
←	Bahamy (99)	80	60	46	26.7	12.2
→	Bahrajn (99)	46	—	—	8.7	2.5
→	Bangladéš (57)	51	12	23	8.3	15.1
→	Barbados (99)	77	52	43	29.4	13.3
→	Belgie (99)	73	49	32	21.4	34.7
	Belize (93)	64	50	41	6.3	6.7
→	Bělorusko (99)	66	—	—	10	29.1
→	Benin (68)	41	—	—	19	8.4
	Bhútán (78)	—	—	—	—	2.7
→	Bolívie (80)	66	40	36	6.7	16.9
→	Bosna a Hercegovina (-)	—	—	—	11.1	14.3
→	Botswana (92)	66	51	33	26.7	11.1
→	Brazílie (92)	69	52	34	11.4	8.8
→	Brunej (100)	63	44	26	9.1	—
→	Bulharsko (99)	74	60	34	23.8	22.1
→	Burkina Faso (64)	52	—	—	14.8	15.3
→	Burundi (58)	62	—	—	10.7	30.5
→	Chile (100)	62	52	25	16.7	15.0
←	Čad (42)	41	—	—	11.5	6.5
—	Černá Hora (-)	—	—	—	—	8.6
→	Česká republika (99)	69	52	30	11.1	15.5
→	Čína (90)	69	52	17	6.3	20.3
→	Chorvatsko (99)	74	50	24	33.3	21.7
→	Dánsko (98)	80	53	25	33.3	36.9
—	Demokratická republika Kongo (69)	—	—	—	12.5	—
→	Dominika (97)	—	55	48	—	12.9
→	Dominikánská republika (88)	66	51	32	14.3	19.7
→	Džibutsko (75)	46	—	—	5.3	10.8
→	Egypt (88)	40	30	9	5.9	2.0
→	Ekvádor (83)	71	48	35	14.3	25.0
	Eritrea (67)	45	—	—	17.6	22.0
→	Estonsko (99)	74	70	37	15.4	21.8
→	Etiopie (54)	52	30	20	5.9	21.9

ZDROJE:
Ženy v odborných a technických profesích: Human Development Report 2007/2008, UNDP.
Ženy v zastupitelstvech sborů, vyšších správních a řídicích funkcích: Human Development Report 2007/2008, UNDP.
Ženy v rozhodujících funkcích na ministerské úrovni: Human Development Report 1997, UNDP a Human Development Report 2007/2008, UNDP.
Ženy v parlamentních křeslech: databáze PU, leden 2008. (www.ipu.org/wmn-e/classif.htm).
Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistics2008. Definice ukazatelů jsou uvedeny na konci tabulky.

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0–100)	POŘADÍ PODLE GEI	ŽENY V ODBORNÝCH A TECHNICKÝCH PROFESÍCH (%)	ŽENY V ZASTUP. SBORECH, VYŠŠÍCH SPRÁVNÍCH A ŘÍDÍCÍCH FUNKCÍCH (%)	ŽENY V ROZHODUJÍCÍCH FUNKCÍCH NA MINISTERSKÉ ÚROVNI (%)	ŽENY V PARLAMENTNÍCH KŘESLECH (%)
	Fidži (99)	—			9.1	
→	Filipíny (77)	76	61	58	25	
→	Finsko (100)	85	55	30	47.1	→
→	Francie (99)	73	47	37	17.6	→
→	Gabon (82)	53			11.8	→
→	Gambie (70)	49			20	→
	Ghana (66)	58			11.8	
→	Grenada (92)	—			40	→
→	Gruzie (89)	64	62	26	22.2	→
→	Guatemala (68)	49			25	→
→	Guinea (66)	51			15.4	→
→	Guinea-Bissau (61)	48			37.5	→
→	Guyana (81)	61			22.2	→
→	Haiti (-)	—			25	→
→	Honduras (78)	69	52	41	14.3	→
→	Hongkong (—)	72	40	27		
←	Indie (71)	40			3.4	←
→	Indonésie (84)	52			10.8	→
—	Irák (83)	—				25.5
→	Irsko (100)	70	52	31	21.4	→
→	Island (100)	78	56	27	27.3	→
→	Itálie (95)	65	46	32	8.3	
→	Írán (91)	54	34	16	6.7	→
→	Izrael (100)	73	54	26	16.7	→
→	Jamajka (95)	61			17.6	→
→	Japonsko (99)	61	46	10	12.5	→
→	Jemen (61)	29	15	4	2.9	→
→	Jižní Afrika (89)	70			41.4	→
→	Jordánsko (97)	47			10.7	→
→	Kambodža (66)	60	33	14	7.1	→
→	Kamerun (70)	49			11.1	→
→	Kanada (99)	76	56	36	23.1	→
→	Kapverdy (93)	51			18.8	→
→	Katar (96)	50	24	8	7.7	→
→	Kazachstán (98)	75	67	38	17.6	→
→	Keňa (71)	59			10.3	→
→	Kiribati (88)	—				4.3
→	Kolumbie (90)	75	50	38	35.7	→
→	Komory (79)	—				3.0
→	Kongo (79)	43			14.7	→
→	Korejská republika (100)	54	39	8	5.6	→
→	Kostarika (94)	68	40	25	25	→
→	Kuba (99)	70	62	34	16.2	→
	Kuvajt (98)	—				1.5
→	Kypr (99)	69	45	15		14.3
→	Kyrgyzstán (95)	71	57	25	12.5	→
→	Laos (58)	—				25.2
→	Lesotho (72)	64			27.8	→
→	Libanon (95)	47			6.9	→
→	Libérie (65)	—				12.5
—	Libye (98)	—				7.7
→	Lichtenštejnsko (—)	—				24.0

ZDROJ:
Ženy v odborných a technických profesích: Human Development Report 2007/2008, UNDP.

Ženy v zastupitelských sborech, vyšších správních a řídicích funkcích: Human Development Report 2007/2008, UNDP.

Ženy v rozhodujících funkcích na ministerské úrovni: Human Development Report 1997, UNDP a Human Development Report 2007/2008, UNDP.

Ženy v parlamentních křeslech: databáze PIJ, leden 2008. (www.pijp.org/wm-e/classif.htm).

Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistic:2008. Defice ukazatelů jsou uvedeny na konci tabulky.

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0–100)	POŘADÍ PODLE GEI	ŽENY V ODBORNÝCH A TECHNICKÝCH PROFESÍCH (%)	ŽENY V ZASTUP. SBORECH, VYŠŠÍCH SPRÁVNÍCH A ŘÍDÍCÍCH FUNKCÍCH (%)	ŽENY V ROZHODUJÍCÍCH FUNKCÍCH NA MINISTERSKÉ ÚROVNI (%)	ŽENY V PARLA- MENTNÍCH KŘESLECH (%)	
→	Litva (99)	77	67	43	15.4 →	24.8 →	ZDROJE: Ženy v odborných a technických profesích: Human Development Report 2007/2008, UNDP. Ženy v zastupitelských sborech, vyšších správních a řídicích funkcích: Human Development Report 2007/2008, UNDP. Ženy v rozhodujících funkcích na ministerské úrovni: Human Development Report 1997, UNDP a Human Development Report 2007/2008, UNDP. Ženy v parlamentních křeslech: databáze IPU, leden 2008. (www.ipu.org/wmn-e/classif.htm). Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úpravních tabulkách na www.socialwatch.org/statistics2008. Definiční ukazatelů jsou uvedeny na konci tabulky.
→	Lotyšsko (99)	76	65	42	23.5 →	19.0 →	
→	Lucembursko (97)	61			14.3 →	23.3 →	
→	Madagaskar (61)	61			5.9 →	8.0 →	
→	Maďarsko (99)	71	62	35	11.8 →	10.4 =	
→	Makedonie (96)	68	52	29	16.7 →	28.3 →	
→	Malajsie (99)	58	40	23	9.1 →	9.1 =	
→	Malawí (62)	48			14.3 →	13.6 →	
→	Maledívy (86)	62	40	15	11.8 =	12.0 →	
→	Mali (69)	50			18.5 →	10.2 →	
→	Malta (100)	59	38	20	15.4 →	9.2 →	
→	Maroko (79)	43	35	12		10.5 →	
—	Marshallovy ostrovy (93)	—				3.0	
→	Mauricius (98)	60	43	25	8 =	17.1 →	
→	Mauritánie (66)	49			9.1 →	17.9 →	
→	Mexiko (94)	60	42	29	9.4 →	22.6 →	
→	Moldavsko (96)	74	66	39	11.1 →	21.8 →	
→	Monako (—)	—				20.8 →	
=	Mongolsko (95)	70	54	50	5.9 =	6.6 =	
→	Mozambik (66)	64			13 =	34.8 →	
→	Namibie (85)	71	55	30	19 →	26.9 →	
→	Německo (100)	—	50	37	46.2 →	31.6 →	
→	Nepál (65)	44	19	8	7.4 →	17.3 →	
→	Niger (52)	47			23.1 →	12.4	
→	Nigérie (63)	43			10 →	7.0	
→	Nikaragua (72)	52			14.3 →	18.5 →	
→	Nizozemsko (100)	78	50	26	36 →	36.7 →	
=	Norsko (100)	84	50	30	44.4 =	37.9 =	
→	Nový Zéland (98)	78	53	36	23.1 →	32.2 →	
→	Omán (99)	48	33	9	10 →		
→	Pákistán (64)	42	26	2	5.6 →	21.3	
→	Panama (91)	71	51	43	14.3 →	16.7 →	
=	Papua-Nová Guinea (68)	—				0.9 =	
→	Paraguay (85)	67	54	23	30.8 →	10.0 →	
→	Peru (86)	69	46	34	11.8 =	29.2 →	
→	Pobřeží slonoviny (79)	37			17.1 →	8.5 =	
=	Polsko (100)	71	61	33	5.9 →	20.4 →	
→	Portugalsko (99)	72	50	34	16.7 =	21.3 →	
→	Rakousko (-)	73	49	27	35.3 →	32.2 →	
→	Rovníková Guinea (59)	45			4.5 =	18.0 →	
→	Rumunsko (96)	72	57	29	12.5 →	11.2 →	
=	Ruská federace (98)	76	65	39		9.8 =	
→	Rwanda (53)	80			35.7 →	48.8 →	
→	Řecko (100)	66	49	26	5.6 =	16.0 →	
→	Salvador (79)	67	45	33	35.3 →	16.7 →	
=	Samoa (97)	50			7.7 =	6.1 =	
=	San Marino (—)	—				11.7 =	
→	Saúdská Arábie (97)	47	6	31			
→	Senegal (71)	55			20.6 →	22.0 →	
→	Seychely (—)	51			12.5 →	23.5 →	
→	Sierra Leone (61)	41			13 →	12.9 →	
→	Singapur (91)	66	44	26		24.5 →	

Souhrn: SOUČASNÁ SITUACE (barva) VÝVOJ (šipka-ikona)	ZEMĚ (hodnota BCI, 0–100)	POŘADÍ PODLE GEI	ŽENY V ODBORNÝCH A TECHNICKÝCH PROFESÍCH (%)	ŽENY V ZASTUP. SBORECH, VYŠŠÍCH SPRÁVNÍCH A ŘÍDÍCÍCH FUNKCÍCH (%)	ŽENY V ROZHODUJÍCÍCH FUNKCÍCH NA MINISTERSKÉ ÚROVNI (%)	ŽENY V PARLA- MENTNÍCH KŘESLECH (%)	
→	Slovensko (97)	74	58	31		19.3	→
→	Slovinsko (99)	71	57	33	6.3	12.2	→
—	Somálsko (-)	—				8.2	
→	Spojené arabské emiráty (99)	51	25	8	5.6	22.5	→
→	Spojené království (99)	75	47	34	28.6	19.7	→
—	Spojené státy americké (99)	75					
—	Srbsko (-)	—				20.4	
→	Středoafrikácká republika (65)	42			10	10.5	→
→	Súdán (76)	41			2.6	18.1	→
→	Surinam (86)	56			11.8	25.5	→
→	Svatá Lucie (98)	71	53	55	8.3	5.6	→
←	Svatý Kryštof a Nevis (95)	—				6.7	←
	Svatý Tomáš a Princův ostrov (82)	47			14.3	1.8	←
	Svatý Vincent a Grenadiny (93)	61			20	18.2	→
→	Svazijsko (77)	50			13.3	10.8	→
→	Sýrie (94)	—	40		6.3	12.0	→
→	Španělsko (99)	77	48	32	50	36.0	→
	Srí Lanka (98)	53	46	21	10.3	4.9	
→	Švédsko (100)	89	51	30	52.4	47.3	→
→	Švýcarsko (97)	63	22	8	14.3	29.5	→
→	Tádžikistán (85)	52			3.1	17.5	→
→	Tanzanie (73)	58	32	49	15.4	30.4	→
→	Thajsko (96)	70	54	29	7.7	8.7	→
→	Togo (71)	39			20	7.4	→
→	Tonga (95)	—				3.3	→
→	Trinidad a Tobago (95)	70	53	43	18.2	19.4	→
→	Tunisko (95)	49			7.1	22.8	→
→	Turecko (92)	46	32	7	4.3	9.1	→
→	Turkmenistán (-)	—			9.5	16.0	
→	Uganda (59)	64			23.4	29.8	→
→	Ukraine (99)	74	64	38	5.6		→
→	Uruguay (96)	75	54	40		11.1	→
→	Uzbekistan (—)	57			3.6	17.5	→
→	Vanuatu (87)	56			8.3	3.8	→
→	Venezuela (95)	68	61	27	13.6	18.6	→
	Vietnam (90)	71	51	22	11.5	25.8	→
→	Timor-Leste (60)	55			22.2	27.7	→
→	Zambia (73)	55			25	14.6	→
→	West Bank and Gaza (—)	46	35	11			→
→	Zimbabwe (80)	57			14.7	16.7	

ZDROJ:
Ženy v odborných a technických profesích: Human Development Report 2007/2008, UNDP.

Ženy v zastupitelských sborech, vyšších správních a řídicích funkcích: Human Development Report 2007/2008, UNDP.

Ženy v rozhodujících funkcích na ministerské úrovni: Human Development Report 1997, UNDP a Human Development Report 2007/2008, UNDP.

Ženy v parlamentních křeslech: datažve PJ, leden 2008. (www.ipu.org/wmn-e/classif.htm).

Podrobnější údaje o letech, na něž se vztahují data, lze najít v úplných tabulkách na www.socialwatch.org/statistics/2008. Definice ukazatelů jsou uvedeny na konci tabulky.

DEFINICE UKAZATELŮ:

Ženy v odborných a technických profesích (jako % všech pozic): Podíl žen na pozicích definovaných podle Mezinárodní standardní klasifikace zaměstnání (ISCO-88) jako profesionální pracovníci v oborech fyzikálních, matematických a technických věd (včetně přidružených odborných pracovníků), v přírodovědných oborech a zdravotnictví (včetně přidružených odborných pracovníků), v pedagogických oborech (včetně přidružených odborných pracovníků) a jiní profesionální pracovníci a přidružení odborní pracovníci.
Nejnovější dostupné údaje převzaty z ILO Laborsta Database (březen 2007) zveřejněné v Human Development Report 2007/2008, UNDP.

Ženy v zastupitelských sborech, vyšších správních a řídicích funkcích (% všech pozic): Podíl žen na pozicích definovaných podle Mezinárodní standardní klasifikace zaměstnání (ISCO-88) jako členové zastupitelských sborů, vyšší vládní úředníci, tradiční náčelníci a starostové vesnic, vyšší představitelé speciálních zájmových organizací, manažeři korporací, ředitelé a vedoucí pracovníci, výrobní a provozní manažeři, vedoucí oddělení a všeobecní manažeři.
Nejnovější dostupné údaje převzaty z ILO Laborsta Database (březen 2007) zveřejněné v Human Development Report 2007/2008, UNDP.

Ženy v rozhodujících funkcích na ministerské úrovni (% všech pozic): Podíl žen na celkovém počtu pozic s rozhodovací pravomocí ve vládě. Údaje byly poskytnuty státy na základě jejich definic pracovníků na celostátní úrovni a mohou tudíž zahrnovat ženy ve funkcích ministrů a jejich náměstků včetně dalších ministerských pozic, jako jsou např. parlamentní tajemníci.
Nejnovější dostupné údaje: 2005; vývoj od roku 1995.

Ženy v parlamentních křeslech (% křesel): Křesla obsazená ženami v dolní příp. jediné komoře parlamentu jako procento celkového počtu křesel.
Nejnovější dostupné údaje: 2008; vývoj od roku 1997.

Metodologické poznámky a pokyny jsou uvedeny na konci oddílu.

GENDEROVÁ SPRÁVEDLNOST

Dluhy dvacátého století, hanba jedenadvacátého

Genderová spravedlnost neznamena nic vic a nic mene nez spravedlnost v jednani s muzi a zenami podle jejich prislušnych potreb. To znamena stejne nebo odlišné jednání s ohledem na dokonalou ekvivalenci práv, výhod, povinností a příležitostí. Ve většině zemí se nespravedlnost projevuje neuznáváním této ekvivalence a tím v přisuzování odlišných povinností, práv, výhod a příležitostí mužům a ženám, ať už jde o zapojování do různých aktivit, přístup ke zdrojům a jejich kontrolu, nebo účast na rozhodovacích procesech. Je třeba si uvědomit, že vyřešení těchto nespravedlností ovlivňujících život celé světové populace, z níž ženy tvoří přinejmenším polovinu, má zásadní význam pro ekonomický a sociální rozvoj všech zemí.

Tabulky vytvořené v rámci Social Watch se zaměřují na tři základní dimenze: vzdělání, socioekonomické postavení a podíl na moci. Pro každou z nich byla stanovena řada ukazatelů poukazujících na rozdíly mezi muži a ženami a na různé nedostatky, a postihujících také vývoj situace v dané zemi.

Rovnost ve vzdělání

Vzdělání je oblast, kde se nerovnost mužů a žen zmenšila nejvíce a kde už nebude třeba překonávat tak velké problémy jako v dalších dimenzích – socioekonomickém postavení a podílu na moci.

Tyto lepší srovnatelné výsledky však mají ještě daleko do dosažení cílů spravedlnosti. Nerovnosti přetrvávají v řadě zemí; co je ještě horší, dochází také ke značným regresím. Podle Populačního fondu OSN (UNFPA)¹ nemělo 31 % žen žádné školní vzdělání, zatímco mužů bylo ve stejné situaci pouze 18 %.

Nespravedlnosti v přístupu ke vzdělání z důvodu genderu jsou soustředěny v několika málo regionech a v souhrnných analýzách tedy mizí nebo nejsou dobře viditelné. Na regionální úrovni lze nalézt značné rozdíly v severní Africe a menší v jižní Asii, Latinské Americe a střední Asii.

Na druhé straně mechanismy genderové diskriminace ve vzdělávání se netýkají jen přístupu, ale působí také uvnitř systému, takže přístup do

vzdělávacího systému je sice důležitým prvkem, ale ne jediným.

Tyto mechanismy mají tendenci se po čase znovu vracet a bývají stále skrytější. Z tohoto důvodu je velmi důležité věnovat pozornost metodám vzdělávání a provozu vzdělávacích organizací. V mnoha případech právě učební materiály zvěčňují modely chování, jež reprodukují negativní genderové stereotypy.

Shrnutí širší tabulky zabývající se spravedlností ve vzdělání nabízí Tabulka 3 ukazující průměry genderových rozdílů v přístupu k různým úrovním vzdělání. Kategorické rozdíly se objevují u ukazatele zaostávání v míře gramotnosti: v zemích s horší situací připadají na jednoho negramotného muže dvě negramotné ženy, zatímco v zemích s lepší situací je poměr skoro vyrovnaný, i když ani zde není úplná spravedlnost. Důvodem je, že v zemích v lepší relativní situaci se negramotnost vyskytuje u starších generací, v jejichž mládí ještě vzdělávací systém nenabízel mužům a ženám stejné příležitosti.

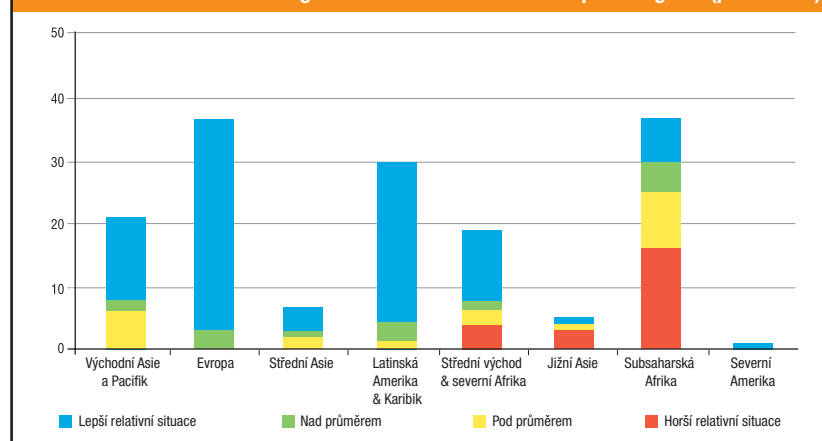
To poukazuje na vnitřní setrvačnost, jež je oso-

bitým rysem genderové nerovnosti a upozorňuje nás na nutnost zavádět opatření ve prospěch spravedlnosti co nejdříve a udržovat je neustále v chodu. Správnost tohoto závěru je potvrzována faktem, že v některých zemích byly rozdíly mezi ženami a muži v přístupu k základnímu, střednímu a vyššímu vzdělání nejen odstraněny, ale ženy začínají dokonce vykazovat vyšší procenta zapsaných než muži. Tato tendence zemí s lepší situací začíná být výrazná zejména u terciárního vzdělávání, kde z každých pěti imatrikulovaných osob jsou tři ženy a dva muži.

Jestliže analyzujeme situace podle zeměpisných zón (Tabulka 1), nejproblematičtějším regionem v absolutních číslech je subsaharská Afrika, i když relativně vzato je ve vzdělávání nejméně genderově spravedlnosti v jižní Asii, kde je polovina zemí v relativně horší situaci.

Konečně analýza nejnovějšího vývoje není příliš povzbudivá (Tabulka 2), protože více než 60 % zemí stagnuje, jen 23 % zaznamenává pokrok a pouhých 3 % vykazují významný pokrok.

TABULKA 1. Současná situace genderové nerovnosti ve vzdělávání podle regionů (počet zemí)

TABULKA 2. Současná situace a vývoj genderové nerovnosti ve vzdělání (počet zemí)

	←	↔		→	→	Celkem
Lepší relativní situace	0	2	9	9	3	23
Nad průměrem	0	4	8	7	1	20
Pod průměrem	1	1	13	2	0	17
Horší relativní situace	0	17	66	13	1	97
Celkem	1	24	96	31	5	157

¹ Viz www.unfpa.org/swp/2002/english/ch7/page3.htm

TABULKA 3: Průměrné ukazatele genderové nerovnosti ve vzdělání u zemí v lepší a horší relativní situaci

		Zaostávání v míře gramotnosti (ženy/muži)	Zaostávání v netto podílu zapsaných do základních škol (ženy/muži)	Zaostávání v netto podílu zapsaných do středních škol (ženy/muži)	Zaostávání v netto podílu zapsaných do terciárního vzdělávání (ženy/muži)
Horší relativní situace	Průměr	0.52	0.83	0.63	0.44
	Počet zemí	22	24	19	26
Lepší relativní situace	Průměr	0.97	1.01	1.06	1.48
	Počet zemí	65	107	97	96
Celkem	Průměr	0.86	0.97	0.98	1.15
	Počet zemí	113	152	135	149

Rovnost v socioekonomickém postavení

Celková tabulka věnovaná socioekonomickému postavení obsahuje dva ukazatele genderové nepspravedlnosti na pracovišti. Jeden je založen na odlišném procentu účasti mužů a žen na ekonomické aktivitě (mimo zemědělství), druhý na odlišnostech v odměňování mužů a žen. Oba ukazatele znázorňují tyto odlišnosti jako podíly příslušných hodnot pro ženy a muže. Po společném posouzení obou odlišností a sumarizaci údajů pro různé země (Tabulka 4) lze dojít k závěru, že genderová spravedlnost v ekonomické aktivitě zaznamenává určitý pokrok. Ten je nejvýraznější u podílu žen pracujících za odměnu v nezemědělském sektoru, kde dochází k postupnému nárůstu. Roku 2005 už ženy celosvětově představovaly skoro 40 % osob pracujících za odměnu v nezemědělském sektoru.

Jak je tomu u všech ukazatelů sociálního vývoje, působí i tyto ukazatele nesourodeň a rozporně. Na jedné straně je zde skupina zemí v lepší relativní situaci, kde je odstup mezi podílem ekonomicky činných žen a mužů malý (0,85). Na druhé straně stojí skupina 39 zemí, kde je tento odstup dvojnásobný (0,43); jinými slovy, na každou ekonomicky činnou ženu připadají dva a více ekonomicky činných mužů.

Ještě znepokojivější je realita v odměňování: globálně vzato je příjem žen v průměru polovinou příjmu mužů. V extrémních případech země s horší situací dostávají ženy pouhou třetinu příjmu mužů. V zemích s lepší relativní situací vypadají poměry o něco lépe, ženy dostávají za práci dvě třetiny odměny mužů. V mnoha jiných sociálních ukazatelích se poměry v zemích s lepší relativní situací blíží žádoucím hodnotám. To ale neplatí pro žádnou dimenzi genderové spravedlnosti a zejména ne pro ekonomickou aktivitu, kde vládne trvalá a silná diskriminace. Jak je vidět, významný odstup v platech mezi ženami a muži (32 %) pořád existuje i v zemích s lepšími výsledky.

Pokud jde o zeměpisné rozdělení genderové nespravedlnosti (Tabulka 5) v oblasti ekonomické aktivity, trendy jsou stejné jako u dřívějších zpráv. Na Středním východě a v severní Africe je 9 z každých 10 zemí v horší relativní situaci, zatímco v Latinské Americe a Karibiku je velmi výrazná genderová nerovnost ve čtvrtině zemí.

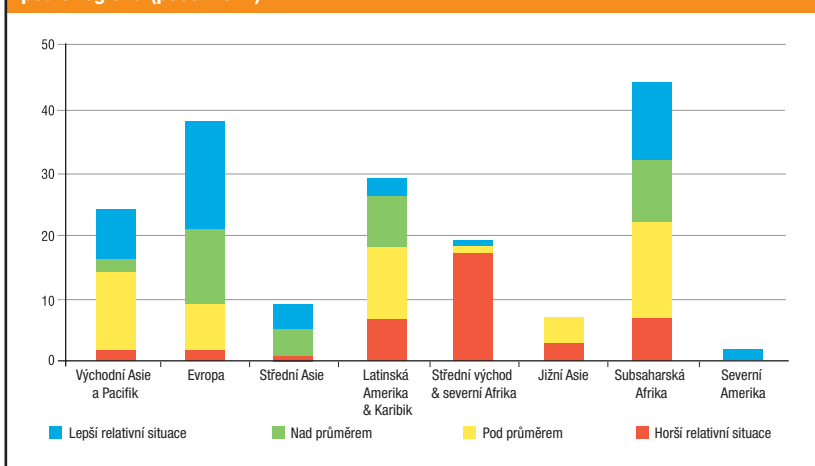
Pohled na regiony z hlediska jejich relativního podílu na genderové spravedlnosti ukazuje, že z celkového počtu zemí v horší relativní situaci se jich 44 % nachází na Středním východě a v severní Africe. Latinská Amerika a Karibik a subsaharská Afrika mají skoro 18 % zemí v této celosvětové skupině s relativně horší situací. Celkově vzato, z celkového počtu zemí s horší relativní situací je jich 80 % na Blízkém východě a v severní Africe. V protikladu k tomu se skoro polovina zemí s lepší relativní situací nachází v Evropě.

Nejnovější vývoj všech zemí naznačuje znepokojivou situaci: dvě třetiny z nich buď stagnují nebo jsou v regresí (Tabulka 6). Skutečnost, že počet zemí vykazujících pokrok je skoro stejný jako počet zemí v regresí, nevyvolává naděje na úspěch. Podle klasifikace příjmů vypracované Světovou bankou se skoro 70 % zemí se značnou regresí a 80 % zemí s mírnou regresí nalézají ve dvou nejchudších regionech světa.

TABULKA 4. Průměrné ukazatele genderové nerovnosti v ekonomické aktivitě u zemí v lepší a horší relativní situaci

		Zaostávání v míře aktivity (ženy/muži)	Odhad poměru výdělků (ženy/muži)
Horší relativní situace	Průměr	0.43	0.33
	Počet zemí	39	38
Lepší relativní situace	Průměr	0.85	0.68
	Počet zemí	47	47
Celkem	Průměr	0.68	0.52
	Počet zemí	172	169

TABULKA 5. Současná situace genderové nerovnosti v socioekonomickém postavení podle regionů (počet zemí)

TABULKA 6. Současná situace a vývoj genderové nerovnosti v socioekonomickém postavení (počet zemí)

	←	↔		→	→	Celkem
Lepší relativní situace	5	6	11	10	7	39
Nad průměrem	4	12	15	9	10	50
Pod průměrem	7	5	10	5	9	36
Horší relativní situace	3	13	18	11	2	47
Celkem	19	36	54	35	28	172

Rovnost a podíl na moci

Nespravedlnost mezi muži a ženami je nejzřejmější v přístupu k moci a jejím vykonávání; na světě neexistuje země, kde by měly ženy stejnou možnost podílet se na rozhodování v politických, ekonomických a sociálních záležitostech jako muži. V posledním desetiletí rostl rychleji počet žen mezi poslanci parlamentů, který v roce 2008 dosáhl 17,5 %.² Tento proces je ovšem pomalý a pokud bude zachováno současné tempo růstu, bude podle odhadů dosažena parita mezi ženami a muži v parlamentech nejdříve v roce 2040.³

Třetí Rozvojový cíl tisíciletí zavazuje země, aby

dosáhly rovnoprávného zastoupení obou pohlaví v rozhodovacích procesech do roku 2015. Dnes ale všechny ukazatele jasně říkají, že zájmy a potřeby žen nejsou zastoupeny při přijímání společensky nejdůležitějších rozhodnutí ani v procesech formulování politik.

Ženy zaostávají za muži ve vykonávání rozhodujících pravomocí dokonce i v zemích s lepší relativní situací (Tabulka 6); zastávají pouze 36 % pozic ve vyšších správních a řídicích funkcích, 33 % pozic na ministerské úrovni a mají 26 % parlamentních křesel. Na druhém konci spektra z hlediska distribuce moci, v zemích s horší relativní situací, mají ženy k účasti na moci a rozhodování mnohem dál. Zastávají pouhých 13 % pozic ve vyšších správních a řídicích funkcích, 8 % pozic na ministerské úrovni a mají 10 % parlamentních křesel.

Zvýšení podílu žen na moci nezávisí na bohatství země; vysoká úroveň hospodářského rozvoje nevede nutně ke genderové spravedlnosti. Snižování

² www.ipu.org/english/home.htm

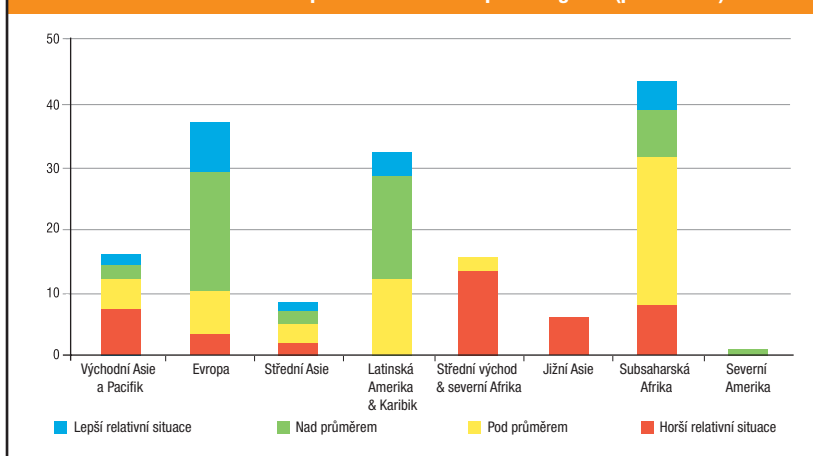
³ Rachel Mayanja, zvláštní poradkyně generálního tajemníka OSN pro genderové otázky na tiskovém brífinku k Mezinárodnímu dni žen, březen 2006. Viz www.un.org/events/women/iwd2006/PressReleaseIWD8March.pdf.

nespravedlnosti v přístupu žen k mocenským pozicím vyžaduje přijímání specifických rozhodnutí a opatření, jako je například systém kvót při volbách.

Nedostatky vykazují všechny regiony světa (Tabulka 7); dokonce i v Evropě existují země s horší relativní situací a pod světovým průměrem. Podobně existuje deprivace žen a jejich omezený přístup k moci v zemích, jež mají podle klasifikace Světové banky vysokou úroveň příjmů, jako je např. Japonsko a Korejská republika. Navíc země jižní Asie, Středního východu a severní Afriky patří všechny do skupin s horší relativní situací nebo pod světovým průměrem.

Tabulka 8 znázorňuje nejnovější vývoj, kde byl u většiny zemí (140 ze 158) zaznamenán mírný nebo významný pokrok. Některé země však vykazují silnou regresí a nacházejí se přitom v horší relativní situaci nebo pod průměrem, např. Albánie a Seychely. Indie a Čad, jež jsou také v horší relativní situaci, zaznamenávají mírnou regresí. ■

TABULKA 7. Současná situace v podílu žen na moci podle regionů (počet zemí)

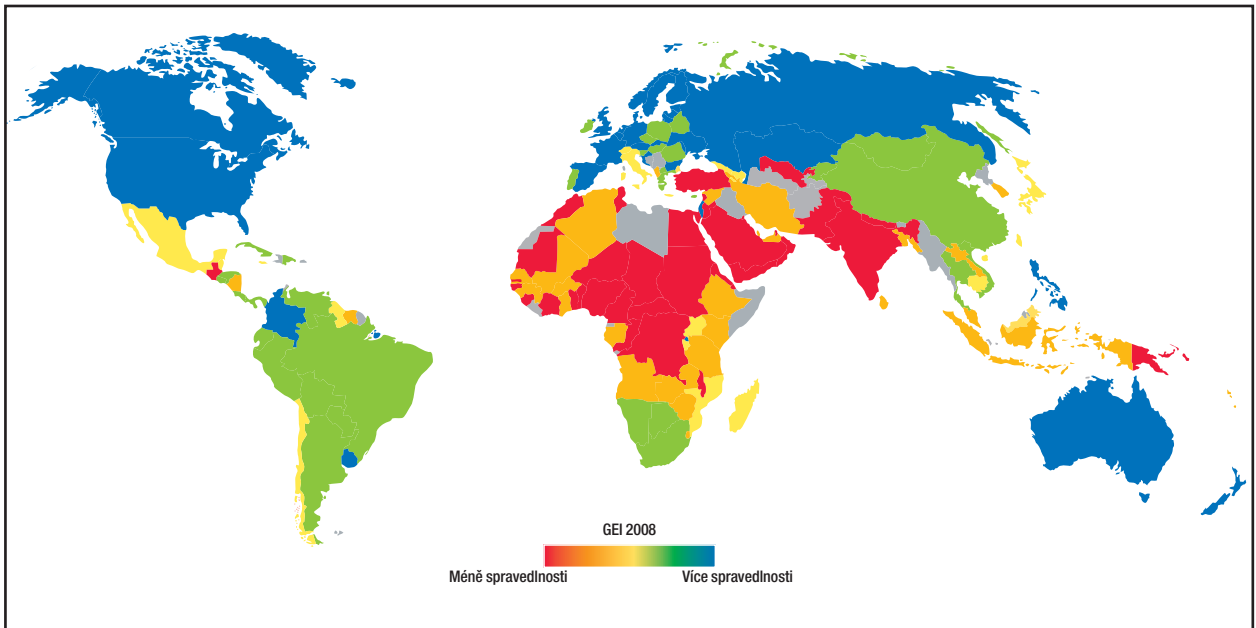
TABULKA 8. Současná situace a vývoj v podílu žen na moci (počet zemí)

	←	↶		↷	→	Celkem
Lepší relativní situace	1	2	3	26	7	39
Nad průměrem	1	0	3	37	11	52
Pod průměrem	0	1	4	23	20	48
Horší relativní situace	0	1	2	3	13	19
Celkem	2	4	12	89	51	158

TABULKA 9. Průměrné ukazatele zemí v lepší a horší relativní situaci v podílu žen na moci

		Ženy v odborných a technických profesích (%)	Ženy v zastupitelských sborech, vyšších správních a řídicích funkcích (%)	Ženy v rozhodujících funkcích na ministerské úrovni (%)	Ženy v parlamentních křeslech (%)
Horší relativní situace	Průměr	33.0	13.1	8.3	9.6
	Počet zemí	24	22	37	36
Lepší relativní situace	Průměr	56.7	36.4	32.9	29.4
	Počet zemí	13	13	18	20
Celkem	Průměr	47.5	28.9	16.1	17.5
	Počet zemí	99	97	153	154

Dluhy dvacátého století, hanba jedenadvacátého

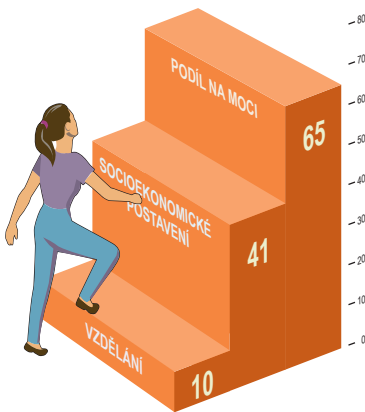
Ve snaze přispět k porozumění nespravedlnostem souvisejícím s genderem a sledovat situaci a její vývoj, vytvořila síť Social Watch index genderové spravedlnosti (GEI, Gender Equity Index). Tento index je založen na mezinárodně dostupných a srovnatelných údajích a umožňuje určit postavení země, pokud jde o genderovou spravedlnost, a klasifikovat ji na základě ukazatelů vypovídajících o třech odlišných dimenzích: vzdělání, socioekonomické postavení a podíl na moci.

Pro rok 2008 bylo do žebříčku GEI zařazeno na základě nejnovějších dostupných statistik celkem 157 zemí a u 133 zemí bylo možné stanovit vývojový trend srovnáním současného indexu s indexem zpřed pěti let. (Podrobné metodologické odkazy a kompletní přehledy jsou na www.socialwatch.org.)

Index má maximální možnou hodnotu 100 %, což by znamenalo, že v žádné z uvedených dimenzí neexistuje žádná nerovnost. GEI měří rozdíly mezi ženami a muži, ne jejich blahobyt. Tudiž např. země, v níž mají chlapci a dívky stejný přístup k vysokoškolskému vzdělání, by v tomto aspektu měla skóre 100, ale totéž maximální skóre by měla země, v níž jsou chlapci a dívky ve stejné míře neschopni dokončit základní školu. Z toho nevyplývá, že není třeba zlepšovat kvalitu vzdělání, ale jen to, že chlapci a dívky trpí stejně jeho špatnou úrovní.

Vzdělání je jedinou složkou indexu, v níž mnoho zemí v současnosti dosáhlo parity. Tam, kde byla dosažena tato úroveň, není už možný další pokrok. Ovšem kromě toho, že řada zemí nevykazuje pokrok, odhaluje vzdělanostní složka GEI také fakt, že v mnohých probíhá regrese. Ve dvou ostat-

Stupně k dosažení genderové spravedlnosti

Velké úkoly pro budoucnost

Schod vedoucí ke genderové spravedlnosti ve vzdělání ve všech zemích světa není příliš vysoký. Ovšem více zemí vykazuje ve vzdělávání regresi než pokrok. Větší počet zemí dosahuje významný pokrok v socioekonomickém postavení, ale zemí s regresí je také mnoho a globální trend je tudiž nejasný. Vývoj v oblasti podílu žen na moci vypadá slibně, protože většina zemí vykazuje pokrok, ovšem právě v této dimenzi je třeba překonat zdaleka největší propast.

ních dimenzích týkajících se začleňování žen do ekonomického a politického života zatím žádná země nedosáhla úplné parity.

Příjem sám o sobě nevytváří spravedlnost

GEI přináší důkazy, že genderové nespravedlnosti nelze zdůvodnit rozdíly v příjmech mezi jednotlivými zeměmi. Mnoho chudých zemí dosahuje vyšší úrovně spravedlnosti, což je pozitivní výsledek, i když to případně znamená spravedlivé rozdělování chudoby. Často totiž platí opak: u mnoha zemí s přijatelnými průměrnými hodnotami sociálních ukazatelů se za těmito průměry skrývají obrovské disparity mezi ženami a muži. Odstranění genderových nerovností lze dosáhnout aktivními politickými opatřeními včetně zavedení kvót pro podíl žen ve volených orgánech a regulace trhu práce v zájmu větší spravedlnosti.

Nejvyššího umístění v GEI 2008 opět dosáhly Švédsko, Finsko a Norsko. I když tyto země nevedou ve všech třech složkách tvořících index (viz mezery ve vzdělání, podílu na moci a socioekonomickém postavení), dosahují v nich dobrých výsledků. Na čtvrtém místě je Německo a na pátém Rwanda – jedna z nejmudších zemí světa. Ve všech těchto případech byla genderová nerovnost zmenšena aktivními politickými opatřeními včetně zavedení kvót pro podíl žen ve volených orgánech a regulace trhu práce v zájmu větší spravedlnosti.

GEI byl vypočítán pro 42 zemí v subsaharské Africe, 37 v Evropě, 28 v Latinské Americe a Karibiku, 17 na Středním východě a v severní Africe, 18 ve východní Asii a Pacifiku, 7 ve střední Asii, 6 v jižní Asii a 2 v Severní Americe. Celkově tyto země představují přes 94 % světové populace.

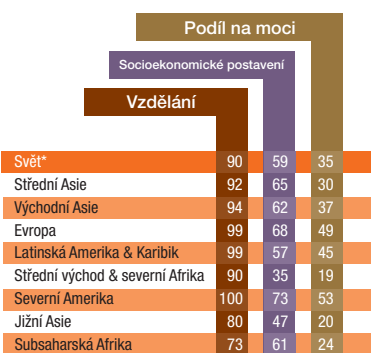
Úspěchy a nezdarý

Celosvětově žije více než polovina žen v zemích, které v posledních letech nezaznamenaly žádný pokrok genderové spravedlnosti. To je hlavní závěr z přehledu GEI 2008 vypracovaného sítí Social Watch, který poprvé ukazuje nejnovější vývoj a trendy v překlenování nerovnosti mezi muži a ženami ve vzdělání, socioekonomickém postavení a podílu na moci.

GEI 2008 je ilustrací toho, že větší spravedlnost dosažená ve vzdělání není doprovázena přijatelnými výsledky v ekonomické ani politické oblasti. V účasti žen v politice došlo za poslední léta k největšímu pokroku, což je důsledek aktivních politik, avšak z hlediska ekonomické spravedlnosti jsou výsledky velmi rozdílné – země v regresí je stejný počet jako země vykazujících pokrok. Ve vzdělání je rozdíl relativně menší, ale i zde má hodně zemí regresivní trend.

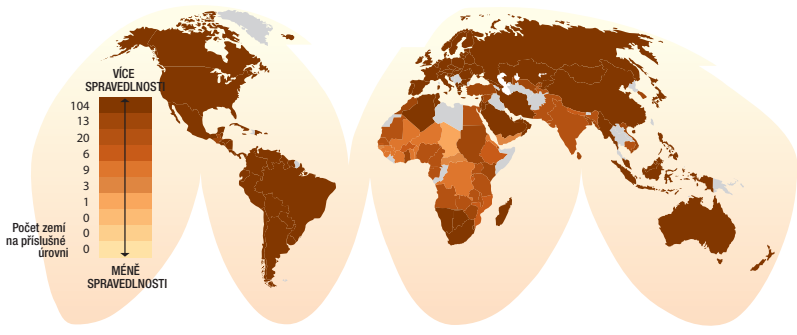
Potíže v dosahování spravedlnosti nelze zdůvodňovat nedostatkem zdrojů: mapování GEI a jeho jednotlivých složek ukazuje, že genderovou nerovnost může snižovat vhodnou politikou každá země bez ohledu na svou příjmovou úroveň. ■

Regionální průměry GEI podle jeho SLOŽEK

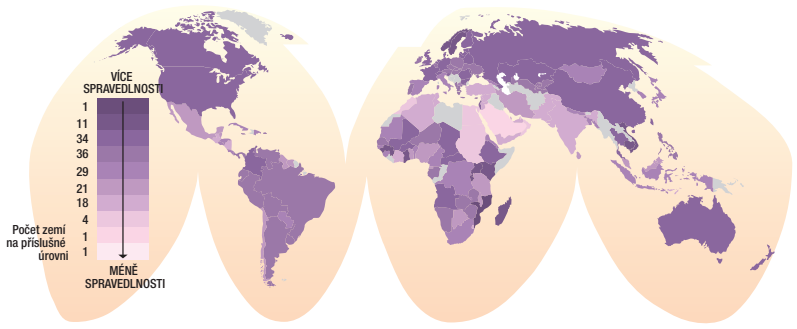

* Míra nerovnosti: počet bodů indexu potřebných k dosažení spravedlnosti (100) celkově v každé dimenzi GEI

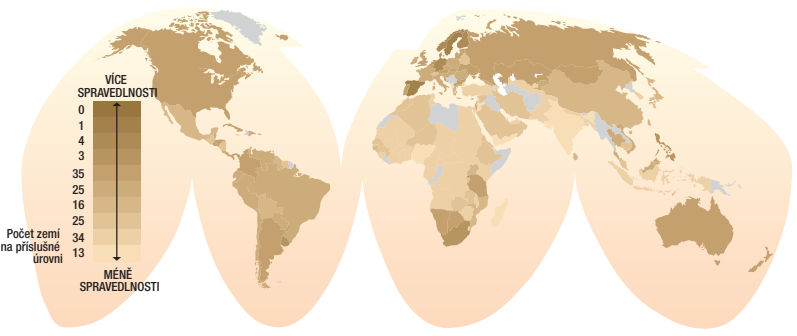
Rozdíly ve vzdělání

Rozdíly v socioekonomickém postavení

Rozdíly v podílu na moci

HOODNOTY GEI V ROCE 2008 A NEJNOVĚJŠÍ TRENDY GEI (2004–2008)

Země	GEI 2008	Vývoj (%) (2004–2008)	Země	GEI 2008	Vývoj (%) (2004–2008)	Země	GEI 2008	Vývoj (%) (2004–2008)
Švédsko	89	5.8	Peru	69	22.6	Angola	53	-18.7
Finsko	85	6.9	Honduras	69	11.7	Gabon	53	-2.7
Norsko	84	11.4	Česká republika	69	-2.5	Tádžikistán	52	-6.9
Německo	80		Čína	69	9.9	Indonésie	52	-6.5
Rwanda	80	13.3	Kypr	69	13.3	Etiopie	52	9.7
Bahamy	80	9.7	Venezuela	68	11.1	Burkina Faso	52	-2.3
Dánsko	80	-1.1	Makedonie	68	8.8	Nikaragua	52	-10.0
Nový Zéland	78	3.4	Kostarika	68	4.2	Alžírsko	52	11.0
Island	78	4.9	Paraguay	67	14.6	Bangladéš	51	-5.2
Nizozemsko	78	7.7	Salvador	67	9.3	Kapverdy	51	-6.8
Litva	77	3.4	Řecko	66	7.0	Spojené arabské emiráty	51	9.3
Španělsko	77	16.8	Bolívie	66	12.5	Sýrie	51	9.6
Barbados	77	3.6	Botswana	66	-6.0	Guinea	51	-7.1
Ruská federace	76	5.6	Bělorusko	66	4.8	Mali	50	-6.5
Austrálie	76	6.6	Dominikánská republika	66	6.5	Samoa	50	
Filipíny	76	4.9	Singapur	66	4.5	Svazijsko	50	-2.3
Lotyšsko	76	1.6	Itálie	65	5.4	Katar	50	1.0
Kanada	76	-2.7	Uganda	64	3.3	Kamerun	49	-9.1
Kolumbie	75	11.8	Gruzie	64	-0.4	Gambia	49	-20.4
Kazachstán	75	19.0	Lesotho	64	15.8	Mauritánie	49	3.1
Spojené státy americké	75	-2.9	Belize	64	15.5	Tunisko	49	-4.1
Spojené království	75	6.4	Mozambik	64		Guatemala	49	5.0
Uruguay	75	9.2	Švýcarsko	63	-0.4	Guinea-Bissau	48	2.9
Slovensko	74	0.5	Brunej	63	15.5	Omán	48	14.2
Bulharsko	74	1.5	Chile	62	6.1	Malawi	48	-22.5
Moldavsko	74	2.1	Maledivy	62	-8.7	Libanon	47	2.2
Ukrajina	74	6.7	Ázerbájdžán	62	0.2	Saúdská Arábie	47	13.2
Estonsko	74	1.2	Burundi	62	2.2	Jordánsko	47	0.2
Chorvatsko	74	7.1	Lucembursko	61	3.1	Svatý Tomáš a Princův ostrov	47	
Belgie	73	10.1	Jamajka	61	-8.5	Niger	47	1.3
Rakousko	73	4.6	Japonsko	61	2.8	Bahrajn	46	-1.0
Francie	73	15.0	Madagaskar	61	-4.1	Západní břeh a Gaza	46	-2.6
Izrael	73	9.2	Guyana	61	6.0	Džibutsko	46	
Portugalsko	72	4.3	Svatý Vincent a Grenadiny	61		Turecko	46	-8.6
Hongkong	72	2.1	Kambodža	60	-1.3	Rovníková Guinea	45	9.2
Rumunsko	72	4.1	Mauricius	60	16.8	Eritrea	45	-26.1
Argentina	72	22.7	Mexiko	60	2.6	Nepál	44	3.3
Kyrgyzstán	71	12.2	Keňa	59	-5.2	Maroko	43	
Polsko	71	-2.3	Malta	59	25.3	Kongo	43	-3.5
Vietnam	71	7.7	Ghana	58	-6.4	Nigérie	43	-18.0
Panama	71	14.3	Tanzanie	58		Středoafriická republika	42	-12.2
Slovensko	71	0.9	Malajsie	58	-7.9	Pákistán	42	-0.3
Ekvádor	71	22.3	Zimbabwe	57	-3.4	Súdán	41	-11.5
Maďarsko	71	2.7	Uzbekistán	57	-10.2	Sierra Leone	41	-3.1
Namibie	71	3.2	Surinam	56	-11.1	Benin	41	-16.7
Svatá Lucie	71		Vanuatu	56		Čad	41	-13.0
Mongolsko	70	9.0	Albánie	56	-8.1	Indie	40	-8.8
Irsko	70	10.2	Zambia	55	-2.4	Egypt	40	-20.0
Jižní Afrika	70	4.3	Východní Timor	55		Togo	39	-5.5
Thajsko	70	0.3	Senegal	55	-2.1	Pobřeží slonoviny	37	-7.1
Trinidad and Tobago	70	2.5	Korejská republika	54	-4.5	Jemen	29	1.8
Kuba	70	6.4	Írán	54	18.6			
Brazílie	69	10.5	Srí Lanka	53	-13.1			

STATUS RATIFIKACE ZÁKLADNÍCH ÚMLUV ILO

Stav v červenci 2008

C87: Svoboda sdružování a ochrana práva organizovat se, 1948

C98: Právo organizovat se a kolektivně vyjednávat, 1949.

C100: Rovnost v odměňování, 1951.

C105: Odstranění nucené práce, 1957.

C111: Diskriminace (zaměstnání a povolání), 1958.

C138: Minimální věk, 1973.

C182: Nejhorší formy dětské práce, 1999

Země, jež ratifikovaly všechny tyto úmluvy:

Albánie; Alžírsko; Angola; Antigua a Barbuda; Argentina; Arménie; Rakousko; Ázerbájdžán; Bahamy; Barbados; Bělorusko; Belgie; Belize; Benin; Bolívie; Bosna a Hercegovina; Botswana; Bulharsko; Burkina Faso; Burundi; Kambodža; Kamerun; Čad; Chile; Kolumbie;

Komory; Kongo; Demokratická republika Kongo; Kostarika; Pobřeží slonoviny; Chorvatsko; Kypr; Česká republika; Dánsko; Džibutsko; Dominica; Ekvádor; Egypt; Salvador; Rovnicková Guinea; Estonsko; Etiopie; Fidži; Finsko; Francie; Gambie; Gruzie; Německo; Recko; Grenada; Guatemala; Guinea; Guyana; Honduras; Maďarsko; Island; Indonésie; Irsko; Izrael; Itálie; Jamajka; Jemen; Jižní Afrika; Kazchstán; Kyrgyzstán; Lotyšsko; Lesotho; Libye; Litva; Lucembursko; Makedonie; Madagaskar; Malawi; Mali; Malta; Mauritanie; Mauricius; Moldavsko; Mongolsko; Černá Hora; Mozambik; Nizozemsko; Nikaragua; Niger; Nigérie; Norsko; Pákistán; Panama; Papua Nová Guinea; Paraguay; Peru; Filipíny; Polsko; Portugalsko; Rumunsko; Ruská federace; Rwanda; San Marino; Svätý Tomáš a Princův ostrov; Senegal; Spojené království; Srbsko; Seychely; Slovensko; Slovinsko; Středoafriická republika; Španělsko; Srí Lanka; Svätý Kryštof a Nevis; Svätý Vincent a Grenadiny; Svazijsko; Švédsko; Švýcarsko; Sýrie; Tádžikistán; Tanzanie; Togo; Trinidad a Tobago; Tunisko; Turecko; Uganda; Ukrajina; Uruguay; Venezuela; Zambie; Zimbabwe.

	SVOBODA SDRUŽOVÁNÍ A KOLEKTIVNÍHO VYJEDNÁVÁNÍ		ODSTRANĚNÍ NUCENÉ A POVINNÉ PRÁCE	ODSTRANĚNÍ DISKRIMINACE V ZAMĚŠTNÁNÍ A POVOLÁNÍ	ZRUŠENÍ DĚTSKÉ PRÁCE				SVOBODA SDRUŽOVÁNÍ A KOLEKTIVNÍHO VYJEDNÁVÁNÍ		ODSTRANĚNÍ NUCENÉ A POVINNÉ PRÁCE	ODSTRANĚNÍ DISKRIMINACE V ZAMĚŠTNÁNÍ A POVOLÁNÍ	ZRUŠENÍ DĚTSKÉ PRÁCE		
	C 87	C 98			C 105	C 100	C 111		C 138	C 182			C 87	C 98	C 105
Afghánistán	■	■	■	■	■	■	■	Malajsie	■	■	○	■	■	■	■
Austrálie	■	■	■	■	■	■	■	Maroko	■	■	■	■	■	■	■
Bahrájn	■	■	■	■	■	■	■	Mexiko	■	■	■	■	■	■	■
Bangladéš	■	■	■	■	■	■	■	Myanmar	■	■	■	■	■	■	■
Brazílie	■	■	■	■	■	■	■	Namibie	■	■	■	■	■	■	■
Čína	■	■	■	■	■	■	■	Nepál	■	■	■	■	■	■	■
Eritrea	■	■	■	■	■	■	■	Nový Zéland	■	■	■	■	■	■	■
Gabon	■	■	■	■	■	■	■	Omán	■	■	■	■	■	■	■
Ghana	■	■	■	■	■	■	■	Katar	■	■	■	■	■	■	■
Guinea-Bissau	■	■	■	■	■	■	■	Samoa	■	■	■	■	■	■	■
Haiti	■	■	■	■	■	■	■	Saúdská Arábie	■	■	■	■	■	■	■
Indie	■	■	■	■	■	■	■	Sierra Leone	■	■	■	■	■	■	■
Irák	■	■	■	■	■	■	■	Singapur	■	■	○	■	■	■	■
Írán	■	■	■	■	■	■	■	Somálsko	■	■	■	■	■	■	■
Japonsko	■	■	■	■	■	■	■	Spojené arabské emiráty	■	■	■	■	■	■	■
Jordánsko	■	■	■	■	■	■	■	Spojené státy americké	■	■	■	■	■	■	■
Kanada	■	■	■	■	■	■	■	Súdán	■	■	■	■	■	■	■
Kapverdy	■	■	■	■	■	■	■	Surinam	■	■	■	■	■	■	■
Keňa	■	■	■	■	■	■	■	Svatá Lucie	■	■	■	■	■	■	■
Kiribati	■	■	■	■	■	■	■	Šalamounovy ostrovy	■	■	■	■	■	■	■
Korejská republika	■	■	■	■	■	■	■	Thajsko	■	■	■	■	■	■	■
Kuba	■	■	■	■	■	■	■	Turkmenistán	■	■	■	■	■	■	■
Kuvajt	■	■	■	■	■	■	■	Uzbekistán	■	■	■	■	■	■	■
Laos	■	■	■	■	■	■	■	Vanuatu	■	■	■	■	■	■	■
Libanon	■	■	■	■	■	■	■	Vietnam	■	■	■	■	■	■	■
Libérie	■	■	■	■	■	■	■	Východní Timor	■	■	■	■	■	■	■

Zdroj: ILOLEX. ILO website Database (www.ilo.org).

- Úmluva ratifikována
- Úmluva ještě neratifikována.
- Úmluva odsouzena.

STATUS RATIFIKACE MEZINÁRODNÍCH SMLUV O LIDSKÝCH PRÁVECH

Stav v červenci 2008

A: Mezinárodní úmluva o ekonomických, sociálních a kulturních právech (CESCR), 1966. Vstup v platnost: 3. ledna 1976

B: Mezinárodní úmluva o občanských a politických právech (CCPR), 1966. Vstup v platnost: 23. března 1976.

C: Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (CERD), 1965. Vstup v platnost: 4. ledna 1969.

D: Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW), 1979. Vstup v platnost: 3. září 1981.

E: Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CAT), 1984. Vstup v platnost: 26. června 1987.

F: Úmluva o právech dítěte (CRC), 1989. Vstup v platnost: 2. září 1990.

G: Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia, 1948. Vstup v platnost: 12. ledna 1951.

H: Úmluva o právním postavení uprchlíků, 1951. Vstup v platnost: 22. dubna 1954.

I: Mezinárodní úmluva o ochraně práv všech migrujících pracovníků a jejich rodinných příslušníků (MWC), 1990. Vstup v platnost: 1. července 2003.

	Člen OSN od	A	B	C	D	E	F	G	H	I		Člen OSN od	A	B	C	D	E	F	G	H	I	
Afgánistán	1946	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Filipíny	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Albánie	1955	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Finsko	1955	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Alžírsko	1962	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Francie	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Andorra	1993	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Gabon	1960	●	●	●	●	●	●	●	●	●	○
Angola	1976	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Gambie	1965	●	●	●	●	○	●	●	●	●	●
Antigua a Barbuda	1981	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Ghana	1957	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Argentína	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Grenada	1974	●	●	○	●	●	●	●	●	●	●
Arménie	1992	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Gruzie	1992	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Austrálie	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Guatemala	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Ázerbájdžán	1992	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Guinea	1958	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Bahamy	1973	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Guinea-Bissau	1974	●	○	○	●	○	●	●	●	●	○
Bahrajn	1971	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Guyana	1966	●	●	●	●	●	●	●	●	●	○
Bangladéš	1974	●	●	●	●	●	●	●	●	○	Haiti	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Barbados	1966	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Holly See		●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Belgie	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Honduras	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Belize	1981	○	●	●	●	●	●	●	●	●	Chorvatsko	1992	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Benin	1960	●	●	●	●	●	●	●	●	○	Indie	1945	●	●	●	●	○	●	●	●	●	●
Bělorusko	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Indonésie	1950	●	●	●	●	●	●	●	●	●	○
Bhútán	1971	●	○	●	●	●	●	●	●	●	Irák	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Bolívie	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Irsko	1955	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Bosna a Hercegovina	1992	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Island	1946	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Botswana	1966	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Itálie	1955	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Brazílie	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Izrael	1949	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Brunej	1984	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Írán	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Bulharsko	1955	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Jamajka	1962	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Burkina Faso	1960	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Japonsko	1956	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Burundi	1962	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Jemen	1947	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Chile	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Jordánsko	1955	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Cookovy ostrovy		●	●	●	●	●	●	●	●	●	Jižní Afrika	1945	○	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Čad	1960	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Kambodža	1955	●	●	●	●	●	●	●	●	●	○
Česká republika	1993	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Kamerun	1960	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Černá Hora	2006	●	●	●	●	●	●	●	●	○	Kanada	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Čína	1945	●	○	●	●	●	●	●	●	●	Kapverdy	1975	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Dánsko	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Katar	1971	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Demokratická rep. Kongo	1960	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Kazachstán	1992	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Dominika	1978	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Keňa	1963	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Dominikánská republika	1945	●	●	●	●	○	●	○	●	●	Kiribati	1999	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Džibutsko	1977	●	●	○	●	●	●	●	●	●	Kolumbie	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Egypt	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Komory	1975	●	●	●	○	●	●	●	●	○	●
Ekvádor	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Kongo	1960	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Eritrea	1993	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Kostarika	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Estonsko	1991	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Korejská lidově. dem. rep.	1991	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Etiopie	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Korejská republika	1991	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Fidži	1970	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Kuba	1945	○	○	●	●	●	●	●	●	●	●

	Člen OSN od	A	B	C	D	E	F	G	H	I		Člen OSN od	A	B	C	D	E	F	G	H	I		
Kuvajt	1963	●	●	●	●	●	●	●			Rumunsko	1955	●	●	●	●	●	●	●	●	●		
Kypr	1960	●	●	●	●	●	●	●	●		Ruská federace	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	
Kyrgyzstán	1992	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Rwanda	1962	●	●	●	●		●	●	●	●		
Laos	1955	●	○	●	●	●	●	●			Řecko	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	
Libanon	1945	●	●	●	●	●	●	●			Salvador	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Lesotho	1966	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Samoa	1976		●		●		●		●		●	
Libérie	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	○	San Marino	1992	●	●	●	●	●	●					
Libye	1955	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Saúdská Arábie	1945			●	●	●	●	●	●			
Lichtenštejnsko	1990	●	●	●	●	●	●	●	●		Senegal	1960	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Litva	1991	●	●	●	●	●	●	●	●		Seychely	1976	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Lotyšsko	1991	●	●	●	●	●	●	●	●		Sierra Leone	1961	●	●	●	●	●	●			●		○
Lucembursko	1945	●	●	●	●	●	●	●	●		Singapur	1965				●		●	●				
Madagaskar	1960	●	●	●	●	●	●	●	●		Slovensko	1993	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Maďarsko	1955	●	●	●	●	●	●	●	●		Slovinsko	1992	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Makedonie	1993	●	●	●	●	●	●	●	●		Somálsko	1960	●	●	●		●	○		●		●	
Malawi	1964	●	●	●	●	●	●		●		Spojené arabské emiráty	1971			●	●		●	●				
Malajsie	1957				●		●	●			Spojené království	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	
Maledivy	1965	●	●	●	●	●	●	●			Spojené státy americké	1945	○	●	●	○	●	○	●	●	●		
Mali	1960	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Srbsko	2000	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	○
Malta	1964	●	●	●	●	●	●		●		Srí Lanka	1955	●	●	●	●	●	●	●	●	●		●
Marshallovy ostrovy	1991				●		●				Středoafriká republika	1960	●	●	●	●		●		●		●	
Maroko	1956	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Súdán	1956	●	●	●		○	●	●	●	●		
Mauricius	1968	●	●	●	●	●	●	●			Surinam	1975	●	●	●	●	●	●	●	●	●		
Mauritánie	1961	●	●	●	●	●	●		●	●	Svatá Lucie	1979			●	●		●					
Mexiko	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Svatý Kryštof a Nevis	1983			●	●		●		●			
Mikronésie	1991				●		●				Sv. Tomáš a Princův ostrov	1975	○	○	○	●	○	●		●		○	
Moldavsko	1992	●	●	●	●	●	●	●	●		Svatý Vincent a Grenadiny	1980	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Monako	1993	●	●	●	●	●	●	●	●		Sýrie	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●		●
Mongolsko	1961	●	●	●	●	●	●	●			Svazjsko	1968	●	●	●	●	●	●	●	●		●	
Mozambik	1975		●	●	●	●	●	●	●		Šalamounovy ostrovy	1978	●		●	●		●		●		●	
Myanmar	1948				●		●	●			Španělsko	1955	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Namibie	1990	●	●	●	●	●	●	●	●		Švédsko	1946	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Nauru	1999		○	○		○	●				Švýcarsko	2002	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	
Nepál	1955	●	●	●	●	●	●	●			Tádžikistán	1992	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Německo	1973	●	●	●	●	●	●	●	●		Tanzanie	1961	●	●	●	●		●	●	●	●	●	
Nizozemsko	1945	●	●	●	●	●	●	●	●		Thajsko	1946	●	●	●	●	●	●	●	●	●		
Nikaragua	1945	●	●	●	●	●	●	●	●		Togo	1960	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	○
Niger	1960	●	●	●	●	●	●		●		Tonga	1999			●			●	●				
Nigérie	1960	●	●	●	●	●	●		●		Trinidad a Tobago	1962	●	●	●	●		●	●	●	●	●	
Norsko	1945	●	●	●	●	●	●	●	●		Tunisko	1956	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Nový Zéland	1945	●	●	●	●	●	●	●	●		Turecko	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Omán	1971			●	●		●				Turkmenistán	1992	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	
Pákistán	1947	●	○	●	●	○	●	●			Tuvalu	2000				●		●		●		●	
Palau	1994						●				Uganda	1962	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Panama	1945	●	●	●	●	●	●	●	●		Ukrajina	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Papua Nová Guinea	1975	●	●	●	●		●	●	●		Uruguay	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Paraguay	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	○	Uzbekistán	1992	●	○	●	●	●	●	●	●			
Peru	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	Vanuatu	1981		○		●		●					
Pobřeží slonoviny	1960	●	●	●	●	●	●	●	●		Venezuela	1945	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Polsko	1945	●	●	●	●	●	●	●	●		Vietnam	1977	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	
Rakousko	1955	●	●	●	●	●	●	●	●		Východní Timor	2002	●	●	●	●	●	●	●		●	●	●
Portugalsko	1955	●	●	●	●	●	●	●	●		Zambie	1964	●	●	●	●	●	●	●	●	●		●
Rovníková Guinea	1968	●	●	●	●	●	●		●		Zimbabwe	1980	●	●	●	●		●	●	●	●	●	

Zdroj: Office of the High Commissioner on Human Rights (www2.ohchr.org).

- Ratifikace, přistoupení, schválení, oznámení o převzetí závazku, přijetí, souhlas se závazností nebo definitivní podpis.
- Podpis, zatím bez ratifikace.

Metodologické poznámky: tematické tabulky

Měření současné situace zemí a tempa změny

Situace, v níž se nachází určitá země podle jednotlivých ukazatelů, je dána nejnovější dostupnou hodnotou pro daný ukazatel.

Každé zemi je přiřazena hodnota 1 až 4 (1 znamená nejhorší situaci, 4 nejlepší) podle distribuce hodnot jednotlivých ukazatelů¹ a pak je uveden průměr těchto hodnot pro všechny ukazatele dané oblasti. Tímto způsobem získáváme autonomní klasifikaci nezávislou na vzdálenosti od cílů nebo na specifických pojmově definovaných měřítkách.

Tato klasifikace byla uplatněna pouze u zemí, které měly k dispozici informace alespoň pro polovinu ukazatelů tvořících příslušnou tematickou oblast.

Aby nebyl vyvolán nesprávný dojem, že údaje představují přesné hodnoty, z průměrných hodnot byla odvozena další klasifikace² zemí podle čtyř kategorií:

Země v lepší situaci	
Země nad průměrem	
Země pod průměrem	
Země v horší situaci	

Země, které nebyly klasifikovány pro nedostatek informací, jsou uvedeny s poznámkou Země s nedostatečnými údaji pro sumarizaci oblastí.

Nejnovější vývoj

Pro každou zemi se hodnotí vývoj každého ukazatele od roku 1990 (nebo nejbližšího roku, pro který jsou k dispozici údaje) do posledního roku, pro který jsou k dispozici údaje.

Při hodnocení vývoje každého ukazatele byly vzaty v úvahu dva aspekty: počáteční a konečná úroveň a rychlost změny, buď pokroku nebo regrese.

Rychlost změny u dané země se stanoví podle změn hodnoty ukazatele za období, v němž byla prováděna měření. Je dána podílem změny ukazatele a délkou časového období.

V případě souhrnných údajů za určité období (např. 1990-1994) se pro výpočet rychlosti změny použily údaje odpovídající středu intervalu (např. 1992).

Na základě těchto hodnot rychlosti změny byla vytvořena nová pětistupňová klasifikace (používající hodnoty 1 – 5), která je v tabulkách uvedena ve sloupci napravo od současné hodnoty ukazatele. Pro větší názornost byly jednotlivé skupiny označeny symboly (číselné údaje se nepoužívají, aby nebyl vyvolán nesprávný dojem, že jde o přesné hodnoty).

Tato klasifikace má pět kategorií:

	Významný pokrok
	Mírný pokrok
	Stagnace
	Mírná regrese
	Významná regrese

Významný pokrok znamená, že země postupuje vpřed rychlostí, která je vyšší, než je průměr rychlostí všech zemí postupujících vpřed.

Mírný pokrok znamená, že země postupuje vpřed rychlostí, která je nižší než průměr rychlostí všech zemí postupujících vpřed.

Stagnace platí pro ty země, v nichž nebyly v příslušném období zaznamenány žádné změny (nebo došlo jen ke kvantitativně nevýznamným změnám).

Mírná regrese znamená, že se země vrací zpět rychlostí, která je nižší než průměr rychlostí všech zemí vracejících se zpět (tj. vrací se zpět pomaleji).

Významná regrese znamená, že se země vrací zpět rychlostí, která je vyšší než průměr rychlostí všech zemí vracejících se zpět (tj. vrací se zpět rychleji).

Kromě toho je stanovena také průměrná hodnota pokroku nebo regrese ukazatele pro všechny dimenze, u nichž jsou k dispozici údaje o nejnovějším vývoji. Tato průměrná hodnota je uvedena ve sloupci „Nejnovější vývoj“ tabulky pro danou oblast, přičemž byla opět na základě vypočtených hodnot vytvořena nová klasifikace do pěti výše uvedených kategorií.³

1 Proměnné byly za tímto účelem normalizovány (odečtením střední hodnoty a dělením standardní odchylkou) a pak byly vypočítány střední kladné hodnoty a střední záporné hodnoty pro každý normalizovaný ukazatel. Čtyři uvedené kategorie byly definovány jako hodnoty nad a pod střední kladnou hodnotou normalizovaného ukazatele a hodnoty nad a pod střední zápornou hodnotou normalizovaného ukazatele.

2 Možný rozsah, v němž se pohybuje průměr oblastí, byl rozdělen do čtyř skupin následujícím způsobem: skupina 1 (od 4 do 3,26), skupina 2 (od 3,25 do 2,6), skupina 3 (od 2,59 do 1,76), skupina 4 (od 1,75 do 1).

3 Rozdělení do skupin je následující: významná regrese (1 až 1,8), mírná regrese (1,81 až 2,59), stagnace (2,6 až 3,39), mírný pokrok (3,4 až 4,19), významný pokrok (4,2 až 5).

© NÁRODNÍ ZPRÁVY

Zpátky do budoucnosti

Rozšířená verze zprávy za Českou republiku, která se poprvé objevila v mezinárodní zprávě Social Watch v roce 2008. Uzávěrka zprávy byla v dubnu 2008. Na její přípravě se podílelo několik organizací a jednotlivých odborníků.

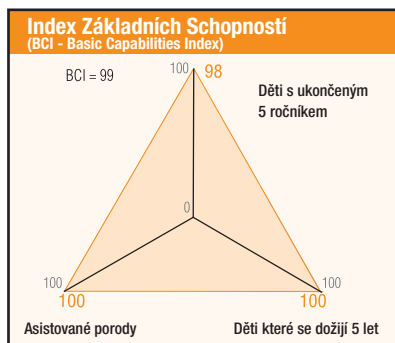
Během uplynulých 90 let naše země, v poslední době jako Česká republika, usiluje o zajištění občanských práv. Již při vzniku první republiky v roce 1918 měli všichni občané zaručené rovné volební právo, široce dostupnou zdravotní péči a síť sociálních služeb. Částečně byla garantována též rovná práva národnostních menšin. V kontrastu s tím dnešní ultrakonzervativní pravice podporovaná zelenými a křesťanskými demokraty vykročila směrem omezování přístupu k zdravotní a sociální péči, přednostního léčení skupin s vyšším příjmem a snaží se získat body populistickým rasismem a izolacionismem.

Česká koalice Social Watch (Ekumenická akademie, Centrum pro studium globalizace, Fórum 50, oddělení Gender a sociologie Sociologického ústavu)
Editor Tomáš Tožička

Historický kontext

Československo prodělalo v průběhu 20. století několik extrémních ekonomicko-politických převratů: z rozvinuté, ale podřízené součásti rakousko-uherské feudální říše, přes úspěšnou demokratickou kapitalistickou republiku, postiženou hlubokou krizí a rozvrácenou německou nacistickou agresí, k poválečnému státnímu socialismu stalinovského, liberálního (1968) a znovu autoritářského typu, až k převratu roku 1989, který přinesl nejprve obnovu demokratických pořádků a pak také společně s dalšími zeměmi regionu bezprecedentní restauraci kapitalismu jako důsledek rozpadu systému, který omezoval svobodu a ekonomicky nebyl schopen zabezpečit rostoucí konzumní nároky.

Československá socialistická republika před rokem 1989 patřila k hospodářsky a kulturně nejrozvinutějším státům východního bloku a díky tomu i v důsledku účelového rozdělení země (1993) proběhla v Česku transformace s relativně nejmenšími otřesy (zejména pokud srovnáváme s postsovětskými zeměmi nebo bývalou Jugoslávií). Přesto ji nelze označit za úspěšnou. Ideologií neoliberalismu řízená privatizace bez dostatečného právního rámce způsobila ztráty státního majetku ve prospěch podezřelých soukromých subjektů (části bývalí komunističtí manažeři, zčásti zahraniční „investoři“), které dosáhly podle některých odhadů až 1 bilionu korun (kolem 40 miliard €); velkou část ztrát (např. ze zkrachovalých bank) zaplatili daňoví poplatníci. Během těchto procesů došlo v 90. letech ke korupčním propojení hospodářské a politické sféry, které přetrvává a jedním z jeho důsledků je i postupná ztráta důvěry k obnoveným formálně demokratickým institucím. Transformaci provázely i několikanásobný růst obecné kriminality. Václav Havel, v té době prezident, vzniklý systém označil za „mafiaňský kapitalismus“. Právní prostředí se ovšem postupně stabilizuje, především díky vstupu do Evropské unie (2004), který představuje i ekonomický přínos pro stát (strukturální fondy) i úspěšně využívané nové možnosti exportu. Pokles průměrné životní úrovně devadesátých let byl postupně vyrovnán kolem roku 2000. Komplexní sociální systém byl zrušen paternalistických prvků,

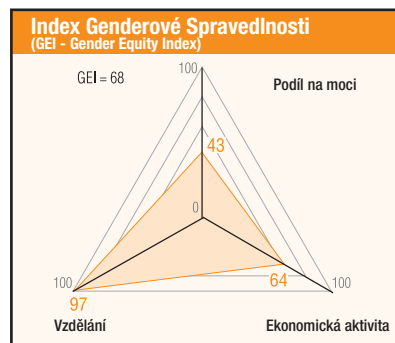

což mu prospělo, zlepšila se i kvalita služeb a spolu s pozitivními změnami v životním stylu to vede k prodloužení průměrného věku. Navzdory relativně dobrým makroekonomickým výsledkům posledních let ale systém veřejných služeb postupně eroduje v důsledku rozpočtových problémů a měnícího se chápání role státu pod ideologickým tlakem. Současná pravicová vláda se snaží prosadit dalekosáhlou privatizaci veřejných služeb včetně zdravotnictví a důchodového zabezpečení. Česko dosud patří k zemím s nejnižším Giniho indexem (27,3 v roce 2007)¹, ale rozdíly mezi bohatými a chudými rostou.

Práva žen – možná pro bezdětné

Po roce 1989 došlo v České republice k re-familiarizaci rodinné a sociální politiky, rodičovská dovolená byla prodloužena na 3 roky a nárok na rodičovský příspěvek do 4 let věku dítěte - ovšem na velmi nízké finanční úrovni. To ve svém důsledku vedlo k nové legitimizaci genderově nevyvážené dělby práce v soukromé i veřejné sféře. Český trh práce je vůči ženám prokazatelně diskriminační: ženy v porovnání s muži vydělávají o 25 % méně (gender pay gap) a častěji než muži se koncentrují na tzv. sekundárním trhu práce, tj. v pracovních pozicích s nízkou prestiží, horšími podmínkami a vyšší nejistotou. Ženy jsou rovněž více ohroženy nezaměstnaností a zejména ženy s dětmi do 6 let a ženy-samoživitelky představují skupinu ohroženou dlouhodobou nezaměstnaností a chudobou.

V roce 2007 bylo ve vládě ČR 11 % žen, v Poslanecké sněmovně 15,5 % žen, v Senátu 13,6 %, 15 % žen v krajských zastupitelstvech a 25 % žen v obcích

zastupitelstvech. Jednou z forem diskriminace je také sexuální obtěžování, se kterým se osobně setkalo 13,2 % žen v ČR. Politická reprezentace České republiky má ke kvótám a jiným pozitivním akcím dlouhodobě zamítavý postoj.

Zásadním nedostatkem je absence jednotné právní úpravy, tzv. antidiskriminačního zákona, nízké povědomí soudců/kyň, kontrolních orgánů (úřadů práce a inspektorátů práce) a také veřejnosti o projevech a formách diskriminace na základě pohlaví. Podle premiéra ČR Mirka Topolánka je ovšem současný stav věcí neproblematický. Ve svém projevu k zahájení Evropského roku rovných příležitostí v dubnu 2007 uvedl: „V případě žen – což není podle mě znevýhodněná menšina, ale obvykle se tak o ní mluví – rovněž nelze mluvit o rovnosti příležitostí. ... Žena se může svobodně rozhodnout děti nemít a pak jsem přesvědčen, že má stejné příležitosti uplatnění jako muž.“

Logice jeho výroků odpovídá také celá reforma veřejných financí, jejíž součástí je rovněž reforma rodinné politiky, která explicitně vede nejen k privatizaci odpovědnosti za péči o děti a další závislé členy společnosti, ale také k feminizaci této odpovědnosti. Ministr práce a sociálních věcí explicitně k současné reformě uvedl, že „rodina s dětmi je vždy primárně maminka, čili žena...“ Reforma v souladu s neoliberalními principy jednostranně zvyhodňuje nezávislé jedince vyvázané ze sociálních vztahů, naopak největší dopad budou mít škrtů v sociální oblasti na lidi v důchodovém věku, skupiny ze zdravotními potížemi a starající se o děti a další závislé členy společnosti. Reforma rovněž ruší každoroční valorizaci řady sociálních dávek, včetně rodičovského příspěvku, přídavků na děti a porodného, což v souvislosti se současnou a předpokládanou inflací

1 CIA, The World Factbook 2007

a zvýšením nepřímých daní povede ke snížení reálné hodnoty těchto dávek. Vzhledem k tomu, že ženy jsou mezi skupinami, na které reformy dopadnou negativně, zastoupeny více než muži, zvýší tak dále nerovnosti mezi muži a ženami.

Vládní politika tak dále podpoří rozpad sítě veřejných institucí péče o děti, neboť se zaměřuje na možnosti komerčního zajištění péče a zcela opomíjí nutnost podpory a rozvoje jak kvality, tak dostupnosti veřejných institucí péče o děti – jeslí a školek. I v tomto směru tedy logika rodinné politiky odpovídá celé logice reformy veřejných financí – vyšší příjmové skupiny na ní vydělají, zatímco nižší prodělají. Specifický je problém žen z etnických a národnostních menšin. V tomto případě dochází k vzájemnému propojení sociálních a kulturních kategorií genderu, etnicity, národnosti a státní příslušnosti či rodičovství, které působí jako diskriminační faktory v pracovní, veřejné i soukromé sféře. V r. 2007 byla přijata novela zákona o pobytu cizinců a azylového zákona, která bude mít negativní dopad především na smíšená manželství. Podle dřívější úpravy dostával/a partner/ka českého občana/občanky po sňatku automaticky trvalý pobyt, podle stávající úpravy ho získá až po dvou letech. To znamená, že cizinec/ka bude muset žádat o pracovní povolení, pokud nebude pracovat, bude se muset komerčně pojištit a manželství nebude mít nárok na sociální dávky (porodné apod.).

Romská menšina – malá naděje na rovná práva

Romové tvoří v České republice zhruba tříprocentní menšinu. Přesná čísla neexistují, neboť se počty jednotlivých etnických/národnostních skupin nezjišťují. Po holocaustu Romů během druhé světové války nečekaly na Romy v rámci bývalého Československa žádné světlé zítřky; stali se objekty státní politiky nucené asimilace. S přechodem na tržní hospodářství v roce 1989 se sice oficiálně stali uznávanou etnickou menšinou, nicméně se zvětšujícími se rozdily mezi bohatými a chudými se velká část Romů dostala do pastí sociálního vyloučení. Na počátku devadesátých let začaly ve větší míře vznikat chudinské části měst (ghetta). Romové byli také diskriminováni na trhu práce a v oblasti vzdělání, často nebyli obsluženi v restauracích a množily se rasistické útoky, z nichž některé skončily smrtí napadených. Migrace Romů do jiných států donutila vládu ČR v roce 1997 se situaci zabývat. Byla vypracována zpráva, která se od té doby několikrát aktualizovala, a vláda počala provádět kroky ke zlepšení situace. Po deseti letech snah se na mediální úrovni znovu začínají podněcovat rasistické nálady a v roce 2007 se dokonce ministrem české vlády stává člověk s otevřeně rasistickými názory, který působil jako starosta a vystěhoval sociálně vyloučené Romy do zřícenin a ghetta mimo město. Tento politik, který s rasovým podtextem útočí na zneužívání sociál-

ních dávek, je sám pobíral v době, kdy na svá konta ukládal obrovské finanční částky. Kvůli korupční aféře byl sice nucen odstoupit, ale vulgarizovaná úroveň vyjadřování o problémech interetnického soužití po něm už zůstala. Navíc se fakt, že se takový člověk stal ministrem, výrazně podepsal na působení lokálních politiků, kteří se cítí svobodněji ve vztahu k pokračující ghetizaci romského obyvatelstva. Deset let snah také nestačilo k tomu, aby se reformoval ve své podstatě segregující školský systém, kdy romské děti chodí do speciálních (dříve zvláštních) škol, které byly původně určeny pro děti mentálně postižené. Další palčivý problém je diskriminace v oblasti bydlení, která významnou měrou přispívá k prostorovému vyloučení. V ČR existuje přes 300 chudinských domů a čtvrtí, v nichž žijí převážně Romové. Může to být až 80.000 lidí. Většina dospělých nemá práci, jsou prakticky vyloučeni z trhu práce a rodiny tak zůstávají závislé na sociálních dávkách nebo neformální ekonomice.

V roce 2007 byl plánován vznik „agentury“, která měla pomoci v boji proti ghetizaci a sociálnímu vyloučení Romů. Tato agentura měla být poradním orgánem bez jakýchkoliv exekutivních pravomocí. Po roce slibů však stále nevznikla.

Daňová reforma – chudým brát a bohatým dávat

V roce 2007 byla nastartována nová daňová reforma s cílem stabilizovat státní finance. Po dlouhých vyjednáváních byly nakonec schváleny změny v neoliberalním duchu, které by měly vést k redukci sociálního státu.

Snížená daň z příjmů na jedné straně ulevuje občanům s nejnižšími příjmy. To je ovšem jen částečná kompenzace za navýšení DPH na základní spotřební zboží, kde tato skupina utrácí největší část svých příjmů. K mnohem radikálnější úlevě dochází ve skupině s vysokými příjmy. Lidem s platy nad úroveň čtyřnásobku průměrného příjmu se zastavuje nárůst zdravotního a sociálního pojištění a dochází tak k prudké daňové degeneraci.

Ke snižování daní dochází také u firem. Do roku 2010 by měla firemní daň klesnout na 19 %. Od roku 1993 tak bude snížena o 26 %.

Daňové výpadky od bohatých jedinců a firem budou nahrazeny zvýšením DPH na základní spotřební zboží z 5 na 9 %. Zdraží tak základní potraviny, léky, stavební práce, knihy, tepelná energie. Tyto položky tvoří převážnou část výdajů lidí s nižšími příjmy a tak hlavní břemeno z tohoto zvýšení dopadne především na ně.

Další rezervu, z níž bude vláda kryt výpadek snižování daní průmyslu a bohatým, našla vláda v sociální oblasti. Byla zkrácena doba pobírání dávek v nezaměstnanosti a provedeno tzv. zpřísnění evidence nezaměstnaných. To znamená, že pracovní úřady mají v ruce nástroj, kterým mohou nezaměstnané vyřazovat z evidence a tím

redukovat výdaje a zároveň uměle snižovat počty nezaměstnaných.

Navazujícím úsporným nástrojem je zavedení dávků na živobytí místo životního minima. V rámci dávků na živobytí může být sníženo životní minimum na existenční minimum těm osobám, které si aktivně nehledají práci. Výklady, co znamená aktivní hledání práce, jsou velmi nejasné a existuje obava, že mohou být zneužívány pro zvyšování úspor a že mohou být dokonce aplikovány rasově, především proti Romům. Existenční minimum v době jeho zavedení tvořilo necelých 10 % průměrné mzdy.

Právce zahájila privatizaci nemocnic. Budovy i pozemky v centrech měst jsou prodávány narychlo vznikajícím společnostem za zlomky reálných cen, přičemž garance poskytování lékařské péče je vázána pouze na pět až deset let. Po devadesáti letech od založení první svobodné republiky tak dochází poprvé k tomu, že privátní nemocnice přebírají značnou část působnosti nemocnic veřejných. Výsledky privatizace není možné zatím posoudit, ale množí se stížnosti na nedostačenou či neprofesionální léčbu v privátních zařízeních a přesun náročnějších pacientů do státních zařízení. Díky nepodařeným privatizacím již byla uzavřena některá oddělení privatizovaných nemocnic.

Až do nástupu poslední vlády garantoval stát tzv. bezplatné zdravotnictví. Zdravotní pojištění je povinnou složkou mzdy odváděnou státu, z čehož se financuje zdravotnictví. Pravicová vláda se zelenými a křesťanskými demokraty zavedla poplatky za návštěvu u lékaře, za recept, za pobyt v nemocnici a návštěvu pohotovosti. Poprvé po osmdesáti letech tak reálně hrozí, že lidé, kteří nebudou mít na zaplacení těchto poplatků, budou odříznuti od zdravotní péče. To se týká především té nejchudší části společnosti, ale i rodin s více dětmi, samozvítelů nebo důchodců. Poprvé od poloviny devatenáctého století jsou ze systému zdravotní péče systematicky vytlačováni bezdomovci. V této situaci hrozí další rozšíření lichvy, na jejíž reklamu se nechalo nalákat již mnoho lidí. Půjčování na vysoké úroky je oficiální praktikou několika bank, která je zaměřena především na nižší společenské vrstvy, které z nich mnohdy kryjí své sociální potřeby. Dopady těchto většinou nesplacitelných půjček jsou drtivé a rodiny se stávají obětí nejen lichvářských věřitelů, ale i privátních exekutorů, kteří za exekuce požadují vysokou odměnu.

Rozvojová spolupráce v řízeném sestupu

Česká republika jako člen Evropské unie a OECD má své závazky také na poli rozvojové spolupráce. Ta byla po převratu v r. 1989 zastavena a znovu obnovena až koncem devadesátých let. V současné době se soustředí na naplňování Rozvojových cílů tisíciletí. Bilaterální rozvojová spolupráce tvoří téměř 50 % celkové Official Development Assistance (ODA). Podíl prostředků české bilaterální rozvojové

spolupráce pro nejméně rozvinuté země (least developed countries - LDCs) byl v roce 2004 - 14,9 %, 2005 - 8 % a 2006 - 12,8 %. Mezi největší příjemce patřily Irák, Srbsko a Afganistan. Sektorově se nejvíce peněz věnovalo na humanitární pomoc a infrastrukturu. V roce 2006 tvořila česká ODA téměř 0,12 % GNI. To je však už historií. Vláda se v rámci úsporu rozhodla pro radikální škrt, což znamená pokles procentního podílu na 0,09 a následně i reálný pokles finančních prostředků. Z toho jasně vyplývá, že Česká republika nedodrží ani redukované závazky v rámci Evropské unie, jak byly přijaty 24. 5. 2005 v Radě Evropské unie.

Postoj pravice k rozvojové spolupráci vyjadřuje prohlášení premiéra Topolánka po nezvolení ČR do Rady bezpečnosti OSN: „Je potřeba přehodnotit naši rozvojovou a humanitární podporu. Není přece možné, abychom posílali někam desítky milionů korun, a ta země potom poslechla našeho soupeře.“

Česká republika jako jediná ze zemí EU v roce 2007 ještě neratifikovala přistoupení k Mezinárodnímu trestnímu soudu.

Občanská společnost – politicky omezovaný nerovnoměrný vývoj

Občanská společnost prošla po pádu tzv. realsocialismu v r. 1989 bouřlivým vývojem. Vzniklo velké množství hnutí a nevládních organizací. Hnutí se zaměřovala především na environmentální problematiku, na genderové a lidsko-právní otázky, humanitární pomoc a později i na rozvojovou agendu. Nevládní organizace se zpočátku orientovaly na sociální a zdravotní služby. Problémem bylo od začátku financování. Organizace měly většinou jen málo členů a podporovatelů, ale ani tím velkým nestačily na jejich provoz členské příspěvky. Nebyla zde tradice dobrovolného dárcovství na občanské aktivity, kterou bylo nutné od základů budovat. Zkušenost z minulého politického režimu, kde se za dobrovolností často skrýval státní direktivismus, vnesla do kolektivních aktivit skepsi. Základem financování občanských aktivit se tak stali zahraniční donoři, jejichž roli pomalu přebíral stát.

Po vstupu ČR do EU většina zahraničních donorů odešla a závislost NGOs na státních grantech a velkých nadacích se prohloubila.

Rozvoj nevládních organizací a sociálních hnutí ovlivnily jak výše zmíněné historické zkušenosti, tak nové politické a hospodářské faktory. Důležitou roli hrají networky sdružující organizace v rámci působnosti

nebo k dosažení společných cílů. Nedůvěra ke spolupráci tento vývoj brzdila, ovšem asociace organizací postupně nabývaly na váze. Potýkaly se nicméně se dvěma překážkami: s konkurenčním bojem mezi organizacemi o omezené granty a se sponzorskou politikou státu, které měly dopad na soudržnost networků. Rostoucí význam státních grantů vedl u organizací k útlumu jejich advocacy work v obavě, že ta by mohla vést k omezení státních zdrojů. Je to ironické, uvážíme-li zkušenost státního „řízení“ před rokem 1989. Obecně řečeno, organizace, které přizpůsobily svou politiku té státní, se stabilizovaly a rostou. V této souvislosti je obtížné sloučit zájmy těchto velkých organizací s těmi malými, především pak těmi s kritičtější pohledem (sociální hnutí). Pod tímto finančním a politickým tlakem mnoho sociálních hnutí, jako např. některé ekologické organizace, se rozhodlo pro aktivity v rámci politického lobování či odborných konzultací. Zaměření na sponzorování u nich vedlo k nedostatečné politické reflexi, která je mnohdy příčinou rozměšování cílů a stagnace. Velký potenciál v sobě skrývají mezinárodní projekty v rámci EU. Nejde jen o další zdroj financování, ale především o výměnu zkušeností a otevírání nových perspektiv v jinak poměrně konzervativním prostředí.

Nevládní organizace stály u zrodu nových typů sociálních aktivit a mnoha reformem na poli sociální a zdravotní péče. Spolu se sociálními hnutími do značné míry přispěly ke změně v přístupu k ženám, menšinám a marginalizovaným skupinám. Společně s lidskoprávními a environmentálními skupinami dokázaly ovlivňovat pozitivně legislativu. Jejich rozvoj však naráží na historické dědictví dřívější ideologie a na politiku sponzorování, jež celkový dopad organizované občanské společnosti omezují. V současné době jsou nejvýraznější a největší kampaně Ne základnám a Česko proti chudobě.

Ne základnám je zaměřena primárně proti vybudování radarové základny USA na území ČR a obecně se staví proti roztáčení nového kola zbrojení. Je pod obrovským politickým tlakem, protože pravice, zelení a křesťanští demokraté chtějí vybudovat radar za každou cenu, i když 75 % občanů je proti základně.

Česko proti chudobě je součástí GCAP (Global Call Against Poverty) a má za cíl aktivizovat českou veřejnost i politickou reprezentaci k větší globální odpovědnosti, navýšení ODA a k efektivnímu přispívání naplňování Rozvojových cílů tisíciletí (MDGs). ■

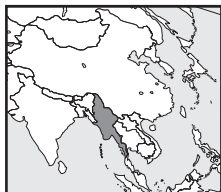
Reference

Rights court rules against Czech Republic in key Roma discrimination case – Herald Tribune, November 13, 2007

Gender discrimination in the Czech labour market, Renata Vašková, Eurofound 2004

Millennium Development Goals, Educon, Praha 2007

Žádná sociální, kulturní ani ekologická práva

Vládní politika společně s pokračující globalizací oslabuje ekonomická, sociální, kulturní a ekologická práva a přispívá k růstu chudoby. Povinnost skládat účty, právní stát, svoboda, transparentnost a bezpečnost – nic z toho vůbec neexistuje. Zkorumpovaná vláda a zahraniční společnosti, které investují v zemi od roku 1988 do přechodu k tržní ekonomice, zničily živobytí značné části obyvatelstva. Barma naléhavě potřebuje politiku, která bude podporovat právní stát a dobré vládnutí, stejně jako institucionální a administrativní reformu.

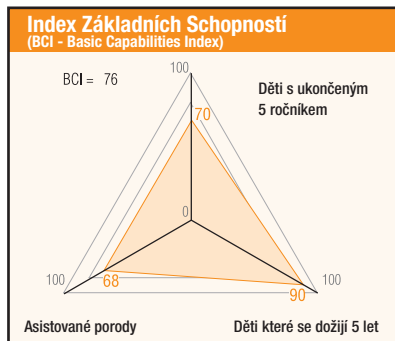
Burma Lawyers' Council (Rada barmských právníků)

Čtyřicet šest let vojenské vlády zničilo Barmu natolik, že je jednou z nejchudších zemí světa. Namísto vytváření prostředí, v němž se lidé mohou plně podílet na rozhodování o řízení své země a těšit se prosperitě, vládnoucí Státní rada míru a rozvoje (SPDC, State Peace and Development Council) zavedla ekonomickou politiku, která obohacuje její stoupence, ale zbídačuje většinu obyvatelstva. Podle OSN přibližně jedna třetina obyvatel žije v s příjmem menším než jeden dolar denně.¹

Neexistenci právního státu byl ochromen dokonce i přechod k tržní ekonomice. Soukromé vlastnictví není nikdy jisté. Majetek je neustále ohrožován vyvlastněním vládou. V zemi, kde je půda primárním zdrojem příjmu pro více než polovinu obyvatelstva, nezákonné konfiskace připravily statisíce rolníků o jejich pozemky. Vojenský režim a jeho vojenské, policejní a justiční orgány zneužívají vlastní daňové zákony SPDC a chtějí od lidí mnohem víc peněz, než kolik podle práva dluží. Tyto nadměrné náklady jsou pak přesouvány na zákazníky, kteří tak ještě hlouběji upadají do chudoby.

Politika vlády skoro znemožňuje, aby průměrný člověk nějak podnikal se ziskem. Barma nemá žádný protitrustový zákon zabráňující vzniku monopolů. V mnoha důležitých hospodářských odvětvích dominují trhu malé skupiny společností, jež kontroluje SPDC. Cestování a obchodování je přísně omezeno řadou zákonů, které například zakazují obchod mezi regiony. Vlastnění cizí měny je nezákonné. Vláda málo investuje do nezbytné nutné infrastruktury v dopravě, výrobě a distribuci elektřiny, vodárenství a dalších životně důležitých odvětvích, nebo do ní neinvestuje vůbec. Přístup ke komunikaci, jako je e-mail nebo internet, je krajně omezen. Za lidového povstání v září 2007 vláda zablokovala všechny telekomunikační služby.

Poté, co chybná politika SPDC způsobila zvýšení cen až na 400 %, dokonce i 500 %, vypukly v srpnu a září 2007 rozsáhlé pokojné demonstrace. Namísto vyhovění lidovým požadavkům ke zlepšení situace odpověděly ozbrojené síly železnou pěstí, násilím rozehnaly demonstrace a zatklily stovky mnichů a civilistů. Ke 31. lednu 2008 měl režim 1 864 politických vězňů, přibližně o 700 víc než v roce 2006. Tento počet nezahrnuje lidi zadržené po násilných

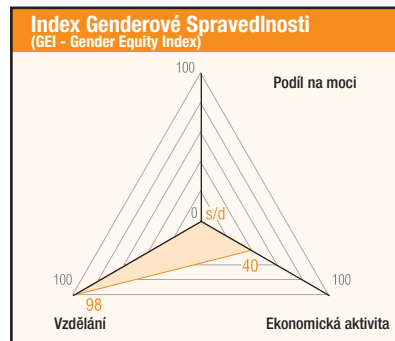
zákrocích. Političti vězni jsou podrobováni mučení a jiným formám špatného zacházení; mnoha z nich je odírána základní lékařská péče.²

Nedostatečné financování zdravotnictví a školství

Vojenský režim po mnoho let nezveřejňoval údaje o skladbě svého rozpočtu. Mezinárodní institut pro strategická studia (International Institute for Strategic Studies) odhadl na základě dostupných informací, že roku 2007 věnovala SPDC 40 % svého rozpočtu na ozbrojené síly, ale pouhých 0,4 % na zdravotnictví a 0,5 % na školství.³ Neschopnost zajistit přiměřené financování základních služeb zbavuje občany práva na vzdělání, zdravotní péči a přiměřenou životní úroveň. Mnoho rodičů si nemůže dovolit poslat své děti do školy; podle OSN polovina dětí v zemi nedokončí základní školu.⁴ Chudí lidé nemají přístup do nemocnic nebo k odpovídající lékařské péči. Naprosto neodpovídající potřebám veřejnosti jsou další základní veřejné služby. Některé mezery vyplňují soukromé nadace a náboženské skupiny, jež vedou sociální střediska pro zdravotně postižené, sirotky a staré lidi. Poskytují ovšem jen specifické sociální služby pro omezený počet lidí.

Omezování mezinárodní humanitární práce

Předpisy SPDC požadují, aby všechny formy zahraniční pomoci přicházely prostřednictvím státu. Vojenský režim odebírá podstatnou část každé pomoci, která přijde do země, a tím výrazně snižuje objemy, jež se dostanou k zamýšleným příjemcům. Na humanitární organizace se dívá s podezřením a používá rozma-

nitě metody, aby omezoval jejich činnost, včetně omezování pohybu, vyšetřování veškerého barmského personálu najatého mezinárodními organizacemi a administrativních šikan, jako je např. opožděné prodlužování víz funkcionářům OSN působícím v zemi nebo jeho odmítní a zakazy mítinků nebo odvolávání jejich povolení.⁵ Mezinárodní organizace The Global Fund, jež poskytovala v Barmě rozsáhlou humanitární pomoc zejména při boji proti AIDS, tuberkulóze a malárii, ukončila svou pomoc v prosinci 1995, když začalo být omezování cestování příliš tíživé.⁶ Společně s nedostatečným vládním financováním představuje tato politika vážné porušení práva na zdravotní péči.

Ekologické dopady na obchod

Zahraniční obchod Barmy je zaměřen do značné míry na sousední Thajsko, Čínu a Indii. Nejvýznamnějšími artikly jsou dřevo, elektřina z vodních elektráren, přírodní plyn a další přírodní zdroje. Většina zahraničních investorů a domácích společností se soustřeďuje na využívání neobnovitelných zdrojů namísto investic do služeb a průmyslu. Svou činností ničí životní prostředí a porušuje lidská práva, přičemž zbavuje mnoho obyvatel Barmy obživy a vytváří jen málo pracovních míst. Níže uvádíme několik příkladů negativního dopadu politik SPDC na lidská práva.

Těžba dřeva a nerostů

Poté, co byla roku 1994 ukončena příměřím ozbrojená vzpoura kmene Kachinů, vojenský režim podepsal smlouvu umožňující Číně bezohlednou těžbu dřeva a zejména jeho cenných tvrdých druhů v kachinských lesích. Výsledkem bylo odlesnění, jež podstatně zvýšilo místní teploty a roku 2007 vedlo

1 www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=76279.

2 www.aapppb.org/release100.html.

3 Mizzima News, 1 January 2007.

4 www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=76279.

5 www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=75910.

6 www.sciencemag.org/cgi/content/summary/309/5739/1312a.

k ničivým záplavám.⁷ Vláda také prodala čínským společnostem práva na těžbu zlata v povodí nejdelší barmské řeky Iravadi. Neobtěžovány ekologickými kontrolami tyto společnosti vypouštěly do řeky velká množství rtuti a ohrožily tak zdraví značné části obyvatelstva.⁸ Vojenské úřady a těžební společnosti sklízely zisky z bohatých dolů na drahokamy; Barma produkuje vysoce kvalitní rubíny a více nefritu než jakákoli jiná země světa.⁹ Ze žádného tohoto bohatství nemá prospěch lid. Naopak, doly se staly odpadovou žumpou a zdrojem znečištění vyvolávaného bezohledným používáním strojů a úniky paliv a maziv, ale také jevištěm flagrantního porušování lidských práv včetně rozsáhlých konfiskací půdy, vydirání, nucené a dětské práce. V důlních oblastech se rychle šíří HIV/AIDS, malárie a tuberkulóza. Stále častější se stává používání drog a drogová závislost podněcovaná zoufalstvím a dostupností drog.¹⁰

Přehrady a vodní elektrárny

Před třemi lety podepsal vojenský režim s Thajskem a Čínou memoranda o dorozumění umožňující stavbu řady přehrad a vodních elektráren na řece Salween. Od té doby se v tomto regionu podle organizace Salween Watch běžně porušují lidská práva – včetně nuceného přesídlování, znásilňování, nucené práce, nezákonné konfiskace půdy a vražd. Pouze na jednom místě, Tasangu ve státě Shan, bylo donuceno k přestěhování 300 000 lidí.¹¹

Plynovod

Otřesné porušování lidských práv způsobila také obchodní dohoda o výstavbě plynovodu pro export zemního plynu. Aby se uvolnila trasa pro 260 kilometrů dlouhý plynovod Yadama vedoucí od pobřeží Andamanského moře přes Barmu do Thajska, vláda v 90. letech přestěhovala vesničané a konfiskovala jejich půdu. Infrastruktura projektu byla vybudována pomocí nucených prací. Vesničané byli nuceni nosit zbraně a zásoby pro vojáky střežící trasu plynovodu, docházelo k zabíjení, mučení, znásilňování a vydirání.¹²

Od roku 2000 rozvíjí korejská společnost Daewoo těžbu plynu z podmořských ložisek v Bengálském zálivu u pobřeží západního barmského státu Arakanu. K zajištění bezpečnosti plynovodu vláda značně posí-

lila vojenské síly v této oblasti a při výstavbě kasáren, strážních stanovišť a další infrastruktury ozbrojených sil konfiskovala půdu a využívala nucenou práci. Dramaticky vzrostlo vyděračství, násilí a další formy porušování lidských práv.¹³

Zemědělství

V prosinci 2005 podepsala Barma dohodu s Thajskem, podle níž bylo vyčleněno 17,5 milionu akrů (přibližně 7 milionů hektarů – poznámka překladatele) půdy pro produkci cukrové třtiny, palmového oleje, kukuřice, kasavy a kaučuku na zásobování thajských továren.¹⁴ Aby splnil dohodu, vojenský režim zkonfiskoval půdu ve státech Shan a Kachin.¹⁵ Společnost Yuzana Company podporující juntou zabrala s podporou SPDC pro projekt přes 200 000 akrů (81 000 hektarů) půdy v údolí Hukawng.¹⁶ Po celé zemi dochází k dalším konfiskacím půdy pro různé účely a o obživu přicházejí tisíce lidí.

Dětská práce a dětské vojáky

Barma ratifikovala roku 1991 Konvenci o právech dítěte (CRC, Convention on the Rights of the Child). Jako signatář CRC je Barma povinná respektovat práva dětí a plnit další povinnosti. Nečiní tak. Ve skutečnosti často nasazuje děti na práce na rozvojových projektech a nucené je také zařazuje do armády, často pomocí bití a hrozeb. Podle odhadu organizace Human Rights Watch má Barma 70 000 dětských vojáků.¹⁷

Stát nechrání děti ani před vykořisťováním v soukromých podnicích. Mnoho jich pomáhá svým rodinám přežít. Zaměstnavatelé je často najímají k práci v čajovnách, restauracích, na stavbách a jako domácí služebnictvo, protože zastanou práci za menší mzdu než dospělí. Děti, které by měly být ve škole, se místo toho potulují po vlcích a autobusových nádražích a prodávají vodu, cigarety, noviny a časopisy.¹⁸

Nerovnost pohlaví a práva žen

Ani jediná žena nezastává vyšší vládní funkci. Absence žen je odrazem tradičních mužských předpokladů stejně jako politiky SPDC. Protože jsou neschopné najít zaměstnání jinde, statisíce barmských žen hledají práci v pohraničních městech, hlavně v sexuálním průmyslu.¹⁹ Odsud jsou snadno pašovány do sousedních zemí jako „nevěsty z ciziny“ nebo prostitutky.

Vojenský režim podepsal roku 1997 Konvenci o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW,

Convention on Elimination of all forms of Discrimination against Women), která zavazuje vládu k ochraně a prosazování práv žen a k zajištění jejich přiměřených sociálních jistot. Vláda přesto nepodnikla žádné účinné kroky proti zneužívání žen a obchodu s nimi. Stejně tak nečinila nic ke splnění další povinnosti stanovené v CEDAW – zavést programy podporující posílení postavení žen.

Etnické menšiny a jazyková práva

Barma je multietnický stát, v němž se mluví více než 100 jazyky. Vláda nikdy nezajistila vzdělávání v jazycích etnik nebo dokonce vydávání literatury těchto menšin. Etnické skupiny udržují svou literaturu při životě vyučováním v klášteřích a kostelech na své vlastní náklady. V některých případech úřady tyto snahy o zachování kultury zakazují. Někteří pozorovatelé a kritičtí říkají tomuto útlaku „barmanizace“.

Závěr

Všechny výše uvedené problémy jsou důsledkem neexistence právního státu. Nutným předpokladem pro naplňování lidských práv je transparentní vládnutí, které ze své činnosti skládá účty, stejně jako reforma institucí a administrativy. Úspěch tržní ekonomiky předpokládá, že do ní přestane neomezeně zasahovat vláda.

Občanská společnost je v Barmě ve srovnání se sousedními zeměmi slabá. Její růst omezuje zákon z roku 1988 o utváření organizací. Výsledkem je, že v zemi neexistují občanské kampaně, které by žádaly na vládu, aby plnila požadavky lidí. Je zapotřebí mezinárodních monitorovacích mechanismů, aby se zajistilo, že se zahraniční pomoc bude dostávat k lidem v plném rozsahu a že z ní nezbude jen to, co si nevzala vláda. Navíc země naléhavě potřebuje komplexní rozvojový program na podporu rozvoje lidských zdrojů, vytváření pracovních míst, omezování chudoby a rozvoj sociálního sektoru. Aby byly tyto politiky plně účinné, musí být formulovány celým obyvatelstvem včetně sociálně znevýhodněných skupin a etnických menšin. ■

7 Global Witness (2005). „A Choice for China: Ending the destruction of Burma's northern frontier forests“, dostupné na www.globalwitness.org/reports/index.php?section=burma.

8 Ningrang Tu Nan (n.d.). „Ecological Crisis: A Kachin Experience.“ KachinNet, dostupné na www.kachinnet.com/Article/2007/ECOLOGICAL%20CRISIS%20A%20Kachin%20Experience.htm.

9 Human Rights Watch (July 2008). „Burma's Gem Trade and Human Rights Abuses.“ Dostupné na www.hrw.org/english/docs/2008/01/11/burma17729.htm.

10 *Ibid.*

11 Salween Watch 2007, Volume 1, pp. 1, 3.

12 www.earthrights.org/site_blurbs/yadana_natural_gas_pipeline_project.html.

13 „Shwe Gas Report“ by All Arakan Students and Youth Congress. July 2006, p. 22.

14 www.ethnicvoices.civiblog.org/blog/Thailand.

15 Shan Herald Agency for News, 25 January 2006.

16 Kachin News Group, 17 August 2007.

17 *Ibid.*

18 *Ibid.*

19 Kachin Women Association Thailand (2005). „Driven Away“, str. 18, 20.

„Pokusný králík mezinárodních institucí“

Tato země po dlouhou dobu podepisovala mezinárodní dohody prezentované jako řešení ekonomické a sociální krize, jež zdevastovala značnou část rozvojového světa. Politiky, které zaváděla k realizaci těchto dohod, však bohužel nevedly ke strukturálním změnám, jež by zlepšily životní podmínky zbídačené většiny.

CEDLA
Javier Gómez

V květnu 2005 se sešli ministři rozvinutých zemí s řediteli a funkcionáři organizací pro rozvojovou pomoc, aby opětovně potvrdili svůj závazek přijatý roku 2003 v Římě – navzájem harmonizovat a propojit svou činnost. Delegáti formulovali pět principů rozvojové pomoci, kterými jsou soukromé vlastnictví, ekonomická integrace, harmonizace, řízení zaměřené na výsledky a vzájemná odpovědnost.

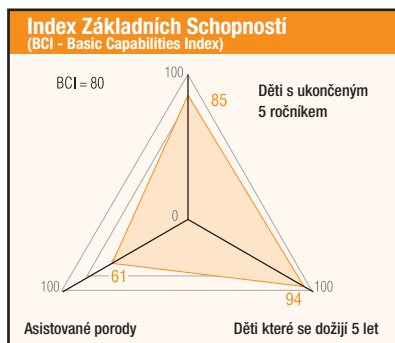
Tato iniciativa je součástí širší strategie podporované mezinárodními institucemi, poskytujícími půjčky, a věřitelskými státy, a je reakcí na všeobecnou nespokojenost s politikami, které tyto instituce a státy prosazovaly v zadlužených zemích, a na ekonomickou krizi, v níž tyto země vězí. Dvě dřívější obdobné akce – Iniciativa pro silně zadlužené chudé země (Heavily Indebted Poor Countries Initiative) a Mnohostranná dluhová úleva (Multilateral Debt Relief) měly v zemích, které z nich „profitovaly“, velmi sporné výsledky. Místo prosperity, kterou slibovali věřitelé, jimi prosazované politiky spíše obnovily cyklus dluhové závislosti. Bolívie, která tyto politiky realizovala a pak byla sanována, je extrémním případem, ale podobný proces se rozvinul v mnoha dalších rozvojových zemích – zejména v Latinské Americe a Karibiku.

Stručný přehled pomoci rozvojovým zemím

V sedmdesátých letech přitékaly do rozvojových zemí soukromé peníze (Tabulka 1) mnohem rychleji než půjčky od vlád a institucí.¹ Většina soukromých půjček šla do zemí exportujících ropu. V osmdesátých letech se za globální recese a krize z vnější zadluženosti tento rozdíl mezi čistými soukromými a oficiálními toky zmenšil. V devadesátých letech se čistý oficiální přítok opět ztenčil, zatímco čistých soukromých financí přicházela záplava; v letech 1990 až 1994 jich bylo v průměru 125 miliard USD ročně. Přicházely o 40 % rychleji než oficiální půjčky a ve srovnání s ročním průměrem přítoku soukromých financí v posledních pěti letech osmdesátých let stoupl jejich objem na 220 %.

V letech 2000 až 2005 dosáhla tato disparita předtím nevidaných hodnot. Čistý soukromý přítok

1 Zahnutý jsou půjčky od soukromých věřitelů, přímé zahraniční investice a portfoliové investice do cenných papírů, vše v netto hodnotách.

dosáhl v průměru skoro 297 miliard USD ročně, což byl přibližně desetinasobek čistého oficiálního přítoku ve stejném období.

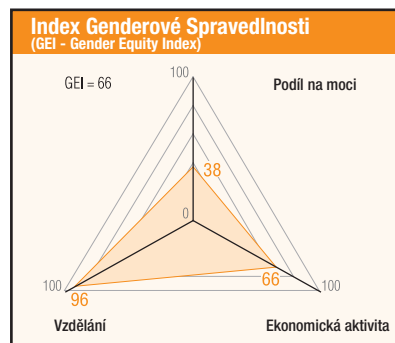
Latinská Amerika a Karibik

Čisté soukromé a oficiální toky do Latinské Ameriky a Karibiku (LAC) měly podobný průběh s určitými odlišnostmi: strukturální reformy v zemích LAC, jež zmenšily překážky pro volný tok zboží, služeb a finančních transakcí, společně s privatizací státních podniků přitáhly rozsáhlé přímé zahraniční investice. Na ně připadla značná část čistého přítoku kapitálu.²

V protikladu k tomu kapitálové toky od vlád a mezinárodních institucí ve stejné době zaostávaly: počátkem 90. let činil jejich roční průměr 4 miliardy USD, v letech 2000 až 2005 jen něco málo přes 1,5 miliardy. To bylo mnohem méně než sumy pumpované do jiných rozvojových zemí, zejména v Africe. V roce 2004 a 2005 byly čisté oficiální toky ve skutečnosti záporné (-5,5 miliard USD resp. -33,3 miliard USD) – což znamená, že záporný byl také příspěvek vlád a mezinárodních institucí k rozvoji zemí LAC.

Tento průběh naznačuje dva problémy oficiální rozvojové pomoci (ODA, Official Development Assistance), jež si zaslouží diskusi a zvážení. Zprvé, jestliže je jejich cílem zlepšení životních podmínek v rozvojových zemích, iniciativy usilující o ekonomickou integraci a harmonizaci jsou pokusem srovnat se zemí horu odstraněním několika kamenů. Nedělají nic pro regulaci soukromého kapitálu, jenž oslabuje ekonomiky mnohem víc než kterýkoli jiný faktor. Ať je

2 Údaje v Global Development Finance 2006 ukazují, že v 80. letech činil roční průměr přímých zahraničních investic do LAC 6 miliard USD, zatímco v 90. letech a prvních letech 21. století činil 38 miliard USD resp. 60 miliard USD (vše v netto hodnotách).

investován do finančního, obchodního nebo některého z průmyslových odvětví, využívá chudobu rozvojových zemí k odčerpávání jejich ekonomického přebytku a současně způsobuje, že jsou zranitelné vnějšími otřesy.

Zadruhé, vezmeme-li v úvahu krizi legitimacy postihující instituce, jako je Mezinárodní měnový fond (IMF) a Světová banka, a nedostatek likvidity v systému mezinárodního bankovníctví, pak důležitá úloha, která byla těmto věřitelům přisouzena Pařížskou deklarací, se zdá být přinejmenším pochybná.

Za současné situace se integrace vnějších zdrojů nezdá být tak potřebná. Pro země LAC by byly mnohem větším přínosem národní strategie, jež by jim pomohly efektivněji využívat své vlastní zdroje, než politiky, které je vedou do stále větší zadluženosti.

Případ Bolívie

Bolívie prováděla po dlouhou dobu politiku zaměřenou na ekonomickou integraci a soukromé vlastnictví, jež nezahrnovala takové strukturální změny, které jsou nutným předpokladem zlepšení životních podmínek převážně většiny jejího obyvatelstva.

V odpovědi na politickou, hospodářskou a sociální krizi 80. let zavedl stát řadu různých ekonomických iniciativ. Aby se vypořádal s drtivým vnějším zadlužením, pozastavil platby 127 věřitelským bankám a požádal IMF o náhradní dohodu (standby agreement), jež by umožnila přístup k dalším vnějším finančním zdrojům, multilaterálním i bilaterálním, na podporu stabilizační politiky.³ IMF stanovil řadu podmínek, které bylo nutno splnit, než mezinárodní organizace otevře své šekové knížky. Bolívie s nimi souhlasila.

3 La Intencionalidad del Ajuste en Bolivia, CEDLA, 1992.

TABULKA 1. Čisté vnější financování. Roční průměr za období, miliardy USD

	Do rozvojových zemí						
	1970-1974	1975-1979	1980-1984	1985-1989	1990-1994	1998-2000	2000-2005
Čistý soukromý přítok	11.98	44.97	54.02	38.97	124.81	195.1	296.98
Čistý oficiální přítok	7.67	17.72	31.59	33.6	51.67	42.2	25.44
	Do Latinské Ameriky a Karibiku						
Čistý soukromý přítok	-	-	-	-	49.98	93.3	58.26
Čistý oficiální přítok	-	-	-	-	4.05	3.3	1.66

Zdroj: Založeno na informacích poskytovaných Latinskoamerickým ekonomickým systémem (SELA) a zprávě Global Development Finance 2006 (GDF Report) Světové banky. Poznámka: Pro údaje za léta 1970 až 1974 je zdrojem SELA; za léta 1998 až 2005 GDF Report.

Náhradní dohodu a další, které ji doplňovaly, lze považovat za první zkušenost země s ekonomickou integrací, protože pomohly nastavit parametry pro multilaterální a bilaterální financování. Stát souhlasil s tím, že nový kapitál bude použit především na podporu stabilizačních politik a pak na prosazování strukturálních reforem. Jedním z příkladů je zavedení makroekonomické politiky k odstranění deficitu platební bilance. Koncem roku 1986 Bolívie podepsala Program strukturálních úprav (Structural Adjustment Facility) a několik měsíců poté jeho rozšířenou verzi (Enhanced Structural Adjustment Facility). Tyto dohody poskytly Bolívii přístup k investičním úvěrům pro stavbu silnic, telekomunikace, vlakovou dopravu a elektroenergetiku, stejně jako pro reformy finančního sektoru.⁴

Tato opatření stejně jako podobné kroky v jiných rozvojových zemích nedokázaly zmírnit hlubokou sociální krizi. Bohaté státy na to reagovaly roku 1999 vyhlášením Programu strukturálních úprav a zmírnění chudoby (Structural Adjustment and Poverty Alleviation Facility), opět označeného za způsob, jakým rozvojové země dosáhnou trvalého růstu a sníží chudobu. Pak následovaly další iniciativy včetně Summitu tisíciletí, který vyhlásil Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium Development Goals) a ustanovil Fórum na vysoké úrovni pro harmonizaci (High Level Forum on Harmonization) se sídlem v Římě a také Pařížské fórum na vysoké úrovni (Paris High Level Forum).

Bolívie se zapojila do všech. Dnes už má rozsáhlé zkušenosti s politikami, jež mají harmonizovat rozvojovou pomoc. Jak to vyjádřil jeden funkcionář subministerstva veřejných financí a vnějšího financování, Bolívie je „pokusným králíkem mezinárodních institucí, které zkoušejí nové způsoby boje proti chudobě“.⁵ Zatím tohoto cíle nedosáhl žádný z nich. Chudoba je pořád všudypřítomná. ■

⁵ De Grave, Jennie (2007). *Estado Boliviano y cooperación internacional: malestar, responsabilidades, aperturas*. Dostupné na www.revistadesarrollohumano.org/noticias-0150.asp.

⁴ *Ibid.*

Stagnace sociálně ekonomických práv

V roce 2007, prvním roce plného členství země v Evropské unii, vláda nedokázala předložit ucelenou politiku ke zlepšení ochrany práv občanů, zejména sociálně ekonomických práv, k integrování znevýhodněných skupin a ke zlepšování přístupu ke vzdělání, zdravotní péči, bydlení a slušné životní úrovni. Jedním z bezprostředních důsledků členství v EU byl rostoucí zájem o „efektivnější“ způsoby čerpání strukturálních fondů EU. Pozitivnější je, že prostřednictvím členství v EU se vláda lépe seznamuje s pojmem politiky rozvojové spolupráce a obyvatelstvo s pojmem občanských akcí.

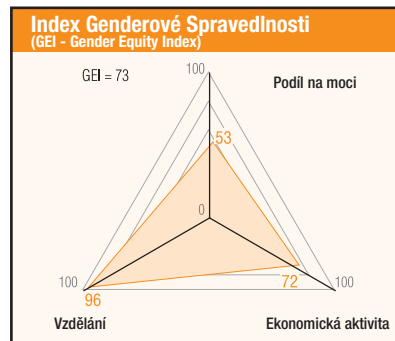
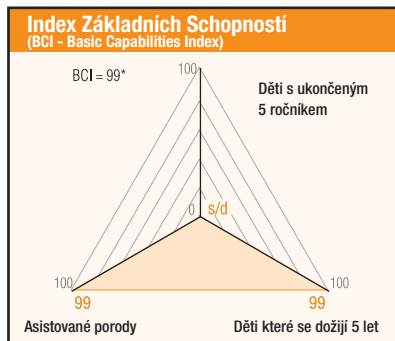
Bulharská nadace pro genderový výzkum
ve spolupráci se Sdružením pro bulharsko-evropské
partnerství

Minulý rok byl prvním rokem plného členství Bulharska v EU. Pokud jde ovšem o vládu, realizace lidských práv zaručených Ústavou a respektování souvisejících mezinárodních instrumentů zůstávalo jen na okraji zájmu. Ve skutečnosti měla korupce, neefektivnost soudnictví a nízká kapacita administrativy nadále negativní vliv na lidská práva a mechanismy jejich realizace. To vážně omezovalo sociálně ekonomická práva obyvatel Bulharska a ztěžovalo zvyšování jejich příjmů na úroveň ostatních evropských zemí.

Vláda nedokázala v roce 2007 předložit ucelenou politiku ke zlepšení ochrany práv občanů, a to zejména sociálně ekonomických práv, k integrování znevýhodněných skupin a ke zlepšování přístupu ke vzdělání, zdravotní péči, bydlení a slušné životní úrovni. Mnohem větší zájem projevila o čerpání ze strukturálních fondů EU. Podobně se v zuřivý boj o přístup k těmto fondům proměnily místní volby konané na podzim roku 2007; úroveň korupce, kterou tím vyvolaly, neměla precedent. Podle zprávy „Human Rights Report“ za rok 2007, kterou vydal State department USA, v Bulharsku představovalo masivní kupování hlasů vážné porušení lidských práv; podle Centra pro studium demokracie bylo rozděleno kolem 100 000 EUR. Peníze pocházely od podnikatelských kruhů a elementů organizovaného zločinu, které chtěly získat přístup k evropským fondům.

Když občané přicházejí s legitimními požadavky práv, vláda reaguje samolibě nebo dokonce odmítavě se zdůvodněním, že Bulharsko je teď v EU, přijalo důležité zákony na ochranu lidských práv a víceméně harmonizovalo svou legislativu se standardy EU. Vláda ovšem nemá zájem na zavádění těchto práv do praxe a ve skutečnosti jí nevadí, že Bulharsko je nadále na spodku žebříčku životní úrovně v EU. Podle zprávy EUROSTAT 2008 má Bulharsko nejnižší HDP na jednoho obyvatele v Evropě – podstatně nižší než ostatní východoevropské členové EU: 2 764 EUR ve srovnání s 3 667 EUR v Rumunsku, 13 834 EUR ve Slovinsku, 6 385 EUR v Polsku, 9 758 EUR v České republice, 8 794 EUR v Maďarsku, 7 082 EUR na Slovensku, 8 208 EUR v Estonsku, 6 020 EUR v Litvě a 5 642 EUR v Lotyšsku.

Celkově pozitivní vliv celostátních institucí na

ochranu lidských práv, obou ustavených roku 2004 – ombudsmána a Komise pro ochranu proti diskriminaci – nemůže vyvážit neexistenci odpovídajících vládních politik zaměřených na naplňování sociálně ekonomických práv. Dokladem nezájmu vlády o dodržování mezinárodně uznávaných standardů lidských práv je znepokojivý počet opožděných zpráv, které měla vláda předložit příslušným mezinárodním orgánům do konce roku 2007. Vláda předložila pozdě nebo vůbec nepředložila dvě zprávy Výboru pro ekonomická, sociální a kulturní práva, tři zprávy výboru CEDAW a pět zpráv podle Konvence OSN pro odstranění rasové diskriminace (CERD). (Souhrnnou zprávu CERD vláda nakonec předložila v únoru 2008.)

Dokladem nízké angažovanosti vlády a jejího malého respektu k lidským právům jsou také její politiky týkající se práva na vzdělání a na práci, zejména z hlediska etnických menšin a genderu.

Vzdělání, přehlížené právo

Na vládních politikách je znát, že nedoceňují úlohu vzdělání jako základního sociálního a ekonomického práva při zlepšování postavení lidí, ani jeho podstatnou roli při uskutečňování jiných lidských práv a ochraně občanů před chudobou a vykořisťováním. Zpráva Global Education Digest 2006 Statistického ústavu UNESCO konstatuje posun od veřejného k soukromému financování a vybízení škol, aby se v přechodném období spoléhaly na své vlastní zdroje. Kvůli růstu nákladů se snížil podíl zapsaných dětí po čtvrtém roce povinné školní docházky na 87 %.¹ Tak jako v jiných zemích tohoto regionu bylo povinné vzdělání zbaveno univerzálnosti. Děti z rodin s nízkou nebo žádnou kupní silou se ho už nemohou účastnit. Konečným výsled-

kem této reformy bylo vyloučení zranitelných skupin se specifickými etnickými rysy. Tento systémový problém nelze napravit finančními pobídkami, jako jsou bezplatné učebnice, školní stravování atd.

Tyto negativní trendy pokračovaly také v posledních dvou letech zavíráním dalších škol a pokračujícím propouštěním učitelů. Podle Odborové organizace učitelů bylo za posledních deset let zavřeno více než 1 500 škol a propuštěno přes 13 000 učitelů a 8 000 nepedagogických pracovníků.

Vázným problémem lidských práv zůstává neexistence účinných integračních politik pro děti a studenty z etnických menšin. Strategický a akční plán Ministerstva školství a vědy přijatý roku 2004, jehož cílem byla integrace dětí a studentů z etnických menšin prostřednictvím vzdělávání, nepřinesl žádné pozitivní výsledky. Totéž platí o Národním programu rozvoje vzdělávání ve školách a o rozvoje předškolní výchovy a přípravy, Národním plánu veřejného školství pro integraci dětí se zvláštními požadavky na vzdělávání anebo dětí s chronickými nemocemi, který přijalo ministerstvo roku 2004, o činnosti Centra pro vzdělávání a integraci dětí a studentů z etnických menšin a o zvláštním Konzultativním výboru – poradním orgánu ustaveném v rámci ministerstva v květnu 2006.

Problémem nadále zůstávají trendy zjištěné v předchozích letech: roku 2004, kdy bylo v základních školách zapsáno 95 % dívek a 96 % chlapců příslušných ročníků, ukončilo základní školní výchovu pouze 46,2 % romských dětí. Střední školu dokončilo v celkovém průměru 87 % dívek a 90 % chlapců, ale pouze 4,7 % romských dětí. Celkový podíl osob zapsaných na školách třetího stupně byl 41 %, u Romů pouze 0,2%.² Romské

* Jedna ze složek ukazatele BCI byla stanovena podle údajů ze zemí podobné úrovně.

1 OECD (2003) *Reviews of National Policies for Education: South East Europe*, Vol. 1, Paris, pp. 176-178.

2 Údaje ze Statistického ústavu UNESCO a z Monitoring Education for Roma, statistické zprávy o střední, východní a jihovýchodní Evropě, Open Society Institute, Education

ženy ukončí střední školu čtyřikrát až pětkrát méně často než muži. Tato genderová propast se nadále ignoruje, ačkoliv její překonání má zásadní význam pro odstranění chudoby a uskutečňování lidských práv dětí a žen.

Tyto znepokojivé trendy jsou odrazem velmi nízkých rozpočtových výdajů na vzdělání v poměru k HDP: 3,9 % roku 2007 a plánovaných 4,22 % pro rok 2008. Mírný nárůst je důsledkem jedinečné občanské akce, stávky učitelů na podzim roku 2007: učitelé stávkovali v celé zemi po 40 dnů za lepší platy a zvýšení rozpočtových prostředků. Získali také příslib zvýšení průměrného platu učitele na 650 BGN (přibližně 325 EUR), k němuž mělo dojít v polovině roku 2008.

Vláda, která není zvyklá na tlak občanů, přes svůj souhlas s tímto zvýšením přijala balík návrhů na další reformy vzdělávacího systému, které ve svých důsledcích tuto občanskou akci potrestají. Tato opatření v souladu s postupným zaváděním principů efektivita a konkurenceschopnosti do tohoto velmi citlivého sektoru mění mechanismy financování veřejného školství. Počínaje rokem 2008 budou veškeré prostředky v rozpočtu vlády určené na školství rozdělovány prostřednictvím orgánů místní správy, jež budou muset rozhodovat, kdo v rámci přísných finančních parametrů přežije. Platy učitelů budou záviset na „efektivitě“ jejich práce a „podnikavosti“ ředitelů škol. „Neefektivní“ školy budou muset končit a nejistoty učitelů, pokud jde o odměňování a celkové postavení, dále vzrostou.

Také v této sféře se zanedbávají genderové aspekty. Více než 80 % učitelů jsou ženy; jejich marginalizace státem je vážným případem pracovní segregace a genderové diskriminace.

Neúčinné politiky k zaručení práva na práci

Programy a projekty realizované za posledních 15 let jen velmi málo zlepšily postavení romské populace. Ochrana a integrace menšin zůstala velmi vážnou otázkou i po vstupu Bulharska do EU. Podle oficiálních statistických údajů žije 87 % romských domácností na hranici chudoby nebo pod ní. Tato hranice činí 102 BGN (80 USD) měsíčně (počínaje lednem 2009 bude zvýšena na 166 BGN, tj. 130 USD). Očekávaná délka života je u Romů o pět až šest let kratší než u ostatních bulharských skupin; dětská úmrtnost u nich dosahuje dvojnásobek celostátního průměru.³ Ačkoliv Romové žijí usedlým způsobem, většina z nich nevlastní půdu nebo dům či byt a nemá pravidelný příjem.

Problémům Romů se dostalo víc pozornosti státních institucí, politických stran a nevládních organizací v prvním roce po vstupu Bulharska do EU. Hlavní kritika vlády, kterou vznesla také Evropská komise (EC), spočívala v tom, že schválené dokumenty a akce zůstaly většinou jen na papíře, přičemž příslušným programům a plánům chybí řádná koordinace, financování a strategický přístup. Přes určité trendy k lepší koordinaci a komplexnějšímu plánování v posledních dvou až třech letech se nejzávažnější problémy nezměnily: vysoká míra nezaměstnanosti u Romů, chudoba a zhoršující se vzdělávání a zdravotní péče.

Roku 2006 vyjádřil Poradní výbor Rámcové konvence pro ochranu národnostních menšin Rady Evropy obavy z diskriminace a exkluze Romů v zaměstnání.⁴ Je skutečností, že v regionech se soustředěnou romskou populací 65 % až 75 % dospělých stále ještě nemá práci. U mužů je to 49 %, u žen 71 %, což je projevem jak genderových rozdílů v trendech trhu práce, tak absence konkrétních politik beroucích ohled na gender.

Nízká úroveň vzdělání a odborného výcviku je hlavním faktorem přispívajícím k nezaměstnanosti a izolaci.⁵ Dokud se tato situace nelepší, romská pracovní síla zůstane nequalifikovaná a bez odborné přípravy – to jest neschopná konkurence.⁶

Tato situace poukazuje na nedostatky Národního programu ke zlepšení životních podmínek Romů pro období 2005 – 2015 (jehož cílem je hlavně zajištění práva romské populace na bydlení), který přijala Rada ministrů v březnu 2006. Lepších výsledků nedosáhly ani jiné iniciativy na podporu odborné přípravy, pracovních příležitostí a podnikavosti, jako je Národní akční plán pro Dekádu integrace Romů.

Jedním z důvodů selhání vlády v této oblasti byla podle zprávy State of the World's Minorities 2007 nedostatečná účast Romů na formulaci politik, které se jich přímo týkají. Jmenování 27 expertů Národní rady pro spolupráci v etnických a demografických otázkách do orgánů regionální správy a nominace expertů do poloviny ze všech 264 bulharských městských úřadů⁸ neměly žádný viditelný účinek.

Výzvy a nové trendy v ochraně lidských práv

Přebytek státního rozpočtu v roce 2007 činil 3,8 % HDP a předpokládaný přebytek 3 % v roce 2008 je opět značně vysoký. Přísná finanční politika byla doporučena Evropskou komisí (EC), která nahradila monitoring mezinárodními finančními institucemi uplatňovaný v předchozích letech. EC doporučila, aby Bulharsko dalo stranou veškeré příjmy z reálných přebytků státního rozpočtu a přísně respektovalo stropy výdajů. EC také vyzvala vládu, aby vzdorovala inflačním tlakům tím, že bude držet v pevných mezích růst mezd zejména ve veřejném sektoru a zvýší efektivitu veřejných výdajů, hlavně pomocí přísného rozpočtování programů, důslednějšího administrativního dohledu a reformy zdravotnictví. To znamená udržet co nejnižší osobní příjmy a tudíž, jak prohlásila Konfederace nezávislých

odborů, aby dál absentovala „socializace ekonomického růstu“. Veřejné investice do sociálních sektorů, jako je školství a zdravotnictví, nadále zůstanou hodně pod požadovanými 5 % až 6 % HDP.⁹ V důsledku toho bude zmrazen nebo zvrácen pokrok směrem k základním lidským právům.

Nová výzva a pozitivní impuls přišel s plným členstvím Bulharska v EU: v polovině roku 2007 byla přijata Koncepce politiky rozvojové spolupráce.

Vzhledem k výše uvedeným finančním omezením se plánovaný objem oficiální rozvojové pomoci ve výši 0,17 % HDP v roce 2010 a 0,33 % v roce 2015 zdá být nereálný. Na Bulharsku se ovšem tak jako na ostatních nových členských státech požaduje, aby se zařadilo do rozvojové politiky EU a respektovalo principy Pařížské deklarace o efektivitě pomoci. Hlavním cílem bulharské politiky rozvojové spolupráce bude odstranění chudoby prostřednictvím dobrého vládnutí, ochrany lidských práv a rovnosti pohlaví. EU dá prioritou zemím jihovýchodní Evropy a černomořského regionu. Současně bude Bulharsko podporovat africké rozvojové iniciativy. K přednostním oblastem podpory bude patřit školství, ekonomické, sociální a zdravotnické reformy, kulturní rozmanitost a tolerance a zachování životního prostředí. Meziministerská rada pro mezinárodní rozvojovou spolupráci, vytvořená v červenci 2007, zformuluje politiku rozvojové spolupráce a zahájí otevřený dialog s představiteli občanské společnosti, médií atd.

Jiným kladným výsledkem prvního roku členství v EU bylo, že se objevily veřejné protesty. Patřily k nim stávky pracovníků zdravotnictví, řidičů veřejné dopravy, učitelů a dalších pracovníků, kteří požadovali spravedlivější odměňování své práce a akce na ochranu životního prostředí, což se týkalo zejména mládežnických ekologických skupin. ■

Support Programme, December 2006.

3 Bulharský helsinský výbor, „Can a demographic policy be put in place?“ in Obektiv, Obektiv Discussion Club, Issue 131, April 2006. Dostupné na www.bghelsinki.org/obektiv/2006/131/131-13.pdf.

4 Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Opinion on Bulgaria, Adopted on 27 May 2004, Strasbourg, 5 April 2005, dostupné online na www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2_framework_convention_%28monitoring%29/2_monitoring_mechanism/4_opinions_of_the_advisory_committee/1_country_specific_opinions/1_first_cycle/1st_OP_Bulgaria_eng.asp#TopOfPage.

5 Asi 70 % Romů nemá žádný odborný výcvik a může vykonávat jen nejpodřadnější práce. Osmdesát procent jich ukončilo jen čtyři ročníky základní školy nebo méně a s obtížemi nachází jakékoli zaměstnání vzhledem ke zvýšeným požadavkům na současném trhu práce.

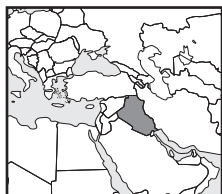
6 Friedrich Ebert Foundation – Sofia Regional Bureau (April 2007). „The Roma population in Bulgaria: the new challenges (Analytical report)“, Sofia.

7 Minority Rights Group International (2007). *State of the World's Minorities 2007*, pp. 101-102.

8 Údaje z Národní rady pro spolupráci v etnických a demografických otázkách.

9 Stanovisko Konfederace nezávislých odborů k návrhu zákona o bulharském rozpočtu na rok 2008.

Migrace a vyhánění

Irácké sdružení Al-Amal
Jamal Al-Jawahiri

V jakékoli zemi znamená lidská bezpečnost mnohem víc než bezpečnost státu. Má ekonomickou, nutriční, sociální, genderovou a politickou dimenzi, zahrnuje jednotlivce, místní komunity a stát jako celek. Ti, kdo nemají obživu, jsou odsunuti na okraj společnosti nebo vystaveni násilí, ztratili svobodu nebo čelí jakémukoli druhu nebezpečí jako jednotlivci nebo členové nějaké skupiny – ti všichni jsou zbaveni lidské bezpečnosti.

Vlny migrace z Iráku začaly v první polovině 50. let deportacemi Židů. Po více než dvě desetiletí v 70. a 80. letech prováděl stát politiku vyhánění Kurdů, jež měla být nejen trestem, ale také způsobem, jak změnit etnické složení Kurdistanu, zejména v Kirkúku. Ve stejném období vláda deportovala statisíce Iráčanů iránského původu do Íránu.

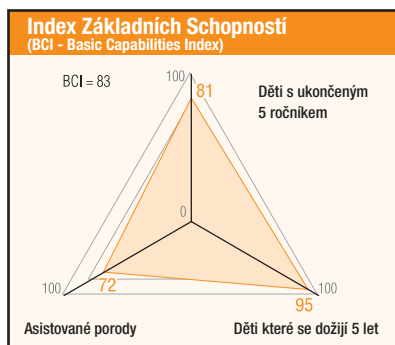
Současně vláda rozpoutala agresivní kampaň proti politickým disidentům. To vyvolalo masivní vlnu emigrace, do níž odešlo mnoho umělců, intelektuálů a vědců. V průběhu 90. let přinutily ekonomické sankce, úpadek hospodářství a zhoršující se životní úroveň tisíce vědců, aby hledaly zaměstnání v jiných zemích arabského regionu i mimo něj. Už před zhroutením režimu se počet iráckých emigrantů blížil ke dvěma milionům.

Nejrozsáhlejší vyhánění v moderních dějinách

Bezpečnostní situace v zemi se prudce zhoršila poté, co ji roku 2003 okupovaly síly pod vedením USA. Vznikly milice, začalo sektářské násilí včetně zabíjení z pomsty. Rychle se šířící vražedná pohroma srážela univerzitní učitele, lékaře, inženýry, manažery a finanční experty. Podle ministerstva zdravotnictví bylo od dubna do května 2003 zavražděno nejméně 102 lékařů a mnohem víc se jich stalo terčem hrozeb nebo bylo uneseno. To vedlo k dalšímu v řadě masových exodů.

Další vlna násilí se zvedla po únoru 2006, kdy zločinné zničení hrobky imáma Al-Askariho, jednoho z nejposvátnějších šíitských míst, rozpoutalo zuřivě sektářské násilí a vyvolalo masivní nucenou migraci. Provincie Karbala měla přes 18 000 vyhnaných rodin; provincie Salahadin, Nadžaf a Anbar jich měly po 12 000; dalších 50 000 uprchlo do iráckého Kurdistanu. Počet vnitřních uprchlíků hledajících útočiště v Bagdádu a dalších provinciích byl podobný, ne-li vyšší. Ke konci roku počet Iráčanů vyhnaných do jiných částí země

Všudypřítomné násilí militarizovalo a polarizovalo společnost. Každodenní život se stal noční můrou. Široce jsou rozšířeny únosy a zabíjení, což donutilo miliony Iráčanů, aby opustily své domovy a hledaly útočiště v bezpečnějších oblastech uvnitř země nebo v zahraničí. Je to nejrozsáhlejší a nejrychlejší migrace v moderních dějinách. Země naléhavě potřebuje posouzení skutečných potřeb, které by společně provedly vládní agentury, organizace OSN a mezinárodní i místní nevládní organizace s podporou místních komunit.

stoupil podle odhadů OSN na 2,3 milionu. Další desetitisíce uprchly ze země. Téhož roku se Iráčané dostali na první místo seznamu žadatelů o azyl, v průměru bylo podáno 8 100 žádostí měsíčně.

Vůbec největší počet uprchlíků, přes jeden milion, absorbovala Sýrie, přes půl milionu pak přijalo Jordánsko. Příliv uprchlíků značně zatížil infrastrukturu těchto dvou zemí a řady dalších, zejména v sektorech bydlení, zdravotních služeb a školství. I když těm, komu byl povolen vstup, byla poskytována podpora, hostitelské země současně zavedly přísnější vstupní procedury, aby omezily počet dalších uprchlíků.

Podobná opatření byla přijímána také uvnitř Iráku. Některé provinční úřady začaly uplatňovat striktnější procedury, jež měly omezit počet vyhnanců. Tak například provincie Derhuk, Arbil a Sulajmánie podmínily poskytování podpory registrovaným vyhnaným Iráčanů u ministerstva vnitra. Tím porušily vládní dekret vydaný v červenci 2007.

Celkový počet uprchlíků je možné pouze odhadovat, Komise OSN pro uprchlíky došla takovým odhadem k závěru, že v prosinci 2007 žilo v zemi pořád ještě 2,5 milionu vyhnanců a 1,9 milionu jich žilo jinde. V součtu představuje těchto 4,4 milionu uprchlíků 15 % všeho obyvatelstva, což představuje zdaleka největší a nejrychlejší migraci v moderních dějinách. Skutečné počty mohou být mnohem vyšší, protože mnoho Iráčanů, kteří opustili své domovy, se neregistrovalo jako vyhnanci nebo uprchlíci.

Noční můra každodenního života

„Pro Iráčany je každodenní život noční můrou a to je nutí k útěku,“ nařikal mluvčí Červeného kříže. „I když je těžké předvídat, co se stane, věci vypadají strašně a to, co vidíme, jsou zhoršující se životní podmínky.“

Mluvčí vysokého komisaře OSN pro uprchlíky popsal, co to znamená pro nejzranitelnější

členy společnosti: „Kvůli násilí utíká mnoho lidí z multisektářských oblastí dokonce ještě před tím, než jsou k tomu nuceni... Děti přestaly chodit do školy... jejich rodiče nemohou sehnat práci... roste počet dětí ponechaných na ulici... na vzestupu je dětská práce... děti sbírají odpadky.“

Terčem se staly zejména náboženské menšiny, jako jsou křesťané, sabiové, šabakové a další. Je jim vyhrožováno osobním násilím a dochází také k útokům na jejich svatyně v Basře, Bagdádu a jiných místech. Více než 10 000 křesťanských rodin odešlo do Ninive a další tisíce do Arbilu v iráckém Kurdistanu. Vedle toho odešly ze svých domovů tisíce Palestinců s právem pobytu, kteří podporovali starý režim a jsou nyní vystaveni útokům.

Teroristické skupiny se zaměřují také na ženy, které jsou vražděny a unášeny. Násilím se jim vnucuje hidžáb (kodex skromného oblékání, který vyžaduje od žen, aby si na veřejnosti zakrývaly všechno kromě tváře a rukou) a kladou se také omezení jejich účasti na veřejném životě.

Problémy emigrantů a vyhnanců

- Ztráta příjmu: většina emigrantů a vyhnanců ztrácí nejdůležitější nebo jediný zdroj svých příjmů. Mnozí jsou před emigrací okradeni o úspory a cennosti. To je často nutí konkurovat na pracovním trhu místním lidem, akceptovat nízké mzdy nebo pracovat na černém trhu.
- Náhlé ukončení vzdělávání: vytržení dětí z dosavadního prostředí nevyhnutelně ovlivní jejich vzdělávání. Mnohé nemohou pokračovat ve studiu z finančních důvodů, jiné proto, že nestačí kapacita místních škol. Některé chodí do škol v táborech, kde je ale úroveň vzdělávání nižší. Přibližně v polovině uprchlických rodin, které byly šetřeny v průzkumu iráckého sdružení Al-Amal v provinciích Karbala, Salahadin a Ninive, některé nebo žádné děti nechodily do školy.
- Zhoršení ekologických a zdravotních služeb: nedostatek peněz nebo neexistence služeb způsobuje rychlé zhoršení zdravotního stavu. V táborech chybí i ty nezákladnější zdravotní služby. Průzkum iráckého sdružení Al-Amal zjistil, že 50 % rodin nemá přístup k lékařskému ošetření
- Bydlení: každá vyhnaná osoba je v principu bezdomovec. Většina iráckých uprchlíků žije ve špatných podmínkách (tři osoby na jednu míst-

nost). V některých případech sdílí jeden stan šest až osm lidí.

- Psychické účinky: lidé vyhnaní ze svých domovů obvykle přicházejí o členy rodiny, sousedy a přátele. Trpí odcizením, strachem, úzkostí, nejistotou a touhou po domově. Obtíže spojené s adaptací na nové prostředí a návratem k normálnímu životu zanechávají trvalé psychické jizvy.

Neuspokojivá reakce

Vzhledem k rozsahu vyhánění a jeho katastrofickým důsledkům není reakce vlády uspokojivá. Vyhnaným osobám nebyla zajištěna bezpečná útočiště a podpora poskytovaná hostitelským provinciím je nedostatečná, což platí zejména pro školství a zdravotnictví. Ministerstvo migrace je financováno nedostatečně. Registrační proces, povinný pro získání vládní pomoci, je v nejlepším případě pomalý; někdy se docela zastaví, v některých případech nadlouho.

Irácké nevládní organizace přes svůj nedávný vznik a omezené schopnosti a zdroje dělají, co mohou, aby zmírily aspoň některé potíže doléhající na vyhnané lidi. Ovšem vzhledem ke zhoršující se bezpečnostní situaci a obtížnému přístupu k vyhnančům jsou tyto organizace schopny pomoci jen jejich malé části.

Dostatečná není ani mezinárodní podpora. Činnost OSN a předních mezinárodních organizací často ztěžuje nebo dokonce znemožňuje špatná bezpečnostní situace. Mezinárodní pomoc zdržují také pomalé byrokratické procedury. Poskytovaná pomoc ne vždy odpovídá nejnáléhavějším potřebám.

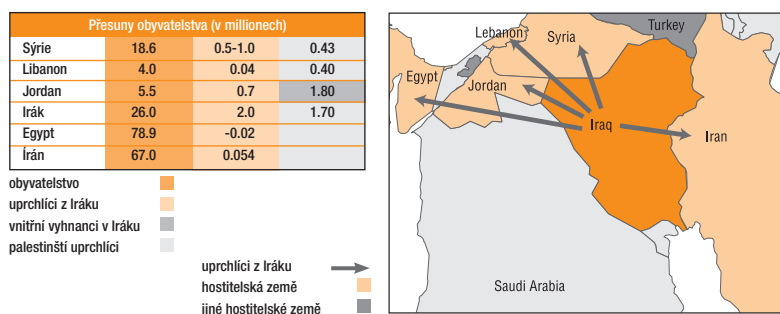
Jaká z toho plynou poučení

- Každá snaha zmírnit utrpení uprchlíků a vyhnanců musí vycházet z pečlivého posouzení potřeb. Dále platí, že udržitelná a efektivní kampaň nutně předpokládá partnerský vztah mezi vládními agenturami, organizacemi OSN a mezinárodními a domácími nevládními organizacemi s podporou místních komunit. Bude také vyžadovat posilování místních komunit a nevládních organizací.
- Důležité je, aby se programů obnovy účastnili mladí lidé, kteří jsou nyní v zajetí kultury násilí, aby tak mohli rozvíjet své konstruktivní schopnosti.
- Záchrané akce musí být propojeny s udržitelnými rozvojovými programy. Jinak se budou stále opakovat výbuchy násilí. Jedním z cílů nouzové pomoci musí být stabilizace společnosti.
- Nouzová pomoc musí zahrnovat základní potřeby a služby, jako je stravování, zdravotní péče, školství, dodávka elektřiny a vody, bydlení a především bezpečné útočiště.

HLAVNÍ PŘÍČINY MIGRACE A VYHÁNĚNÍ

- *Sektářské konflikty*: příčinou nucené migrace je sektářské násilí páchané milicemi a jinými ozbrojenými skupinami. Útěkům obvykle předchází hrozby, únosy a zabíjení. V některých oblastech způsobuje sektářské násilí 90 % veškeré migrace, ba i víc.
- *Násilí*: v Iráku existuje řada násilných skupin se svou vlastní agendou - milic a ozbrojených skupin různého typu a vyznání (Al-Kajdá atd.), vládních sil, mnohonárodních sil.
- *Násilí páchané milicemi a ozbrojenými skupinami má mnoho forem*. Skupiny si jím vynucují vlastní panství, které se zcela vymyká kontrole ústřední vlády. Současně s tím vládá a mnohonárodní vojska často používají vůči civilistům nepřiměřenou sílu včetně zabíjení a demolic domů, což nutí lidi prchat.
- *Netolerantnost*: ozbrojené skupiny jsou obvykle netolerantní. Mnoho lidí je nuceno volit mezi skrýváním svého skutečného přesvědčení a útekem.
- *Kultura*: skupiny s islamistickými tendencemi se v oblasti svého vlivu uchylují k násilí a zakazují kulturní kluby, zábavní podniky a volné setkávání mezi muži a ženami. Nošení hidžábu už není volbou, ale povinností. Ženy, které se nepodřídí, riskují napadení nebo smrt.

VYOBRAZENÍ 1. Emigrace z Iráku. Podle OSN představují iráčtí uprchlíci a vnitřní vyhnanci největší exodus obyvatelstva od palestinských uprchlíků roku 1948.

zdroj: UNHCR a IOM

- Lidskými katastrofami nejvíc trpí ženy a děti. Zajištění jejich bezpečnosti a potřeb musí být hlavním cílem.
- Příjemcům pomoci se musí také dostat poučení o lidských právech a řešení konfliktů. Musí dostat příležitost podílet se na demokratickém společenském procesu.
- Financování každé činnosti musí být transparentní stejně jako její management, okruh příjemců a výběr partnerů. ■

Ekologická, sociální a kulturní práva: porušování versus moratorium

Lidským právům se v Itálii netěší všechny sociální skupiny stejně. Imigranti trpí neustálým porušováním základních práv a zákon výslovně nekvalifikuje mučení jako trestný čin. Zemi chybí legislativní rámec k boji proti násilí páchanému na ženách stejně jako účinná opatření proti práci a vykořisťování dětí. Problémem jsou také sociální a komunitní práva, zvláště s ohledem na narůstající xenofobii, která se také odrazila v nedávné změně vlády. Na globální úrovni se sice Itálie hlásí k podpoře úsilí o snížení chudoby a nerovnosti, nedefinovala však strategii k prosazování lidských práv.

Italská koalice Social Watch

Jason Nardi (koordinátor italské koalice SW)
 Tommaso Rondinella a Elisabetta Segre (Lunaria)
 Antonio Tricarico (Kampaň za reformu Světové banky)
 Mariarosaa Cuttillo (Mani Tese)
 Elisa Bacchiotti (Uodep)
 Carmine Annichiarico (WWF)

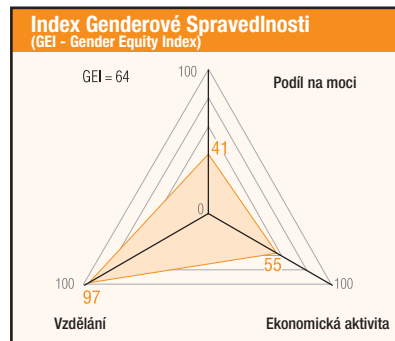
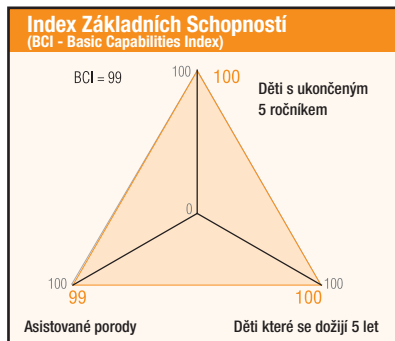
Poskytování sociálních služeb

Prosazování lidských a občanských práv je do značné míry závislé na veřejných výdajích na základní služby. V Itálii je ve srovnání s evropskými standardy třeba zlepšit mnoho věcí.

Roku 2004 Itálie vydala 26,1 % svého HDP na zajišťování sociální ochrany a dávek občanům. Tabulka 1 ukazuje, že výdaje na sociální ochranu jdou hlavně na zajišťování starobních a vdovských/vdoveckých důchodů (61,3 %) a veřejných zdravotních služeb (25,9 %). Zatímco druhá položka je pod evropským průměrem, první ho značně překračuje. Vysoké výdaje na peníze lze vysvětlit nižšími výdaji na dávky v nezaměstnanosti (2 %) ve srovnání s evropským průměrem (6,5 %), jelikož kompenzace nezaměstnanosti je založena víc na politice brzkého odchodu do důchodu než na dávkách v nezaměstnanosti. Podíl výdajů na rodinu, bydlení a řešení sociální exkluze činí 4,7 %, což je také mnohem méně než evropský průměr. Ve srovnání s údaji OECD pro jiné země je podíl HDP vydávaný na bydlení minimální.

Chudoba a právo nebýt chudý

Definice chudoby obvykle bere v úvahu jen vyšší příjmů. I když je nutně zapotřebí širší definice, byť v úzkém smyslu měření příjmů, právo nebýt chudý není podle všeho v Itálii zdaleka naplněno. Podle Národního statistického ústavu žije v současnosti pod úrovní chudoby 2,6 milionu domácností, což představuje 13,1 % obyvatelstva. Situace je zvláště dramatická na jihu, kde vyskyt

chudoby stoupá až na 22,6 % a kde je průměrný příjem chudých rodin 20,8 % pod hranici chudoby. Kromě toho dalších 8,1 % chudých pracujících a jejich domácností žije „v riziku chudoby“, protože tyto lidé jsou zranitelní nečekanými událostmi, jako je nemoc, nutnost starat se o příbuzného, nestabilita zaměstnání nebo rostoucí finanční zátěž (například flexibilní úrokové sazby u hypoték).

U domácností souvisí riziko chudoby s počtem dětí. Mít tři děti znamená, že toto riziko stoupne na 27,8 % (v jižních částech země na 42,7 %). Být členem domácnosti o pěti nebo více členech zvyšuje riziko sklouznutí pod hranici chudoby o 135 %. Zatímco vláda v současnosti vytváří domácnostem pobidky, aby neměly děti, nemá celostátní plán boje proti chudobě strategii, která by definovala jeho záměry a úkoly stejně jako měřitelné cíle, akční priority a požadované struktury. K realizaci takového plánu by bylo zapotřebí harmonizovat různé institucionální úrovně a činnost různých sociálních aktérů, jako jsou podnikatelé, neziskový sektor, nevládní a odborové organizace.

Imigrace a respektování lidských práv

Itálie je jedinou evropskou zemí bez uceleného zákonodárství v oblasti azylového práva. Nejnovější legislativní norma týkající se imigrace, „Bossiho-Finniho

zákon“ prosazený vládou pravého středu, má za účel zabraňovat migrantům v přístupu do země. Jeho ustanovení omezují v naprostém rozporu s italskou ústavou osobní svobody žadatelů o azyl a porušují také právo na zákonnou obhajobu, je-li žadatelí odepřen status uprchlíka. Běžné je porušování lidských práv ve Střediscích dočasného pobytu (SDP) zavedených roku 1998 tehdejší vládou levého středu. SDP jsou vězeňské struktury, v nichž jsou zadržovány osoby bez povolení k pobytu. Nemají v nich přístup k právní pomoci, jsou zbaveny osobní svobody a často jim chybí i lékařská pomoc. Častá jsou deportační řízení bez práva na zákonnou obhajobu, která byla odsouzena Evropským soudem pro lidská práva. Jeho rozsudek z února 2008 v kauze Saadi versus Itálie potvrdil, že zákaz deportace lidí do země, v nichž jim hrozí mučení nebo špatné zacházení, je absolutní a bezpodmínečný.

Útoky na imigranty vzrostly a nabyly zvláště násilné povahy v posledních dvou letech, bez ohledu na politické zabarvení vlády. Napomohla jim řada „nařízení o veřejné bezpečnosti“ přijatých místními úřady a zaměřených zejména proti imigrantům a chudým lidem. Primátor Milána rozhodl – v rozporu s italskou ústavou – že dětem „ilegálních“ imigrantů nemá být umožněn přístup do veřejných škol. Primá-

TABULKA 1. Veřejné sociální výdaje v Itálii							
	Veřejné výdaje na vzdělání (% HDP)	Výdaje na sociální ochranu (% HDP)	Účely sociálních výdajů				
			Starobní, vdovské/vdovecké důchody	Zdravotní poškození	Zdravotnictví	Nezaměstnanost	Rodina, bydlení, sociální exkluze
EU 27	4.74	27.3	45.9	8.1	28.3	6.5	11.3
Itálie	5.17	26.1	61.3	6.1	25.9	2.0	4.7

Zdroj: Eurostat

tor Florencie nařídil, aby byli na ulicích zatýkáni všichni žebraři a aby se s nimi zacházelo jako se zločinci. Jiná města jako Citadella nedaleko Padovy požadovala od imigrantů doklad o minimálním příjmu jako podmínku povolení pobytu.

Práva dětí

Itálie předložila svou poslední zprávu o naplňování Konvence o právech dítěte a jejích protokolů roku 2006. Výbor OSN poté vydal řadu doporučení týkajících se problematiky vykořisťování dětí, násilí proti dětem a právní reformy v této oblasti. Článek 4 konvence požaduje na signatářích, aby přijali legislativní, administrativní a jiná opatření potřebná ke zlepšení podmínek dětí.

K nejhorším formám dětské práce a vykořisťování dětí patří v Itálii hlavně podlouhý obchod s drogami, prostituce a využívání dětí organizovaným zločinem. Roku 2007 zahájilo ministerstvo sociálních věcí ve věci dětské práce mnohostrannou iniciativu, jejímž výsledkem by měl být ucelený soubor opatření a politik včetně vypracování charty, jež by měla být přijata a naplňována všemi subjekty, kterých se tato problematika týká. Po změně vlády v polovině roku 2008 byl tento proces pozastaven; občanská společnost požaduje na nové vládě, aby v něm pokračovala a nemařila pokrok dosažený roku 2007.

Mezinárodní rozvojová spolupráce

Ačkoliv se Itálie zavázala, že jako přední cíle své politiky rozvojové pomoci stanoví snížení chudoby, dosažení rovnosti pohlaví a Rozvojové cíle tisíciletí, kvantita a kvalita jejího financování určeného na podporu všeobecného přístupu ke zdravotním službám, vodě a vzdělání je pořád pod evropskými a mezinárodními standardy. Itálie nenaplnuje iniciativu 20/20 – dosáhnout do roku 2020, aby 20 % bilaterální pomoci šlo na zlepšení všeobecného přístupu k základním službám. V letech 2000 až 2006 přidělila na tyto cíle pouze 8,2 %. Roku 2007 Itálie vyrovnala svůj dluh vůči Globálnímu fondu na boj proti AIDS, tuberkulóze a malárii tím, že zaplatila předem příspěvek na rok 2008, a stala se členem Mezinárodního zdravotnického partnerství, jehož úkolem je posilování národních zdravotních systémů zemí příjemců. Její angažovanost v podobných iniciativách, jako je „Vzdělání pro všechny“ – Fast Track Initiative, EFA-FIT, ovšem zůstává slabá.

Stanovisko Itálie ve věci mezinárodních lidských práv

Jako jedna z ekonomicky nejrozvinutějších zemí EU přispívá Itálie významnou měrou k činnosti multilaterálních institucí včetně orgánů OSN a mezinárodních finančních institucí, jako je Světová banka a Mezinárodní měnový fond. Jelikož má Itálie své představitelé v řídicích orgánech těchto institucí, nese část odpovědnosti za jejich neschopnost prosazovat konkrétní rozvojovou agendu založenou na

respektování a podpoře lidských práv.

Ačkoliv lidská práva byla jednou z klíčových otázek kultury a politických dějin země, neexistence jednotné strategie pro akce v multilaterálním systému a roztržitost různých (často navzájem protichůdných) iniciativ jednotlivých ministerstev způsobuje nesoulad mezi cíli těchto akcí a mezinárodními závazky. Tak se například respektování a podpora lidských práv vůbec nezmiňuje jako ústřední prvek cílů mezinárodního rozvoje a jedna ze strategických priorit italské účasti v mezinárodních bankách a fondech. Pokud jde o bilaterální podporu a podporu prostřednictvím OSN, začala se problematika lidských práv a společného dobra v posledních dvou letech dostávat víc do popředí, stále jí ale chybí strategický rámec, který by dodal stanovisku Itálie v těchto různých institucích důslednost.

Moratorium na trest smrti

Pokud jde o mezinárodní lidská práva, dosáhla ovšem italská diplomacie významného úspěchu v Organizaci spojených národů. Dne 18. prosince 2007 přijalo Valné shromáždění velkou většinou (104 ku 54, při 29 abstencích) rezoluci předloženou italskou vládou, která vyhláší globální moratorium na trest smrti. Tato rezoluce vyzývá ke celosvětovému pozastavení (nikoli zrušení) trestu smrti. Nicméně vzhledem k tomu, že jde o rezoluci Valného shromáždění, není toto rozhodnutí pro členské státy OSN závazné. Státy, které si v současnosti zachovávají trest smrti, tedy nebudou nuceny mezinárodním právem k zastavení poprav, budou od nyníška pouze pod silným *morálním tlakem*.

Naléhavé ekologické problémy

Itálie zaostává ve zpracování a využívání odpadů, porušuje direktivy EU a nedávné případy, k nimž došlo v Neapoli a celé tamní provincii, poukázaly na katastrofální poměry v ochraně životního prostředí a veřejném zdravotnictví. V dubnu 2008 odsoudil Evropský soudní dvůr Itálii za pozdní a nesprávnou aplikaci směrnice EU týkající se prevence negativních ekologických dopadů skládek odpadu včetně skládek nebezpečných odpadů – jednou z nejnechvalněji proslulých je Enichem Manfredonia nedaleko Foggie.

Tempo růstu spotřeby energie a ztrát zemědělské půdy v Itálii v posledních letech neustále roste. Problémy související s přehnaným konzumem a množstvím odpadu, stejně jako se špatným zacházením s odpady explodovaly roku 2007, přičemž odhailly korupční systém s vazbami organizovaného zločinu na místní a celostátní politiky. V některých hustěji osídlených částech země byli občané po dlouhá léta vystavováni působení toxických odpadů, což je porušením základního práva na zdravé životní prostředí. Vztah mezi životním prostředím a lidskými právy je dobře zakotven na mezinárodní i na evropské regionální úrovni. Že má životní prostředí podstatný význam pro naplňování základních lidských práv, stanoví už Stockholmská deklarace z roku 1972. Na obou těchto

úrovňích bylo později právo na zdravé životní prostředí spojeno s právem na kvalitní životní prostředí jako předpokladem pro dosažení „přiměřených životních podmínek“.¹ ■

1 I když zákonodárství Evropského společenství neobsahuje právně závazná ustanovení uznávající právo na zdravé životní prostředí, toto právo bylo uznáno Evropským soudem pro lidská práva ve Štrasburku a následně ve významné deklaraci Evropské rady z roku 1990.

Lidská práva: pozoruhodné zákonodárství, ale nedostatečná realizace

Litva má velkolepou legislativní základnu pro naplňování lidských práv. Státní instituce a podnikatelské kruhy však vnímají lidská práva jako čistě formální záležitost a tíživý závazek (ani ne tak vůči litevským občanům jako zahraničním partnerům). Tento postoj je vážnou překážkou účinného naplňování existujících zákonů.

Centrum pro občanské iniciativy
Giedrius Kiaulakis

Litevská republika je nezávislým státem od 11. března 1990. Ústava schválená referendem 25. října 1992 tvoří základ pro široké spektrum politických, občanských, ekonomických a kulturních práv odvozených ze Všeobecné deklarace lidských práv přijaté OSN roku 1948.

Práva menšin

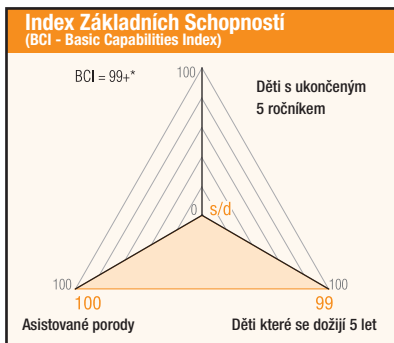
Od obnovy své nezávislosti Litva věnuje značnou pozornost právům etnických a náboženských menšin. Ústavní zákon o etnických menšinách byl schválen koncem roku 1989 – několik měsíců před vyhlášením nezávislosti.

Podle sčítání obyvatelstva provedeného roku 2001 se litevská společnost skládá ze 115 různých etnických skupin. Etnické menšiny tvoří přibližně 16,5 % obyvatelstva. Největší z nich jsou Poláci (6,7 %), Rusové (6,3 %), Bělorusové (1,2 %) a Ukrajinci (0,7 %). K dalším etnickým skupinám patří Židé, Němci, Lotyš, Tataři, Romové a Arméni, přičemž každá z nich představuje méně než 0,1 % obyvatelstva.¹

Paragraf 37 Ústavy prohlašuje: „Občané v etnických komunitách mají právo na zachování svého jazyka, kultury a zvyků.“ Tato deklarace se dodržuje v praxi. Například větší etnické menšiny, jako jsou Poláci a Rusové, mají početné veřejné školy, ve kterých se děti učí ve svých rodných jazycích, stejně jako své noviny, komerční rozhlasové stanice a pořady v celostátní televizi a rozhlase. Mají také rozsáhlou síť veřejných a kulturních organizací podporovaných litevskou vládou i zeměmi jejich etnické příslušnosti. Menší komunity mají přirozeně méně příležitostí ke kulturnímu sebevyjádření, ale mají určitý přístup do médií (Bělorusové, Ukrajinci a Židé dostali vysílací čas v celostátní televizi) a kromě toho nedělní školy podporované státem. Počet polských a ruských škol i počet jejich žáků v posledních letech klesl, ovšem podle oficiálních statistik je tato rychlost poklesu u litevských škol ještě vyšší.

I když celková situace je docela dobrá, dochází k určitým konfliktům:

- Dvě obce, v nichž většina obyvatel mluví polsky,

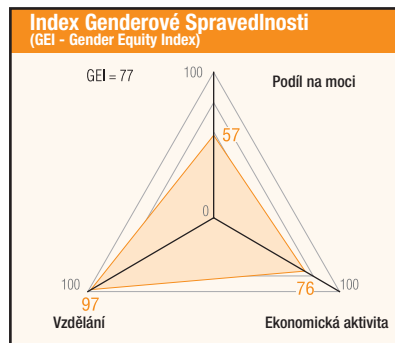
se od roku 1997 několikrát pokusily zavést vedle litevských názvů ulic také polské. Ústřední vláda tyto pokusy zamítla.

- Litevská média a někteří veřejní činitelé často spojují romskou populaci (v Litvě obvykle nazývanou cikáni) s kriminalitou. Například na konferenci o drogové závislosti prohlásil náměstek vrchního policejního komisaře Vilnius, že „vše, co máme dělat, je prosazovat zákon. Pak budou všichni cikáni na jednom místě, na kterém už teď většinou jsou za zločiny, které spáchali.“²
- Od roku 2003 sílí násilné skinheadske (neonacistické) útoky na lidi jiných ras. Litevští strážníci zákona reagují jen vlažně – a pokud jsou útočníci zadrženi, tresty jsou mírné.

Náboženská společenství

Otázky náboženských společenství v Litvě řeší Zákon o náboženských společenstvích a skupinách přijatý roku 1995, který je dělí na tradiční a ostatní. K tradičním patří římskokatolická církev (80 % obyvatelstva), dále církev řeckokatolická, evangelická luterská, evangelická reformovaná, ruská pravoslavná, starověrci, židé, sunnitská muslimové a karaimové. Zvláštních práv, kterým se těší tato společenství, je málo a nejsou významná (například snadnější registrace nových kongregací), ovšem Litva byla mezinárodně kritizována za to, že vůbec společenství dělí (např. v každoročních zprávách USA o náboženské toleranci).

Ačkoliv se Litva ve svém zákonodárství přísně drží principů náboženské tolerance, přetrvávají silné

negativní postoje vůči netradičním náboženským společenstvím. Tato společenství (Svědkové Jehovovi, hinduisté, mormoni, buddhisté, adventisté) jsou považována za společensky nebezpečné sekty, jež používají psychologický nátlak k vytrhávání lidí z jejich obvyklého sociálního prostředí a dokonce z jejich rodin. Na druhé straně je Litvě v protikladu k západní Evropě cizí islamofobie. Společenství sunnitských muslimů existuje v Litvě od konce 14. století.

Sexuální menšiny

Sexuální menšiny jsou v posledních letech významnou otázkou. Homosexuálové, kteří byli sovětskými úřady perzekováni a vězněni pro svou sexuální orientaci, nejsou předmětem oficiální perzekuce – existují gay kluby, veřejné organizace, webové stránky atd. Ovšem ve společnosti jako celku přetrvávají negativní postoje. Časté je obviňování gayů a lesbiček, že jsou příčinou úpadku mravů a společnosti. V některých případech byly neformální homosexuální skupiny obviněny z politické činnosti nebezpečné státu (deník Respublika zveřejnil roku 2004 několik článků tvrdících, že gayové a Židé vládnou světu). Když homosexuálové žádali roku 2007 o povolení konat veřejnou akci, městská správa Vilnius žádost zamítla.

Rovnost pohlaví

V prosinci 1998 přijal parlament Zákon o rovných příležitostech pro muže a ženy. Úřad ombudsmana pro rovné příležitosti mužů a žen byl vytvořen v květnu 1999. Poté, co parlament přijal v listopadu 2003 nový Zákon o rovných příležitostech, změnil se název této instituce na Ombudsmanův úřad pro rovné příležitosti a jeho pravomoc byla rozšířena na diskriminaci založenou na věku, sexuální orientaci, zdravotním postižení, rase, etnickém původu a náboženství

* Jedna ze složek ukazatele BCI byla stanovena podle údajů ze zemí podobné úrovně.

1 www.tmid.lt/index.php?page_id=3940.

2 www.nkd.lt/files/spauda_raso/20070917_Spaudos_apzvalga.htm.

nebo přesvědčení. Od 1. ledna 2005 tento úřad vyšetřuje individuální stížnosti na diskriminaci nebo předsudky uvedeného typu, k nimž dochází v práci, ve vzdělávacích institucích nebo při poskytování služeb.

Tyto širší pravomoci podstatně zvýšily počet případů řešených ombudsmanem:

- 1999 – 31 stížností, zahájena 4 šetření
- 2003 – 50 stížností, zahájeno 15 šetření
- 2007 – 162 stížností, zahájena 2 šetření.

Většina šetření se týká genderové diskriminace. Ačkoli stížnosti podávají také muži, nejčastěji kvůli diskriminaci založené na zdravotním postižení, etnickém původu, náboženství nebo jiném přesvědčení, většinu stěžovatelů tvoří ženy, obvykle kvůli genderové nebo věkové diskriminaci. V roce 2006 tak jako v předchozích letech podaly řadu stížností těhotné ženy nebo ženy na těhotenské či mateřské dovolené, které sdělily, že je jejich zaměstnavatelé zařadili na místa s horšími pracovními podmínkami, než jaké mají jejich kolegové, nevyplatili jim mzduové příplatky nebo prémie, na něž měly nárok, případně roční prémie z titulu pracovních výsledků, a že jim neposkytl rovné podmínky v soutěži o pracovní postup se svými kolegy.³ Po návratu z mateřské dovolené se ženy potýkají s podobnými problémy, když zůstávají doma kvůli péči o nemocné dítě. Navíc zaměstnavatelé mohou dávat přednost přijímání mužů, aby se vyhnuli „komplikacím“ spojeným s těhotenskými a mateřskými dovolenými.

V roce 2006 bylo podáno mnoho stížností na reklamy zboží a služeb kvůli tomu, že ponižovaly ženy zdůrazňováním specifických částí těla, využíváním stereotypů ženské křehkosti, nestálosti a nedostatku inteligence, nebo náznaky, že jediným kladným atributem ženy je schopnost svést muže. Reklamy často kladou proti sobě ženy a materiální objekty buď tím způsobem, že navozují volbu mezi produktem a krásnou ženou, nebo srovnáváním ňader, hýždí a jiných částí anatomie ženy s produktem.⁴ Na druhé straně je velmi málo stížností na sexuální obtěžování. Negativní stereotypizace žen je odrazem úporného přežívání patriarchálních stereotypů ve společnosti jako celku. Tyto tradiční postoje jsou často vštěpovány v raném dětství a jejich změna může trvat dlouhá léta.

Docela běžnou věcí zůstává domácí násilí. Ačkoliv je většina lidí odsuzuje a existují legální mechanismy k tomu, aby držely násilné jedince na uzdě, většina lidí se raději nevmešuje do rodinných záležitostí někoho jiného, pokud násilí nevede k ohrožení života.

Sociálně-ekonomické aspekty lidských práv

Litevské zákony chrání sociální a ekonomická práva jednotlivců, systém sociálního zabezpečení je značně rozvinutý. Jsou respektována majetková práva. Stát zaručuje zaměstnancům čtyřicetihodinový pracovní týden a 28 dní dovolené ročně. Ženy mohou dostávat penzi od 60 let, muži od 62,5 let. Všechny zaměstnané osoby pobírají platby ze sociálního zabezpečení, pokud nemohou pracovat kvůli nemoci nebo úrazu. Podpora v nezaměstnanosti trvá minimálně šest měsíců od

okamžiku ztráty pracovního místa. Od roku 2007 má matka nárok na podporu v mateřské dovolené až do dvou let věku dítěte (předchozí zákon zaručoval jeden rok). Většina zdravotních a vzdělávacích služeb je financována státem a poskytována zdarma.

Bohužel je systém sociálního zabezpečení mnohem lepší na papíře než ve skutečnosti. Pochopení důvodů vyžaduje určitý exkurs do historie. Roku 1990 Litva zdědila sovětský ekonomický systém, v němž skoro vše patřilo státu a bylo kontrolováno byrokracií. Soukromé vlastnictví bylo minimální. Aby se zbavila tohoto neefektivního ekonomického systému, zahájila Litva program rychlé privatizace, a to bez promyšleného plánování. Odkazem této politiky je řada dnešních sociálních problémů.

Velké množství průmyslových podniků bylo úmyslně přivedeno k bankrotu, aby je bylo možné koupit za co nejnižší cenu. Mnohé z nich vůbec neobnovily výrobu; jejich pracovníci byli ponecháni svému osudu, což dramaticky zvýšilo nezaměstnanost (podle Statistického úřadu činila roku 2000 15,4 %). Vysoká nezaměstnanost měla pro pracovní sílu dva hluboce negativní důsledky:

- Zaměstnavatelé se zdráhají zvyšovat platy a investovat do lepších pracovních podmínek na vlastní náklady. Současně se zaměstnanci bojí bránit svá práva (pouze 12 % zaměstnaných Litevců je organizováno v odborech), protože mají pocit, že jsou v mnohem slabším postavení než zaměstnavatel. V důsledku toho často nejsou placeny přesčas, dovolené jsou odsouvány do nekonečna a zaměstnanci dostávají část mzdy mimo mzdové účetnictví, což snižuje jejich sociální zabezpečení. Podíl lidí žijících pod hranicí chudoby kolísá v letech 1996 až 2007 mezi 16 a 20 %⁵ a nepochybně poroste. Naopak platy úředníků jsou středně. Litva jim zajišťuje 18. nejvyšší odměňování v celosvětovém měřítku v poměru k HDP, což je mnohem víc než v ekonomicky silnějších zemích, jako je USA, Německo, Spojené království nebo Francie.⁶
- Podle různých odhadů přinejméním půl milionu litevských občanů, skoro čtvrtina ekonomicky aktivního obyvatelstva pracuje v zahraničí. Jejich počet pravděpodobně poroste. Ekonomická migrace rozděluje rodiny po měsíce a dokonce roky. Děti vyrůstají bez rodičů. Jediným přínosem masivní emigrace je nedostatek pracovních sil. Na konci roku 2007 klesla nezaměstnanost na 3,9 %⁷ což donutilo zaměstnavatele ke zlepšování pracovních podmínek. Emigrace se oficiálně označuje za jeden z nejvýznamnějších národních problémů. Aby se snížila, vláda schválila v dubnu 2007 Strategii řízení emigrace. Je ovšem možné, že vláda ve skutečnosti považuje emigraci za způsob, jak omezit sociální konflikt. Je to zřejmé z častých prohlášení různých představitelů, kteří doporučují lidem vyjadřujícím nespokojenost, aby odešli do

zahraničí. Právě to navrhnul v listopadu 2006 ministr kultury Hercūm.⁸ Předseda největšího parlamentního klubu adresoval v prosinci 2007 podobné prohlášení učitelům.⁹

Jak mohou lidé bránit svá práva

Podle Litevského institutu pro monitorování lidských práv se Litevci na svou schopnost bránit vlastní práva dívají velmi skepticky. Tři čtvrtiny respondentů v průzkumu konaném roku 2006 sdělily, že jejich práva byla porušována a že si na to nestěžovali. 74 % respondentů prohlásilo, že by se kvůli nápravě neobrátilo na státní instituce, protože by to podle jejich názoru bylo marné.¹⁰

Tento postoj je do značné míry důsledkem velké nerovnosti ve zdrojích. Většina soukromých skupin a organizací nemá dost času a peněz potřebných na obhajobu individuálních práv u soudů, přičemž státní instituce a podnikatelské struktury, proti kterým by se postavily, mají obojího hojnost. To odrazuje lidi před postupem cestou práva, i když skutečná soudní rozhodnutí ukazují, že by měli dobré šance na úspěch, a to i přes bohatství a moc svých protivníků.

Zdá se také, že se veřejnost vzdala lidových protestů, které úřady obvykle ignorují. Když se v posledních letech sjednotily různé komunity v kampani proti ekologicky riskantním komerčním projektům (toxické odpady z chovu prasat v severní Litvě, obrovská skládka odpadu blízko dávného hlavního města Kernave a utajovaný energetický projekt Leo LT), nevyvolaly žádnou pozornost. Co víc, některé protestní akce vyvolaly neúměrně tvrdou reakci vlády. Jedním z příkladů je zatčení dvou lidí v říjnu 2006, když pokojně protestovali před britským velvyslanectvím proti používání kůže černých medvědů na výrobu kožešinových čepic strážní. Soud pak tento případ zamítnul. Nedávněji, 6. února 2008, předložily vládní strany v parlamentu návrh zákona, který by přikazoval orgánům činným v trestním řízení zahájit vyšetřování opozičních politiků kritizujících sporný energetický projekt Leo LT.¹¹ Takové iniciativy státních institucí nevedou občany k tomu, aby bránili svá práva. ■

8 www.mediabv.lt/res_zinpr_det.php?id=10524.

9 www.balsas.lt/naujiena/177659.

10 www.hrmi.lt.

11 www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=314152&pquery=&p_tr2=.

5 Hranice chudoby se v Litvě rovná 60 % mediánu upraveného disponibilního osobního příjmu. Viz www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1333.

6 www.businesswire.com/portal/site/google/?ndmViewId=news_view&newsId=20070716005331&newsLang=en.

7 www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2047.

3 www.lygybe.lt/static.php?strid=1499.

4 *Ibid.*

Zapotřebí je větší angažovanost pro lidská práva a rozvojovou spolupráci

Porušování lidských práv zůstává v Lotyšsku důležitým a široce sdíleným tématem, ačkoli aktivisté v oblasti lidských práv a veřejnost nejsou zajedno v názorech na to, které z jednotlivých otázek jsou nejdůležitější. Pokud jde o rozvojovou spolupráci, veřejnost ani volení politikové zatím plně nepochopili, o co jde. Přehnaně zjednodušující hesla zakrývají velmi odlišné agendy.

Nadace MITI
Gunta Berzina,
Andra Damberga

Lotyšsko podepsalo roku 2000 Deklaraci tisíciletí OSN, z níž vyplývá závazek respektovat lidská práva vlastních občanů a být odpovědným globálním partnerem těm, kdo jsou v nouzi. Tento slib zatím zdaleka není plněn.

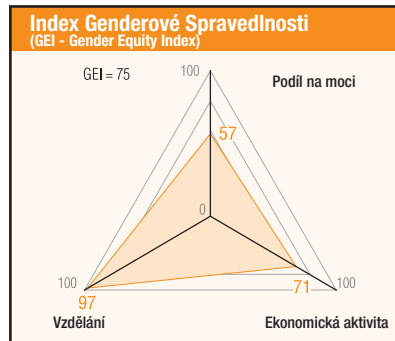
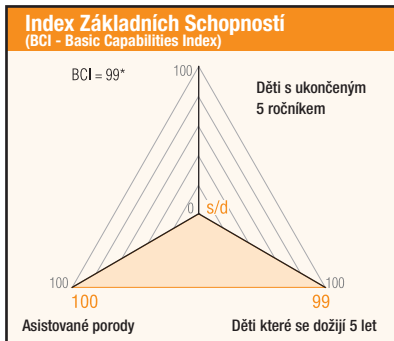
Lidská práva jsou narůstajícím problémem

Rychlý ekonomický růst v Lotyšsku v posledních letech vyvolává závažné sociálně-ekonomické problémy, k nimž patří větší sociální segregace, prohlubující se propast mezi příjmy venkovského a městského obyvatelstva, velmi malé peníze poskytované státem a silící migrace pracovníků.

V průzkumu o lidských právech z roku 2006, který zadal Lotyšský národní úřad pro lidská práva, většina respondentů uvedla, že hlavní prioritou země by mělo být zajištění sociálních práv a práva na vzdělání a práci, včetně spravedlivého a uspokojivého pracovního prostředí. V odpovědi na dotaz o současném stavu lidských práv 4 % charakterizovala situaci jako velmi špatnou a dalších 41 % jako špatnou. Slabá většina jej hodnotila kladně – 7 % se domnívalo, že země je na tom „velmi dobře“ a 43 % odpovědělo, „je to průměrné, všechny problémy lze řešit“. Nejčastější stížnosti se týkaly politické situace (34 %), ekonomických podmínek (17 %) a korupce (19 %).¹

Pozorovatelé² roztřídili problémy lidských práv do několika kategorií, k nimž patří:

- **Zločiny z nenávisťi.** V posledních letech jsou na vzestupu verbální i násilné projevy nenávisťi. Zprávy hovoří o útocích založených na rasových anebo etnických předsudcích a také zaujatosti vůči lidem s odlišnou sexuální orientací. Policie zaznamenala v roce 2007 celkem 16 kriminálních případů podněcování k nacionální, etnické nebo rasové nenávisťi a všechny se dosud vyšetřují. Podle policie jsou extremistické akti-

vity nadále hnající ranou. Většinou zneužívají rasové, náboženské a etnické odlišnosti, jako v případě konfliktů mezi lotyšsky a ruský mluvícími skupinami. Roku 2007 předala policie jazykovým odborníkům 58 komentářů umístěných na internetu; 36 z nich bylo označeno za porušení etnické nebo rasové rovnosti.

- **Práva lidí, kteří nemají občanství.** Roku 2007 vydala Evropská komise proti rasismu a intoleranci zprávu za posledních pět let, která kritizovala nesrovnalosti mezi právy přiznávanými občanům a obyvatelům bez občanství. Zpráva zopakovala dřívější doporučení, aby vláda dala obyvatelům bez občanství právo hlasovat v místních volbách. Jedinými oficiálními jazyky jsou lotyština a skoro už zaniklá livonština, ačkoliv pro více než třetinu obyvatel je prvním jazykem ruština (mnohým bylo odmítnuto občanství a jsou dnes bez státní příslušnosti). Na druhé straně vysoký komisař OBSE pro národnostní menšiny Knut Vollebaek prohlásil za nedávno návštěvy Ruska, že Lotyšsko dosáhlo významného pokroku v integraci jazykových menšin.
- **Právo na svobodu shromažďování.** Spory o toto právo vedly k ostrým diskusím týkajícím se hlavně dvou otázek: povolení uspořádat v Rize 16. března Den lotyšské ligy,³ což je každoroční příležitost pro neonacistickou rétoriku, a neochoty městských úřadů povolat veřejná shromáždění gayů, lesbiček, bisexuálů a transsexuálů (LGBT). Primátor Rigy odmítl podepsat výzvu mezinárodních nevládních organizací, která odsoudila

omezování svobody shromažďování a slova LGBT, intoleranci a násilí vůči lidem uplatňujícím tato práva, a neschopnost států plnit své povinnosti při zajišťování bezpečnosti všech obyvatel.

- **Diskriminace na pracovišti.** V lednu 2008 upozornila Evropská komise (EC) Lotyšsko a dalších 13 členských států, že plně neuplatňují směrnice EU zakazující diskriminaci v práci na základě náboženství, věku, zdravotního postižení nebo sexuální orientace. EC kritizovala Lotyšsko kvůli zákonům, které definují diskriminaci velmi úzce, a pro nadměrně rozsáhlé výjimky ze zákazu věkové diskriminace. Průměrná mzda zaměstnaných žen je o 18 % nižší než průměrná mzda mužů, ženy většinou vykonávají méně placené práce a jsou častěji nuceny pracovat na částečný úvazek. V důsledku toho mají nižší platby na sociální zabezpečení, což znamená, že budou mít nižší důchody.⁴
- **Duševní zdraví.** Komunity neposkytují mentálně postiženým prakticky vůbec žádné služby. Většina pacientů je odkázána na léčbu v psychiatrických odděleních nemocnic nebo musí strávit zbytek života v domech sociální péče.
- **Práva nájemníků.** Zrušení kontroly nájemného roku 2007 vedlo ke zostření konfliktů mezi pronajímateli a nájemníky. Nájemné je často zvyšováno natolik, že si je lidé s nižšími příjmy nemohou dovolit a jsou nuceni vystěhovat se. Práv nájemníků se týkala většina ze 422 stížností (72 písemných a 350 ústních) adresovaných

* Jedna ze složek ukazatele BCI byla stanovena podle údajů ze země podobné úrovně.

1 Report on Human Rights in Latvia, 2006. Baltic Institute of Social Sciences, Report ordered by The Latvian National Human Rights Office.

2 Integration and Minority Information Service. Latvian Centre for Human Rights. www.humanrights.org.lv/html/29384.html.

3 Více o Dni lotyšské ligy: viz www.en.wikipedia.org/wiki/Latvian_Legion_Day.

4 „Gender Equality Aspects in Latvian Labour Market,“ Riga, 2006, zpráva objednaná ministerstvem sociálních věcí.

v první polovině roku 2008 vládnímu ombudsmanovi.

Rozvojová spolupráce a politická vůle

Souhrnným cílem Programu politiky rozvojové spolupráce na léta 2006 – 2010 je posílení role Lotyšska jako dárcovské země rozvíjením silnějších dvoustranných a mnohostranných iniciativ a vztahů. Program klade silný důraz na zlepšování informovanosti obyvatelstva o rozvojové spolupráci a zajišťování účasti veřejnosti při stanovování priorit rozvoje. Program má ovšem vážné nedostatky, což naznačuje, že i politikům by prospělo lepší pochopení principů ležících v základech rozvojové spolupráce. Je to zřejmé z Ročního plánu vlády, který stanoví tři kritéria pro výběr zemí a sektorů, kterým bude země poskytovat pomoc. V pořadí důležitosti jsou to národní zájmy Lotyšska, aktivní přítomnost lotyšských nevládních organizací nebo podnikatelů v zemi a spolupráce přijímající země s NATO a EU v záležitostech obrany.

Ani jedno z nich nemá nic společného s rozvojovou spoluprací a všechna jsou v rozporu s následnými odkazy na univerzální demokratické hodnoty a lidská práva, boj s korupcí a posilování místních schopností. Národní zájmy by neměly hrát vůbec žádnou roli a z kritéria aktivní přítomnosti vyplývá, že pomoc bude využívána k placení vlastních státních příslušníků za poskytování služeb, což deformuje smysl pomoci a snižuje její efektivitu v přijímající zemi. Odhaduje se, že tento typ vázané pomoci je v průměru o 20-25 % nákladnější než poskytování zboží a služeb na základě mezinárodní konkurence nebo pomocí místních zdrojů.

Kritérium týkající se vojenské spolupráce je dokonce ještě problematictější. Tuto politiku, jež je podobná politice Spojených států, ostře kritizovala Evropská unie. Práva chudých nesmí být za žádných okolností podřizována strategickým ekonomickým, politickým nebo bezpečnostním cílům. Jak zdůraznila řada kritiků, válka proti terorismu užívaná v mnoha částech světa včetně Evropy jako záminka k odpirání lidských práv a občanských svobod nepřispívá ke skutečné bezpečnosti. Ta by vyžadovala, aby byl obyvatelstvu světa zajištěn správný přístup ke zdravotní péči, vzdělání a slušnému životu.⁵

Vycházejíc z předpokládaného ekonomického růstu si Lotyšsko stanovilo za cíl trvale zvyšovat rozpočet pro rozvojovou pomoc. Příslušný plán na léta 2006-2010 vypracovaný ministerstvem zahraničí slíbil do roku 2010 nárůst rozvojové pomoci na 0,1 % HDP. To by však pořád ještě bylo mnohem méně než minimální cíl EU, který je 0,56 %.⁶

V lotyšské rozvojové pomoci zatím nemají lidská

TABULKA 1. Rozvojová pomoc Lotyšska, 2001-2006

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006
RP/HDP	0.019%	0.01%	0.008%	0.06%	0.066%	0.06%

Zdroj: Development Cooperation Policy Programme of the Republic of Latvia 2006-2010, www.mfa.gov.lv/en/DevelopmentCo-operation/finance/.

práva a zmenšování chudoby nijak vysokou prioritou. Namísto toho se stala především mechanismem pro financování vybraných lotyšských nevládních organizací, podporu aktivit národních institucí a podniků a popularizaci Lotyšska v zahraničí. Roku 2007 vydalo ministerstvo zahraničí výzvu k předkládání návrhů (RFP) na projekty rozvojové spolupráce v těchto oblastech: 1) reformy veřejné správy a ekonomické reformy se zřetelem k evropskému a transatlantickému integračnímu procesu, 2) reformy místní správy, 3) rozvoj demokracie a občanské společnosti, 4) rozvoj v oblasti vzdělání, kultury, sociálního rozvoje, zdravotnictví a ochrany životního prostředí.⁷

RFP s názvem „Komunikační aktivity pro informování veřejnosti o rozvojové spolupráci a výchově k rozvoji“ nakonec vyústil v pět projektů. Mimo rámec RFP webové stránky uvádějí tři studijní návštěvy v rámci předběžných studií proveditelnosti a osm projektů pod dohledem lotyšských velvyslanectví; pět z nich bylo schváleno.

Do dnešního dne nebyly organizace občanské společnosti schopny seznámit lidi s koncepcí rozvojové spolupráce. Pouze tři nevládní organizace věnují plnou pozornost politice mezinárodní pomoci, ačkoliv nějakou práci v této oblasti vykonává deset dalších. Průzkum provedený roku 2006 mezi účastníky seminářů organizovaných nevládními organizacemi zjistil, že pouze 40 % z nich vůbec slyšelo o rozvojové spolupráci, i když 43 % souhlasilo s tím, aby Lotyšsko poskytovalo pomoc znevýhodněným a méně rozvinutým zemím. Stejně procento bylo proti.⁸ Rozhovory s akademiky ukázaly, že jsou ještě méně informovaní než obecná veřejnost: 85 % jich prohlásilo, že nikdy neslyšeli výrazy „rozvojová spolupráce“ a „rozvojové vzdělávání“,⁹ i když mnozí přiznali, že jejich studenti měli o mezinárodní pomoc velký zájem.

Vzhledem k tomu, že neexistuje žádná vládní kampaň ke zvýšení informovanosti a že činnost nevládních organizací je omezená, současná nízká úroveň informovanosti a podpory veřejnosti

nepřekvapuje. V průzkumu provedeném roku 2005 se dvě třetiny respondentů vyslovily proti účasti Lotyšska na rozvojové spolupráci se zdůvodněním, že Lotyšsko je pořád ještě chudá země a musí řešit především své vlastní problémy.¹⁰

Když roku 2005 Lotyšsko vstupovalo do EU, byly vzneseny tři důležité otázky týkající se rozvojové spolupráce:

- Je nárůst financování jediným závazkem země vůči Rozvojovým cílům tisíciletí?
- Bude současná politika EU a způsob, jakým je realizována, skutečně přispívat ke zmenšení chudoby a nespravedlnosti ve světě?
- Vytváříme opravdu globální partnerství pro rozvoj?

Po třech letech zůstávají tyto otázky bez odpovědi. ■

⁷ www.am.gov.lv/en/DevelopmentCo-operation/Projects/projects2007/; schváleno bylo 37 projektů.

⁸ www.mfa.gov.lv/iv/Attisibas-sadarriba/info/publikacijas/2006-01-24/.

⁹ Dotazníky vyplnilo 50 účastníků – hlavně učitelů sociálních věd – v průběhu seminářů o rozvojové spolupráci, které pořádala nadace MITI roku 2007 v rámci projektu „Školy jednájí globálně: rozvoj sítě nevládních organizací“ podporovaného Evropskou unií.

¹⁰ Průzkum veřejného mínění „Postoj k rozvojové spolupráci: průzkum mezi obyvateli Lotyšska“ (Attisime pret attisibas sadarbību. Latvijas iedzīvotāju aptauja, 2005. gada decembris).

⁵ Viz například Simon Stocker, Eurostep, www.eurostep.org/wcm/content/view/131/40/.

⁶ Development Cooperation Policy Programme of the Republic of Latvia 2006-2010.

Romofobie a fašismus na vzestupu

Osmnáct let po přijetí volební demokracie a ekonomiky volného trhu jsou sociální a hospodářská práva pořád porušována, nerovnost a diskriminace je všudypřítomná. Vytvoření demokratických zákonů a institucí přineslo rostoucí povědomí o lidských právech, což vedlo k některým legislativním opatřením a některým úspěchům. Pořád je ovšem hluboce zakořeněna diskriminace etnických menšin a zvyrazňuje se diskriminace sexuálních menšin.

ATTAC MAĎARSKO
Matyas Benyik

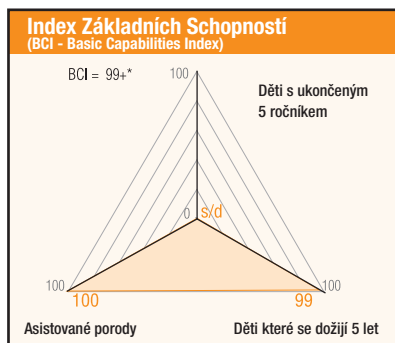
Maďarsko ratifikovalo většinu významných mezinárodních instrumentů proti diskriminaci a přistoupilo také k Evropské konvenci na ochranu lidských práv a základních svobod. Předtím nedůsledné a rozptýlené antidiskriminační zákonodárství bylo nedávno od základu reformováno, aby bylo v souladu s antidiskriminačním *acquis* Evropské unie.

Roku 1997 vláda přijala svůj první program pro sociální integraci Romů. Veřejné diskuse o diskriminaci vyústily koncem roku 2003 k přijetí obsáhlého antidiskriminačního zákona. Zákon o rovném zacházení (ETA, Equal Treatment Act), který pokrývá všech pět oblastí zahrnutých do direktiv Evropské komise, vstoupil v platnost 27. ledna 2004. Na základě tohoto zákona začal 1. února 2005 působit Úřad pro rovné zacházení. Jeho úkolem je potírat všechny druhy diskriminace a úřad se už zabýval několika sty případy. Nadále však dochází ve velkém rozsahu ke skrytému porušování lidských práv a ETA není plně prosazován.

Maďarsko provedlo svůj přechod ke kapitalismu a demokracii 'úspěšněji' než většina jeho sousedů, ale většina obyvatel z toho prospěch neměla. Pro většinu Maďarů znamená tržní ekonomika nezaměstnanost, nedobrovolný odchod do důchodu a ztrátu bezpečné existence. Přibližně 1,5 milionu lidí přišlo o práci a nezaměstnanost je hlavní příčinou chudoby. Asi 60 % obyvatelstva je na tom hůř. Nejpostiženějšími skupinami jsou nekvalifikovaní dělníci, obyvatelé malých měst a vesnic, rodiny s dětmi a Romové. Vedle toho, že na tyto skupiny nejvíce doléhají hospodářské změny, se v situaci, kdy většina Maďarů pociťuje prudký pokles životní úrovně, staly obětí beránkem právě menšiny a zejména Romové.

Diskriminace Romů

Romové tvoří asi 7 % obyvatelstva (přibližně 700 000 lidí). Přes legislativní snahy a integrační programy je pořád hluboce zakořeněna jejich diskriminace ve vzdělávání, zaměstnání, zdravotní péči, bydlení a přístupu ke zboží a službám. Obavy z velké rozšířenosti diskriminačních a xenofobních postojů vyjádřil Výbor OSN pro práva dítěte. Romské děti jsou stigmatizovány, vylučovány a zbídačovány. Tato

diskriminace je nejzjevnější v bydlení, pracovních příležitostech a přístupu ke zdravotním službám, adopci a vzdělání. Výbor vyjádřil obavy ze svévolné segregace romských dětí ve zvláštních institucích nebo třídách. V regionech s převážně romskou populací a vysokým výskytem chudoby je omezen přístup do předškolních zařízení. Romové jsou mimořádně vysoce zastoupeni v nejchudších skupinách. Statisíce se jich protloukají životem v přelidněných ghettech. Tisíce nemají přístup k vodě a elektřině a jsou podvyživení nebo dokonce hladoví. Zoufalá situace, v níž se nacházejí Romové, je důsledkem všudypřítomné sociální diskriminace stejně jako přechodu k tržní ekonomice.

Zdravotní stav Romů

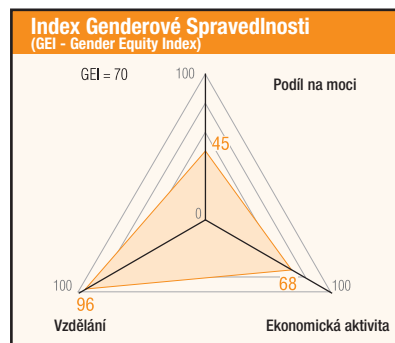
Odhaduje se, že očekávaná délka života je u Romů desetkrát kratší než celostátní průměr. K faktorům přispívajícím ke špatnému zdravotnímu stavu romských žen patří:

- přímá diskriminace a ponižující zacházení, jež má podobu vydírání, zanedbávání, verbálních útoků a segregace v porodnicích;
- krajní chudoba romských žen, která jim znemožňuje platit za lékařskou péči, zejména po nedávném zavedení poplatku za návštěvu u lékaře¹.

V minulosti se vyskytovaly také zcela zvrácené praktiky, jako je nucená sterilizace romských žen. Maďarské zákony nevyžadují ve všech případech informovaný souhlas se sterilizací.

Vzdělávání Romů

Ústavní řád postkomunistického Maďarska poskytl místním úřadům značnou autonomii v oblastech, jako je školství. To maří snahy ústřední vlády o široké uplatňování celostátní politiky desegregace škol

a zlepšení vzdělanostní situace Romů, zejména romských žen. U nich je úroveň dosaženého vzdělání neúměrně nízká nejen ve srovnání s většinovou populací, ale také s romskými muži.

Romské dívky a chlapci jsou terčem verbálního a fyzického šikanování spolužáky. Učitelé málokdy takové chování trestají, i když si na ně romští rodiče stěžují. Kombinace chudoby, patriarchálních postojů a raných porodů má nadále negativní vliv na délku školní docházky romských dívek a mládeže jako celku.

Tyto bariéry se dále zvětšují běžnou praxí umísťování romských dětí do zvláštních škol pro duševně postižené na základě chybných posudků zdravotních komisí. V posledních letech také zesílila školní etnická segregace dětí v oddělených třídách nebo školách.

Zaměstnaní

Celková míra zaměstnanosti je v Maďarsku nízká (56,7 % roku 2007) a míra nezaměstnanosti roste (přes 8 % v lednu 2008).¹ U Romů je míra nezaměstnanosti mnohem vyšší. Úřad pro národnostní a etnické menšiny uvádí míry 90 - 100 % ve zvlášť znevýhodněných regionech. Mimořádně vysokou míru nezaměstnanosti mají romské ženy, a to ve srovnání s většinovou populací, i s romskými muži.

Nejnovější pokroky

V posledních několika letech je veřejnost ve větší míře upozorňována na případy porušování lidských práv. Vedle toho realizace ETA znamenala v mnoha případech diskriminace přesun důkazního břemene

* Jedna ze složek ukazatele BCI byla stanovena podle údajů ze zemí podobné úrovně.

¹ Hungarian Central Statistical Office (2008). Employment and Unemployment November 2007 - January 2008, First Release Serial: 39, Budapest.

(předtím platil dnešní systém pouze v oblasti pracovního práva). Ačkoli se ETA vztahuje na všechny případy diskriminace, legislativa stanoví přísná omezující kritéria na jeho aplikaci. Ochranu, kterou poskytují ETA, dále posiluje Občanský zákoník a řada dalších zákonů (například o ochraně zákazníků, o pracovním inspekci atd.), jakož i statuty upravující činnost institucí (např. parlamentního komisaře pro lidská práva).

V dubnu 2006 vyhrál premiér Ferenc Gyurcsány se svou socialisticko-liberální koalicí volby a vrátil se do úřadu. Ačkoli je jeho vláda mnohem lepší než předchozí, pokud jde o podporu občanského dialogu a konzultace o diskriminaci, rozhodnutí opustit dosavadní soustředění na problematiku Romů ve prospěch široké politiky zaměřené na „znevýhodněné skupiny“ může znemožnit pokrok v romských otázkách. Je třeba zásadních opatření, aby byla zajištěna plná a účinná politická participace této menšiny. Jedním z klíčových prostředků k naplnění jejich práv by byla podpora začleňování Romů do volených a administrativních orgánů a zvýšení jejich zastoupení ve vládní administrativě.²

Ženy a domácí násilí

Podle zprávy, kterou vydala roku 2007 Amnesty International,³ 28 % z více než 1000 žen dotazovaných v průzkumu sdělilo, že byly bity, a více než 7 % řeklo, že byly donuceny svým partnerem k sexuálnímu styku.⁴ Dvě třetiny sexuálních zločinů páchají v Maďarsku osoby, které jsou oběti známy. Jen málo z nich je za tyto zločiny souzeno. Podle zprávy vyžadují zákony týkající se znásilnění naléhavě reformu. Trestní zákoník definuje znásilnění a další typy sexuálního násilí jako „zločiny proti manželství, rodině, mládeži a sexuální morálce“, čímž ignorují oběti a podporují mlčení. Co je ještě znepokojivější, podle zákoníku musí při znásilnění docházet k fyzickému násilí nebo hrozbě ublížení na těle, což od oběti vyžaduje důkaz, že fyzicky vzdorovala útočníkovi nebo že pachatel znásilnění přímo ohrožoval její život nebo fyzickou integritu. Dovolání se spravedlnosti ztěžují široce rozšířené předsudky, jelikož znásilněné dívky a ženy mohou očekávat, že se jim nebude věřit a že budou stigmatizovány.

Mnoho případů prostě vyupadne z právního řízení, aniž by vůbec přišly k soudu. Policie například neidentifikuje útočníka; oběť nebo svědkové se mohou rozhodnout stáhnout své výpovědi anebo netrvat na obviněních. Situace je ještě horší mezi romskými ženami; více než dvě pětiny jich trpěly nebo pořád trpí domácí násilím, ale oběť vyhledá pomoc policie pouze v jednom z pěti případů; policie účinně reaguje pouze v jednom ze sedmi případů. Násilí proti romským ženám je všudypřítomné, a to jak uvnitř romské komunity, tak mimo ni.

Romské ženy se zřídka kdy obracejí na instituce, jež se zabývají diskriminací, jako je Úřad pro rovné

zacházení, protože jsou velmi slabě zastoupeny v samosprávných orgánech romské menšiny a už vůbec nejsou zastoupeny v těch institucích, které reprezentují ženy obecně. Ačkoliv určitý počet romských žen se dokázal dostat do institucí veřejné správy, většina z nich je zaměstnána uvnitř romské komunity.

Nízký podíl ohlášených trestných činů lze připsat špatné kvalitě policejního vyšetřování a výcviku policistů, nedostatečné oficiální podpoře obětí a nabídce potřebných služeb, chybám v legislativě týkající se znásilnění a jiných sexuálních zločinů a také všeobecně rozšířeným předsudkům vůči ženám, které tyto trestné činy ohlašují. K soudům se dostanou pouze nejsilnější případy, ve kterých oběť utrpěla vážné zranění. U těch případů znásilnění a jiných sexuálních trestných činů, v nichž byl vynesena rozsudek, je podíl odsouzených jedním z nejvyšších v Evropě, přes 50 %.

Zaměstnanost žen

Studie z roku 2006⁵ zjistila, že míra zaměstnanosti žen zůstává statická a míra nezaměstnanosti stoupá. Přes zákonné předpisy zakazující diskriminaci z jakýchkoli důvodů mají ženy při prvním i opakovaném vstupu na trh práce nižší platy a skromnější vyhlídky na kariéerní postup.

Počínaje rokem 2003 nepřekročila míra zaměstnanosti romských žen 15 %.⁶ Nejnovější statistické údaje ukazují další pokles způsobený nepříznivými změnami v předpisech upravujících důchody a nízkým podílem zaměstnání ve veřejné sféře.

Podloudný obchod s lidmi

Pro podloudný obchod s lidmi je Maďarsko převážně tranzitní zemí, i když v menší míře je také cílovou zemí žen ze sousedních států a také zdrojem žen. Ženy jsou dopravovány přes Maďarsko za účelem komerčního sexuálního vykořisťování do Rakouska, Slovinska, Německa, Španělska, Nizozemí, Itálie, Francie a Spojených států. Maďarské ženy jsou pašovány především do západní a severní Evropy a do Severní Ameriky.

Ačkoliv vláda plně dodržuje minimální standardy pro potlačování tohoto podloudného obchodu a v boji proti němu projevuje trvalé odhodlání, Maďarsko bylo ve zprávě Trafficking in Persons Report 2007 [Zpráva o podloudném obchodování osobami za rok 2007] zařazeno na seznamu tranzitních zemí do první třetiny. Jeho role jako zdrojové a cílové země je menší. Od té doby zavedla vláda nová opatření k prosazení zákona a zlepšila se práce policie, pokud jde o identifikaci obětí a péči o ně.⁷

Vzestup fašismu a antisemitismu

Od přijetí volební demokracie neustále vzrůstá xenofobie. Maďarsko je dnes nejvíce xenofobní zemí ve východní Evropě, dokonce víc než balkánské země.⁸

V souznění s triumfem liberálního myšlení se rozbujela maďarsko-nacionalistická a neonacistická sdružení (např. Krev a čest). Ačkoli strany nacistického stylu nemají velkou podporu, rostoucí počet polovojenských organizací se stává reálnou hrozbou pro Židy, Romy a gaye. Je to hrozivý pohled, když neonacisté pochodují ulicemi Budapešti, mávají arpadovskými vlajkami inspirovanými fašistickými hákovými kříži a nosí odznaky připomínající symboly nacistické éry. Jobbik, extrémně pravicová antisemitská a homofobní strana, jež v současných průzkumech získává desítky procenta hlasů, nedávno založila polovojenskou skupinu s názvem Magyar Garda (Maďarská garda), kterou tvoří několik set mladých extrémistů.

V reakci na tlak nevládních organizací a židovské a romské komunity premiér Gyurcsány požádal státní zastupitelstvo, aby pozorně sledovalo toto extrémistické uskupení. „Založení Maďarské gardy ohrožuje naše nejdůležitější společné hodnoty: respektování lidské důstojnosti, právo na život bez strachu a respektování kultury, etnického původu a světonázoru jiných lidí,“ prohlásil při této příležitosti Gyurcsány.

Připravují se právní kroky k zákazu Maďarské gardy. Možná bude brzy rozpuštěna. Ovšem aby byl boj proti fašismu úspěšný, vyžaduje také změnu ekonomické a sociální politiky, protože neoliberalní úsporná opatření vytvářejí úrodnou půdu pro fašistické tendence.

Nadměrné používání síly a špatné zacházení

Poté, co premiér Gyurcsány přiznal, že lhal ve volební kampani, došlo ve dnech 17. až 20. září 2006 ke srážkám mezi policií a účastníky protestních demonstrací. Pasivita policie v této situaci umožnila řadu žhářských útoků a vyplnění ústředí maďarské státní televize: demonstranti zapalovali auta a házeli po policii kamením.

Násilí znovu propuklo 23. října. Při oslavě výročí povstání roku 1956 došlo ke srážkám ultranacionalistů a krajně pravicových skupin s policií, přičemž policie použila při represích nadměrnou sílu včetně palby gumovými střelami, vodních děl a slzného plynu. Demonstranti vzali do vazby byli bití a některým z nich byl odmítnut okamžitý kontakt s právníkem.

Toto porušení lidských práv široce kritizovaly opoziční strany a aktivisté občanské společnosti.⁹ Byly také zaznamenány jiné incidenty, při nichž policie použila nadměrnou sílu vůči podezřelým, zejména Romům, a opakovaně zazněla obvinění vlády ze zasahování do redakčních a personálních rozhodnutí v médiích vlastněných státem. V září 2007 nasprejovali vandalové na samém okraji Budapešti antisemitská hesla na mobilní pamětní výstavu o holocaustu. ■

Studies in Public Policy: 323. Glasgow: University of Strathclyde, Centre for the Study of Public Policy. In: Hagan, M. (2003). *Human Rights Melodrama*, p. 2-3.

9 International Helsinki Federation Report 2007, *Human Rights in the OSCE Region*, Hungary, p. 82-85.

2 Pisemné připomínky Evropského centra pro práva Romů týkající se Maďarska předložené CEDAW OSN na jeho 39. zasedání (23. července – 10. srpna 2007).

3 Amnesty International (2007). *Hungary Cries Unheard: The Failure to Protect Women from Rape and Sexual Violence in the Home*, AI Index: EUR 27/002/2007, London: AI.

4 Tóth, O. (1999). *Erőszak a családban* [Domácí násilí], TÁRKI Social Research Centre in Amnesty International, 2007, *op.cit.*

5 Koncz, K. (2006). *A felzárkózás elmaradása: a magyar nőök munkaerő-piaci helyzeté* [Zaostávání: zaměstnanost maďarských žen], in *Statistikai Szemle* [Statistický přehled], červenec 2006, str. 651-674.

6 *Ibid.*

7 State Department Trafficking in Persons Report, June 2007.

8 Wallace, C. (1999). *Xenophobia in Post-Communist Europe*.

Realita, sliby a iluze

Národní centrum pro ženská studia a informace
„Partnerství pro rozvoj“
Diana Mocanu

Chudoba je v zemi vážným problémem. Roku 2006 žilo v chudobě 30 % obyvatelstva včetně 4,5 % lidí žijících v krajní chudobě. Chudoba je nejvíc rozšířena ve venkovských oblastech, kde jsou ekonomické činnosti méně ziskové a mzdy nižší. Pod hranicí chudoby živořilo více než 40 % domácností zemědělských dělníků a důchodců.

Průměrný starobní důchod v roce 2006 činil 457,51 MDL (45 USD), což bylo ve srovnání s předchozím rokem o 15 % víc. V současnosti pobírá starobní důchod nebo sociální dávky jeden Moldavan z pěti. Tento vysoký poměr znamená velkou finanční zátěž pro pracovní sílu. Skutečnost, že zemědělský sektor skoro ničím nepřispívá do systému sociálního pojištění, podkopává jeho finanční udržitelnost.

Sociální ochrana

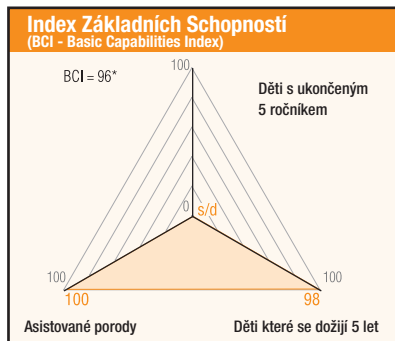
Moldavský systém sociální ochrany má dva hlavní prvky, sociální pojištění a sociální podporu. Zákony, kterými se řídí státní sociální pojištění, jsou velmi složité a stanoví diferencované sazby pojistného u různých kategorií pojištěnců. Dávky jsou založeny na potřebnosti, ale vzhledem ke špatnému způsobu organizace dat může tatáž osoba dostávat 11 různých druhů podpory.

Veškeré komunitní služby byly vytvořeny s podporou mezinárodních organizací a charitativních fondů. I když strategie a programy týkající se reformy systému sociální ochrany byly založeny na potřebách zranitelných skupin obyvatelstva, největší hrozbou pro systém jsou jeho velmi komplikované předpisy.

Vláda zahájila roku 1998 radikální reorganizaci penzijního systému založenou na soukromém sociálním pojištění, které by bylo sociálně a finančně stabilní a spravedlivé. Reorganizace předpokládala zvýšení příspěvků, přísnější kontrolu přidělování dávek a zvýšení věku odchodu do důchodu. Roku 2002 ovšem většina reformou uvázla, skutečněho jich bylo jen málo. Ačkoliv se vláda roku 2004 znovu pokusila o vytvoření jednotného penzijního systému, přineslo to jen omezené výsledky. Redistribuční vzorce nadále způsobují nerovnosti mezi různými kategoriemi zaměstnanců a mnoho lidí se proto zdráhá platit příspěvky.

* Jedna ze složek ukazatele BCI byla stanovená podle údajů ze zemi podobné úrovně.

V této multikulturní zemi žije skoro třetina obyvatelstva pod úrovní chudoby. Programy sociální pomoci jsou nadále slabé. Ačkoliv se otázky genderu staly žhavým tématem, nedávno přijaté zákony je ještě třeba vtělit do politiky veřejné správy a strategických rozvojových dokumentů. Domácí násilí je běžnou věcí; vláda teprve začíná něco dělat k jeho prevenci. Vysoká zaměstnanost žen není doprovázena odpovídajícím podílem mužů na vedení domácnosti.

Místní správa nemá k řízení a financování sociálních služeb a sociálního pojištění dost schopností a možností. To vede k nerovnostem v poskytování služeb, jako je podpora dětí, zranitelných rodin a starých lidí. Roku 2006 pouze 44 % nejchudších rodin pobíralo dávky pro děti a pouze 26,2 % dostávalo podporu v hotovosti nebo potravinách.

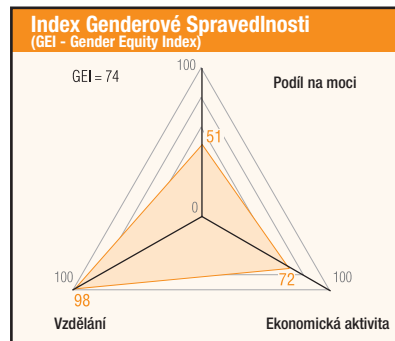
Dokonce i tehdy, když chudí dostávají od státu veškeré sociální služby, nestačí to na pokrytí všech potřeb. Ve venkovských oblastech jsou hlavními poskytovateli sociálních služeb na úrovni komunit nevládní organizace a doplňují tak dávky z veřejných zdrojů. Tyto programy, jež pomáhají hlavně dětem, mládeži, ženám a starým lidem, lze zařadit do tří skupin:

- Preventivní služby s důrazem na informování a konzultace (82 %), poradenství a podporu (63 %).
- Zásahové služby včetně humanitární pomoci (66 %), ovšem pouze 29 % připadá na služby každodenní péče.
- Sociálně-lékařské služby, týkající se především zdravotní péče a hygienických služeb (26 %).

Genderová rovnost a práva žen

V posledním desetiletí se genderová rovnost stala důležitou otázkou. Vláda stále podceňuje nevládní organizace a nepovažuje je za sílu schopnou něco měnit, nehledě na rostoucí snahy občanské společnosti získat větší vliv na utváření politiky. Aliance „Pas-ProGen“, občanská koalice vytvořená především pro kampaň za rovná práva a příležitosti pro muže i ženy, má víc než 90 členských organizací; díky její práci se veřejné povědomí o genderových otázkách neustále zvyšuje.

Parlament přijal zákon o rovných příležitostech a celostátní plán s názvem „Podpora genderové

rovnosti ve společnosti pro léta 2006 - 2009“. Nezávislá organizace Gender-Centrum však po pečlivém prozkoumání zákona došla k závěru, že některá jeho ustanovení jsou pouze formální a nevytvářejí mechanismy pro vlastní realizaci. Zákon kromě toho není uplatňován v politice veřejné správy ani v dokumentech strategického rozvoje. Celostátní plán volá při realizaci 19 ze svých 20 cílů po spolupráci nevládních organizací. Zástupci nejviditelnějších a neaktivnějších nevládních organizací jsou obvykle zváni k účasti na akcích, plánovacích schůzkách a diskusích, ale k opravdové spolupráci nedochází.

Ačkoliv je genderová rovnost zmiňována v mnoha legislativních opatřeních (zákon o vzdělávání, zákon o sociálně-politických stranách, zákoník práce, zákon o rodině, platový zákoník a zákon o občanství), tato opatření obsahují také mnoho ustanovení, která jsou s ní v rozporu. Například článek 14 zákona o rodině stanoví zákonný věk pro sňatek u mužů na 18 let a u žen na 16 let, což je porušením mezinárodních standardů rovného zacházení.

Podle zprávy CEDAW věnované Moldávii se sice ženy podílejí na politickém systému, ale nadále trpí diskriminací v rodině. Domácí násilí je běžné; parlament pouze nedávno přijal zákon, který mu má zabraňovat. Silná zaměstnanost žen není doprovázena odpovídající účastí mužů na zajišťování chodu domácnosti, jako je péče o děti a domácí práce. V únoru 2008 parlament přijal zákon o prevenci a potlačování násilí v rodině, který vstoupil v platnost v září 2008. Kromě toho, že stanoví tresty za psychické, sexuální, psychologické, duchovní a ekonomické násilí v rodině, stejně jako za morální a materiální zaujatost vůči ženám, zákon předpokládá vytváření rehabilitačních středisek, v nichž budou moci oběti najít ubytování a ochranu, a oběti stejně jako agresori budou moci obdržet právní, sociální, psychologickou a lékařskou pomoc.

Nedávná důkladná reorganizace vlády po rezignaci premiéra v březnu 2008 přinesla zvýšení počtu žen ve vysokých funkcích včetně nové předsedkyně vlády. Podíl žen ve vládních a parlamentních funkcích je však nadále velmi nízký.

Genderově citlivá není ani justice. „Předběžná zpráva o zkušenosti žen se soudy v Moldávii“, kterou vypracovala mise Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) na základě šestiměsíční analýzy, dospěla k závěru, že ústava a další zákonné normy nedefinují přesně pojmy „diskriminace“, „genderová rovnost“, „sexuální obtěžování“ atd., což vede k nerovnému jednání se ženami v právním systému.

Navíc neexistuje efektivní zákonný opravný prostředek proti genderové diskriminaci. Nedostatek citlivosti vůči genderu pocíťovaný na soudech a úřadech střežících dodržování zákonů způsobuje, že je ženám odpírána spravedlnost, zvláště v případech násilí na genderovém základě. Zákon proti podloudnému obchodu s lidmi vstoupil v platnost koncem roku 2005, ovšem roku 2007 zpráva ministerstva zahraničí USA o podloudném obchodu s lidmi konstatovala, že Moldávie zůstává významným zdrojem a v menší míře také tranzitní zemí pro ženy, s nimiž se podloudně obchoduje za účelem sexuálního vykořisťování.

Legislativní proces musí být doprovázen změnou postojů a chování vedoucího ke genderové diskriminaci – ale málokterá ze 2 000 nevládních organizací se specificky věnuje otázkám genderu a problémům žen. Genderové rovnosti lze dosáhnout pouze společným úsilím vlády a občanské společnosti; zejména ženské skupiny musí sehrát rozhodující roli v navrhování a realizaci iniciativ na podporu a prosazování práv žen a posilování jejich postavení, a na odstraňování mezer v přístupu žen k informacím.

Děti

Základní vzdělání je bezplatné a povinné až do devátého ročníku. Nicméně mnoho nedostatečně financovaných škol zejména na venkově vybírá od rodičů peníze na školní potřeby. I kdyby takové poplatky nebyly z formálního hlediska nezákonné, jsou popřením vládní politiky a způsobují, že někteří rodiče nechávají děti doma. Vláda a místní úřady poskytují jednu ročně podporu ve výši 30 USD na nákup školních potřeb dětem ze zranitelných rodin.

Podle UNICEF klesl podíl dětí navštěvujících základní školu mezi léty 2000 a 2005 z 94 % na 88 %. Každý rok opouští školský systém přibližně 16 000 mladých lidí ve věku 15 až 16 let bez jakékoli odborné kvalifikace. Podíl studujících na středních školách byl kolem 88,5 %, ale jak konstatovalo Moldavské centrum pro lidská práva, celková docházka klesá. K hlavním důvodům patří podle centra nepřítomnost rodičů (mnoho jich pracuje v zahraničí) a povinnost starat se o mladší sourozence vzhledem k nedostatku předškolních zařízení ve venkovských oblastech.

Široce je rozšířeno týrání dětí, jakkoliv je zakázáno zákonem. Odhalovány a oznamovány úřadům bývají jen nejtěžší formy týrání a zanedbávání. Národní centrum pro prevenci týrání dětí zaznamenalo 116 případů v roce 2006, což je jen zlomek jejich skutečného počtu. Studie, kterou v Moldávii provedl UNICEF, zjistila, že skoro polovina dotazovaných rodičů považovala bití za přijatelnou formu trestu; 10 % se domnívalo, že

v určitých momentech je fyzické potrestání nutné. Jedna třetina dětských respondentů sdělila, že byla doma v uplynulém roce bita, 40 % udalo, že bylo fackováno a 25 % sdělilo, že se jim doma vyhrožovalo fyzickým násilím nebo že byli týráni verbálně. K dispozici nejsou žádné vládní statistiky.

Problémem nadále zůstává podloudný obchod s dětmi za účelem sexuálního vykořisťování a žebrot. Podle zjištění Centra pro boj s podloudným obchodem s lidmi bylo za prvních šest měsíců roku 2007 takto prodáno 28 dětí mladších 18 let, přičemž v roce 2007 jich bylo 61. Panuje přesvědčení, že skutečné počty jsou mnohem vyšší.

Osoby se zdravotním postižením

Existují sice zákony zakazující diskriminaci osob s fyzickým nebo mentálním postižením, zřídka jsou ale uplatňovány. Moldavská nevládní organizace Gaudemus konstatovala široce rozšířenou diskriminaci zdravotně postižených studentů. Za ochranu těchto práv odpovídá odbor sociální pomoci Ministerstva zdravotnictví a sociální ochrany a také Národní agentura pro pracovní síly.

Děti se zdravotním postižením jsou jednou z nejzranitelnějších a nejvíce marginalizovaných skupin obyvatelstva Moldávie. Mnoho jich žije v podmínkách extrémní chudoby a izolace, bez přístupu ke službám, které by jim umožnily učit se, postarat se o sebe a stát se produktivními občany. Vláda věnuje jen minimální prostředky na instruktory pracující se zdravotně postiženými osobami. Výbor OSN pro práva dítěte vyslovil roku 2002 hluboké znepokojení nad rostoucím počtem dětí se zdravotním postižením a nedostatečnou podporou poskytovanou jim a jejich rodinám. Výbor také konstatoval, že existuje málo kulturních a rekreačních aktivit a dalších programů, které by zapojovaly tyto děti do vzdělávacího systému a zařazovaly je do společnosti. O tři roky později jen 33 % registrovaných dětí se zdravotním postižením (4 540) mělo přístup ke speciálním vzdělávacím službám; skoro všechny žily v ústavěch s trvalým pobytem. Další 700 procházelo specializovanou přípravou v sanatoriích. Výbor ve své zprávě také doporučil změnu terminologie užívanou u dětí se zdravotním postižením a poukázal na to, že výraz „invalida“ může posilovat předsudky a stigmatizaci.

Neexistuje zákon požadující všeobecné zpřístupnění budov. Pro děti s fyzickým postižením a jejich rodiče je velkým problémem pouhý přesun z jednoho místa na druhé. Většina budov nemá speciální přístupové rampy. Silnice a chodníky jsou špatně udržované a veřejná doprava nemá speciální zařízení pro nastupování a vystupování. I když rodiny pečující o děti se zdravotním postižením dostávají měsíční přídatky, tyto peníze nestačí na základní potřeby nebo lékařskou pomoc a další potřebné služby. Roku 2005 celá polovina dotazovaných rodin s nejméně jedním dítětem se zdravotním postižením sdělila, že její příjmy nestačí na pokrytí základních potřeb.

Etnické menšiny

Moldávie přiznává etnickým menšinám rozsáhlá práva. Zákonem je zaručen princip rovnosti a univerzality; etnické menšiny mají právo rozvíjet vlastní kulturu a praktikovat tradiční umění. V roce 1990 vzniklo jako orgán státní správy Oddělení pro mezietnické vztahy

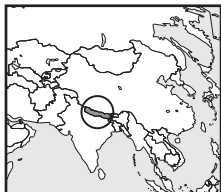
(původně Oddělení pro národnostní vztahy a jazykové záležitosti). Tomu je podřízen Dům národností, jehož úkolem je udržování a rozvoj vlastních kultur všech národností. Roku 1996 parlament ratifikoval Rámcovou konvenci o ochraně národnostních menšin, kterou přijala Evropská rada.

Země má 18 menšinových národnostních skupin, z nichž největší tvoří Ukajinci, Rusové, Bulhaři a Gagauzové. Všechna tato společenství chrání občanská, ekonomická, sociální a náboženská práva svých členů, hovoří jejich jménem a zastupují jejich zájmy. Členové ukrajinského, ruského, bulharského, běloruského, německého, ázerbájdžánského, arménského a gruzinského společenství vytvořili vlastní sociální, kulturní a humanitární organizace a existuje také síť kulturních institucí pro etnické menšiny opírající se o Státní knihovnu a systém muzeí a divadel. Chisinau (Kišiněv) má šest knihoven pro etnické menšiny a Ruské státní divadlo. První gagauzská divadelní společnost byla založena v Comratu; Taraclia má nyní první bulharskou divadelní společnost v zemi.

Zákon dává rodičům právo volit jazyk, ve kterém se budou učit jejich děti, a vláda toto právo zajišťuje v praxi. Vedle rozsáhlé sítě škol ruskojazyčnými třídami se vyučuje v 71 školách ukrajinština, ve 49 školách gagauzština a ve 27 školách bulharština. Běloruské, litevské, řecké, gruzinské, arménské a německé děti se mohou učit svůj mateřský jazyk a poznávat svou kulturu v nedělních školách zřizovaných etnicko-kulturními společnostmi. Jsou k dispozici speciální cvičební programy pro učitele působící ve školách a školkách s žáky mluvícími menšinovými jazyky. Za posledních deset let vláda zřídila řadu vyšších vzdělávacích institucí pro etnické menšiny, včetně Comratské státní univerzity a Comratské vysoké školy pedagogické, Vysoké školy pedagogické v Taraclii a pobočky Vysoké školy múzické Stefana Neagy ve Tvarditě.

Společnost „Telerradio-Moldova“ má dvě speciální oddělení vysílající v menšinových jazycích. Jejich vstupy představují přibližně 40 % všech programů (24,9 % v ruštině, 14,8 % v ukrajinštině, společně s programy v bulharštině, gagauzštině, polštině, jidiš a romštině). Místní televizní a rozhlasové stanice pravidelně vysílají programy v gagauzštině, bulharštině a ukrajinštině. Jediným úředním jazykem je rumunština, oficiálně nazývaná moldavštinou. Všechny úřední dokumenty se však překládají do ruštiny, která je jazykem mezietnické komunikace. Skoro polovina celkové produkce vydavatelství a nakladatelství (45 % v roce 2005) – knih, novin, časopisů – je v ruštině. Od vládních úředníků se požaduje znalost jak rumunštiny, tak ruštiny, „v míře potřebné pro plnění jejich pracovních povinností“.

Lidská práva z politicko-ekonomického hlediska

Celkově vzato, obyvatelstvo trpí porušováním ekonomických, sociálních a kulturních práv, k nimž patří právo na výdělek dostatečný pro živobytí, dostatek potravy, přiměřené bydlení, zdravotní péči a na vzdělání, a také práva žen a dětí. Svržení monarchie a volby do nového Ústavodárného shromáždění dávají důvody k naději, že konečně skončilo dlouhé období násilného konfliktu. Před novou vládou okamžitě vstaly vážné výzvy, jak politické, tak ekonomické.

Rural Reconstruction Nepal (Obnova nepálského venkova)
 Neeraj N. Joshi
 Sarba Raj Khadka

Nepál přistoupil ke dvaceti dohodám OSN včetně Mezinárodní úmluvy o ekonomických, sociálních a kulturních právech (ICESCR) a také k sedmi konvencím Mezinárodní organizace práce (ILO). Zatím však země nedosáhla významnějšího pokroku v úsilí proti porušování lidských práv.

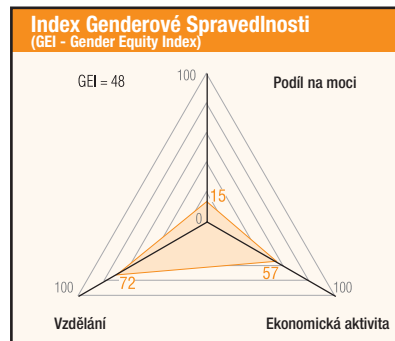
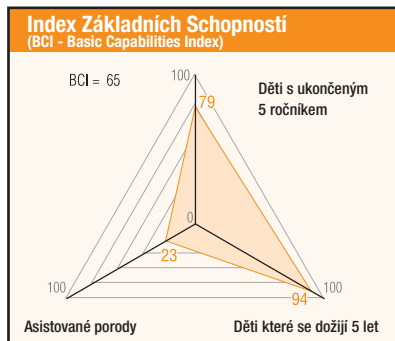
Desetiletí násilných konfliktů a hrubé obrysy lidských práv

Komunistická strana Nepálu – maoisté (CPN-M) oznámila 13. února 1996, že zahajuje ozbrojený boj za svržení existujícího státu a vytvoření nového. Maoisté vyhlásili, že je to jediný způsob, jak opravdu osvobodit nepálský lid od staletí trvajících feudálního vykořisťování, exkluze a diskriminace založené na příslušnosti ke třídě a kastě, na genderu, etnickém původu, náboženství, jazyku a zeměpisné izolaci, jež všude přetrvávalo přes znovunastolení demokratické vlády roku 1990. Základní příčiny konfliktu – chudoba, nespravedlnost, hlad a jiné formy sociálně-ekonomické deprivace však v následujících letech zůstávaly do značné míry stranou (Karki and Bhattarai 2003). Neschopnost státu uspokojit potřeby chudých lidí umožnila CPN-M získání rozsáhlé podpory zejména v nejvíce marginalizovaných vrstvách venkovské společnosti.

Ti, kdo doufali, že konflikt povede k lepší a spravedlivější společnosti, se brzy dočkali zklamání. V důsledku toho země upadla do víru mučení, konfiskací majetku, zastrasování, nezákonného věznění, vydírání, únosů, mizení lidí a mimosoudních poprav, jenž dále zhoršoval všeobecnou chudobu a bídu (Karki and Seddon 2003; Karki and Bhattarai 2003).

Období autokracie: „válka proti teroru“ versus občanská práva

Poté, co král převzal 1. února 2005 přímou výkonnou pravomoc jako předseda Rady ministrů a omezil občanská práva, situace se z hlediska lidských práv ještě dále zhoršila. Úřady přerušily veškeré komunikační spojení uvnitř Nepálu i s okolním světem. Bylo pozastaveno právo na svobodu vyjadřování, svobodu pohybu a pokojné shromažďování a řada dalších práv. Přes ujišťování vlády, že tento tvrdý zákrok umožní ukončení vzpoury vedené maoisty, konflikt pokračoval s neztenčenou brutální intenzitou. Ačkoliv se obě jeho

strany opakovaně zavázaly k respektování mezinárodních standardů lidských práv a humanitárních zákonů, obě je nadále vážně porušovaly.

Poté, co se král chopil plné kontroly nad vládou, v následujících měsících upevnil svou moc nad klíčovými institucemi, jako je Národní komise pro lidská práva (NHCR), soudnictví, státní správa a média. Dodatek k Zákonu o komisi pro lidská práva dal králi možnost měnit složení jmenovacího výboru NHRC a tím podkopat jeho autonomii. Zpráva organizace Human Rights Watch sídlící v New Yorku konstatovala, že pod sametovými rukavicemi, které si natáhla vláda a Královská nepálská armáda, se skrývají železné pěsti důsledně zasahující do práce soudů, médií a občanské společnosti, legálně působících politických stran a NHRC. Přísné předpisy zakazovaly médiím vysílání jakýchkoliv zpráv kritizujících krále a jeho rodinu. Za tři měsíce výjimečného stavu v roce 2005 bezpečnostní síly zabily minimálně 333 lidí včetně 13 dětí (Pyakurel 2007).

Tisíce lidí rozrušených těmito represemi vyšly do ulic a požadovaly ukončení systému feudální monarchie. Přes útoky vládních sil, které zabily 21 lidí a zranily dalších 6 000, se demonstranti neustále vraceli. Po devatenácti za sebou následujících dnech tento mimořádný výbuch lidové moci (obvykle nazývaný Lidové hnutí-II nebo v nepálsčtině Jana Aandolan-II) svrhnul 24. dubna 2006 autokratický režim. Znovu se sešel zvolený parlament a všechny politické strany účastníci se násilného konfliktu souhlasily s uzavřením míru v zájmu lidu a země.

Mezidobí demokracie neboli Loktantra

Všeobecné očekávání, že se zhroutením monarchie a vytvořením „demokratické prozatímní vlády“ skončí také násilí, bylo brzy zklamáno. Zabíjení, únosy, mučení, zastrasování a vydírání pokračovalo i po

vzniku Ústavodárného shromáždění. Vláda nebyla schopna přijmout účinná opatření proti pachatelům a k udržení práva a pořádku, což umožnilo pokračování kultury beztržnosti. Po celé zemi dále pokračoval ozbrojený boj doprovázený rozsáhlým porušováním lidských práv. Střety dospěly do mimořádné krutosti zejména v nižším regionu Tarai u indických hranic. Představitelé Taraiů (z etnické skupiny Madhesiů), nespokojení s dočasnou ústavou, požadovali okamžité zavedení federálního systému a poměrné zastoupení. Když vláda rychle nereagovala, v Tarai se objevilo přes 20 malých ozbrojených skupin, z nichž některé byly politické povahy, jiné kriminální.

Naštěstí se po úspěšném zakončení voleb do Ústavodárného shromáždění na jaře 2008 zdá, že země zahájila přechod od autokracie k demokracii a od ozbrojeného konfliktu k míru. Co je důležitější, tento přechod ukazuje, že si lid Nepálu přeje skutečnou demokracii, a vyvolává v celé zemi naději na to, že budoucí vlády budou prosazovat vedle občanských a politických práv také ekonomická, kulturní a sociální práva.

Státní rozpočet: bezpečnost versus rozvoj

Nepál patří do skupiny 49 nejméně rozvinutých zemí světa a na žebříčku Indexu lidského rozvoje zaujímá 142. místo (UNDP). Přibližně 31 % Nepálců vydělává méně než dolar denně a žije pod hranicí chudoby (NLSS-II 2004). Konflikt s maoistickými povstalci fakticky paralyzoval nepálskou ekonomiku. Po vyhlášení míru vláda očekávala růst 4,5 % procenta ročně, ovšem v roce 2007 se HDP posunul vzhůru pouze o 2,5 % (UNESCAP 2008). Rozpočet na tento rok měl celkový objem 168,99 miliardy HPR (2,54 miliardy USD), ovšem na rozvoj zemědělství z něj šlo pouhých 3,44 %, ačkoliv tento sektor vytváří 39 % HDP země. To je porušením Všeobecné poznámky č. 3 Výboru ESCR

OSN, podle níž tam, kde není dosažena minimální životní úroveň, mají státy povinnost použít „všechny zdroje, které mají k dispozici, k přednostnímu uspokojení těchto minimálních závazků“.

Dopad liberalizace obchodu na sociální, ekonomická a kulturní práva

V září 2003 se Nepál stal jako 147. země členem Světové obchodní organizace (WTO). Vládní představitelé předpovídali, že následná liberalizace obchodu posílená účastí Nepálu na dvou regionálních obchodních dohodách – Jihoasijské zóně volného obchodu (SAFTA) a Bengálské iniciativě pro mnohoovětvovou technickou a ekonomickou spolupráci (BIMSTEC) – přispěje k vysokému a trvalému růstu a snižování chudoby. Liberalizace obchodu byla ovšem přínosem pouze pro několik výrobních odvětví a městských center a nevedla k přeměně zemědělství, v němž pracuje 75 % z celkového počtu 26,4 milionu obyvatel a na něž připadá 13 % zahraničního obchodu.

Produktivita zemědělství je nízká a chudoba je ve venkovských oblastech zvláště tíživá. Většina venkovského obyvatelstva žije v podmínkách přírodního hospodářství s odpovídající nízkou produktivitou. Setba, sklizeň, výroba a skladování osiva – to vše je do značné míry záležitostí žen. V důsledku toho ženy nesou hlavní tíži konkurence s importovanými potravinami, které se valí do země v důsledku liberalizace obchodu. To je porušením práva rolníků na potravinovou bezpečnost a živobytí založené na zemědělství. Všeobecná deklarace lidských práv prohlašuje, že „každý má právo na takovou životní úroveň, která by byla s to zajistit jeho zdraví a blahobyt i zdraví a blahobyt jeho rodiny, počítajíc v to zejména výživu...“ Podobně zdůrazňuje ICESCR (Mezinárodní úmluva o ekonomických, sociálních a kulturních právech) „...právo každého na...dostatečnou výživu...“ Stát má povinnost zajistit toto právo.

Závěr

Několik dokumentů OSN o lidských právech a konvencí ILO, k nimž Nepál přistoupil, zavazuje stát, aby vyčlenil rozpočtové prostředky a přijal praktická opatření k naplňování základních práv svých občanů. Stát je také povinen zajistit, aby všichni občané měli nárok na nápravu nebo odškodnění, pokud se jim tato práva odírají nebo jsou porušována. Konečně má také povinnost přijmout opatření proti široce rozšířenému a zhoršujícímu se hladovění, prudce stoupajícím cenám základních potřeb a poškozování životního prostředí včetně důsledků klimatických změn, a to bez odkladu.

V zemi se nedávno konaly dlouho očekávané volby do 601-členného Ústavodárného shromáždění. S největším počtem křesel z nich vyšli dřívější vzbouřenci z CPN-M. Ze 575 zvolených, kteří byli oznámeni před napsáním této zprávy, bylo 191 (33,2 %) žen, což je milník v politických dějinách Nepálu. Na svém prvním zasedání 28. května 2008 Ústavodárné shromáždění zrušilo monarchii, jež vládla Nepálu skoro 240 let (1769-2008).

Před novou Federální demokratickou republikou Nepálu stojí obrovské úkoly. Patří k nim vypracování návrhu nové ústavy, institucionalizování demokracie, prosazování lidských práv, zajištění trvalého míru, který nepálský lid potřebuje a očekává, a to ku prospěchu všeho obyvatelstva a zejména obyčejných lidí. Nová vláda by měla rychle zavést reformy k řešení otázky porušování lidských práv, jež postihuje tradičně vylučované a marginalizované skupiny; jinak se těmto problémům opět nedostane pozornosti, kterou si zaslouhují. ■

Odkazy

- ADB (2005). *Measuring the Economic Costs of Conflict: The Effect of Declining Development Expenditures*. Working Paper Series No. 2. Kathmandu: Asian Development Bank, Nepal Resident Mission.
- GoN (2006). *Economic Survey: Fiscal Year 2005/2006*. Kathmandu: Government of Nepal, Ministry of Finance.
- Karki, A. and B. Bhattarai (eds.) (2003). *Whose War? Economic and Socio-Cultural Impacts of Nepal's Maoist-Government Conflict*. Kathmandu, NGO Federation of Nepal.
- Karki, A. and D. Seddon (2003). *The People's War in Nepal: Left Perspectives*. Delhi, Adroit.
- NLSS (2004). *Nepal Living Standards Survey 2003/2004 (NLSS-II)*. Kathmandu: Central Bureau of Statistics (CBS).
- Pyakurel, S.R. (2007). *Human Rights Situation in Nepal after Loktantra*. Kathmandu: Informal Sector Service Centre (INSEC).
- Sub-Committee on ESCR (2006). *Status and Trends – Economic, Social and Cultural Rights in Nepal: A Civil Society Report*. Kathmandu: Human Rights Treaty Monitoring Coordination Committee (HRTMCC), Nepal.
- UNDP (2007). *Human Development Report 2007/2008*. New York: United Nations Development Programme.
- UNESCAP (2008). *Economic and Social Survey of Asia and the Pacific*. UN Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. Dostupné na: www.unescap.org/survey2008/notes/nepal.asp, staženo 15. dubna 2008.

Lidská a sociální práva: ne vždy je to danost

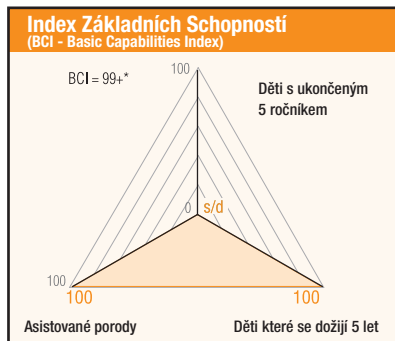

Chudoba a ekonomická a sociální nerovnost narůstá v Německu rychleji než ve většině ostatních zemí EU, což podněcuje diskuse o minimální mzdě a ochraně pracovníků stejně jako starost o lidská a sociální práva. Ačkoliv politikové a veřejnost předpokládají, že zákon tato práva zaručuje, občané a různé skupiny stále více požadují na vládě jejich dodržování. Je zajímavé, že vláda nadále trvá na dodržování lidských práv jako podmínce oficiální rozvojové spolupráce.

Social Watch Germany
Forum World Social Summit
Uwe Kerkow

Chudoba a ekonomická a sociální nerovnost narůstá v Německu rychleji než ve většině ostatních zemí EU. Jen za rok 2007 vzrostly příjmové disparity o 0,3 procentních bodů. Bez státních příspěvků by pod hranici chudoby žila více než čtvrtina obyvatel a plná třetina dětí a mladých lidí.¹ Tyto nerovnosti vyvolaly v roce 2007 intenzivní debatu o sociální spravedlnosti. Předmětem pozornosti se staly zejména posuny v zaměstnanosti, protože přes oživení ekonomiky² a podstatný pokles nezaměstnanosti³ je počet lidí v nejistých zaměstnáních a/nebo pracujících za velmi nízké mzdy stále na vzestupu.

Například za třetí čtvrtletí 2007 počet zaměstnání s maximální měsíční mzdou 400 EUR (632 USD) vzrostl ve srovnání s předchozím rokem o dalších 240 000 na celkovou hodnotu 6,6 milionu.⁴ Počet částečných nebo dočasných úvazků se od roku 2002 zdvojnásobil – přičemž skoro dvě třetiny těchto marginálních pracovníků tvoří ženy.⁵ Stát dotuje tuto formu zaměstnání částkou skoro 4 miliardy EUR (6,32 miliardy USD) ve formě úlev na daních a sociálních příspěvků.⁶ Neúměrně velký počet žen v marginálních zaměstnáních je projevem chybějící státem financované péče o děti, stejně jako důsledkem genderově diskriminačních daňových ustanovení týkajících se žen pracujících v domácnosti. Daně pořadí ještě zvýhodňují model rodiny s mužským „živitelem rodiny“, který na trhu práce znevýhodňuje ženy a způsobuje jejich

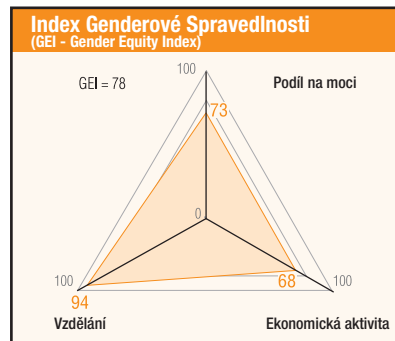

závislost na partnerovi s vyšším výdělkem. Zaznívá proto volání po zákonu o rovnosti pohlaví dle norského vzoru.⁷

Ztráty pocítují také pracovníci na plný úvazek, protože restrukturalizace ekonomiky vede k zavírání závodů a propouštění z práce. Těmto ztrátám odpovídá souběžný nárůst počtu pracovníků najímaných agenturami pro krátkodobá zaměstnání, který se za posledních deset let ztrojnásobil. Roku 1997 bylo těchto pracovníků přibližně 200 000, ale do poloviny roku 2007 tento počet vzrostl na alarmujících 713 000 – přibližně 2,4 % pracovní síly.⁸ V důsledku toho přes ekonomický vzestup vzrostl počet lidí požadujících dávky z titulu částečné zaměstnanosti od září 2005 do srpna 2007 o jednu třetinu, tj. na 1,3 milionu. Postiženy jsou zejména rodiny: skoro 50 % manželských dvojic s dětmi si dnes nárokují dávky v nezaměstnanosti typu II – navíc k řádně získávanému výdělku, z něhož je třeba platit sociální pojistění.⁹

Spojením všech těchto údajů zjistíme, že počet pracovníků s nízkými mzdami od roku 1995 vzrostl o 43 % a dnes dosahuje 6,5 milionu – přibližně 22 % všech zaměstnaných.¹⁰

V tomto světě je sotva překvapující, že roste volání

po všeobecném zavedení minimální mzdy, což vyústilo v legislativní iniciativu navrhuující minimální hodinovou mzdu 7,5 EUR (11,85 USD) s platností od poloviny roku 2008. Předpisy o minimální mzdě už existují pro stavební dělníky a poštovní zaměstnance a uvedená iniciativa už získala podporu u agentur pro krátkodobá zaměstnání. Zahrnoula by také soukromé bezpečnostní firmy, pracovníky v odpadovém hospodářství, zpracování masa, zahradnictvích a firmách pro krajinné úpravy, v maloobchodě, domácí péči, kadeřnictvích a pekárnách.¹¹

Lidská práva a rozvojová spolupráce

Těsně před redakční uzávěrkou tohoto textu ohlásilo Federální ministerstvo pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (v německé zkratce BMZ) zveřejnění svého Druhého akčního plánu rozvojové politiky v oblasti lidských práv na léta 2008-2010, který výslovně přisuzuje nejvyšší prioritu sociálním ekonomickým a kulturním právům.¹² Staví tedy na předchozím akčním plánu pro období 2004-2007, v němž německá vláda definovala 17 specifických opatření majících za cíl posilování lidských práv prostřednictvím rozvojové spolupráce.¹³ BMZ ovšem dosud nezačalo uplatňovat v politice lidských práv několik přístupů, v každém případě nikoli v prvním akčním plánu. Nejdůležitější je koncepce rozpočtového zajištění lidských práv, což zahrnuje formulování perspektiv a analyzování nákladů „realizace lidských práv v národním rozpočtovém cyklu, tj. ve

* Jedna ze složek ukazatele BCI byla stanovena podle údajů ze zemí podobné úrovně.

- 1 Spiegel online, www.spiegel.de/wirtschaft/0,1518,529981,00html.
- 2 Tempo růstu německé ekonomiky dosáhlo roku 2006 2,9 % a roku 2007 2,6 %. Spiegel online, www.spiegel.de/wirtschaft/0,1518,528600,00.html.
- 3 V únoru 2008 poklesl počet registrovaných nezaměstnaných ve srovnání s předchozím rokem o 630 000. Viz www.arbeitsagentur.de/nn_27908/zentraler-Content/A01-Allgemein-Info/A015-Oeffentlichkeitsarbeit/Allgemein/Arbeitsmarkt-Februar-2008.html.
- 4 Pro srovnání, oficiální relativní hranice chudoby pro západní a východní Německo byla roku 2002 730 EUR resp. 604 EUR na hlavu měsíčně. Viz www.taz.de/index.php?id=archivseite&id=2005/01/15/a0175.
- 5 *Financial Times Deutschland*, www.ftd.de/politik/deutschland/Zahl%20Minijobs/280194.html.
- 6 tagesschau.de, založeno na údajích Německé konfederace odborových svazů (DGB), www.tagesschau.de/wirtschaft/minijobs2.html.

- 7 Pokud jde o německý systém dělení příjmu manželských dvojic pro daňovou skupinu V, viz např. Lissy Gröner, MEP, 8. března 2008: www.lissy-groener.de/publi/2008/presse2008-03-06_frauentag.pdf.
- 8 Spiegel online, www.spiegel.de/wirtschaft/0,1518,536129,00.html.
- 9 Frankfurter Rundschau online; založeno na studii DGB, www.fr-online.de/_inc/_globals/print.php?em_cnt=1266981&em_ref=/in_und_ausland/wirtschaft/aktuell/.
- 10 Zpráva, kterou vypracoval Institut Arbeit und Qualifikation Duisburské university, www.iaq.uni-due.de/iaq-report/2008/report2008-01.pdf. „Nízká mzda“ je definována jako výdělek nižší než dvě třetiny průměrné hrubé hodinové mzdy, což je v západním Německu 9,61 EUR a v nových spolkových státech 6,81 EUR.

- 11 Spiegel online, www.ftd.de/politik/detschland/Scholz%20Mindestlohnant%20E4ge/323173.html.
- 12 www.bmz.de/de/presse/aktuelleMeldungen/2008/maerz/20080311_menschenrechte/index.html. Text ještě nebyl v době uzávěrky k dispozici pro stahování, a proto jej nebylo možné hodnotit.
- 13 www.bmz.de/de/service/infothek/fach/konzepte/konzept127dt.pdf.

vytváření strategie, plánování a přidělování rozpočtových prostředků, v jejich vydávání a účetní kontrole“.¹⁴

Při současném rozpočtovém plánování nepostačují celkové rozpočtové zdroje Německa k dosažení těch cílů, které si samo stanovilo. Porovnáme-li je s plánem EU na postupné zvyšování oficiální rozvojové pomoci (ODA, Official Development Assistance), který je pro spolkovou vládu závazný, zjistíme už pro tento rok finanční mezeru skoro 3 miliardy EUR (4,74 miliardy USD), jež hrozí nárůstem na více než 5 miliard EUR¹⁵ (7,9 miliardy USD) k termínu, kdy má být dosaženo cíle EU.¹⁶

Hlavní mezerou v rozvojové pomoci Německa je však uznání zásady, že Německo má závazky v oblasti lidských práv k lidem v jiných zemích stejně jako ke svým vlastním; jinými slovy, že má extraterritoriální závazky v této oblasti. Kdekoli se německý stát, jeho občané nebo německé společnosti angažují v nějaké činnosti v jiných zemích, spolková vláda má povinnost respektovat lidská práva a zajistit, že budou dodržována – zejména když místní instituce nemají dost sil, aby se ujaly tohoto úkolu. Zpráva, kterou nechala vypracovat církevní rozvojová služba (EED) a organizace Brot für die Welt, založená na šesti případových studiích,¹⁷ ukazuje, že Německo neplní tyto povinnosti v dostatečné míře – zejména když jsou v sázce jeho ekonomické zájmy. Studie dochází k závěru, že „německá vláda by měla (...) podporovat plnění svých extraterritoriálních závazků tím, že by je plně uplatnila a institucionalizovala ve svých výkoných orgánech, včetně zvýšení schopnosti analyzovat důsledky německých politik pro lidská práva mimo vlastní území. To by mělo výslovně zahrnovat obchodní a investiční politiky stejně jako přijímání rozhodnutí v multilaterálních rozvojových bankách.“¹⁸ Do tohoto kontextu patří také sociální odpovědnost německých korporací za rovnost pohlaví a práva žen, jelikož ženy lze v rozvojových zemích nejčastěji nalézt ve flexibilních, neformálních a nejistých zaměstnáních na samém konci řetězce globální nabídky.¹⁹

14 Budgeting Human Rights, p. 5 ff, www.eed.de/dyn/download?entry=page.de.pub.de.202.

15 *Die Wirklichkeit der Entwicklungshilfe* [Realita rozvojové pomoci], 15. zpráva, 2007, p. 27, www.tdh.de/content/materialien/download/download_wrapper.php?id=247.

16 *Ibid.*: ODA má roku 2010 dosáhnout 0,51% HND (hrubého domácího důchodu).

17 Znemožňování pozemkové reformy v Paraguaji, vývoz zdraví škodlivých potravinářských výrobků do Kamerunu, nedostupnost léčiv proti retrovirům v Jižní Africe a porušování zákona německými společnostmi v Mexiku a Indii.

18 „Germany's extraterritorial human rights obligations – Introduction and six case studies“, www.eed.de/dyn/download?entry=page.de.pub.de.182, p. 5.

19 Viz například: *Unsere Rechte im Ausverkauf* [Výprodej našich práv], www.oxfam.de/download/Arbeiterinnen.pdf nebo www.saubere-kleidung.de/2008/ccc_08-01-23_ka_aldiaktionen-2008.html.

SOCIÁLNÍ LIDSKÁ PRÁVA: ROSTOUCÍ ZNEPOKOJENÍ

V roce 2007 vedlo znepokojení nad vraždami dětí spáchanými matkami, jež si nevěděly rady, k požadavkům na novelizaci ustanovení o sňatku a rodině v článku 6 Ústavy tím způsobem, aby se týkalo i dětí. Řada právníků – včetně soudkyně Spolkového ústavního soudu Christine Hohmann-Dennhardt – vystoupila s argumentem, že zakotvení povinnosti podporovat blaho dětí v Ústavě by založilo specifické povinnosti týkající se jednání jak rodičů, tak státu.¹ Ačkoliv k žádné takové novelizaci nedojde, existují plány praktických opatření na podporu rodin a sledování zdravotního stavu dětí, aby bylo možné odhalovat tyto rodinné problémy v ranějším stadiu.²

Nevládní organizace ovšem obviňují sám německý stát z toho, že porušuje Konvenci o právech dítěte. Ve své „stínové zprávě“ Child Soldiers charitativní organizace Terre des hommes a Kinder-nothilfe poukazují na „vážné nedostatky v jednání vlády s někdejšími dětskými vojáky“, z nichž se asi 500 uchýlilo do Německa. Tyto organizace naléhají na Německo, aby také zvýšilo minimální věk pro vstup do vojska na 18 let („straight 18“) s poukazem na to, že roku 2007 bylo přijato do zbrojených sil 304 osob mladších 18 let.³

Rostoucí počet případů týkajících se lidských práv je projednáván u německých a evropských soudů. Patří k nim případ dvou někdejších vězňů, kteří obvinili spolkový stát Severní Porýní-Vestfálsko z porušování lidských práv ve svém vězeňském systému; případ byl v první instanci rozhodnut v jejich prospěch.⁴

To samozřejmě v žádném případě neznamená, že každá krize, kterou prožívají v Německu jednotliví lidé, je způsobena porušováním jejich sociálních práv. Nicméně se projevují znepokojivé trendy: například neustále roste počet lidí bez zdravotního pojištění. Roku 1999 se pohyboval jejich počet kolem 145 000, roku 2003 se zvýšil na 177 000 a počátkem roku 2007 dosáhl 211 000.⁵ Vzhledem k vysokým nákladům na lékařskou péči znamená ovšem neexistence zdravotního pojištění vážné riziko pro právo příslušného jednotlivce na zdravotní péči.

Za určitých okolností může dokonce i legislativa, jejímž cílem je zajištění ekonomického blahobytu, vést k porušování občanských práv. Například lidé sdílející bydliště s příjemci dávek v nezaměstnanosti typu II („Hartz IV“) musí strpět návštěvy sociálních úředníků, což je porušením práva na soukromí a ochranu osobních údajů.⁶ Úředníci se budou snažit zjistit přesný vztah mezi osobami sdílejícími bydliště; pokud totiž tyto osoby žijí ve kvazi-manželském vztahu, partner musí přispívat na živobytí příjemce „Hartz IV“. Pokud tomu tak není, taková povinnost nevzniká. Úřady tedy mohou ušetřit peníze, jestliže jsou schopny dokázat, že jejich klient udržuje intimní vztah.

Konečně je z hlediska lidských práv stále častěji posuzován také přístup ke vzdělání. Například Svaz německého školství a Národní svaz studentů vypracovaly analýzu uskutečňování práva na vysokoškolské vzdělání, zejména ve světle nedávného zavedení studijních poplatků. Analýza došla k závěru, že „Spolková republika ani jednotlivé spolkové země neplní své závazky vyplývající z Mezinárodní úmluvy o hospodářských, sociálních a kulturních právech“, zejména pokud jde o článek 13, paragraf 2 (c) a (e).⁷ Výzkumný projekt Bamberké univerzity „Právo lidí na vzdělání“ si klade za cíl vypracovat „systematické zdůvodnění (...) potřeby a rozsahu práva lidí na vzdělání z hlediska křesťanské etiky“ a stanovit odpovídající kritéria pro jeho realizaci.⁸

1 Viz například *Süddeutsche Zeitung*, www.sueddeutsche.de/deutschland/artikel/895/148542/.

2 ZEIT online, www.zeit.de/online/2007/52/kinderschutz.

3 Tisková zpráva, *terre des hommes*, www.tdh.de/content/presse/pressemitteilungen/detail.htm?view=detail&id=194&year=2007.

4 ZEIT online, www.zeit.de/2007/51/LS-Haftbedingungen.

5 *Spiegel* online, www.spiegel.de/wirtschaft/0,1518,533727,00.html.

6 Udo Geiger, *Liebe in den Zeiten von Hartz IV* [Láska v časech Hartzu IV], in *Grundrechte-Report*, Fischer Taschenbuchverlag, Frankfurt a.M., 2006.

7 „Die Einführung von Studiengebühren und der internationale Pakt über wirtschaftliche, soziale und kulturelle Rechte“ [Zavedení studijních poplatků a mezinárodní úmluva o hospodářských, sociálních a kulturních právech], www.studis.de/usta-ph-freiburg/cms/uploads/pdfs/sozialpakt_innenteil_web.pdf.

8 www.uni-bamberg.de/?id=17711.

Přišel čas pro transparentní rozpočty

Rozdělení půdy a příjmů je dnes tak jednostranné, že nerovnost patří k nejextrémnějším v Latinské Americe. Za šest desetiletí vlády strany Colorado nevznikly žádné politiky, jež by vytvářely nové příležitosti a brzdily sociální, ekonomický a ekologický úpadek způsobovaný trhem. Nová vláda Vlastenecké aliance pro změnu by se měla zaměřit na naplňování práv a rozvoj schopností. Z veřejných fondů by se mělo čerpat s větší transparentností a občanská veřejnost se musí podílet na rozhodování o jejich využití. To je jediný způsob, jak zajistit, aby se peníze lidí využívaly ku prospěchu lidu.

DECIDAMOS, Campaña por la Expresión Ciudadana
(Kampaň za právo občanů vyjadřovat se)
Hugo Royg

Paraguayská ekonomika od roku 2003 trvale roste, v roce 2007 činil její přírůstek 6 %. Nejdynamičtějším odvětvím je zemědělství, jednak díky příznivým mezinárodním okolnostem, jednak díky vynikajícím klimatickým podmínkám pro hospodaření. Obdělává se více půdy, roste produktivita i ceny. V důsledku toho se zvětšují zisky – rychleji než v mnoha předchozích desetiletích.

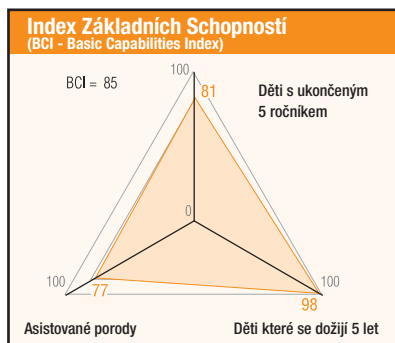
Tyto zisky jdou na bankovní účty relativně malé skupiny. Mezi chovatelé dobytka, kdo modernizovali svou technologii a získali dlouhodobé úvěry. V rostlinné výrobě získávají nejvíce noví investoři: argentinské společnosti, jež se přestěhovaly do Paraguaye, aby se vyhnuly tvrdším ekonomickým omezením doma, brazilští investoři a imigranti v družstvech, a vznikající skupina paraguayských podnikatelů, kteří se rozhodli diverzifikovat své investice.

Nové zemědělství je založeno na obrovských vysoce mechanizovaných farmách, často na nově obdělávané půdě. Sekretariát pro životní prostředí vydával velké povolení k odlesnění, což vedlo k degradaci životního prostředí, jež bude trvat po řadu generací. Velké farmy vyžadují jen málo kvalifikovaných pracovních sil. Malí vlastníci a zranitelné skupiny jsou vytlačováni z půdy do bobtnajících pásů chudoby kolem měst. Míra nezaměstnanosti vzrostla z 9,3 % roku 2003 na 11,1 % ke konci roku 2006; asi 25 % pracovní síly bylo zaměstnáno jen částečně (DGEEC, 2007a).

Příspěvek veřejných politik k rozvoji

Hlavní prioritou předchozí vládní strany Colorado bylo vyhrát prezidentské volby v dubnu 2008 a tak zůstat u moci.¹ Za posledních pět let její vlády se ve funkci vystřídal čtyři různí ministři financí. Ani jeden z nich neměl vazby na vládnoucí stranu, ale všichni se ztotožnili se třemi vládními makroekonomickými prioritami: vyrovnaným rozpočtem, fiskální reformou a obnovením reputace země jako dlužníka, který splácí včas.

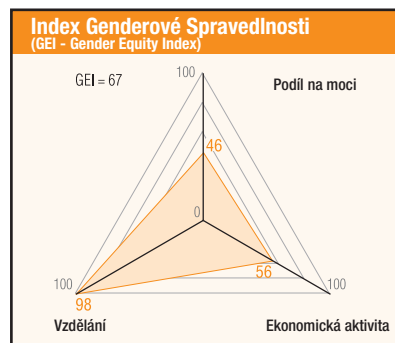
1 Tato kampaň nicméně nedosáhla svého hlavního cíle. Prezidentský úřad získal v dubnu 2008 někdejší katolický biskup Fernando Lugo jako kandidát koalice levicových a středolevicových stran a organizací, čímž skončilo více než šest desetiletí hegemonie vlády strany Colorado.

Daňová reforma z roku 2004 byla vysoce regresivní. Jak zdůraznili ekonomové, rozšířila daňovou základnu tím, že získávala příjmy hlavně z nepřímých daní. Jejich tíha padla především na střední třídu a chudé. Paraguay nadále nemá daň z příjmů. Vláda také jednala s věřiteli a dokázala radikálně snížit zadluženost ze 70 % HDP roku 2002 na 28 % v prosinci 2006.²

Je obtížné určit vliv vládní politiky na chudobu. Podíl obyvatelstva pod hranici chudoby poklesl v letech 2003 až 2006 ze 41,4 % na 38,2 %. Výraznější byl pokles podílu obyvatelstva žijícího v krajní chudobě – za stejné období se snížil ze 20,1 % na 15 % (DGEEC, 2007b). Vládní výdaje na chudé zůstaly nízké. Skládaly se z vysoce cílených paternalistických příjmových přesunů, jež se dotkly pouze 5,6 % obyvatelstva. Není jasné, zdali i tato malá skupina ve skutečnosti dostala nějakou pomoc. Vláda se fakticky vůbec nesnažila o to, aby chudí dostali půdu nebo práci. Nerovnosti v rozdělení půdy a příjmech patří k nejostřejším v Latinské Americe.

Státní instituce počítají s vydáváním ekonomických zdrojů na akce, jež pouze vnějškově řeší chudobu nebo zaručují uplatňování určitých práv (zdravotní péče, vzdělávání), přičemž ve skutečnosti nejde

o veřejnou politiku zaměřenou na zlepšování životních podmínek obyvatelstva. Ze samotného faktu, že se veřejné peníze vydávají na potřebné a politicky korektní nástroje nebo akce, nevyplývá efektivita ani důslednost. Navíc současná úroveň chudoby potvrzuje, že státní struktura je slučitelná s realitou chudoby a nerovnosti, na niž se nic nemění vzhledem k tomu, že po zavedení regresivní daňové struktury v zemi procházející hospodářským růstem jsou zdaňování jedině ti, kdo mají méně. Tudiž výdaje ve své současné podobě zvyšují nerovnost.

Politická agenda: pouze otevření politiky a mezinárodní dohody

V ekonomické politice Paraguay jako většina Latinské Ameriky sledovala strategii ekonomické integrace, liberalizovala své finance a odstranila bariéry chránící její trh v souladu s Washingtonským konsenzem.

Po desetiletí se vláda držela u moci pomocí strategie klientelismu. Poskytuje privilegia a pomoc svým podporovatelům a zbytek obyvatelstva nedostane nic. Tento systém ztěžuje Paraguayům plně uplatňování jejich občanských práv a zabraňuje jim, v některých případech zcela otevřeně, v rozvíjení vlastního sociálního kapitálu včetně vztahů, které by posilovaly jejich

Chudí (EPH 2005)	2,230,202 osob
Krajně chudí	902,294 osob
Mimo krajně chudých	1,327,908 osob
Počet osob podporovaných v rámci programů na odstranění chudoby. Rozpočet na r. 2008.	162,000 osob
Pokrytí	5.6%

Zdroj: Vlastní výpočty vycházející z údajů Ústřední banky Paraguaye (BCP-CAPECO).

2 Vlastní výpočet na základě údajů z hospodářských zpráv Ústřední banky Paraguaye za několik posledních let.

schopnost podílet se na demokratickém procesu. I když odpor proti tomuto systému naráží na překážky, semena změny už začala klíčit.

Po roce 1990 Paraguay otevřela dveře světu ve všech oblastech – finanční, ekonomické, ekologické, politické, sociální i kulturní. Nové směřování ilustruje ochota státu přijmout mezinárodní závazky k ochraně lidských práv. Vedle Všeobecné deklarace lidských práv podepsala země Konvenci o odstranění všech forem diskriminace žen, zapojila se do Summitu země, zúčastnila se Mezinárodní konference o populaci a rozvoji, Světové konference o ženách, Světového summitu pro sociální rozvoj a konference OSN o lidských právech HABITAT II, přijala Konvenci o právech dítěte a Deklaraci tisíciletí, zúčastnila se Světového fóra o vzdělání a Světového summitu o udržitelném rozvoji. Vláda upravila zákony a instituce v souladu s těmito závazky, i když ještě zbývá udělat řadu věcí.

Vláda vytvořila právní a institucionální rámec pro omezování genderové nerovnosti. Rozšířila přístup dívek k základnímu vzdělání a možnosti uplatnění žen ve vyučování, zdravotnictví a veřejné správě. Nicméně rozsah zlepšení je dosud malý. I když se ženám dostává lepšího vzdělání, trpí mzdovou diskriminací a vyšší úrovní nezaměstnanosti a částečné zaměstnanosti. V takových zaměstnáních, jako je práce v domácnosti, je běžnou věcí faktická i právní diskriminace. Genderová zaujatost zůstává zakořeněna v diskurzu politiků a byrokratů.

Součástí politické agendy se nestalo zlepšování podmínek specifických marginálních a vyloučených sociálních skupin, jako jsou ženy s nízkými příjmy a chudé děti. Neschopnost zajistit naléhavě potřebné zdroje se nejkřiklavěji projevuje v zanedbávání původního domorodého obyvatelstva mluvícího jazykem Guaraní, mládeže, starých lidí a lidí se zdravotním postižením. Vláda se nijak nesnaží vyhodnotit dopad svých výdajů, jež mají mírnit chudobu.

Organizace občanské společnosti mohou sehrát významnou úlohu svými požadavky, aby se tyto otázky staly součástí veřejné agendy.

Nehledě na určitý pokrok, země má pořád daleko ke splnění Rozvojových cílů tisíciletí (MDGs, Millennium Development Goals). Tabulka 2 nabízí přehled toho, čeho se pravděpodobně podaří dosáhnout, na základě hodnocení Organizace spojených národů a občanské společnosti.

TABULKA 2. Rozvojové cíle tisíciletí v Paraguayi

MDGs	Hodnocení	
	Občanská společnost	Systém OSN
Cíl 1	Může být dosažen	Nedostatečný pokrok
Cíl 2	Může být dosažen	Odpovídající pokrok
Cíl 3	Může být dosažen	Odpovídající pokrok
Cíl 4	Nebude dosažen	Nedostatečný pokrok
Cíl 5	Nebude dosažen	Nedostatečný pokrok
Cíl 6	Nebude dosažen	Nedostatečný pokrok
Cíl 7	Nebude dosažen	Nedostatečný pokrok

Zdroj: Paraguay Sin Excusas. *Objetivos de Desarrollo del Milenio. Informe Alternativo de la Sociedad Civil-Paraguay 2000/2005.* Asunción, 2005; United Nations System. *Objetivos de Desarrollo del Milenio. Informe Paraguay.* Asunción, 2005.

Doporučení

- Revidovat model rozvoje země. Vláda zatím jednoduše sledovala sociálně-ekonomický proces poháněný tržními silami; nová vláda by měla vyvinout politiky, které budou vyrovnávat sociální, ekonomické a ekologické škody, které tyto síly způsobují, a posilovat příležitosti pro všechny.
- Nový vládní rozpočet musí dát prioritu programům, které uskutečňují lidská práva a posilují schopnosti lidí.
- Je nutno revidovat veřejné politiky tak, aby snižovaly nerovnosti namísto jejich podpory.
- Neoddělitelnou součástí rozvíjení a realizace veřejné politiky musí být transparentnost, která odejme vládní politiku a veřejnou správu z jednostranné kontroly byrokratů a dá ji do rukou paraguayských žen a mužů.
- Občanská společnost se musí víc podílet na rozhodování o vládních výdajích. Současná struktura veřejného sektoru byla vyvinuta k tomu, aby sloužila jednotlivcům a ne potřebám lidí. Přeměna tohoto systému bude vyžadovat účast občanů na řídicích procesech. ■

Odkazy

- BCP (Ústřední banka Paraguaye) (2007a). *Informe Económico.* K dispozici na www.bcp.gov.py/gee/tec/07/12/dic.pdf.
- BCP (2007 b). *Sistema de Cuentas Nacionales de Paraguay.* K dispozici na www.bcp.gov.py/gee/ctasgeebid/ctas06.pdf
- DGEEC (Hlavní úřad pro statistiku, průzkumy a census) (2007a). *Principales resultados total país EPH 2006.* Fernando de la Mora.
- DGECC (2007b). *Boletín de pobreza 2007.* Fernando de la Mora.
- Ministerio de Hacienda (2007). *Budget Draft Bill 2008 Delivered to Parliament.*
- Paraguay Sin Excusas (2005). *Objetivos de Desarrollo del Milenio. Informe Alternativo de la Sociedad Civil - Paraguay 2000/2005.* Asunción.
- Rodrik, Dani (1999). „The New Global Economy and the Developing Countries: Making Openness Work“, *Policy Essay*, No. 24, Washington, D.C., Overseas Development Council.
- Rodrik, Danni (2001). *Development Strategies for the Next Century*, Washington, D.C., World Bank.
- United Nations (2005). *Objetivos de Desarrollo del Milenio. Informe Paraguay.* Asunción.

Uskutečňování lidských práv – mystifikace nebo pravda?

Lidé na rozhodujících místech nejsou podle všeho příliš schopni konstruktivně reagovat na kampaně lidských práv a návrhy v této oblasti. Mobilizování širokých kampaní za lidská práva je pořád obtížné. Občané příliš nevěří, že by jejich aktivita mohla vést k nějakému pokroku, a velmi se zdráhají zapojit do občanských iniciativ. Na hodnotu občanských aktivit ovšem poukázala řada účinných a úzce zaměřených kampaní k problémům menšin. Očekávání a požadavky Evropy přiměly vládu k zavedení předpisů, jež chrání práva některých skupin obyvatelstva.

Koalice Karat

Anita Seibert

Julia Wrede

The Network of East-West Women NEWW – Polsko

(Síť žen Východ-Západ)

Małgorzata Tarasiewicz

Małgorzata Zuk

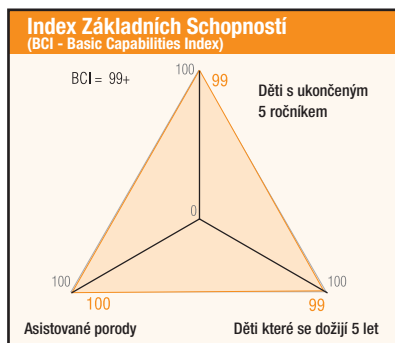
Občanská společnost by se mohla a měla zabývat širokou paletou problémů souvisejících se zárukami uskutečňování lidských práv, ovšem Poláci se jen velmi zdráhavě zapojují do lidových kampaní, které by mohly přinést skutečný pokrok. Toto váhání je způsobeno řadou sociálních a historických faktorů, jež nedávno rozebíral Civil Society Index (Index občanské společnosti) (Gumowska, 2008). Iniciativy občanské společnosti obvykle rozjžděné nevládními organizacemi narážejí na vážné překážky. Jde především o to, že lidé na rozhodujících místech nemají dost ochoty, schopnosti a znalosti na to, aby reagovali pozitivně na kampaně a předkládané návrhy, a že Polákům a Polkám chybí „přístupové body“ (pracovníci veřejné správy zajišťující efektivní spolupráci s občanskou společností stejně jako přístupné a transparentní mechanismy umožňující dialog mezi úřady a občanskou společností o konkrétních politikách).

Omezené výsledky podniknutých akcí dále snižují důvěru veřejnosti v možnost změny statu quo. To způsobilo, že v posledních několika letech nebyly zahájeny žádné celostátní kampaně za širší požadavky. V poslední době se ovšem vyskytlo několik skromnějších ale významných kampaní k lidským právům. Budou popsány v následujících odstavcích.

Sexuální a reprodukční práva

Problematika zdraví žen není v popředí zájmu vládních zdravotnických programů. Ženské skupiny označují za nejnaléhavější problémy neexistenci povinné a komplexní sexuální výchovy ve školách, nedostatečné poradenství o plánování rodiny a omezený přístup k antikoncepci a přerušení těhotenství způsobovaný sociálními a ekonomickými překradami a zákonnými omezeními (Nowicka and Pocheć, 2006).

Mocná římskokatolická církev má silný vliv na veřejné mínění a odmítá všechny metody antikoncepce kromě přirozených. Neexistuje státní politika ani programy, které by umožňovaly snadný a nepřilíživě nákladný přístup k antikoncepci. Podle Světové zdravotnické organizace by hormonální antikoncepce měla být refundována; hormonální tablety jsou však

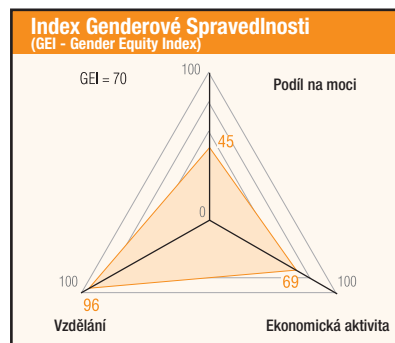

v Polsku drahé a využívání moderní antikoncepce je poměrně omezené. Přes 45 % žen, které se chtějí chránit před otěhotněním, je odkázáno na přirozené metody, jež nejsou příliš účinné a vedou k mnoha nechtěným těhotenstvím. Ačkoliv jsou lékaři povinni předepisovat hormonální antikoncepci, někteří to odmítají s odvoláním na klauzuli svědomí, která dává lékařům právo osobně odmítnout poskytnutí antikoncepce nebo provedení potratu i tehdy, jestliže pracují ve zdravotnickém zařízení, které to provádí. I když tato klauzule není kodifikována žádným předpisem, vzhledem k tlaku církve a oficiální pasivitě je velmi často používána.

Potraty jsou zakázány a kriminalizovány s výjimkou případů, kdy jsou nutné ze zdravotních důvodů, porod by znamenal ohrožení života nebo k těhotenství došlo důsledkem sexuálního násilí. Hlavní zábranou provedení potratu je klauzule svědomí. Ve veřejných nemocnicích se provádí jen velmi málo interrupcí (podle ministerstva zdravotnictví přibližně 200 ročně). Lékaři často odmítají vystavit potvrzení požadované pro legální potrat (Nowicka and Pocheć, 2006). Ženy, které mají nárok na potrat, jsou obvykle odmítány.

Případ Alicje Tysiac, které bylo odmítnut potrat, přestože pro ni těhotenství znamenalo velké zdravotní riziko, přivedl Evropský soud lidských práv v březnu 2007 k vynesení rozsudku, že Polsko porušuje článek 8 Evropské konvence pro ochranu lidských práv a základních svobod. Tento článek zaručuje respektování soukromého a rodinného života jednotlivců.

Omezená možnost bezpečného potratu nutí mnoho žen (podle odhadů 80 000 až 200 000 ročně) k ilegální interrupci. Ženy odjíždějí do zahraničí, vznikla „potratová turistika“. Souhrnné údaje sice nejsou známy, ale podle údajů britského ministerstva zdravotnictví z celkového počtu žen, které ve Velké Británii požádaly roce 2007 o potrat, bylo Polek 0,1 %.

Cílem omezujícího zákonodárství bylo úplné vyloučení potratů. Ve skutečnosti ale způsobilo rozdělení žen na ‚bohaté‘, které si mohou dovolit nákladnou péči, a ‚chudé‘, které si nemohou dovolit vysoce kvalitní služby.

Gender a penze

Systém penzí a odchodu do důchodu je nadále diskriminační. Zákony, jež zavedly rozdílný věk odchodu do důchodu pro muže a ženy a které umožňují ženám dřívější odchod, vytvářejí problémy oběma. Ženy opouštějí práci s nižšími penzemi. Muži nemohou ukončit práci dříve ani kdyby chtěli nebo potřebovali (například kvůli péči o členy rodiny).

Vláda nejenže nedokázala vyřešit tento problém, ale roku 2007 přišla s plánem na snížení penzí žen pod záminkou, že žijí déle, a proto je u nich celkový objem přijatých důchodů vyšší. Několik nevládních organizací zaměřených na gender pod vedením odborníků z této oblasti vypracovalo protestní dopis, zaslalo jej příslušnému ministerstvu a zahájilo mediální kampaň. Dopis byl umístěn na webovou stránku ministerstva a plán nebyl uskutečněn. Doufejme, že tento hrubý pokus o genderovou diskriminaci se nikdy nestane skutečností.

Práva sexuálních menšin

Evropský parlament vyjádřil 26. dubna 2007 pobouření nad rostoucí intolerancí vůči lesbičkám a gayům v celé Evropě, přičemž se předmětem zvláštní kritiky stalo Polsko. Polská vláda byla vyzvána, aby veřejně odsoudila výroky vysokých vládních představitelů podněcující diskriminaci a nenávist na základě sexuální orientace, včetně prohlášení státního sekretáře na ministerstvu školství [Junior Education Minister] Miroslawa Orzechowského požadujícího nový zákon „trestající každého, kdo by podporoval homosexu-

alitu nebo jakoukoli jinou deviaci sexuální povahy ve vzdělávacích ústavech". Komisař Rady Evropy pro lidská práva už vyjádřil obavu z navrhovaného opatření na trestání údajně podpory homosexuality ve školách.¹ Zamýšlené tresty mají údajně zahrnovat trest vězení.

Zvláště znepokojivé je, že vláda zrušila Úřad vládního zmocněnce pro rovné postavení mužů a žen. Úkolem tohoto úřadu byla podpora rovného zacházení se všemi lidmi včetně členů společenství LGTB [lesbian, gay, transgender, bisexual]. Po jeho zrušení je Polsko jedinou zemí EU bez statutárního strážce rovnosti.

Amnesty International vyzvala polskou vládu, aby zajistila pečlivé a nestranné vyšetřování všech obvinění z útoků na jednotlivce a jejich ohrožování na základě jejich sexuální identity nebo orientace, a aby byli pachatelé soudně stíháni v souladu s mezinárodními standardy poctivého soudního řízení.

Vláda by také měla zajistit, aby úřady nečinily žádná veřejná prohlášení, která by se dala interpretovat jako podněcování k diskriminaci jednotlivců na základě jejich sexuální orientace nebo genderové identity nebo k cílenému jednání vůči nim, a obnovit Úřad vládního zmocněnce pro rovné postavení mužů a žen. Vláda by měla dát jasně najevo, že každé násilné jednání vůči členům společenství LGTB je trestným činem, který nebude tolerován. Vláda by měla vydat specifické předpisy pro pracovníky policie a justice týkající se ochrany práv všech osob bez ohledu na jejich sexuální orientaci, školit je v tomto směru v rámci služby a zjišťovat a vyšetřovat homofobní trestné činy (Amnesty International, 2006).

Osoby, které nemají heterosexuální orientaci a neskrývají to, jsou v Polsku diskriminovány v mnoha aspektech běžného života včetně zdravotnictví, vzdělávání, účasti na politice a zaměstnání. Země nemá oficiální právní úpravu práv homosexuálů, pokud jde o právní postavení párů, adopci dětí, schopnost společně rozhodovat o lékařském ošetření, návštěvách v nemocnicích atd. Většina politiků se staví k případům diskriminace homosexuálů jako k marginálním věcem nehodným vážné pozornosti.

Navíc se politické pokoušejí zakazovat shromáždění gayů a lesbiček. Roku 2005 zakázal Lech Kaczyński, tehdy primátor Varšavy a v současnosti polský prezident, konání „Průvodu rovnosti“ v hlavním městě. Totéž udělal primátor Poznaň. Reakce byla dojemným příkladem akce občanské společnosti na obranu lidských práv. Především, průvody se stejně konaly. Ve Varšavě přišli na toto velké shromáždění politikové, veřejně známé osobnosti a celebrity stejně jako obyčejní občané, kteří by se patrně průvodu nezúčastnili, kdyby byl legální. Zadržely byly zákazy napadeny soudně se zdůvodněním, že porušují jak Ústavu Polska, tak Evropskou konvenci o lidských právech a základních svobodách. Evropský soud lidských práv vynesl roku 2007 rozsudek, podle něhož Město Varšava porušilo zmíněnou konvenci (Abramowicz, 2000).

K harmonizaci polských zákonů s právem EU přidala vláda určitá ustanovení týkající se gayů a lesbiček především do Zákoníku práce. Tato us-

tanovení zakazují přímou a nepřímou diskriminaci na základě sexuální orientace a také obtěžování včetně sexuálního. Definují také, kdo nese v případech diskriminace důkazní břemeno.

Uprchlíci²

Kampaně občanské společnosti usilující o zlepšení situace uprchlíků jsou obecným jevem, ale jejich dopad je omezený. Dramatické zážitky konkrétní osoby mohou vyburcovat veřejné mínění, ale tyto incidenty nemají dopad na oficiální politiku a praxi.

Uprchlíci se potýkají s vážnými potížemi. Nejdůležitější je nedostupnost základních vládních služeb, jako je sociální zabezpečení a zdravotní péče. To vyžaduje oficiální adresu stálého bydliště, kterou nedostane nikdo, kdo nezískal status uprchlíka. Navíc se uprchlíkům fakticky odírají dávky sociální podpory, jako jsou příspěvky na dítě, na něž má v Polsku nárok pouze rodič, který se může prokázat dokumenty o rozvodu nebo úmrtím listem druhého rodiče. Většina uprchlíků v Polsku pochází ze zemí, které takové dokumenty nevystavují.

Zdravotně postižení³

Jedním z hlavních problémů lidí se zdravotním postižením jsou obtíže spojené s účastí na veřejném životě. Přes pokroky ve zlepšování přístupu lidem se sníženou mobilitou (například vozíčkářům) se udělovalo málo pro úpravu různých zařízení podle potřeb lidí s poruchami zraku a sluchu. Zákonné předpisy se týkají pouze problémů mobility.

K jednomu z nejkřiklavějších porušení práv lidí se zdravotním postižením došlo za posledních celostátních voleb roku 2007. Volební místnosti nebyly upraveny tak, aby umožňovaly přístup, a stát nezajistil hlasovací lístky pro voliče s poruchami zraku.

S požadavky na zlepšení přístupu lidí trpících problémy mobility nebo postižením zraku a sluchu do budov se na příslušné činitele obracela řada občanských kampaní a iniciativ, jako např. „Varšava bez bariér“.

Lidé se zdravotním postižením mají obvykle také ekonomické potíže, často související s trhem práce. Přes zákony, jež mají motivovat podnikatele k jejich zaměstnávání, je většina postižených, kteří jsou schopni pracovat, odkázána na sociální zabezpečení. Od nástupu do práce odrazuje postižené sám systém invalidních důchodů, protože zavádí mzdový strop, při jehož překročení ztrácí postižený nárok na sociální zabezpečení.

CIA a tajná internační centra

V březnu 2006 vydal generální tajemník Rady Evropy stanovisko k údajným tajným internačním centrům vytvořeným v Polsku jako součást tajného programu USA na ilegální přepravu lidí mimo jakékoli právní řízení. Podle zprávy dočasného výboru Evropského parlamentu přepravovala CIA osoby podezřelé

z terorismu z Afghánistánu do Polska, přičemž letadla nejpravděpodobněji přistávala na malém letišti u obce Szymany. Přínejmenším v jednom tajném vězení v Polsku bylo údajně v letech 2002 – 2005 podrobeno tvrdým výslechům asi 10 významných členů Al-Kaidá, než bylo vězení zrušeno poté, co o jeho existenci informovala média. Polská vláda ovšem odmítla poskytnout dočasnému výboru v této věci informace (European Parliament, 2007).

Ačkoliv Polsko důsledně odmítalo jakýkoliv podíl na jakémkoliv aspektu údajně nezákonné činnosti, jeho spolupráce s delegací dočasného výboru byla bohužel minimální. Delegace výboru se nemohla setkat se žádnými představiteli parlamentu. Polská vláda se zpěchovala poskytnout plnou pomoc vyšetřování a neuvítala delegáty komise na odpovídající úrovni (European Parliament, 2007). Kromě nesouhlasu s touto nedostatečnou spoluprací vyjádřil Evropský parlament politování nad tím, že Polsko neustavilo vlastní zvláštní vyšetřovací komisi a že parlament nevedl nezávislé šetření. Parlamentní shromáždění Rady Evropy konstatovalo, že Polsko přes opakované žádosti nebylo schopno poskytnout informace z národní letové dokumentace, jež by potvrdily lety do Polska související s CIA (Amnesty International, 2007). ■

Odkazy

Abramowicz, M [ed.] (2007). *Social situation of bisexual and homosexual persons in Poland*, Warsaw.

Amnesty International (2006). *Poland and Latvia. Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Rights in Poland and Latvia*. London: Amnesty International.

Amnesty International (2007). *Europe and Central Asia Summary of Amnesty International's Concerns in the Region*, July–December 2006. London: Amnesty International.

European Parliament (2007). *Working Document No. 9 on certain European countries analyzed during the work of the Temporary Committee*. Brussels: European Parliament.

Gumowski, M. (2008). *Civil Society Index*, Warsaw: Klon-Jawor.

Nowicka, W. and Pocheć, M. (2006). *Shadow Report Republic of Poland 2007. On the implementation of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*. Warsaw: The Federation for Women and Family Planning. Dostupné na: www.federa.org.pl.

Department of health (2007). „Statistical Bulletin – Abortion Statistic, England and Wales, 2007“, London.

„Worldwide Gay Life, Sites and Insights“ (2008). *Gay Poland News & reports 2008* [online]. Laguna Beach, California. Dostupné na: www.globalgayz.com/poland-news08-01.html.

1 www.globalgayz.com

2 Tento oddíl byl připraven v konzultaci s Centrum Pomocy Uchodźcom i Repatriantom Polskiej Akcji Humanitarnej (Centrum pro pomoc uprchlíkům a repatriantům Polské humanitární akce).

3 Tento oddíl byl připraven v konzultaci s Fundacja Na Rzecz Transportowych Usług Specjalistycznych (TUS) (Fond pro specializované dopravní služby).

Lidská práva, korupce a beztrčnost

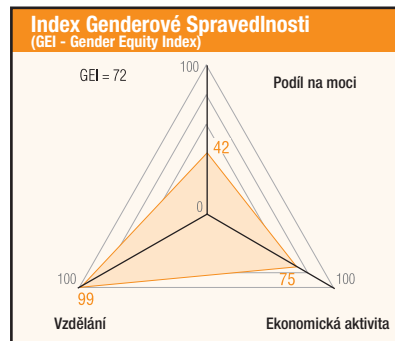
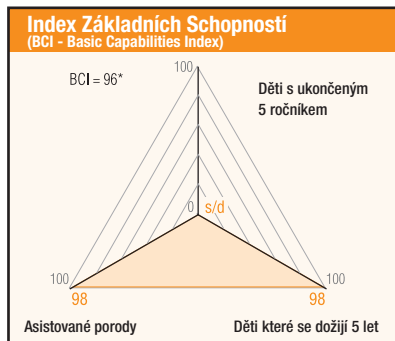
Za komunistické éry byla lidská práva otevřeně přehlížena ve prospěch členů komunistické strany a donašečů tajné policie. Velká většina jich dodnes zůstává na privilegovaných místech. Ti, kdo za autoritativní éry trpěli nejvíc, se dnes potýkají s útrapami ekonomického přechodu. Ačkoliv stát poskytuje lidským právům formální podporu, jejich vynuucování je nedostatečné, protože k tomu chybí politická vůle a stát není schopen dostát svým povinnostem.

Nadace pro rozvoj občanské společnosti
Valentin Burada

Když roku 1989 padl autoritativní režim, byla lidská práva vnímána jako vedlejší produkt demokracie. Hlavní prioritou bylo budování a upevňování demokracie, především prostřednictvím podpory občanských a politických práv, individuální svobody a tržní ekonomiky. Pozitivním právům – sociálním, ekonomickým a kulturním – se dostávalo menší pozornosti, protože se předpokládalo, že se budou v demokratické tržní ekonomice rozvíjet přirozenou cestou. V téže době se státní instituce hroutily pod vahou korupce a krajní politizace, což vedlo k postupnému úpadku kvality a kvantity nejdůležitějších vládních služeb doprovázenému erozí důvěry lidí ve veřejné instituce.

Od oficiálního zahájení přechodu k demokracii počátkem 90. let kladli aktivisté domácí občanské společnosti vždy důraz na občanská práva (svobodu slova, majetku, habeas corpus, svobodu vyznání atd.). Rada nevládních organizací ovšem začala sehrávat aktivní roli v podpoře práv marginalizovaných společenských skupin, jako jsou děti (zejména ty, které žijí v ústavech), lidé se zdravotním postižením, Romové a sexuální menšiny. Nedávno byla importována pod značkou „evropských standardů“ koncepce „balíčku“ lidských práv. Tak se například odkazy na význam harmonizace domácí praxe vůči menšinám s „evropskými standardy“ staly běžnou součástí veřejného diskurzu.

V rumunské společnosti, legislativě a běžné praxi však zatím mezinárodní standardy lidských práv nebyly plně internalizovány. Nadále chybí zejména solidní dlouhodobé politiky a s nimi také administrativní a rozpočtová opatření k jejich realizaci. Vláda jedná pouze tehdy, když se to na ní vyžaduje, obvykle prostřednictvím přímého mezinárodního tlaku. Tak například byla rumunská politika v oblasti lidských práv přísně monitorována za procesu přistupování k EU, aby se zajistilo, že vyhovuje politickým kritériím stanoveným v Kodani. Někdy je podnětem k reformě veřejný skandál – který obvykle vyplave na povrch v mezinárodním tisku. Dokonce i tehdy, když vláda uzákoní opatření na podporu lidských práv, jejich realizace závisí spíše na vnější pomoci než na mobilizaci vlastních zdrojů vlády.

Práva lidí se zdravotním postižením

Organizace občanské společnosti pravidelně odsuzují vážné porušování lidských práv osob s mentálními postižením. Množství takových případů uvádí zpráva Monitorování práv mentálně postižených dětí a mladých lidí ve veřejných institucích,¹ kterou vydalo Centrum pro právní zdroje (CRJ, rumunská nevládní organizace) a UNICEF v dubnu 2007. Pacienti nemají zajištěny základní potřeby (stravu, vhodné oblečení a obutí, ložní prádlo, polštáře nebo postele, topení v zimě) nebo potřebné služby a životní podmínky, jako jsou aktivity a stimulační, léčiva a lékařské ošetření, školení a motivace. Zneužívají se restriktivní opatření a izolace. Stát nese přímou odpovědnost za řadu těchto zneužití včetně dehumanizujících podmínek v psychiatrických ústavech; násilné jednání personálu je běžné. Děti jsou svévolně umístovány v psychiatrických ústavech bez specifického léčení nebo diagnózy. V některých případech posílaly místní úřady do psychiatrických ústavů dočasně sirotky, když nebyla k dispozici jiná péče.

Nový zákon kodifikující práva lidí se zdravotním postižením a nahrazující předchozí antidiskriminační legislativu byl přijat v prosinci 2006. Jeho potřeba už byla zcela zřejmá. Tak například průzkum provedený veřejnou agenturou pro osoby se zdravotním postižením roku 2006 zjistil, že pouze 25 % navštívených institucí umožňovalo přiměřený přístup. (V odpovědi na to provedly dobrovolné úpravy další veřejné a soukromé instituce.) Ovšem tak jako v mnoha dalších případech vláda zatím nezavedla účinné politiky k realizaci a prosazení potřebné reformy. Univerzální přístup je typickým

příkladem. Organizace reprezentující lidi se zdravotním postižením si stěžují, že ačkoliv má být zajištěn ve všech budovách a veřejné dopravě, v řadě případů sice byla instalována příslušná zařízení, ale ve skutečnosti je nelze používat.

Práva lidí s HIV/AIDS

Rumunsko má největší počet dětí a mladých lidí žijících s HIV v Evropě – přes 7 200. Často se jim říká „záračné rumunské děti“. Jsou to ty, které přežily z původního počtu přes 10 000 dětí infikovaných v letech 1986 až 1991 v nemocnicích a sítěčnicích kontaminovaných jehlami a „mikrotransfuzemi“ neproověřené krve.² Příčinou v pozadí byla nedbalost státu.

Ačkoliv je Rumunsko označováno za první zemi ve východní Evropě zajišťující univerzální přístup k retrovirální terapii, v boji proti stigmatizování a diskriminaci lidí žijících s HIV toho udělalo málo. Těmto lidem se často odmítá přístup ke vzdělání, lékařské péči, veřejným službám a zaměstnání.

Jak konstatovala zpráva, kterou vydala v září 2007 UNOPA, rumunská nevládní federace založená několika organizacemi zastupujícími lidi postižené HIV/AIDS, vláda nezavedla jediný program, který by zajistil, aby tisíce dětí s HIV poté, co se na ně časem přestane vztahovat sociální ochrana v dětství, měly dostatečnou kvalifikaci a podporu nutnou k jejich plnému zařazení do společnosti a uplatnění na trhu práce.³ Tento závěr byl dalším potvrzením zprávy Human Rights Watch Report zveřejněné v srpnu 2006, podle níž méně než 60 %

* Jedna ze složek ukazatele BCI byla stanovena podle údajů ze zemí podobné úrovně.

1 Centre for Legal Resources (CRJ) (2007). *Mechanisms for the Protection of Persons with Mental Disabilities from the Sociomedical Institutions: from Illusions to Reality*, Bucharest, dostupné na www.crj.ro/files/ProtectionMechanismReport.pdf.

2 Human Rights Watch (August 2006). *Life doesn't Wait. Romania's Failure to Protect and Support Children Living with HIV*, Vol. 18, No. 6(D).

3 UNOPA (September 2007). *Drepturile omului in context HIV/ SIDA. Raport de monitorizare, iulie 2006 – martie 2007*, www.unopa.ro/download/Raport_de_monitorizare_UNOPA_iulie_2006-martie_2007.pdf.

rumunských dětí žijících s HIV prochází nějakou formou školní výchovy, a to přes legislativu zaručující bezplatnou a povinnou školní výchovu až do ukončení desáté třídy nebo dosažení věku 18 let.⁴

Přes pokrok v některých oblastech lékaři často kategoricky odmítají ošetřovat děti a mladé lidi žijící s HIV nebo užívají různé triky a výmluvy, aby s nimi nepřišli do styku, jako je opakované přesouvání termínů ošetření, které je má odrazovat od návštěvy kliniky. Jiný typ diskriminačního chování představuje požadavek, aby přišli znovu, až odejdou všichni ostatní pacienti, a jejich označování jako „lidi s AIDS“ před ostatními pacienty.⁵

Úplně uspokojivý není ani systém antiretrovirálního léčení (ARV). Ačkoliv byl v letech 2001 až 2006 poskytován bezplatně, každý rok bylo léčení na několik měsíců přerušeno, když byly vyčerpány finance. Představitelé rumunských nevládních organizací působících v této oblasti kromě toho připomínají, že od roku 2003, kdy byl získán nynější systém ARV, už byly vyvinuty lepší léčebné postupy. Vláda od roku 2005 odkládá vyhlášení nové veřejné soutěže, ačkoliv bylo na tento účel uvolněno 60 milionů USD. Představitelé nevládních organizací mají podezření, že určité zájmové skupiny jsou finančně zainteresovány na zachování dosavadního léčebného postupu.

Práva romské komunity

Přijetím pokrokových zákonů neskončila diskriminace Romů v mnoha oblastech včetně zaměstnání, bydlení, zdravotnictví a školství. Zpráva UNICEF *Breaking the cycle of exclusion: Roma children in South-East Europe* (Prolomování cyklu exkluze: romské děti v jihovýchodní Evropě) vydaná v březnu 2007 konstatuje, že přibližně 70 % romských domácností nemá tekoucí vodu. To je podstatně víc než průměr pro chudé rumunské domácnosti jako celek, který činí 50 %. Hlavní formální překážkou bránící Romům v přístupu ke službám je, že nemají potřebné doklady. Tím se jim například odírá právo na bezplatnou zdravotní péči. Odhaduje se, že pouze třetina Romů má zdravotní pojištění, což je způsobeno jeho poměrně vysokými náklady a nízkou zaměstnaností Romů na formálním pracovním trhu.

Pokud jde o školství, romské děti jsou v něm nadále segregovány častěji než jiné skupiny. Jejich školy mají obvykle horší vybavení a nekvalifikované učitele. Mezi mladými Rumuny bez jakéhokoliv vzdělání tvoří Romové 80 %; 38 % je negramotných. Pouze 64 % je zapsáno do základních škol, přičemž celostátní průměr je 98,9 %.⁶

Lidská práva, korupce a beztestnost

V posledních dvou desetiletích je nejvážnější hrozbou pro lidská práva korupce a beztestnost. Představují přímý útok na jeden ze základních principů lidských práv: stejné zacházení se všemi členy společnosti. Prospěch z toho má jedině menšina s přístupem k mocenským a rozhodovacím postům. Platí to zbytek obyvatelstva. Všechny po sobě následující vlády zanedbávaly chudé, zejména lidi žijící ve venkovských a odprůmýšlených oblastech, které nyní stagnují.

Pro většinu z nich byla jediným východiskem z ekonomického strádání emigrace. I když přistoupení Rumunska k EU povzbudilo ozdravení politického a soudního systému, korupce a beztestnost se zdá být dalekosáhlejší a mocnější než kdykoli předtím.

Jednou z předních rolí a povinností státu je vytvoření příznivého prostředí pro ochranu lidských práv; tolerování korupce se stále více považuje za porušení lidských práv per se.⁷

Sdílíme Pearsonův postřeh, že „diskurz lidských práv nám umožňuje poznat účinky korupce na obyčejného člověka, zejména pokud jde o jeho/její kontakty se státem. Utrpení lidí vyvolané korupčními praktikami je příliš často skrýváno za vágními eufemistickými prohlášeními o rozvoji a úrovni chudoby, jež nedokáží přitáhnout domácí nebo mezinárodní pozornost a stimulovat potřebnou akci.“⁸

Rumunsko je případovou studií toho, jak „ve většině zemí zamořených korupcí je možnost obohacení sebe sama důvodem pro politickou angažovanost, ať už ze sobeckých a osobních důvodů, nebo z protekčních důvodů vyžadujících pevné uchycení u moci.“⁹ V tomto smyslu se zdá, že Rumunsko lze odpovědně nazvat „vícestranickou kleptokracií“. Tuto charakteristiku potvrzuje odpor všech stran vůči současným pokusům o reformu soudního systému.¹⁰

Národní soudní systém je notoricky korupční a politicky závislý od roku 1989. Dokladem je jeho neschopnost přijít s obviněními za zločiny spáchané za komunistického režimu nebo v následujícím revolučním období. Pokud by se tak stalo, ohrozilo by to nový establishment a síť jeho podpůrců – někdejší nomenklaturu (vládní představitelé a úředníci) a důstojníky Securitate (tajné policie), kteří se proměnili v podnikatele. Oni a jejich spojenci překlenují celé národní politické spektrum.

I když byla korupce stále nestoudnější, soudnictví se stalo významnou veřejnou otázkou pouze v závěrečných letech jednání s EU. Tehdy se ukázalo jako nejvážnější překážka členství v EU a boj o celkovou přestavbu systému poněkud pokročil. Stát vytvořil novou instituci, která se má zabývat „korupcí na vysoké úrovni“; když Rumunsko roku 2007 konečně dosáhlo plného členství, EU se odvolala na klauzuli, která jí umožňovala dál monitorovat průběh reformy národního soudnictví.

Ovšem nyní po vstupu země do EU reaguje rumunská politická třída méně ochotně na tlak z Bruselu

požadující pokračování reformem.¹¹ Představitelé ze všech politických stran, znepokojení vyšetřováním korupce zasahujícím stále další a další vedoucí politiky (nynější i dřívější ministři a poslanci), vytvořili novou „koalici ochotných“ s nevyhlášeným cílem zastavení reformem, jejich zvrácení a obnovení beztestnosti. Po počáteční fázi, kdy byli obviněni první politici na vysoké úrovni a politické vazby soudnictví se odhalily ještě nestoudněji než dosud, systém podle všeho nabral odvalu a začal stíhat korupci mezi dřívějšími ministry a poslanci. Nedávno ovšem přišli protivníci tohoto procesu s obviněními, podle kterých je nově nalezený zápal soudců živěn politickými zájmovými skupinami, které chtějí poškodit konkurenční strany.

V lednu 2008 odvolal Ústavní soud pracovníka Národní rady pro výzkum archivů komunistické tajné služby (CNSAS), jediné instituce usilující o spravedlnost pro ty, kdo trpěli za komunistického režimu, a pozastavil její hlavní akce. Toto rozhodnutí přišlo právě před začátkem volebního roku, kdy se výzkumníci chystali k prozkoumání spisů soudců a členů Ústavního soudu. Než byl CNSAS umlčen, odhalil řadu veřejně známých postav – někdejší ministři, poslanci, novináře, přední kněží – jako informátory Securitate. Mnoho dalších je ovšem chráněno nynější tajnou službou, která zamezuje přístup k některým ze svých nekontroverznějších archivů.

Korupce také prosákla ekonomikou. Majetková práva prosazovaná po roce 1989 jako úhelny kámen nové „liberální demokracie“ jsou flagrantně porušována manipulátory, kteří udělali z privatizačního procesu hazardní hru. Někteří z nich zbohatli díky svým dřívějším vazbám na nomenklaturu nebo Securitate. Jiní tahali za nitky v soudním systému a zmocnili se vydíráním nebo podvodů většiny majetku, který znárodnil právoplatným majitelům komunistický režim.¹² Další pak nadělali bohatství s pomocí soudruhů nyní zastávajících rozhodující veřejné úřady, kteří jim umožnili přednostní přístup ke státnímu majetku podléhajícímu privatizaci nebo k vládním zakázkám.

„Beztestnost mocných a lidí se styky je tím nejdůležitějším faktorem pokračování korupce a samozřejmě také veškerého porušování lidských práv.“¹³ Úděl Rumunska to dokonale ilustruje. ■

11 Viz například „Backsliding on reform is seen in new EU states,“ *International Herald Tribune*, 1. dubna 2008, www.ihf.com/articles/2008/04/01/europe/union.php.

12 Viz například „Vanatorii de terenuri fac afaceri cu functionarii din primarii: retrocedate ca santaj“, *Hotnews*, 9. května 2008, dostupné na www.hotnews.ro/stiri-essential-2539539-vanatorii-terenuri-fac-afaceri-functionarii-din-primarii-retrocedare-santaj.htm.

13 Kiai, *op.cit.*

7 UNDP, Oslo Governance Centre, Democratic Governance Fellowship Programme (September 2004). *The Impact of corruption on the human rights based approach to development*, dostupné na www.undp.org/oslocentre/docs/05/Thusitha_final.pdf.

8 Pearson, Z. (n.d.) „Human Rights and Corruption“. Výzkumná zpráva, kterou vypracovalo Centre for Democratic Institutions, Australian National University 3, dostupné na www.cdi.anu.edu.au/research_publications/research_HumanRightsandCorruption.htm.

9 Kiai, M. (2007). *The Role of National Human Rights Institutions in Combating Corruption*, The International Council on Human Rights Policy, Review Meeting, Corruption and Human Rights, Geneva, 28-29 July, dostupné na www.ichrp.org/files/papers/133/131/_Maina_Kiai_-_2007.pdf.

10 Rumunsko je pouze jedním z mnoha příkladů dokazujících, že korupční nebo politicky závislé soudnictví může napomáhat korupci na vysoké úrovni, znemožňovat reformy a anulovat zákonné normy.

4 Human Rights Watch, *op.cit.*

5 *Ibid.*

6 *Romania edicatiei, Romania cercetarii* (červenec 2007). Dostupné na www.edu.presidency.ro/edu/cv/raport.pdf.

Více rozvojové pomoci, i když diskriminace přetrvává

Slovensko – evropská kulturní společnost (FEMAN)
 Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
 Daniel Klimovský

Za poměrně krátké období od roku 1989 dosáhlo Slovensko výrazného pokroku. Některé změny začaly už předtím, když byla země součástí Československa, a žádné nejsou dovršeny. Po svržení komunistického režimu roku 1989 bylo zřejmé, že je nutno upevnit demokracii uskutečňováním lidských práv, horizontální a vertikální dělbu politické moci a dalšími jejími podstatnými prvky. Nové instituce ovšem vznikaly velmi pomalu a často chaotickým způsobem.

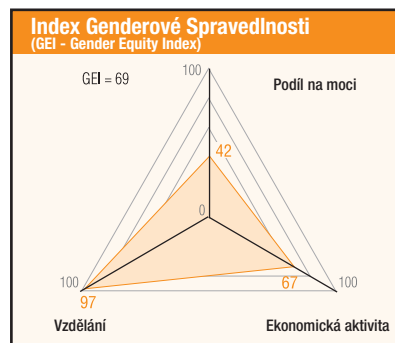
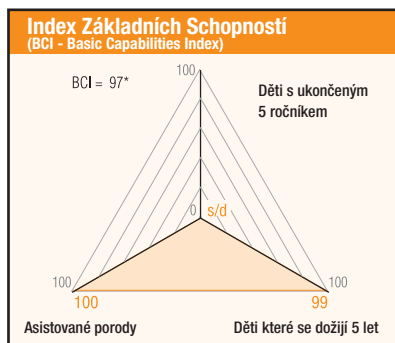
Poté, co se Slovensko stalo roku 1992 nezávislým státem, neexistence politického konsensu vedla ke stále se zosilujícímu konfliktu, který v letech 1995 – 1997 poklesl na úroveň „boje o pravidla hry“, při němž členové vlády často jednali protizákonně. V této situaci byla upevněná demokracie považována za vysoce nestabilní (Szomolányi 2004: 9). Paradoxně však tato politická situace aktivizovala občanskou společnost a některé nevládní organizace sehrály významnou úlohu při vývoji nového procesu tvorby politiky (Klimovský 2005).

První část této zprávy se soustřeďuje na domácí problematiku lidských práv (zejména na takzvaný romský problém), druhá na vztahy vlády k jiným zemím a vybraným mezinárodním organizacím.

„Tyranie většiny“

V roce 1998 vytvořila vládu koalice složená ze dvou pravicových stran, Demokratické strany a Slovenské demokratické koalice, a dvou levicových, Strany demokratické levice a Strany občanského porozumění. Roku 2004 země vstoupila do Evropské unie a od té doby podle vnějších pozorovatelů respektuje lidská práva uspokojivým způsobem.¹ Skutečnost je ovšem složitější. V současné vládní koalici vytvořené v červenci 2006 se spojily sociálně demokratická strana (Smer), křesťansko-nacionalistická strana (SNS) a centristická lidová strana (LS-HZDS)² a vytvořily

Na Slovensku se roku 2007 vyostřilo napětí mezi vládnoucí koalicí a opozicí. I když je země nepochybně demokratická, diskriminace a porušování základních práv (zejména romské menšiny) zůstává vážnou otázkou. Pozitivní změnou bylo zvětšení rozvojové pomoci jako důsledek silného hospodářského růstu a úspěšné mezinárodní integrace.

„tyranii většiny“ (Mesežnikov 2008), která se snaží zničit opozici a ovládnout politický život. Předseda vlády opakovaně napadl jednotlivá média a prohlášení vydaná řadou veřejných zájmových skupin, vláda začala používat nacionalistickou rétoriku ve vztahu k národnostním a etnickým menšinám (Šaposová a Šutaj 2008). Téhož roku vládnoucí koalice ohrozila základní principy právního státu – na což upozornila řada kritiků vyjadřujících obavy z útoků koalice (i když převážně symbolických) na roli opozice v parlamentu a z jejího odmítání zabývat se jakýmkoli návrhy zákonů, které předkládali opoziční poslanci. (Bárány, Hrabko and Pilát 2008).

Hrozby lidským a politickým právům

„Zpráva o dodržování lidských práv na Slovensku za rok 2006“ vydaná Národním centrem pro lidská práva došla k závěru, že vedle diskriminace romské komunity spočívalo porušování lidských práv na Slovensku ve zdlouhavém právním řízení, domácím a rasově motivovaném násilí. Zpráva se ovšem soustředila na několik vybraných práv a ignorovala řadu dalších, která zaručuje Ústava Slovenské republiky (Fialová 2008).

Jedním z hlavních problémů souvisejících s etnicko nebo rasově motivovaným násilím je chybný postup policie, jehož význam úřady často zlehčují. Jako příklad lze uvést „případ Hedvivy Malinové“³ z roku 2007, který vyvolal tak velké pobouření, že poškodil vztahy mezi Slovenskem a Maďarskem. Zatímco se vládní představitelé snažili význam tohoto incidentu minimalizovat, policejní prezident

a generální prokurátor v červenci oznámili, že policie nepostupovala správně a doporučili vytvoření pětičlenné vyšetřovací skupiny, která by tento případ znovu posoudila.

Jiní kritici odsoudili sociální politiku vlády jako propagandistickou a neefektivní. Poukázali na to, že bylo přijato několik opatření s vysokou publicitou, přičemž byly opomenuty nejvážnější problémy, jako je situace Romů (Đurana, Karpiš and Reptová 2008). Zlepšování situace Romů může být obtížným úkolem, nutnost jednat je ale zcela zřejmá. Komisař Rady Evropy pro lidská práva prohlásil roku 2006, že „přes zlepšení ve všech oblastech a početné programy a politiky je pokrok nadále pomalý a nutně nemůže dosáhnout stejné do všech romských komunit. Navíc svízelná sociální a ekonomická situace romské populace je základní překážkou homogenního a spravedlivého rozvoje obyvatelstva země jako celku.“ (Follow-up Report... 2006). K projevům diskriminace Romů patří špatný zdravotní stav, omezený nebo vůbec žádný přístup ke vzdělání a dalším základním službám, nerovné podmínky na trhu práce, nevhodné bydlení, sociální předurky a vyloučení.

Životní podmínky Romů zůstávají hluboko pod evropským průměrem.⁴ Výbor OSN pro odstranění rasové diskriminace vydal roku 2005 nález, podle něhož zrušení vládního plánu na výstavbu sociálních bytů pro Romy v odpovědi na otevřené protiromské tlaky bylo činem rasové diskriminace.⁵ Vláda v této věci

* Jedna ze složek ukazatele BCI byla stanovena podle údajů ze zemí podobné úrovně.

1 Freedom House charakterizoval roku 2007 Slovensko jako svobodnou zemi s výborným hodnocením v oblastech politických práv a občanských svobod.
 2 Hnutí za demokratické Slovensko (LS-HZDS) a Slovenská národná strana (SNS) byly nejsilnějšími členy vládní koalice v období, kdy mnozí považovali Slovensko za nestabilní režim (1994-1998).

3 Hedviga Malinová vypověděla, že byla 25. srpna 2006 napadena dvěma muži, protože mluvila maďarsky. Předseda vlády a ministr vnitra to označili za výmysl, který má poškodit pověst vlády. Policie zastavila vyšetřování a začala stíhat Malinovou za křivé svědectví.

4 Napětí mezi místopředsedou vlády odpovídajícím za problematiku znalostní společnosti, evropské záležitosti, lidská práva a menšiny a zmocněncem romských komunit skončilo v červnu 2007 tím, že vláda propustila zmocněnce a jmenovala nového (Hojšik – Lajčáková 2008: 195).
 5 „Human Rights Organizations Welcome Call on Governments to End Housing Crisis of Roma in Europe“, dokument vydaný skupinou evropských nevládních organizací, říjen 2007.

zatím nic neudělala. Zpráva Amnesty International (2007) došla ke zjištění, že se dětem slovenských Romů upírá právo na řádné vzdělání⁶ působením systému, který je rutinně diskriminuje. Podle zprávy je spousta dětí segregována ve školách pouze pro Romy, jiné jsou umístovány ve „zvláštních“ školách i když nejsou nijak mentálně postiženy ani nemají sníženou schopnost učení se.⁷

Za zmínku stojí jeden pozitivní trend týkající se Romů – posílení jejich politické reprezentace. Ve volbách do obecních rad v roce 2006 bylo zvoleno přes 200 romských kandidátů, což je skoro o 40 % víc než v předchozích volbách. Počet romských starostů stoupl o více než 70 %.⁸

Rozvojová pomoc

Ministerstvo zahraničních věcí založilo 1. ledna 2007 Slovenskou agenturu pro mezinárodní rozvojovou spolupráci – Slovak Aid. Koncem roku přijal parlament zákon o oficiální rozvojové pomoci, který stanovil její principy, cíle a formy. Protože tento zákon vstoupil v platnost teprve roku 2008, tato zpráva se nezabývá jeho realizací a dopady.

Dokument „Střednědobá strategie oficiální rozvojové pomoci: 2003 – 2008“ stanovil jako hlavní prioritu rozvojovou pomoc Srbsku a Černé Hoře; tato politika se realizuje. V prosinci 2006 parlament schválil částku 250 000 EUR (375 000 USD) jako příspěvek do fondu pro balkánské země spravovaného Evropskou bankou pro obnovu a rozvoj a do „Multilaterální iniciativy pro dluhovou úlevu“ pro těžce zadlužené země.

V dubnu 2007 byl schválen „Národní program oficiální rozvojové pomoci“. Agentura SlovakAid byla zaplavena žádostmi, které nemohly být všechny přijaty. K zemím, které dostaly nejvíce prostředků, patřily Afghánistán, Bělorusko, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Kazachstán, Keňa, Srbsko a Ukrajina. Z rozpočtu na rozvojovou pomoc byly přiděleny také jednorázové částky na projekty v Albánii, Kyrgyzstánu, Makedonii, Mongolsku, Mozambiku, Súdánu, Tádžikistánu a Uzbekistánu.

„Člověk v ohrožení“ se 10. prosince 2007 stal první slovenskou nevládní organizací, která uzavřela „Rámcovou dohodu o partnerství“ s Úřadem Evropské komise pro humanitární pomoc a tím také oficiálním partnerem této instituce. To mu dává právo žádat úřad o finanční podporu. ■

6 Ačkoliv byli Romové roku 1991 v Československu uznáni za národnostní menšinu, jejich jazyk nebyl zařazen mezi vyučovací jazyky na školách 1. stupně.

7 V těchto segregovaných třídách dostávají romské děti bez ohledu na své individuální schopnosti jen podřadné vzdělání, které ohrožuje jejich vyhlídky v budoucím zaměstnání a posiluje cyklus romské marginalizace a chudoby (Slovakia. Summary: Still separate... 2007:1).

8 Ovšem z přibližně 2 900 slovenských obcí jich má romské starosty pouze 19.

TABULKA 1. Oficiální bilaterální rozvojová pomoc Slovenska v roce 2007

Projekty / Programy	Celkem (v tisících EUR)
Projekty v „programových zemích“ (Černá Hora a Srbsko)	2,215
Projekty v „projektových zemích“ (Afghánistán, Bělorusko, Bosna a Hercegovina, Kazachstán, Keňa a Ukrajina)	1,415
Projekty v „jiných zemích“	769
Vytváření kapacit a projektů týkajících se rozvojové výchovy, veřejné informovanosti a monitorování projektů	331
Podíl na financování projektů schválených Evropskou komisí	154
Podprogram mezinárodní humanitární pomoci	308
Celkem	5,192

Zdroj: Národní program oficiální..., 2007.

Odkazy

BĀRĀNY, E. – HRABKO, J. – PILÁT, J. (2008): Právní stát, tvorba a aplikácia práva. In: Bútor, M. – Kollár, M. – Mesežnikov, G. (eds.): Slovensko 2007. Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava: Inštitút pre verejnú otázku, pp. 119–141.

ĎURANA, R. – KARPIŠ, J. – REPTOVÁ, O. (2008): Sociálna politika. In: Bútor, M. – Kollár, M. – Mesežnikov, G. (eds.): Slovensko 2007. Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava: Inštitút pre verejnú otázku, pp. 483–511.

FIALOVÁ, Z. (2008): Ludské práva. In: Bútor, M. – Kollár, M. – Mesežnikov, G. (eds.): Slovensko 2007. Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava: Inštitút pre verejnú otázku, pp. 143–161.

Follow-up Report on the Slovak Republic (2001 – 2005). Assessment of the progress made in implementing the recommendations of the Council of Europe Commissioner for Human Rights. (2006) Online na: http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=983969&Site=CommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679#P224_29626 (29. března 2006).

Human Rights Organizations Welcome Call on Governments to End Housing Crisis of Roma in Europe (2007). Online na: <http://www.cohre.org/store/attachments/COHRE%20comment%20on%20CoE-UN%20Statement-Oct2007.pdf> (29. října 2007).

KLIMOVSKÝ, D. (2005): Úloha tretieho sektora v demokratickej konsolidácii Slovenska. In: Bolfiková (ed.): Medzi občanom a štátom: kontexty slobody, demokracie a spravodlivosti. Košice: Univerzita P. J. Šafárika, pp. 263–290.

KLIMOVSKÝ, D. (2008): Reform of the Public Administration System at the Local and Regional Levels in the Slovak Republic. In: Institute for Small State Studies: Working Papers, No. 1/2008.

Medium-Term Strategy for Official Development Assistance: 2003 – 2008. (2003) Bratislava: Ministry of Foreign Affairs. Online na: <http://www.slovakaid.mfa.sk/en/index.php/article/articleview/30/1/2/> (8. února 2008).

MESEŽNIKOV, G. (2008): Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In: Bútor, M. – Kollár, M. – Mesežnikov, G. (eds.): Slovensko 2007. Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava: Inštitút pre verejnú otázku, pp. 17–118.

Národní program oficiálnej rozvojovej pomoci na rok 2007. (2007) Online na: <http://www.slovakaid.sk/index.php/article/articleview/250/1/2/> (10. prosince 2007).

SÁPOSOVÁ, Z. – ŠUTAJ, Š. (2008): Národnostné menšiny. In: Bútor, M. – Kollár, M. – Mesežnikov, G. (eds.): Slovensko 2007. Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava: Inštitút pre verejnú otázku, pp. 163–192.

Slovak education system fails Romani children. (2007) Online na: <http://www.amnesty.org/en/news-and-updates/report/slovak-education-system-fails-romani-children-20071114> (14. listopadu 2007).

Slovakia. Summary: Still separate, still unequal. Violations of the right to education of Romani children in Slovakia. Amnesty International. Online na: <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR72/002/2007/en/f82c2e1a-a2fe-11dc-8d74-6f45f39984e5/eur720022007en.pdf>. (15. listopadu 2007).

Slovak Republic. Taken from the Amnesty International Report 2007. (2007) Online na: <http://www.amnesty.org/en/region/europe-and-central-asia/eastern-europe/slovak-republic> (10. února 2008).

SZOMOLÁNYI, S. (2004): The Slovak Path to Democracy: From a Deviant Case to a Standard New Democracy. In: Gyárfášová, O. – Mesežnikov, G. (eds.): Slovakia: Ten Years of Independence and a Year of Reforms. Bratislava: Inštitút pre verejnú otázku, pp. 9–26.

„Na vymazané straně Alp“

Ačkoliv politická práva se většinou respektují, jiná základní práva jsou soustavně porušována. Příjmová nerovnost narůstá souběžně s tím, jak se šíří chudoba v nejzranitelnějších demografických skupinách – mezi starými lidmi, mládeží a zejména dětmi. Diskriminace romské komunity v zaměstnání je nadále běžná. Statistické údaje a další důkazy, které by doložily tyto problémy, jsou předmětem manipulace nebo jsou potlačovány. I když Ústava zakazuje podněcování k etnickému násilí, v médiích a blížích se objevují nenávislné projevy a nejsou přijímána žádná opatření k jejich potlačení.

HUMANITAS Društvo za člověkově pravice in člověku
prijazne dejavnosti – Společnost pro lidská práva
a podpůrné akce
Manca Poglajen
Rene Suša

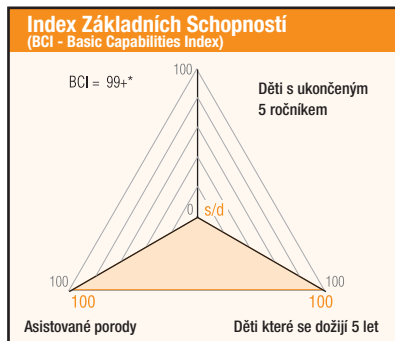
Vládní Statistický úřad¹ vypočítal, že v roce 2004 přibližně 12 % obyvatelstva jakž takž vycházelo s příjmem pod hranici relativní chudoby stanovené na 5 278 EUR ročně (bez sociálních transferů a rodinných dávek by míra chudoby vyskočila na 25 %). Údaje také odhalily propastné demografické nesrovnalosti: míra chudoby byla nejhorší mezi nezaměstnanými (25 %), ženami v důchodu (21 %) a jinými ekonomicky neaktivními osobami; překvapivě vysokou míru (13 %) měly dokonce i samostatně výdělečně činné osoby. O pouhý rok později byla čísla podstatně vyšší – 33 % u nezaměstnaných, 25 % u žen v důchodu a 18 % u samostatně výdělečně činných. Novější data vláda od té doby nezveřejnila.

Údaje z roku 2005 ukázaly, že chudoba mezi starými lidmi a dětmi narůstala po celou předchozí dekádu. U rodin s dětmi, v nichž byli oba rodiče nezaměstnaní, stoupla její míra do roku 2004 na 54 % a v roce 2005 na 59 %, dokonce i u nezaměstnaných dvojic bez dětí činila 31 %.

Nevládní organizace pracující s marginalizovanými skupinami a ombudsman pro lidská práva odsuzují sociální diskriminaci, která vede k vysoké úrovni chudoby a bezdomovectví mezi starými a nemocnými lidmi, Romy, matkami s malými dětmi a v dalších skupinách s minimálními prostředky.

Daňová reforma a inflace

V letech 2005 a 2006 vláda zavedla řadu reforem ke zjednodušení daňového systému a podpoře hospodářského růstu. Po obsáhlých jednáních a veřejné diskusi snížila počet pásem u daně z příjmu jednotlivců z pěti s rozpětím od 16 % do 50 % na tři s rozpětím od 16 % do 41 %. Někteří přední slovinští ekonomové varovali, že reforma je příliš úzká a může zrychlit inflaci. Měli pravdu. Od února 2007 do února 2008 vzrostly ceny o 6,4 %, zatímco za předchozích 12 měsíců vzrostly o 2,4 %. Ceny energií a základních potravin (mlékařských výrobků, mouky, oleje

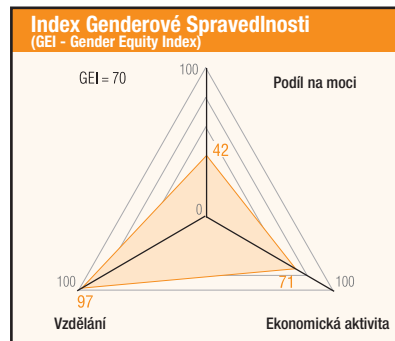
a čerstvého ovoce a zeleniny) stouply o 25 – 30 %. I když viníkem nebyla pouze daňová reforma, celkový nárůst byl prudší než v jakémkoli jiném období od okamžiku, kdy Slovinsko začalo plnit maastrichtská kritéria. Závratný růst cen základních potřeb podryl základní právo ekonomicky zranitelných lidí na přístup ke zdravým a výživným potravinám.

Nezaměstnanost a práva zaměstnanců

Ačkoliv vláda poskytuje zaměstnavatelům dotace, aby dávali práci dlouhodobě nezaměstnaným (pro období 2007-2008 bylo k dispozici celkem 290 grantů s celkovým objemem 1,6 milionu EUR²), tyto pobídky jsou zřejmě nedostatečné a nejdou až ke kořenům dlouhodobě nezaměstnanosti. Vláda už zvýšila věk odchodu do důchodu na 62 let u žen a 65 let u mužů a pravděpodobně v tom bude dál pokračovat, ale to nevyřeší základní problém stárnutí obyvatelstva a nezaměstnanosti mladých lidí. Rozzlobení jsou i mnozí, kdo mají práci. V posledních dvou letech se množí konflikty se soukromými zaměstnavateli a vládou, jež zatím vypustily v masivních dělnických demonstracích v listopadu 2005 a 2007. V roce 2008 jsou plánovány další stávky.

Zkreslování statistik nezaměstnanosti

V letech 2006 – 2007 vykázaly statistiky prudký pokles nezaměstnanosti z 91 889 osob (10,2 % ekonomicky činných) roku 2005 na 85 836 (8,6 %) a pouhých 72 573 (7,7 %) v květnu 2007.³ Jak ale uká-

zala Urša Marn⁴, tento statistický pokles byl způsoben pouze vyřazením většího počtu osob z evidence nezaměstnaných. V roce 2005 bylo vyřazeno celkem 22 617 osob, roku 2006 jich bylo 29 717, což znamená nárůst o skoro 30 % za jediný rok. Za uvedené dva roky bylo vyřazeno celkem 33 849 osob pro porušení povinností (jen v roce 2006 jich bylo 18 811), 73 % z nich pro nesplnění ohlašovací povinnosti a 11 % pro odmítnutí práce – obvykle proto, že byla pod úrovní jejich kvalifikace.

Vyřazení desetitisíců lidí z evidence nezaměstnaných prohlubuje chudobu a s ní související problémy. Mnoho těchto pracovníků a jejich rodin záviselo silně na dávkách v nezaměstnanosti.

Imigranti

Když se lidem, kteří nemají občanství, hrozí zrušením povolení k pobytu, pokud odmítnou práci daleko pod úrovní jejich kvalifikace, představuje to delikt proti důstojnosti jednotlivce. Nevyřešený status lidí bez občanství vyřazených před 16 lety z evidence osob s právem trvalého pobytu (takzvaní „vygumováni“) je nadále hrubým porušením lidských práv. V únoru 1992 přišlo o právo trvalého pobytu minimálně 18 305 obyvatel; přibližně 1 000 jich dodnes zůstává v nejisté situaci bez jakéhokoli oficiálního statusu. Ostatní buď dostali občanství nebo dokázali získat nějaký jiný status, obvykle povolení k pobytu.

„Vygumováni“ byli především lidé z jiných republik někdejší Jugoslávie (většinou neslovinšského nebo smíšeného etnického původu, včetně mnoha členů romských komunit), kteří žili ve Slovinsku a po vyhlášení nezávislosti země buď nepožádali o slovinšské občanství nebo jim bylo občanství odmítnuto.

* Jedna ze složek ukazatele BCI byla stanovena podle údajů ze zemí podobné úrovně.

1 Employment Service of Slovenia: Labour Force Data. February 2008.

2 Employment Service of Slovenia: Javno povabilo delodajalcem za izvedbo projektov Usposabljanja na delovnem mestu za leto 2007/2008. December 2008.

3 Employment Service of Slovenia: Labour Force Data. February 2008.

4 Urša Marn: Krivičen izbris. Kako je Janševa vlada umetno zmanjšala brezposelnost. Mladina, June 2007.

V důsledku toho se z nich stali de facto cizinci nebo lidé bez státní příslušnosti ilegálně pobývajících ve Slovinsku, přičemž také přišli o práci, bydlení, sociální zabezpečení atd. V některých případech následovalo za „vygumování“ fyzické zničení dokladů totožnosti a dalších dokladů vlastněných příslušnými jednotlivci.⁵ Výbor OSN pro lidská práva v závěrečných poznámkách své zprávy z července 2005 sice uznal úsilí, které vyvíjí Slovinsko v této záležitosti, ale vyslovil své znepokojení nad situací.

Slovinský Ústavní soud vydal roku 1999 nález, podle něhož „vygumování“, důsledek neschopnosti legislativy upravit přechodné právní postavení občanů jiných republik někdejší Jugoslávie s trvalým pobytem ve Slovinsku, porušilo princip rovnosti. Právní postavení občanů z jiných republik dřívější Jugoslávie je méně výhodné než postavení osob, které byly před rokem 1991 cizinci a kterým bylo automaticky přiznáno právo trvalého pobytu ve Slovinsku. Od zmíněného nálezu nebyl přijat žádný zákon, který by ukončil tuto situaci. Lidem postiženým „vygumování“ jsou nadále odírány jiné formy nápravy včetně odškodnění. Slovinský ombudsman pro lidská práva ve své poslední zprávě⁶ zdůraznil, že je třeba respektovat rozhodnutí Ústavního soudu a že uvedený status už měl být vyřešen. Pokračující neschopnost vlády učinit nápravu představuje vážné porušení povinnosti dodržovat práva zakotvená v Mezinárodní úmluvě o ekonomických, sociálních a kulturních právech (ICESCR), zejména právo na práci, sociální zabezpečení, zdravotní péči a vzdělání.

Romové

Romové jsou jednou ze tří etnických skupin konkrétně zmiňovaných ve slovinské Ústavě, která předpokládá přijetí zvláštního zákona upravujícího specifická práva této menšiny. Takový zákon zatím nebyl přijat a specifické problémy (např. ve vzdělávání) jsou řešeny místními předpisy. Příkladem diskriminace Romů a netolerance vůči nim jsou dva případy, k nimž došlo v jihovýchodním Slovinsku (Dolenjska). Ve školním roce 2004-2005 byla v jedné základní škole v Dolenjské vytvořena zvláštní třída pro romské děti jako odpověď na protesty neromských rodičů, že romských dětí je ve škole „příliš mnoho“. Druhým je případ rodiny Strojjanových, kteří museli opustit svůj domov ve vesnici Ambrus poté, co je k tomu donutil dav místních obyvatel po údajné porušování zákona. Aby byly chráněny jejich životy a zabráněno násilí, byli Strojjanovi vystěhováni z rodinného majetku do několika různých míst. Nakonec dostali výměnou za svou nemovitost v Ambrusu trvalé ubytování na předměstí Ljubljany.

5 Neža Kogovšek, Roberto Pignoni: Erased people of Slovenia: Peace Institute Report on Discriminatory Practices in Slovenia concerning Legal Status of Citizens of Other Republics of Yugoslavia, June 2007.

6 Slovene Ombudsman of Human Rights: 2006 Report, July 2007.

Nenávistné slovní projevy

Nevládání organizace poukázaly při svém setkání s vysokou komisařkou OSN pro lidská práva Louisou Arbor, k němuž došlo v Lublani v lednu 2008, na nenávistné slovní projevy, které se začaly objevovat ve slovinských médiích (např. právě v případě rodiny Strojjanových, kde média vycházela z pověsti a domněnek bez potřebného kritického přístupu) a na internetu (na e-fórech a chatech). Nenávistné projevy jsou zaměřeny proti zranitelným skupinám, jako jsou homosexuálové, Romové, neslovinské etnické skupiny (zejména lidé s předky v jiných republikách dřívější Jugoslávie), cizinci a řada dalších. Ačkoliv Ústava ve svém článku 63 zakazuje jakékoliv podněcování k netoleranci a diskriminaci, právní kroky proti němu jsou zřídka.⁷

Žadatelé o azyl

Většina z 18 251 cizinců, kteří roku 2006 imigrovali do Slovinska, přišla z Bosny a Hercegoviny, Srbska a Černé Hory. Jestliže Slovinsko patří v Evropě k zemím s nejnižším podílem přijímání uprchlíků (v roce 2006 byl přiznán statut uprchlíka pouze jedinému žadateli o azyl, v roce 2007 dvěma), vážným důvodem ke znepokojení z hlediska lidských práv se stal Zákon o mezinárodní ochraně (International Protection Act) schválený v lednu 2008. I když slovinské azylové zákonodárství sleduje společnou azylovou politiku EU, tento zákon znamená posun všech direktiv EU zejména v tom, že omezuje přístup k udělování azylu tím, že toto řízení urychluje a umožňuje jeho provedení bez rozhovoru s uchazečem. Co víc, v sázce jsou také základní lidská práva migrantů, protože se rozšiřují možnosti jejich zadržování a není k dispozici bezplatná právní pomoc v počátečních instancích řízení. V některých fázích nového procesu nemají odvolání odkladný účinek, což znamená, že uchazeči mohou být ještě před posouzením svého případu vráceni do jiné země, v níž může být ohrožen jejich život a svoboda. Zákon dále předpokládá široké využívání zadržování žadatelů o azyl bez možnosti výjimky pro osoby se zvláštními potřebami, jako jsou rodiny s dětmi.⁸

Legislativa v oblasti péče o duševní zdraví

Na setkání s paní Arbor nevládní organizace zdůraznily potřebu zdokonalit legislativu v oblasti péče o duševní zdraví (léčba v psychiatrických ústavech, potřeba „mobilní“ psychiatrické služby, potřeba přesunout zaměření z duševních „nemocí“ na duševní „zdraví“). Totéž zdůraznila zpráva ombudsmana z února 2008. Duševní nemoci nebo poruchy na sobě pořád nesou stigma a nepřístupuje se k nim

7 Setkání s vysokou komisařkou OSN pro lidská práva Louisou Arbor, leden 2008, soukromý záznam organizace Humanitas.

8 Peace Institute: Human rights resource point. An information source on human rights in Slovenia during Slovenian EU Presidency 2008. February 2008.

správně, jak z hlediska financování lékařské pomoci, tak z hlediska zajišťování léčiv. Nejvíce na to doplácí opět chudší vrstvy.

Oficiální rozvojová pomoc

Podle oficiálních statistik měla oficiální rozvojová pomoc celkový objem 35 milionů EUR, tj. 0,12 % HDP. Šedesát procent neboli 21 milionů EUR bylo poskytnuto v rámci multilaterální pomoci; z toho 14,8 milionu EUR představoval příspěvek do rozpočtu EU. Přibližně 11 milionů EUR bylo poskytnuto formou dvoustranné pomoci, z toho 83 % bývalým jugoslávským republikám a dalším východoevropským zemím, kde největším příjemcem bylo Srbsko. Podle experta Robina Dewy přinejmenším 20 % oficiální rozvojové pomoci nelze považovat za kvalitní pomoc, protože do ní spadají také náklady na administrativu, stipendia cizincům studujícím ve Slovinsku, zajištění žadatelů o azyl a migrantů. Ještě spornější je zařazení nákladů na výcvik vojáků v Iráku a členských poplatků v organizacích, jako je OECD. Skutečný objem oficiální rozvojové pomoci Slovinska je mnohem nižší než oficiálně deklarovaný.⁹

Odkazy

Bogomir Kovač: Kukavičije jajce. Bolje manj sprememba kot slabo reformiranje davčnega sistema. Mladina, September 2006.

Employment Service of Slovenia: Labour Force Data. February 2008.

Employment Service of Slovenia: Javno povabilo delodajalcem za izvedbo projektov Usposabljanja na delovnem mestu za leto 2007/2008. December 2007.

European Commission against Racism and Intolerance: Third report on Slovenia, June 2006 (available from February 2007 on).

Meeting with UN High Commissioner for Human Rights Louise Arbour, January 2008, private Humanitas minutes.

Ministry of Foreign Affairs: Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination: Slovenia's 6th and 7th periodic report – Draft, January 2008.

Neža Kogovšek, Roberto Pignoni: Erased people of Slovenia: Peace Institute Report on Discriminatory Practices in Slovenia concerning Legal Status of Citizens of Other Republics of Yugoslavia, June 2007.

Peace Institute: Human rights resource point. An information source on human rights in Slovenia during Slovenian EU Presidency 2008. February 2008.

Robin Dewa: Preliminary data from Slovene ODA analysis. March 2008, personal communication.

Slovene Ombudsman of Human Rights: 2006 Report, July 2007.

Statistical Office of the Republic of Slovenia: Labour Force Survey results. February 2008.

Statistical Office of the Republic of Slovenia: Statistični letopis 2005.

Urša Marn: Krivičen izbris. Kako je Janševa vlada umetno zmanjšala brezposelnost. Mladina, June 2007.

■ SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ

Šedesát let a pořád se čeká

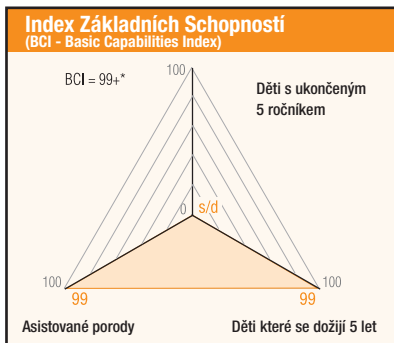
V roce 2008, kdy si připomínáme 60. výročí přijetí Všeobecné deklarace lidských práv Organizací spojených národů, nabízejí prezidentské volby v USA příležitost k tomu, aby se Spojené státy opět začaly angažovat v otázkách lidských práv a hledaly společné dohody v domácím i globálním měřítku. Různé komunity USA přicházejí s inovativními přístupy k podpoře lidských práv, které je třeba šířit a posilovat tak, aby mohly ovlivnit celonárodní diskusi.

Institute for Agriculture and Trade Policy
 Alexandra Spielholz
 Hunger Notes
 Lane Vanderslice
 Center of Concern
 Aldo Caliari
 Action Aid USA
 Karen Hansen Kuhn
 Global-Local Links Project
 Tanya Dawkins

V roce 1948 byly USA uznávaným vůdcem úsilí o vytvoření Organizace spojených národů a Eleanor Rooseveltová pracovala s ostatními členskými zeměmi na přijetí Všeobecné deklarace lidských práv. Země se také ujala vedení při vytváření brettonwoodských institucí, jako je Světová banka a Mezinárodní měnový fond, a také toho, z čeho měla vzniknout Mezinárodní obchodní organizace (International Trade Organization). Z tohoto zárodku se stala skutečností pouze jedna z částí, Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT), která se později proměnila ve Světovou obchodní organizaci (WTO). O šedesát let později si Spojené státy udržují odstup od systému OSN, který pomohly vytvořit – což je trend podkopávající potenciál pro kolektivní řešení rozhodujících problémů, před nimiž dnes stojíme, jako je změna klimatu, zostřující se potravinová krize, chudoba a válka. Od druhé světové války prosazovala vláda USA deregulované trhy jako prostředek k omezení konfliktů a podpoře cílů svých politik jak uvnitř svých hranic, tak mimo ně. Součástí tohoto postupu byla privatizace poskytování veřejných služeb a zmiřování předpisů v pracovní a ekologické oblasti, v zájmu podpory investování a rozvoje obchodu.

Rigidní oddanost vlády ideologii svobodného trhu jako konečného arbitra celonárodních priorit zablokovala rozvoj politiky a investiční struktury, jež by v zemi podporovala sociální a ekonomický rozvoj založený na právu. Existuje dlouhá a veřejností široce podporovaná tradice „negativních“ povinností - toho, co vláda nemůže dělat, jako je omezení svobody projevu nebo podrobování občanů nepřiměřeným prohlídkám a zatýkání. Tyto povinnosti spadají do kategorie občanských a politických práv. Je ale mnohem menší shoda nebo dokonce i diskuse o koncepci „pozitivních“ povinností, což se týká povinností vlády v oblasti sociálních a ekonomických práv. To je zčásti způsobeno faktem, že občanská a politická práva jsou zakotvena v Ústavě USA, zatímco ekonomická, sociální a kulturní práva (ESCR, economic, social, and cultural rights) nikoli. Někteří lidé trvají na tom, aby ESCR zůstala mimo Ústavu a odmítají právní závazky, které by vyplývaly z jejich ratifikace, zejména v souvislosti s celkovým poklesem objemu prostředků věnovaných na veřejné služby.

* Jedna ze složek ukazatele BCI byla stanovená podle údajů ze zemí podobné úrovně.

Pokud jde o mezinárodní právo, Spojené státy neratifikovaly Mezinárodní úmluvu o ekonomických, sociálních a kulturních právech (ICESCR, International Covenant on ESCR), Konvenci o právech dítěte, Konvenci o odstranění všech forem diskriminace žen a Kjótský protokol o klimatických změnách, a neuznávají ustanovení obsažená v těchto dohodách jako práva. To velmi ztěžuje vytváření komplexní celostátní politiky sociálních a ekonomických práv.

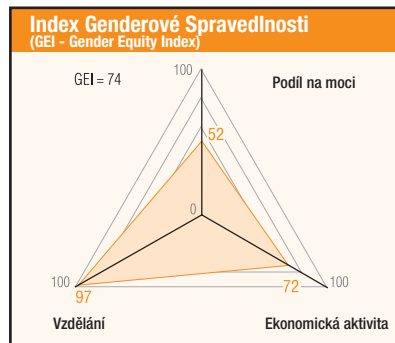
Prezidentské volby v USA roku 2008 nabízejí příležitost k tomu, aby se veřejnost znovu angažovala v problematice lidských práv a nalézání společných řešení domácích a globálních problémů. Tento článek se zabývá třemi složkami IESCR: právem na práci, právem na potravu a právem na zdraví, jako příklady výzev, které přináší debata o lidských právech v USA, a také jako příklady, jak jsou tato práva podkopávána nebo špatně chápána.

Právo na práci

Ačkoliv USA (možná víc než kdokoli jiný na světě) kladou velký důraz na produktivitu, efektivitu a měřitelné výsledky práce, étos „práva na práci“ se v USA chápe jinak než v ostatních zemích. Všeobecná deklarace lidských práv říká: „Každý má právo na práci, na svobodnou volbu zaměstnání, na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky a na ochranu proti nezaměstnanosti.“ Dodává, že každý má právo na stejný plat za stejnou práci, právo na spravedlivou a uspokojivou odměnu, která by zajišťovala lidskou důstojnost a sociální ochranu a že každý má právo zakládat odborové organizace a přistupovat k nim.

Ve Spojených státech naopak právo na práci získalo význam schopnosti pracovat bez ohledu na to, zda existují programy a ochrany, jako je zdravotní péče, důchody a podpora v nezaměstnanosti. Protože odborová organizovanost je dnes na úrovni 12 %, což je nejnižší hodnota od začátku 30. let,¹

1 Union Members Summary. US Bureau of Labor Statistics, www.bls.gov/news.release/union2nr0.htm. 25. ledna 2008.

je pro pracující obtížné dosáhnout ochrany práce, kterou za dlouhá léta vybojovaly odbory.

Pojem uspokojivé odměny nebo existenční mzdy je sice přijímán širokými skupinami obyvatelstva, naráží však na odpor mnoha předních podnikatelů a politiků. Tak například trvalo skoro deset let, než Kongres USA dal souhlas k postupnému zvyšování minimální mzdy z 5,15 USD za hodinu v roce 2007 na 7,25 USD za hodinu, čehož má být dosaženo roku 2009.² Ani tato vyšší sazba neumožní rodinám, aby unikly chudobě, protože výsledný příjem 15 080 USD za 52 odpracovaných týdnů o délce 40 hodin je pořád pod hranici chudoby, která byla roku 2007 pro tříčlennou rodinu 17 170 USD.³ I tato hodnota je minimální, jelikož i dvojnásobek příjmu na úrovni chudoby je pořád považován za nízký příjem. Většina pracujících v nejnižších platových kategoriích nedostává podporu, jako jsou dávky v pracovní neschopnosti, placená dovolená, zdravotní pojištění nebo příspěvky zaměstnavatelů do soukromého penzijního fondu (tj. cokoliv mimo podporu v rámci „Social Security“).

Podporu v nezaměstnanosti dostávají pouze ti, kdo byli propuštěni, nikoli ti, kdo opustili zaměstnání, ať k tomu měly jakkoli oprávněné důvody. Přitom se podpora v nezaměstnanosti poskytuje pouze 26 týdnů. Nezaměstnaní, kteří si najdou práci, pak často mají menší plat a vedlejší příjmy, přičemž ti, kdo chtějí pracovat, ale nemohou najít zaměstnání, zůstávají po 26 týdnech skoro bez jakékoliv podpory. Způsobuje to řada různých faktorů, v neposlední řadě rasová a genderová diskriminace. I když zde hraje roli také nedostatečná pracovní kvalifikace, přístup k rekvalifikačním programům je omezený, ačkoliv v této oblasti existují některé specifické programy pro dospělé, jako je Program dočasné pomoci rodinám v nouzi

2 Montgomery, „Congress Approves Minimum Wage Hike“, Washington Post, 25. května 2007.

3 US Department of Health and Human Services, „Prior HHS Poverty Guidelines and Federal Register References“, www.aspe.hhs.gov/poverty/figures-fed-reg.shtml. Staženo 25. února 2007.

(Temporary Assistance to Needy Families Program).

Stručně shrnuto, že zde třeba překonat velké překážky, nejen pokud jde o změnu chápání práva na práci, ale také o přeoriento-
vání celé ekonomiky tak, aby odpovídala tomuto závazku.

Právo na potravu

Tak jako právo na práci, ani právo na potravu se v USA v širší míře neprosazuje, ani se o něm nediskutuje. To ovšem neznamená, že se otázky související s výživou a hladem ignorují. Největší rozpočtovou položkou v návrhu zákona o zemědělství (US Farm Bill) jsou peníze na potravinovou pomoc pro chudé lidi („potravinové známky“) a programy školních obědů, což dohromady představuje dvě třetiny výdajů z titulu tohoto zákona. Výdaje ovšem nedrží krok s rostoucími potřebami. Vyšší ceny potravin a nižší rezervy způsobují, že USA zažívají extrémní potravinovou inflaci,⁴ což znamená, že nouzi o potraviny bude mít ještě víc lidí. Do roku 2007 vzrostl počet hladovějících nebo podvyživených dětí na 12,6 milionu (17,2 % všech dětí v zemi).⁵ Navíc po celé zemi existují oblasti, kterým se říká „potravinové pouště“, v nichž rodiny s nízkými příjmy prostě nemají přístup k čerstvým, zdravým potravinám za přijatelnou cenu.

Současný systém zemědělství ztíží situaci farmářů, dělníků a spotřebitelů. Deregulace zemědělství vedla za několik desetiletí svého trvání k nadvýrobě komodit a zvýšení dotací agrobyznisu, což změnilo charakter potravinářství. Přebytková kukuřice je nyní klíčovou součástí průmyslově vyráběných potravin s pochybnou nutriční hodnotou a také komoditou na trhu průmyslových krmiv pro chovy vepřového a hovězího dobytka a kuřat. U čerstvého ovoce a zeleniny jsou spotřebitelské ceny výrazně vyšší. Početné vědecké studie a zprávy v médiích upozorňují na problém obezity, a to dokonce i u dětí, částečně vyvolávaný převahou levných průmyslově vyráběných potravin s vysokým obsahem škrobu a tuků v jídelníčku obyvatel USA.⁶ K dlouhodobým zdravotním problémům obyvatelstva přispívá také zvýšená spotřeba masa.⁷

Řada alarmujících upozornění souvisejících s nedostatečnou bezpečností potravin obrátila roku 2007 pozornost veřejnosti na nedostatky v regulaci. I když se některé z těchto výstrah týkaly importovaných potravin, k nejrozsáhlejšímu stahování potravin z prodeje docházelo u domácí výroby. K tomu se přidaly rostoucí obavy o bezpečnost mléka produkovaného kravami, které dostávají injekce růstového hormonu, což zvýšilo poptávku veřejnosti po bezhormonovém mléku.⁸

Rostoucí spotřebitelská poptávka po organických potravinách z místní produkce sice může přispět k vlivnějšímu a bezpečnějšímu stravování, problémem je ovšem jejich vyšší cena a menší dostupnost. Patty Lovera z organizace Food and Water Watch podotýká: „Nárůst u organických a místních potravin je povzbuzující a znamená, že mnoho spotřebitelů může volit zdravější varianty. Pokud ale nespravíme náš porouchaný systém potravinové bezpečnosti, mnoho lidí bez přístupu k těmto trhům zůstane dál stranou. Pokud neposílíme minimální standardy bezpečnosti potravin, riskujeme vytvoření

dvoutřetinového potravinového systému: zdravé potraviny pro spotřebitele ze střední a vyšší třídy, kteří si mohou dovolit vyšší ceny, a méně zdravé a méně regulované potraviny pro všechny ostatní.“⁹

Právo na zdraví

Zdravotní péče je dnes v zemi jednou z nejexpozivnějších otázek, jak se lidé potácejí pod břemenem stoupajících cen a nedostatečného pojistného krytí. Přitom však fakt, že se právo na zdraví zřídka zmíní v celonárodní debatě o tom, zda a jak poskytovat všeobecnou zdravotní péči, je dokladem toho, jak tvrději se proti tomuto právu staví zdravotnický průmysl a volení představitelé, kteří jsou závislí na jeho přispěvcích do volebních kampaní.

USA vydávají na zdravotnictví 16 % HDP, což je nejvyšší podíl na světě.¹⁰ Mají také nejvyšší zdravotnické výdaje na jednu osobu. Ovšem výkonnost zdravotnictví měřená řadou ukazatelů neodpovídá tomu, co by se dalo podle takových čísel očekávat.¹¹ USA mají méně lékařů a ošetřovatelů na jednoho obyvatele než většina ostatních zemí OECD, pravděpodobně délka života je nyní 77,8 let, což je skoro rok pod průměrem OECD, a kojenecká úmrtnost je 6,8 úmrtí na 1000 živě narozených dětí, přičemž průměr OECD je 5,4 úmrtí.¹²

Rostoucí náklady na zdravotní péči společně se zmenšující se pojistným pokrytím jsou významnou překážkou většího přístupu veřejnosti ke zdravotní péči.¹³ Počet osob bez pojištění vzrostl za poslední dvě desetiletí z 10 milionů na 48 milionů. To znamená, že je dnes přibližně jedna sedmina populace nepojištěná. Bez zdravotního pojištění lidé odkládají návštěvy u lékaře a protloukají se bez potřebné zdravotní péče včetně léků na předpis. Podle jednoho z průzkumů skoro všichni nepojištění dospělí udávají cenu jako hlavní důvod, proč se jim nedostalo péče, když ji potřebovali.¹⁴ Pouze 29 % dospělých s nízkými příjmy má soukromé pojištění.¹⁵

Nadace Commonwealth Fund udává, že 59 % dospělých s chronickou nemocí, jako je cukrovka nebo astma, si nevybralo léky na předpis nebo přestalo brát léky kvůli jejich vysokým cenám. Více než jedna třetina (35 %) nepojištěných dospělých s chronickou nemocí skončila kvůli své nemoci na nemocniční pohotovosti nebo byla hospitalizována přes noc – což je dvakrát tolik, než u pojištěných dospělých s podobnou nemocí.¹⁶ Děti jsou na tom dokonce ještě hůř než dospělí.¹⁷

Základním standardem práva na zdraví je zákaz diskriminace na základě příjmu, stejně tak jako rasy, genderu,

náboženství a dalších sociálních znaků. Ve Spojených státech, kde se tyto kategorie zpravidla překrývají, rasové a etnické menšiny se obvykle nacházejí v nižších příjmových pásmech a mají menší přístup ke správné péči. Skoro polovina (45 %) hispánských dospělých, více než dvě pětiny (41 %) asijsko-amerických dospělých a více než jedna třetina (35 %) afro-amerických dospělých udává, že má potíže s placením zdravotní péče, ve srovnání s přibližně jednou čtvrtinou (26 %) bělošských dospělých.¹⁸ V roce 2004 se 30 % Afro-američanů a 25 % Hispánců s chronickými nemocemi muselo vzdát koupě léčiv na předpis kvůli jejich vysoké ceně – ve srovnání se 17 % u bělošského obyvatelstva.¹⁹

Zdravotní krize neustále narůstá a nyní postihuje střední třídu tak jako chudé, i když ne ve stejné míře. Opět jednou je to velké téma v prezidentských volbách roku 2008.

Jak se dělá krok kupředu

Přes odpor mocných zájmových skupin se po celé zemi rozvíjejí nové mediální kampaně a lidové vzdělávací iniciativy. Energii nabírají kampaně a strategie zaměřené na vytváření široké podpory lidským právům. Uvedme některé vynikající příklady:

Centrum pro ekonomická, sociální a kulturní práva vytvořilo celonárodní síť soustředující se na nutnost přijmout a realizovat uvedená práva. Vyšlo základní příručka a další materiály vysvětlující význam práva na zdraví, potravu, bydlení atd. v kontextu USA. Roku 2008 odcestovala do Ženevy bezprecedentní delegace mládeže, právníků zabývajících se veřejnou problematikou, aktivistů v oblasti bydlení a pracujících, kterou zorganizovala Síť USA pro lidská práva (US Human Rights Network). Tato delegace v Ženevě zpochybnila oficiální zprávu USA k Mezinárodní konvenci o ukončení všech forem rasové diskriminace. Uvedená „síť pro stínovou zprávu“ byla výsledkem jednoletého celonárodního občanského úsilí, jehož cílem bylo pomoci občanům, aby přiměli svou vládu ke skládání účtů z toho, jak plní mezinárodní normy lidských práv, a zpochybnil rétoriku dodržování poukazem na domácí realitu.

Tam, kde není dost angažovanosti na celonárodní úrovni, občané posilují znalost mezinárodních dohod a snaží se o jejich prosazování na místní úrovni. Tak například v San Franciscu probíhá kampaň, která prosazuje „protokoly o dopadu lidských práv“ jako prostředek k zavedení minimálních standardů pro celé území města.

Značný význam mají akce i na podporu lidských práv v USA má Kampaň za existenci mzdu (Living Wage Campaign) vedená reformním sdružením ACORN,²⁰ která žádá práci pro všechny, spravedlivou minimální mzdu a také cenově přístupné bydlení. Státy u pobřeží Mexického zálivu, zejména Mississippi a Louisiana, které byly poničeny hurikánem Katrina, se staly bojištěm a zkušební laboratoří pro řadu právních principů tradičně zařazovaných do mezinárodní oblasti, od práv vnitřních uprchlíků až po právo na půdu a bydlení. Kromě toho Národní výbor USA pro Světový den výživy, decentralizovaná organizace s představiteli po celé zemi a kanceláři ve Washingtonu D.C., organizuje každý říjen akce ke Světovému dni výživy v různých státech unie.

Tyto a další příklady ukazují, že v různých komunitách USA ožívají snahy o prosazování ekonomických a sociálních práv v celonárodním měřítku. Nyní všichni stojíme před výzvou, jak zajistit, aby se tyto iniciativy šířily a posilovaly; je to také náš vzájemný závazek založený na naději a partnerství. ■

18 Health Policy Institute of Ohio, *op.cit.*

19 *Ibid.*

4 „Energy and Food Prices Push Up U.S. Inflation,” Associated Press, 15. července 2008.

5 Food Research and Action Center, www.frac.org/html/hunger_in_the_us/hunger_index.html. Food Research and Action Center, www.frac.org/html/hunger_in_the_us/hunger_index.html.

6 M. Pollan (2006). *The Omnivore's Dilemma*. New York: Penguin Books.

7 „High Meat Consumption Linked to Heightened Cancer Risk”, *US News and World Report*, 11. prosince 2007.

8 Viz „Healthcare Without Harm”, www.noharm.org/details.cfm?ID=1104&type=document.

9 Rozhovor s Patty Lovera, 18. března 2008.

10 WHO (Světová zdravotnická organizace) (2006). *The World Health Report 2006 – working together for health*. K dispozici na www.who.int/whr/2006/en/index.html.

11 I když by se zdálo logické, že při realizaci práva na zdraví může stát sehrávat řadu různých rolí, stojí za připomenutí, že USA jsou jedinou zemí OECD, v níž na soukromý sektor připadá větší část zdravotnických výdajů než na veřejný.

12 OECD (2007). „Health Data 2007. How Does the United States Compare.”

13 Health Policy Institute of Ohio, „Understanding Health Policy Disparities”, 2004. www.healthpolicyohio.org/pdf/healthdisparities.pdf.

14 *Ibid.*

15 Health Policy Institute of Ohio, „Understanding Health Policy Disparities”, 2004. www.healthpolicyohio.org/pdf/healthdisparities.pdf.

16 S.R. Collins, K. Davis, M. M. Doty, J. L. Kriss and A. L. Holmgren, „Gaps in Health Insurance: An All-American Problem”, *The Commonwealth Fund*, April 2006.

17 R. Manione-Smith et al., „The Quality of Ambulatory Care Delivered to Children in the United States”, *The New England Journal of Medicine*, Vol. 26, No. 5, September 2007, pp. 644-649.

Jak politika ulamuje z ekonomiky a lidských práv

Seven let poté, co se roku 2000 zhroutil režim premiéra Slobodana Miloševiče, prochází Srbsko obtížnou přeměnou, jež položí základy budoucí prosperity. Od počátku roku 2008 se však ekonomická situace zhoršuje v důsledku působení řady neekonomických faktorů. Makroekonomická stabilita je pořád křehká, demokracie upevněná jen napolo a korupce velmi rozšířená. Nejzranitelnější skupiny – nezaměstnaní, lidé se zdravotním postižením, staří, chudí a vyloučení, ženy a děti – se pořád jen obtížně dostávají k základním službám.

Centrum žen pro demokracii a lidská práva
Mirjana Dokmanovic, PhD
Danica Drakulic, PhD

Rok 2008 začal dramatickým politickým otřesem, který bude ovlivňovat zemi po řadu let. Kosovo a Metohija¹ jednostranně vyhlásily nezávislost. Srbská vláda ji okamžitě odmítla, ale mezinárodní společenství nezávislost Kosovo a Metohije silně podpořilo. Tato situace měla za důsledek zpomalení jednání s Evropskou unií o dohodě o stabilizaci a připojení k EU, pád vlády, vyhlášení parlamentních, provinčních² a místních voleb na den 11. května, projevy znepokojení zahraničních investorů a otřes na trhu cenných papírů.

Ačkoliv vládní představitelé projevují optimismus nad makroekonomickou výkonností země a spokojenost se vším, čeho bylo dosaženo, nezávislí experti jsou ve svých prognózách zdrženlivější. Neexistuje politický konsensus o integraci do Evropy a opět se začala projevovat politická nestabilita. Neustálé politické krize ohrožují ekonomické reformy, které se provádějí pomalu a se slabými výsledky.

Klíčové makroekonomické ukazatele

Srbsko dosáhlo ve svém přechodu k tržnímu hospodářství významných ekonomických výsledků. Od začátku přechodu před sedmi lety vzrostl HDP téměř o 50 %. V průběhu posledních dvou let však došlo v ekonomice k dramatickým výkyvům. Nejvyšší růst HDP byl zaznamenán roku 2006; za rok 2007 však průměrná výroba vzrostla pouze o 4 %. Tento nevyvážený růst byl doprovázen obrovským nárůstem platů – v průměru o 20 % až 30 % – a značným uvolněním finančních omezení, což mělo za následek významné zhoršení ekonomiky. Po přebytku státního rozpočtu ve výši 0,75 % HDP dosaženém v roce 2005 následoval roku 2006 deficit ve výši 1,5 % HDP. Deficit platební bilance dosáhl roku 2006 13 % HDP a roku 2007 13,9 %. Zahraniční zadluženost vzrostla na 62 % HDP.³

Domácí trh je silně závislý na dovozech, protože domácí výroba pořád nestačí uspokojit poptávku. To zvyšuje deficit zahraničního obchodu. Rostoucí

domácí poptávka, deficit zahraničně obchodní bilance a rostoucí zadlužení společně ohrožují splnění makroekonomického plánu. Ve státním rozpočtu na rok 2008 vláda ohlásila škrt ve veřejných výdajích (10 %), subvencích (5 %) a investicích (kolem 20 %). Ovšem v rozporu s vyhlášenou politikou přísné kontroly platů ve veřejném sektoru vláda nedávno souhlasila s jejich zvýšením.⁴

Tato makroekonomická situace je společným důsledkem dlouhodobě expanzivní fiskální politiky a restriktivní měnové politiky. Platy a spotřeba vzrostly příliš rychle v prostředí nedostatečné a neadekvátní domácí nabídky, což vedlo k nárůstu závazků vůči cizím zemím. Po celé období přechodu rostly trvale platy jak ve veřejném, tak soukromém sektoru, a to rychleji než produktivita (Statistický úřad).

Poté, co mise IMF vyhodnotila makroekonomické trendy Srbska v roce 2006, doporučila v březnu 2007 výrazné snížení spotřeby ve veřejném sektoru a pro rok 2007 přebytek státního rozpočtu ve výši 2,75 %. Vláda navrhla rozpočtový deficit 2,75 % HDP.⁵ Doporučení IMF jdou opačným směrem než snahy vlády o expanzivní fiskální politiku. Podle stanoviska IMF by vláda neměla využívat fiskální politiku ke stimulaci výroby, pokud nebude reformován veřejný sektor (což by znamenalo snížení platů a zaměstnanosti v tomto sektoru). Fiskální politika by měla být v budoucnu restriktivní.

Slabým bodem předchozí fáze přechodu byla nízká úroveň investic v poměru k HDP. S tím byla spojena vysoká míra nezaměstnanosti. V době, kdy oficiální míra nezaměstnanosti dosahuje 20 %, fixní investice představují pouze 18 % HDP (Ministerstvo financí). První z těchto čísel je mnohem vyšší než evropský standard, zatímco druhé je mnohem nižší. Růst investic ze zahraničí má klíčový význam pro ekonomický úspěch Srbska, ale to bude vyžadovat politickou a makroekonomickou stabilitu stejně jako vysoce kvalitní institucionální systém a prostředí příznivé podnikání.

V současné situaci, kdy vládní nespokojenost s výsledky přechodu, nabývají na síle radikální politické síly. To dále komplikuje politickou scénu už nyní zatíženou neřešenými politickými problémy. Silící nejistota pravděpodobně zavede do slepé uličky integraci do EU, povede k posílení ekonomických monopolů, způsobí další snížení ekonomické konkurenceschopnosti, výrazné výkyvy cen na burze cenných papírů

a směnných kurzů, zvýšení korupce, zostření sociálních rozdílů a snížení životní úrovně.

Chudoba

Nějaký druh sociální podpory dostává přes 450 000 občanů. Hranice absolutní chudoby je 160 USD na spotřebitelskou jednotku a měsíc. Míra chudoby se v letech 2002 až 2007 snížila ze 13,3 % na 6,6 %, což je pokles o skoro půl milionu lidí. Dalšího půl milionu však zůstává velmi blízko hranice chudoby. Rozhodujícím faktorem určujícím úroveň spotřeby domácností je získání nebo ztráta zaměstnání. Více než polovina všech domácností s dětmi (56,2 %) se sama označuje za chudé a svou finanční situaci za špatnou až velmi špatnou.

Velká rizika hrozí také důchodcům. V lednu 2008 pobíralo 60 % důchodců (760 000) méně než 300 USD měsíčně a z nich 13 % muselo vyjít s pouhými 150 USD.⁶ Trvalou a stále rozsáhlejší podporu potřebují také další rizikové skupiny, jako jsou děti, staří lidé, lidé se zdravotním postižením a Romové.

Děti

Podle údajů, které shromažďuje UNICEF, přetrvává v sociálním zajištění dětí řada problémů. Sociální vyloučení hrozí řadě skupin: chudým dětem, romským dětem, dětem se zdravotním postižením, dětským obětím zneužívání, zanedbávání, vykořisťování a násilí, dětem trvale žijícím v ústavech. Pro zlepšení jejich situace má klíčový význam reforma systému dávek poskytovaných v hotovosti. Zlepšení finanční podpory jim umožní dosažení minimální životní úrovně a lepšího přístupu ke službám.

V chudobě nebo na hranici chudoby žije přes 300 000 dětí. Chudé domácnosti s dětmi vydávají skoro 80 % příjmů na jídlo, nájemné a jiné náklady související s bydlením. Na ostatní potřeby zůstává velmi málo. Většina dětí z chudých rodin žije mimo městské oblasti, což znamená, že mají dál do škol, nemocnic, zdravotních středisek, sportovních zařízení atd. Přes 6 % dětí žijících pod hranici chudoby nechodí do základní školy. Je mezi nimi vyšší výskyt chronických nemocí. Děti žijící ve venkovských a méně rozvinutých oblastech (jihovýchodní a západní Srbsko) jsou potenciálně ohroženy sociálním vyloučením jak v důsledku nízkých příjmů, tak ‚socio-kulturní‘ chudoby.

Zvlášť velké riziko hrozí romským dětem: více

* Vzhledem k nedávnému oddělení Černé hory od Srbska v červnu 2006 nejsou k dispozici údaje o BCI a GEI pro samotné Srbsko.

1 Srbská provincie, jejíž status byl určen rezolucí Rady bezpečnosti OSN č. 1244,
2 V autonomní provincii Vojvodina.
3 Economist Magazine, No. 323/2006.

4 Economist Magazine, No. 403/2008.
5 Economist Magazine, No. 356/2007.

6 Blic Daily, dostupné na www.blic.co.yu/ekonomija.php?id=30849. Staženo 18. února 2008.

než 80 % je chudých, pouze 4 % navštěvují školku. Kojenecká úmrtnost a úmrtnost dětí do pěti let je u Romů třikrát vyšší než u ostatního obyvatelstva. Ačkoliv základní školu navštěvuje 76 % dětí, dokončí ji pouze 13 %. Střední školu navštěvuje pouze 4,8 % dívek a 12,2 % chlapců.

Děti se zdravotním postižením jsou nejen vyloučeny ze zdravotní péče a vzdělávání, ale trpí také izolací a zavrhováním. Jejich rodiče často nedostávají přiměřenou podporu od státu. Skoro polovina chudých dětí nedostává dětské příspěvky, přičemž 19 % nejbohatších rodin je pobírá.

Lidé se zdravotním postižením

Srbsko přijalo roku 2006 Zákon o předcházení diskriminaci osob se zdravotním postižením a roku 2007 Konvenci OSN o právech osob se zdravotním postižením. Podle zákona jsou státní orgány povinny zajistit osobám se zdravotním postižením veřejné služby a přístup do různých zařízení. Zatím však tento zákon není dostatečně uplatňován. Podle údajů Střediska pro rozvoj vstřícné společnosti nemá 79 % osob se zdravotním postižením práci, 70 % jich žije v chudobě a 50 % nedokončilo základní školu. Ze 23 000 osob registrovaných roku 2006 na úřadech práce pouze 316 našlo zaměstnání, přestože byla přijata opatření k jejich zvýhodnění. K hlavním příčinám tohoto neúspěchu patří neochota zaměstnavatelů upravovat pracoviště podle potřeb lidí se zdravotním postižením a neexistence dopravy do práce.

Ačkoliv lidé se zdravotním postižením představují 8 - 10 % obyvatelstva, ve veřejném životě jsou neviditelní.

Ženy

Ženy jsou pořád rozsáhle diskriminovány ve veřejném i soukromém životě. Zaměstnavatelé je diskriminují na pracovišti, čímž porušují Zákoník práce. Ženy to často snášejí ze strachu, že přijdou o práci nebo ji nedostanou. Výzkum provedený Nezávislým odborovým svazem ukazuje, že rozdíl mezi mzdou mužů a žen činí 10 - 30 %. Ženy jsou často diskriminovány několika způsoby najednou pod záminkou věku, etnického původu, zdravotního postižení a sexuální orientace. Široce je rozšířeno násilí proti ženám včetně domácího násilí a sexuálního obtěžování.

Práva pracujících

Restriktivní ekonomická politika je v rozporu se zájmy pracujících. Sociální nespokojenost nadále roste, ale odborové organizace jsou slabé. Roku 2007 stávkovali na protest proti nízkým platům policisté, dělníci v kovozpracujícím a textilním průmyslu, pracovníci justice, základních a středních škol a veřejné správy. Řada pracovníků držela hladovku.

Velkým problémem je nedostatečná bezpečnost práce. Růst počtu pracovních úrazů na stavbách, kde počátkem roku 2008 zahynulo 14 pracovníků a těžce se zranilo dalších 112, vedl Ministerstvo práce a sociálních věcí k vyhlášení šestiměsíční kampaně zpřísněných inspekcí, která měla zajistit dodržování bezpečnostních norem zaměstnavateli. Nevládní organizace působící v oblasti lidských práv trvají na tom, aby se tato úroveň inspekce stala normou.

Špatné zacházení s pracovníky a jejich šikanování,

které je velmi rozšířeno, se stalo předmětem pozornosti veřejnosti teprve nedávno. Studie ukazují, že každý čtrnáctý muž a každá třetí žena se stali nejméně jedenkrát obětí sexuálního obtěžování na pracovišti. Sekretariát autonomní provincie Vojvodina pro rovnost v pracovních, zaměstnaneckých a genderových otázkách zahájil začátkem roku 2008 za podpory odborů přípravu zákona, který by zakázal emocionální šikanu na pracovišti.

Zdravotnictví

Ekonomické reformy byly doprovázeny reformami veřejných výdajů. Od roku 2001 postupně vzrůstaly veřejné výdaje na školství, zdravotnictví, sociální ochranu a obecné veřejné služby, měřené jejich podílem na HDP. Roku 2007 vydalo Srbsko na zdravotnictví 6,5 % HDP. Počínaje rokem 2002 se země postupně posouvá od povinného státního zdravotního pojištění směrem k soukromému zdravotnictví.

V tomto novém prostředí se vytvořila značná propast mezi malým počtem bohatých a velkým množstvím zchudlých občanů, která začala ohrožovat zdraví a přežití mnoha rodin a jejich přístup ke zdravotní péči. Chudým, nezaměstnaným a důchodcům ztěžují přístup ke zdravotním službám jejich vysoké ceny, což platí zejména pro privatizované služby.

Podle zjištění inspekce má 40 % porodnic nadále problémy s infrastrukturou a hygienou. Na řadu hroživých skutečností, např. strádání marginalizovaných skupin, upozornil UNICEF. Spousty dětí nemají zajištěny zdravotní služby ani jinou ochranu. Dětská úmrtnost je výrazně vyšší než evropský průměr, mimořádně je vysoká v některých obcích a u Romů.⁷

Vláda už do současné doby přijala nebo nahrála celou řadu celostátních strategií a akčních plánů, které mají za cíl zlepšení sociálního postavení, zaměstnanosti, zdravotního stavu a vzdělání zranitelných skupin, jako jsou děti, mládež, ženy, Romové a osoby se zdravotním postižením. Vyšší efektivitu a lepší úroveň sociálních služeb měla zajistit Strategie rozvoje sociální péče přijatá roku 2005. Její účinek však maří neexistence účinných realizačních a kontrolních mechanismů.

Diskriminace a korupce

Občanský sektor je mimořádně aktivní v prosazování mezinárodních a evropských standardů v ochraně lidských práv včetně práv žen, menšin a dětí. Stínové zprávy a analýzy vypracované řadou nevládních organizací ukazují, že se tyto mezinárodní standardy pro ochranu žen, dětí, Romů, národních menšin a jiných zranitelných skupin neuplatňují v praxi a že nejsou dobře chráněna ekonomická a sociální práva. Ačkoliv diskriminační jednání zakazuje Ústava i mnohé zákony, tyto normy se nedodržují. Srbsko stále posttrádá komplexní systém ochrany, který by byl schopen vypořádat se se široce rozšířenou přímou a nepřímou diskriminací. A vláda přes požadavky nevládních organizací nepřijala samostatný zákon proti diskriminaci ani zákon o genderové rovnosti.

Úsilí o nastolení právního státu a rovnosti v přístupu ke zdrojům a základním službám navíc maří korupce, rozšířená ve všech sférách veřejného života. Řadu případů korupce pranýřovala Antikorupční rada, která je poradním orgánem vlády. Rada také ukázala, jak otevřel cestu bezuzdné korupci Zákon o privatizaci schválený roku 2001, který umožnil vytváření monopolů, praní peněz, 'tunelování' společností ve státním nebo společenském vlastnictví, 'magnátů' a skupinami mocných lidí', kteří dělají zákony tak, aby vyhovovaly jejich osobním zájmům. ■

Odkazy

Alternativní zpráva pro výbor CEDAW, 30. března 2007. Autonomní ženské centrum Bělehrad: www.womenngo.org.yu/images/serbiaalternativereport.pdf.

Bělehradské centrum pro lidská práva, 2005. „Human Rights in Serbia and Montenegro 2005: Legal provisions, practice and awareness in the State Union of Serbia and Montenegro compared to international human rights standards.“ www.bgcenter.org.yu/index.php?p=336.

Bělehradské centrum pro lidská práva, 2007. „Human Rights in Serbia and Montenegro 2005: Legal provisions, practice and awareness in the State Union of Serbia and Montenegro compared to international human rights standards.“ www.bgcenter.org.yu/index.php?p=491.

Economist magazine, www.emportal.co.yu/en/.

Sít výborů pro lidská práva v Srbsku, září 2007: „Serbia: Alternative Report submitted pursuant to Article 25 Paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities.“ Vojvodina Center for Human Rights.

Rozvojový úřad republiky, 2007: „Human Development Analysis of Serbia.“ Bělehrad.

Antikorupční rada, 17. května 2007. Pani Verica Barac, předsedkyně Antikorupční rady: „The Law on Privatization protects the interests...“. Staženo 3. března 2008 z www.antikorupcija-savet.sr.gov.yu/eng/view.jsp?articleId=533.

Antikorupční rada, 11. května 2007. „Most important issues in the fight against corruption in Serbia.“ Staženo 4. března 2008 z www.antikorupcija-savet.sr.gov.yu/eng/view.jsp?articleId=535.

Vláda Srbska, 2. srpna 2007. „Second Report on the Implementation of the Poverty Reduction Strategy in Serbia.“ Staženo 17. ledna 2008 z webových stránek Strategie snižování chudoby: www.prsp.sr.gov.yu/engleski/dokumenta.jsp.

Vláda Srbska, webové stránky: www.srbija.sr.gov.yu/?change_lang=en.

Ministerstvo financí, 2008. „Makroekonomická data.“ Staženo 2. dubna 2008 z: www.mfin.sr.gov.yu/eng/14.

Ministerstvo práce a sociální politiky: www.minrzs.sr.gov.yu/portal/.

Statistický úřad: www.statserb.sr.gov.yu.

UNICEF, 2007. *The State of Children in Serbia 2006: Wit Focus on Poor and Excluded Children*. Bělehrad: UNICEF Belgrade.

Vojvodinské centrum pro lidská práva, 2007. „Vojvodina/Serbia: Alternative Report submitted pursuant to Article 25 Paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities.“

⁷ Podle šetření *Multiple Cluster Survey 2005* je kojenecká úmrtnost v romských osadách 26 promile a úmrtnost dětí do pěti let 29 promile, což je skoro trojnásobek oficiálního průměru pro Srbsko (9,1 resp. 10,4 promile).

Hospodářský pokrok a prohlubování rozdílů

Touha a odhodlání Vietnamu stát se do roku 2010 zemí se středními příjmy je podle všeho uskutečnitelná. Hospodářské reformy podstatně rozšířily možnosti lidí a posílily jejich účast na procesu rozvoje. V ekonomice ovšem narůstají rozdíly; pro většinu obyvatelstva je pokrok nadále svízelný. Vláda by měla věnovat více pozornosti tomu, aby všichni občané měli přístup ke službám, informacím a příležitostem umožňujícím zlepšit vlastní život. Rychle se rozvíjející občanská společnost může pomoci v kontrolování a omezování korupce.

ActionAid International Vietnam (AAV)
Phan Van Ngoc
Saroj Dash

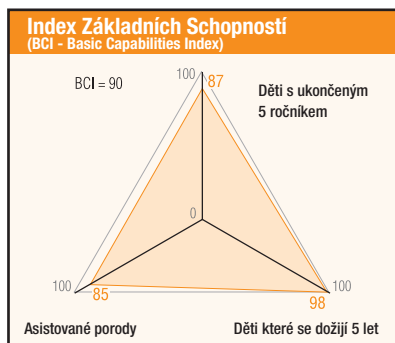
V posledních pěti letech dosáhl Vietnam pozoruhodného sociálního a hospodářského pokroku i za situace, kdy ve zbytku jihovýchodní Asie rozvoj ochabl. Makroekonomické výsledky země byly pozoruhodné: průměrné roční tempo růstu HDP dosáhlo 7,6 %. Podíl lidí žijících v chudobě klesl z 58 % roku 1993 na dnešních asi 20 % bez toho, že by to vyvolalo významnou sociální nestabilitu. Podobné zlepšení vykazují další ukazatele sociálního rozvoje.

Tento působivý sociálně-ekonomický rozvoj byl vyvolán a do značné míry udržován procesem Doi Moi (hospodářské obnovy), jehož součástí byla pozemková reforma, liberalizace cen a dekollektivace zemědělství. Vláda také provedla radikální politické reformy. Jejich součástí je Ústava z roku 2001, jež dala Národnímu shromáždění právo hlasovat o důvěře zvoleným vůdcům včetně ministrů. Došlo také k reformě práva, např. k přijetí nových zákonů umožňujících vytváření organizací sociálního rozvoje, a ke koordinovaným akcím v boji proti korupci. Navíc 10. sjezd Komunistické strany schválil v dubnu 2006 pětiletý plán sociálně-ekonomického rozvoje pro léta 2006-2010, který dále zvýraznil zájem Vietnamu stát se do roku 2010 zemí se středními příjmy. Přelomová rezoluce 10. sjezdu strany označila za klíčovou prioritu budoucího vývoje lidská práva.

Tyto reformy značně rozšířily spektrum možností, mezi nimiž mohou volit Vietnamci, a posílily jejich účast na procesu rozvoje. Práva chudých a vyloučených lidí jsou však nadále zpochybnována prohlubujícími se rozdíly mezi bohatými a chudými, městy a venkovem, většinovými Kinhy a etnickými menšinami. Pro velký počet lidí žijících z příjmů pouze nepatrně přesahujících hranici chudoby je pokrok nadále svízelný. Hospodářské šoky vyvolané vnějšími vlivy, jako jsou přírodní katastrofy nebo jednání obchodních partnerů, mohou zatlačit miliony domácností zpět pod oficiální hranici chudoby.

Etnická trhlina

Podmínky panující v zapadlých zemědělských okresech a zejména mezi etnickými menšinami jsou nápadnou výjimkou z úspěchů země dosažených v omezování ekonomické chudoby bez podstatného nárůstu celkové nerovnosti. Etnické menšiny tvoří

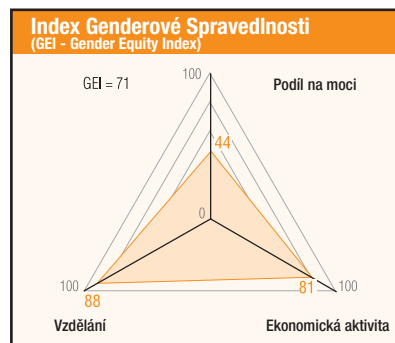
pouze 15 % všeho obyvatelstva, ale 40 % „chudých“; očekává se, že do roku 2010 se tento poměr zvýší na dvě třetiny.¹ Podíl vážně chudých činí u etnických menšin 19,2 %, u většinových Kinhů pro srovnání pouze 2,6 %. Nejhůř jsou na tom ženy a dívky. Mají horší přístup ke vzdělávacím a zdravotním službám a méně hospodářských příležitostí než muži z etnických menšin a kinhské a čínské ženy. Chudší domácnosti jsou také obvykle větší, s větším počtem dětí a starých lidí, a v jejich čele bývá obvykle žena.

Mnoho rolníků se dostalo do obtížné situace v důsledku rychlé urbanizace, která bude pokračovat s tím, jak bude průmysl – nejmocnější hospodářský sektor – dál předbíhat zemědělství. Různé výpočty spotřební a příjmové nerovnosti poukávají na rostoucí odstup mezi bohatými a chudými, zejména mezi městskými oblastmi a venkovskými komunitami, kde dodnes žije a pracuje převážná většina obyvatelstva. Všechny významné ukazatele nerovnosti vykazují od roku 1998 vzestupný trend. Giniho koeficient pro spotřební výdaje začal stoupat ještě dřív: od roku 1993, kdy činil 0,33, vzrostl do roku 1998 na 0,35 a v roce 2002 byl přibližně 0,37.² Značné nerovnosti existují také v jiných oblastech, jako je výživa dětí, zdravotní péče v mateřství a přístup ke vzdělání a čistě vodě.

Genderové trhliny

Ačkoliv Vietnam došel dál směrem ke genderové rovnosti než mnoho srovnatelných zemí, přetrvávají značné rozdíly. K zajištění dalšího pokroku bude třeba pokračovat v soustředěném úsilí a společenských změnách.

Ženy ještě pořád musí překonávat zábrany své plné účasti na veřejném životě. I když jejich podíl

v zákonodárných sborech je poměrně vysoký (v Národním shromáždění 27 %), jsou pořád nedostatečně zastoupeny ve veřejných funkcích, zejména v místní správě. Na úrovni provincií, okresů a obcí tvoří ženy pouze 5 % členů výkonných orgánů s rozhodovacími pravomocemi, jako jsou lidové výbory. Kromě toho se ženám pořád často upírá bez ohledu na legislativní reformy rovné právo na výrobní prostředky.

Na většině vietnamského území je čistý podíl žáků zapsaných ke školní docházce zhruba stejný u dívek i chlapců, a to na základních i středních školách. Pro střední školy byl v roce 2004 tento poměr 66 % u dívek a 61 % u chlapců. Zaměstnanost žen je přibližně stejná jako u mužů. Ve věkové skupině od 15 do 64 let mělo placené zaměstnání v průběhu 12 měsíců před nejnovějším sčítáním domácností 83 % mužů a 80 % žen. Ženy jsou pořád za stejnou práci placeny méně, ale rozdíl se dramaticky zmenšil ze 30 % začátkem 90. let na dnešních 17 %.

Problematika městské chudoby

Pokrokové změny veřejné politiky na podporu průmyslového rozvoje způsobily, že se naléhavějším problémem stává městská chudoba. Je jasné, že souvisí s venkovskou chudobou: migrace do městských oblastí se zřejmě bude dále zrychlovat, protože růst bohatství měst daleko předbíhá hospodářský rozvoj venkova. Migranti přitom zůstávají chudí, což způsobuje několik faktorů: nedostatečný rozvoj městské infrastruktury, omezený přístup k sociálními službami (v případě neregistrovaných migrantů) a neexistence silné sociální sítě typické pro vietnamské „vesnice“, z nichž přichází většina migrantů.

Většinu migrantů tvoří ženy, které jen málo znají místo, do něhož se stěhují, a co je důležitější, neznají dobře svá práva a legitimní nároky. Mnoho jich končí v podnicích s velmi obtížnými pracovními podmínkami

1 World Bank 2006.
2 UNDP, Closing the Millennium Gaps, 2003.

a nízkými mzdami. Jiné upadají do kruté pasti chudoby a jsou nuceny hledat jakékoli prostředky k přežití, ať jsou sebevíce riskantní. Nejzranitelnější sociální skupiny jako osoby prodané do zahraničí, lidé žijící se sexem a žijící s HIV/AIDS, se skládají především ze žen a dětí. Sexuální práce je nejen nebezpečná, ale také stigmatizovaná, ve Vietnamu definovaná jako „sociální zlo“.

HIV a AIDS se pravděpodobně stane ještě větším problémem ohrožujícím udržitelnost sociálně-ekonomického rozvoje. Ačkoliv se oficiální míra infekovanosti činí 0,28 % může zdát nízká, případy nyní hlásí všech 64 provincií a městských oblastí, a to zejména mezi mladými lidmi. Většina odborníků se obává, že jejich počet poroste. Nové a obtížné výzvy mohou také přinášet katastrofické události, jako bylo šíření těžkého akutního respiračního syndromu (SARS) v celém regionu roku 2003 a vypuknutí ptáčí chřipky, nebo přírodní katastrofy jako tajfuny a záplavy podobně jako významné změny klimatu.

Problematika ekonomické integrace

Stím, jak se Vietnam stále pevněji integruje do globální ekonomiky, bude stále zranitelnější kolísáním cen komodit a vrtochy investorů na trhu cenných papírů. Postupně byly sníženy celní i necelní přehrady a v plánu je další liberalizace, aby byly splněny podmínky členství ve Světové obchodní organizaci (WTO). Pokud nebudou výslovně řešeny potenciální nepříznivé dopady těchto reforem, může se stát, že chudí a vyloučení lidí v celé zemi nebudou mít z této politiky otevřených dveří žádný prospěch.

I když si je vláda vědoma mnoha otázek a neřešených problémů, které vyvolává ekonomická integrace, zatím ještě nepřišla s konkrétními návrhy, co s nimi dělat. Jestliže budou pokračovat současné trendy, ekonomická integrace daleko předběhne agendu snižování chudoby. Bez komplexní strategie ke zlepšení podmínek nejzranitelnějších skupin se chudoba a nespravedlnost může zhoršit.

Problematika dosahování Rozvojových cílů tisíciletí (MDGs)

Úkolem MDGs, k jehož splnění má země nejdál, je budování kanalizace. Ačkoliv roku 2004 žilo v obydlích se správnou kanalizací 76 % obyvatel měst, na venkově jich bylo pouze 16 %.³ K důvodům neuspokojivého vývoje patří chybějící jednotná politika v této oblasti, nejasná institucionální odpovědnost a slabá koordinace mezi ministerstvy, společně s nedostatečným zájmem mezinárodního společenství o tuto otázku.

Sílící korupce

Korupce je vážným celostátním problémem, kterému byla věnována značná pozornost na 10. sjezdu strany v dubnu 2006. Transparency International udává u Vietnamu index vnímání korupce 2,6 – což je nejhorší

PRODANÁ ŽENA SI BUDUJE LEPŠÍ ŽIVOT

Dinh Thi Thuy z provincie Haiphong je jednou z mnoha vietnamských žen, jež byly prodány do zahraničí. Její rodina zaplatila místnímu zprostředkovateli, aby jí zařídil sňatek s korejským mužem. Po dlouhavém vyřizování právních záležitostí odjela do Koreje, ale její manžel se neobjevil; místo něho jí přijala žena vystupující jako překladatelka. Thuy odvezli někam do hor, kde byla spolu s dalšími ženami nacházejícími se ve stejné situaci nucena celý den pracovat v továrně na zubní kartáčky a sbírat odpad za nedostatečné stravy a odpočinku.

Thuy se podařilo utéct. Nyní je v rekonvalescenci a bydlí v útulku pro prodané ženy v Hanoji, jediném útulku v severním Vietnamu, který podporuje ActionAid Vietnam (AAV). Absolvuje tam také odborný výcvik, aby byla v budoucnu ekonomicky nezávislá. Chce také dokončit rozvodové řízení. „Chci začít nový život. Kdo si mě vezme, když jsem pořád vdaná?“ Doufá, že dosáhne soudního stíhání sňatkového zprostředkovatele a AAV jí pomáhá společně s jinými organizacemi. AAV také koordinuje právní součinnost s korejskými a vietnamskými úřady tak, aby Thuy mohla začít nový život. „Můj sen je, že tady dokončím dvouměsíční intenzivní kurz a pak si otevřu salon krásy v Haiphongu. Je to úžasné!“ říká paní Dinh Thi Thuy.

výsledek v celé jihovýchodní Asii s výjimkou Filipín a Indonésie.

Prosazování nově přijatého protikorupčního zákona je v místních kulturních souvislostech podle všeho obtížné zejména z toho důvodu, že vláda nemá dost lidí potřebných pro agresivní akci. Na místní úrovni se korupce, nedostatek odpovědnosti a nízké řídicí schopnosti mohou stát vážnou překážkou realizace plánovaných reforem ve státní správě.

Aktivní role médií

Tradičně se za úkol státem kontrolovaných médií považovala prostě výchova veřejnosti. Vznikající kádry redaktorů a profesionálních novinářů však začaly produkovat nezávislé zprávy o významných otázkách týkajících se chudoby, špatného vládnutí a nedostatku demokracie. V poslední době média odhalila korupci a zneužívání moci vládními úředníky, kteří vyvlastňovali půdu a jiné zdroje. Tento typ aktivní angažovanosti sehrává významnou úlohu v občanské společnosti tím, že vybízí k diskusím, vyjadřuje názor veřejnosti na závažné otázky a pomáhá zajišťovat práva občanů.

Cesta před námi

Je podstatné, aby se vláda více soustředila na to, aby zranitelné skupiny měly přístup ke službám a příležitostem umožňujícím zlepšení jejich životních podmínek a informovanosti. Politika a institucionální reformy zaměřené na podporu demokracie a dobrého vládnutí pomohou vytvořit otevřený prostor, v němž se budou lidé moci podílet na procesu rozhodování zejména na místní úrovni. V posledních deseti letech se stále více uznává, že občanská společnost může v zemi sehrávat významnou kladnou roli. Může pomoci ke kontrole a omezení korupce, jež se stala vážnou hrozbou pro legitimitu vlády. ■

3 DfID – Vietnam Country Assistance Plan 2007-2001, str. 10.

Šedesát let v ponižující bídě

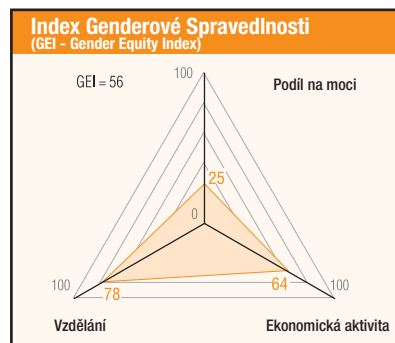
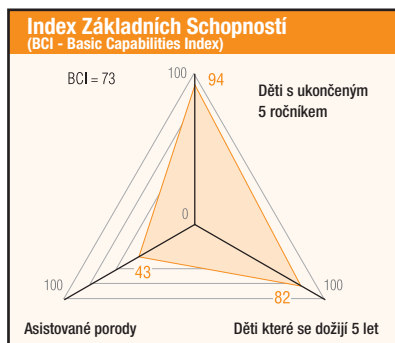

Šedesát let po přijetí Všeobecné deklarace lidských práv se tato země stala klasickým příkladem toho, jak práva uvedená v deklaraci zůstávají pro většinu lidí přeludem. „Přínosy“ z otevření trhů Zambie plynuly výlučně do západních zemí. Jak zambijský stát, tak mezinárodní společenství nese odpovědnost za „zločiny proti lidskosti“, k nimž patří na světě vůbec nejnižší očekávaná délka života u lidí pod 40 let, vysoká nemocnost a úmrtnost v mateřství, rostoucí negramotnost, násilí na genderovém základě a extrémní chudoba.

Women for Change (Ženy pro změnu)
Michelo Hansungule

Když africké země koncipují, rozpracovávají a realizují své národní politiky a programy v oblastech, jako je vládnutí, lidská práva a právní stát, mají přitom vždy na mysli politiky a očekávání států skupiny G8. Nebylo tedy překvapením, když Oxfam ve své zprávě o uskutečňování závěrů ze summitu G8 konaného roku 2005 ve skotském Gleneagles uvedl, že „zambijský prezident Levy Mwanawasa oznámil 31. března 2006, že počínaje tímto dnem je základní zdravotní péče bezplatná pro všechny“.¹ Prohlášení prezidenta Mwanawasy však bylo naprosto neaktívni a nestydatě lživé. Zambie nemá dodnes vůbec žádnou bezplatnou lékařskou péči. Pravda, přední vládní představitelé a jejich oblíbení kolegové mají bezplatnou péči, ale ne v Zambii. S výjimkou prezidenta-zakladatele Kennetha Kaundy, který v případě potřeby chodí do univerzitní nemocnice v Lusace, navštěvují čelní vládní představitelé, někteří opoziční politici a jejich rodiny nejlepší zdravotnická zařízení mimo Zambii, zejména v Jižní Africe, a to na státní náklady. Žádná ze zahraničních zdravotních služeb, které jsou k dispozici těmto vůdcům a jejich rodinám, není dostupná chudým, z nichž většinu představují ženy. Ačkoliv Ústava zakazuje diskriminaci, vláda svou politikou přístupu k lékařské péči fakticky podporuje nestoudnou diskriminaci chudých a slabých sektorů společnosti, pokud se jí sama nedopouští. Diskriminační přístup k lékařské péči v zahraničí je pouze jedním z příkladů politik, které se snadno dostávají do konfliktu s ústavními pravidly, jejichž cílem je chránit základní důstojnost všech Zambijců.

V rozporu s prohlášeními připisovanými zesnulému prezidentovi Mwanawasovi není tedy většině obyvatel Zambie zaručen nejen přístup k lékařské péči, ale ani ochrana vlastního života. Vzhledem k hluboké chudobě není život v Zambii vůbec růžový, zejména pro ženy, děti a další zranitelné skupiny obyvatelstva. Sociální tvář Zambie je jakoby rozryta válkou. Přes údajnou nulovou inflaci, kterou úřady prohlašují za výsledek své úspěšné politiky přitahování zahraničních investic, sociální situace je hluboce skličující. Ačkoliv země není ve válce, má jednu z nejvyšších úmrtností v mateřství i dalších typů úmrtnosti na světě. Společně

se Zimbabwe, zemí nacházející se v ekonomickém a politickém zmatku, sdílí to pochybné prvenství, že má nejnižší očekávanou délku života na světě pro občany ve věku do 40 let. Odhaduje se, že nejméně 80 % obyvatelstva žije pod hranici chudoby.

To vše ještě zhoršuje velmi vysoký výskyt HIV/AIDS zejména v produktivních a ekonomicky aktivních skupinách obyvatelstva. Zambie má jednu z nejvyšších nemocností na HIV/AIDS v regionu. Vládní opatření proti HIV/AIDS, zejména proti přenosu nemoci z matky na dítě, zatím ještě nepřinesla v této pohromě náznak obratu. To mluví za celé knihy o neschopnosti vlády přijít s účinnou politikou a efektivním plánem akcí proti tomuto smrtícímu viru. Kromě HIV/AIDS způsobuje mezi chudými lidmi spoušť také malárie. Tato starobylá nemoc, dávno vymýcená v jiných částech světa, je pořád ještě nejčastější příčinou úmrtí. To všechno je popřením záruk práva na život zakotvených nejen v ústavě země, ale také ve Všeobecné deklaraci lidských práv. Nicméně vláda namísto toho, aby zaměřila svou pozornost na záchranu životů většiny obyvatel, nedávno ohlásila podstatné zvýšení platů pro už nyní velmi dobře odměňovanou hlavu státu a přední vládní činitele. Tím dala jasně najevo, že ji nadále nezajímá úděl chudých a zranitelných společenských skupin.

Deklarace a přeludy

Vůdci Zambie se přihlásili k řadě deklarací, rezolucí a rozhodnutí přijatých na regionální i globální úrovni, jejichž záměrem bylo zastavit spirálu chudoby. Ty však zůstaly do značné míry přeludem. Místní instituce, jež měly tyto sny učinit skutečností, jako je Univerzitní nemocnice (UTH, University Teaching Hospital), kdysi vlajková loď zambijského zdravotnictví, se fakticky zhroutily. Lékaři, zdravotní sestry a další pracovníci UHT a dalších státních a misijních institucí po celé zemi bezpečně vyšli do ulic, aby protestovali proti

špatným podmínkám a naprosto nevyhovujícím vybavení jejich zařízení. Nadále není zajištěno školní vzdělávání, zejména ve venkovských oblastech. Každý rok jsou vyhazovány ze škol spousty mladých lidí, protože není dost místa. Selhávání zdravotnického a školního systému je společným důsledkem špatného řízení a nedostatku zdrojů. Je pravda, že Zambie byla zahrnuta do velmi vychvalované Iniciativy pro vysoce zadlužené chudé země (HIPC, Highly Indebted Poor Countries Initiative) řízené Mezinárodním měnovým fondem (IMF), která by měla zmírnit nedostatek základních zdrojů, ale země zatím ještě neměla z tohoto a dalších řešení „bohatého muže“ z Washingtonu žádný prospěch.

Je ironií, že ve stejné době, kdy zesnulý prezident deklaroval bezplatnou lékařskou péči, bojovala jeho vláda proti zastáncům chudých, kteří vedli kampaň za přijetí širší a obsáhlejší ústavy, jejíž text by zaručoval základní lidská práva, zejména ekonomická, sociální a kulturní, včetně práva na zdravotní péči. Vláda byla proti zakotvení sociálně-ekonomických práv v tomto základním dokumentu, což by vedlo k jejich právní vymahatelnosti. Svůj záporný postoj k těmto právům vyjádřila vláda nejjasněji tím, že odepřela nezávislým občanským organizacím účast na tvorbě ústavy. I když nyní probíhá proces revize ústavy na vládní úrovni, je z něho vyloučeno široké spektrum skupin a organizací občanské společnosti včetně nezávislých skupin jako jsou „Ženy pro změnu“, opozičních skupin a náboženských a studentských organizací. To je samozřejmě špatným znamením pro chudé, kteří nejsou nijak zastoupeni při tvorbě ústavy.

Ekonomické nástroje: znásilňování chudých

Namísto prosazování práv chudých lidí je státní rozpočet zaměřen především na podporu zahraničních investic. Hlavní starostí vlády při tvorbě rozpočtu je podpora ro-

¹ Oxfam (2006). „The view from the summit – Gleneagles G-8 one year on“. Oxfam Briefing Note, 9 June. Dostupné na www.oxfam.org/en/policy/briefingnotes/bn060609_g8_oneyr.

zvoje důlních společností v zahraničním vlastnictví, aby se posílilo postavení země na mezinárodním měnovém trhu. Na ochranu příjmů cizinců jsou v zásadě zaměřeny také mezinárodní dohody například v rámci Světové obchodní organizace (WTO).² V důsledku toho podmínky pomoci „vyjednané“ s IMF a Světovou bankou³ zhoršují už tak žalostnou situaci. Do letošního rozpočtu byl sice zařazen program pro posílení ekonomického postavení občanů, avšak nebylo na něj přiděleno dost prostředků. Rok co rok nedokáže rozpočet dostát minimálním závazkům v oblasti lidských práv, které Zambie dobrovolně přijala ve své ústavě a v mezinárodních úmluvách a konvencích, které podepsala. Základnou pro tvorbu rozpočtu není dosahování standardů lidských práv. Podobně je většina ekonomických politik a dohod formulována s cílem otevřít trhy pro západní produkty a zboží k výhradnímu prospěchu západních zemí, institucí a zájmových skupin namísto toho, aby řešila situaci chudých.

Zambie je velmi dobrým příkladem typické chudé země prezentované jako „úspěšná ukázka“ těm, kdo na tom mají zájem.⁴ Jako poslušný žáček „naslouchá“ její vedení pozorně všemu, co vycučlí liberální školy ve Washingtonu a jiných hlavních městech Západu, a nekriticky to přijímá. Poté, co v roce 1991 nastoupil do úřadu druhý prezident republiky Frederick Chiluba, Zambie privatizovala prakticky všechno, co bylo vidět, jak jí to nadiktoval IMF a Světová banka. Nikdo ani nepomyslel na důsledky, které z toho vyplynou pro sociální poměry. Nezaměstnanost prudce vzrostla, vzdělání se stalo nemožností. Globalizace,⁶ nejnovější módní slovo v liberálních společnostech, je pečlivě propracovaná kouřová clona sloužící západním ekonomickým modelům a tudíž západním hodnotám, ideologiím a podmínkám. Zahalena do působivé rétoriky má za cíl usnadnit úplné znásilnění chudých a naprosté zcizení a vyvlastnění jejich přírodního bohatství. Negativní dopady globalizace na sociální, kulturní a ekologická práva a tudíž na důstojnost lidí jsou zničující. Prostřednictvím této globalizační mánie jsou africké společnosti, ekonomiky a kultury otlučány ze všech stran a nuceny nahrazovat tradiční hodnoty, jako je spolupráce, sobeckým individualismem a navíc přesvědčovány, že to znamená civilizaci. Za každý americký dolar neochotně poskytovaný jako „pomoc“ chudým lidem budou ve skutečnosti jejich ženy, děti a další zranitelné skupiny Zambijců nuceny obětovat holý život na splácení dluhů bohatým západním společnostem při prudce stoupajících úrokových sazbách.

Nejhůř jsou na tom ženy

Ženy, samy o sobě zranitelná skupina, jsou postiženy nespravedlivou globální ekonomickou politikou ještě více než jejich muži. I když jsou de facto hlavami domácnosti, vládní politika jim nevychází vstříc. Zejména

zambijské ženy tvoří většinu nezaměstnaných, negramotných a nevzdělaných, kteří nemají žádné slovo v záležitostech společnosti. Ženy nejvíce trpí špatně naplánovanými privatizačními projekty, jež vytlačily z trhu práce i tu hrstku, která měla zaměstnání. To dál zhoršilo už tak žalostnou situaci žen zbavených vlastních zdrojů příjmu. Většina žen pracuje v zemědělství, kde buď bezplatně obdělává pozemky svých manželů, otců, bratrů atd., nebo dostává od zaměstnavatele pouhou almužnu. Zemědělství, které bylo v minulosti základem živobytí zejména na venkově, se ovšem mezitím zhroutilo, protože vláda ustoupila vůli mocných západních skupin a přestala ho subvencovat. V následujících letech se pak prudce zvýšily ukazatele chudoby. Letos vláda oznámila, opět na přání západních institucí, že zruší subvence na umělá hnojiva a kukuřičné osivo.⁷ To je rozsudek smrti nad většinou chudých lidí z vůle jejich vlastní vlády. Bez možnosti pěstovat tuto základní plodinu přijdou zcela o živobytí miliony lidí.

Působením mezinárodní finanční a obchodní architektury a liberalizačních trendů zmizelo také mnoho pracovních míst mimo zemědělství. Abychom uvedli pouze jediný příklad, spousta žen přišla o práci a upadla do bída po náhlém uzavření polostátního podniku Agri-Flora v Lusace. Stát ho přestal podporovat, aniž zajistil jakoukoli alternativu. To mělo zvlášť ničivý dopad na řadu domácností, v nichž přišel současně oprávněný důsledkem masového propouštění, omezování personálu a nucených předčasných odchodů do důchodu, což je dnes běžnou praxí. Když šly ke dnu Zambia Airways, jeden z největších zaměstnavatelů ve státním sektoru, přišly o práci tisíce lidí bez jakékoli sociální záchranné sítě. Uzavření polostátních společností včetně dolů, podniků Kafue Textile a Nitrogen Chemicals uvrhlo přes noc do bída tisíce rodin.⁸

Nechráněná práva

Více než 80 % Zambijců je prostě příliš chudých na to, abysí cenili svá lidská práva a základní svobody. Většina z nich by ochotně souhlasila s Jeremym Benthamem, který před staletími tvrdil, že přirozená práva jsou „obyčejný nesmysl“ a myšlenka, že přirozená práva jsou lidem vlastní, že je nelze přiznávat ani upírat, je „rétorický nesmysl – pouhý afekt“.⁹ Podobně by určitě souhlasila se stejným cynickým názorem Alasdaira McIntyry, že „žádná taková práva neexistují a věřit na ně je totéž co věřit na čarodějnice a jednorozce“.¹⁰

Ústava obsahuje nádhernou listinu práv zaručující všechna standardní občanská a politická práva včetně práva na život, rovnost, zákaz mučení a diskriminace stejně jako řadu politických svobod včetně svobody sdružování, pokojného shromažďování, demonstrací a nerušeného vyjadřování názoru. Tato práva ovšem nemají praktický význam pro miliony lidí, jejichž životy jsou pronásledovány bídou a zoufalstvím.

Už jsme řekli, že ústava neposkytuje záruky

ekonomických, sociálních a kulturních práv, jež by určitě měly největší význam pro chudé obyvatele. Ačkoliv tato práva tvoří nedělitelnou součást smluv a úmluv přijatých na půdě Africké unie a Organizace spojených národů, k nimž se Zambie připojila, tyto mezinárodní dohody nenacházejí žádnou oporu v právních institucích země, a proto je nelze využívat jako prostředek právní ochrany. Přes tyto nedostatky vytvořil stát přemíru institucí a organizací údajně určených k podpoře a ochraně lidských práv. K nejdůležitějším z nich patří

- Ministerstvo genderu a rozvoje (MoGD)¹¹
- Komise pro lidská práva (HRC)
- Protikorupční komise (ACC)
- Oddělení pro genderové aspekty rozvoje (GiDD)
- Úřad generálního vyšetřovatele (OIG).

Naneštěstí většina z nich je bázlivá a existuje spíš jen podle jména. ACC a OIG se snaží naplňovat svůj omezený mandát, ale narážejí na potíže. K větší účinnosti jim chybí podpora státu. V důsledku toho zůstává normou porušování lidských práv. Zejména ženy se musí smířovat s tradičními i moderními sociálními, kulturními a ekonomickými normami a institucemi, které je diskriminují. Žádná z výše uvedených institucí neprokázala svou užitečnost pro obyčejné lidi a zejména ženy v situacích, kde došlo k porušení lidských práv.

Závěr

V Zambii má Všeobecná deklarace lidských práv ještě daleko do toho, aby přinášela ovoce. Obdobně platí, že ústavní záruky teprve musí zajistit nutně potřebnou ochranu chudých. Šedesát let Všeobecné deklarace a čtyřicet čtyři let ‚svobody‘ zatím přineslo jen více chudých lidí. ■

2 World Trade Organization. „Zambia and the WTO“. Dostupné na www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/zambia_e.htm.

3 Monbiot, G. „To keep them destitute and starving, The World Bank practices allow the rich to steal from the poor“, *The Guardian*, 12 April 2000.

4 Africa fiscal Transparency. Zambia, www.internationalbudget.org/resources/ZAMBIA.pdf.

5 Viz Zambia Privatisation Agency, www.zpa.org.zm.

6 Globalisation Guide, www.globalisationguide.org.

7 Tisková zpráva: „The Government Wage Bill in Zambia, IMF Resident Representative Office in Zambia“, Lusaka, Zambia, 11 February 2004.

8 Viz poznámka 7.

9 Citováno v Jones, P. (1994) *Rights. Issues in Political Theory*, London: Macmillan, str. 90.

10 *Ibid.*

© DODATEK

Všeobecná deklaráce lidských práv

Přijata a vyhlášena usnesením Valného

shromáždění 217 A (III) 10. prosince 1948

Dne 10. prosince 1948 přijalo a vyhlásilo Valné shromáždění OSN Všeobecnou deklaraci lidských práv, text, který je uveden níže. Po tomto historickém aktu Valné shromáždění vyzvalo všechny členské státy Organizace spojených národů, aby znění Deklarace zveřejnily a „podpořily její šíření, vystavování, čtení a vykládání zejména ve školách a ostatních vzdělávacích institucích bez ohledu na politické uspořádání států a území“.

ÚVOD

U vědomí toho, že uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě,

že zneuznání lidských práv a pohrdání jimi vedlo k barbarským činům, urážejícím svědomí lidstva, a že vybudování světa, ve kterém lidé, zbavení strachu a nouze, se budou těšit svobodě projevu a přesvědčení, bylo prohlášeno za nejvyšší cíl lidu,

že je nutné, aby lidská práva byla chráněna zákonem, nemá-li být člověk donucen uchýlovat se, když vše ostatní selhalo, k odboji proti tyranii a útlaku,

že je nutné podporovat rozvoj přátelských vztahů mezi národy,

že lid Spojených národů zdůraznil v Chartě znovu svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti, v rovná práva mužů i žen a že se rozhodl podporovat sociální pokrok a vytvořit lepší životní podmínky ve větší svobodě,

že členské státy převzaly závazek zajistit ve spolupráci s Organizací spojených národů všeobecné uznávání a zachovávání lidských práv a základních svobod a

že stejné chápání těchto práv a svobod má nesmírný význam pro dokonalé splnění tohoto závazku,

Valné shromáždění vyhláší tuto Všeobecnou deklaraci lidských práv jakožto společný cíl pro všechny národy a všechny státy za tím účelem, aby se každý jednotlivec a každý orgán společnosti, máje tuto deklaraci stále na mysli, snažil vyučováním a výchovou rozšířit úctu k těmto právům a svobodám a zajistit postupnými opatřeními vnitrostátními i mezinárodními jejich všeobecné a účinné uznávání a zachovávání jak mezi lidem členských států samých, tak i mezi lidem území, jež jsou pod jejich pravomocí.

článek 1

Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.

článek 2

(1) Každý má všechna práva a všechny svobody, stanovené touto deklarací, bez jakéhokoli rozlišování, zejména podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.

(2) Žádný rozdíl nebude dále činěn z důvodu politického, právního nebo mezinárodního postavení země nebo území, k nimž určitá osoba přísluší, ať jde o zemi nebo území nezávislé nebo pod poručenstvím, nesamosprávné nebo podrobené jakémukoli jinému omezení suverenity.

článek 3

Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.

článek 4

Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví; všechny formy otroctví a obchodu s otroky jsou zakázány.

článek 5

Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.

článek 6

Každý má právo na to, aby byla všude uznávána jeho právní osobnost.

článek 7

Všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakéhokoli rozlišování. Všichni mají právo na stejnou ochranu proti jakékoli diskriminaci, která porušuje tuto deklaraci, a proti každému podněcování k takové diskriminaci.

článek 8

Každý má právo, aby mu příslušné vnitrostátní soudy poskytly účinnou ochranu proti činům porušujícím základní práva, která jsou mu přiznána ústavou nebo zákonem.

článek 9

Nikdo nesmí být svévolně zatčen, držen ve vazbě nebo vyhoštěn do vyhnanství.

článek 10

Každý má úplně stejné právo, aby byl spravedlivě a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, který rozhoduje buď o jeho právech a povinnostech, nebo o jakémkoli trestním obvinění vzneseném proti němu.

článek 11

(1) Každý, kdo je obviněn z trestného činu, považuje se za nevinného, dokud není zákonným postupem prokázána jeho vina ve veřejném řízení, v němž mu byly zajištěny veškeré možnosti obhajoby.

(2) Nikdo nesmí být odsouzen pro čin nebo opomenutí, které v době, kdy byly spáchány, nebyly trestné podle státního nebo mezinárodního práva. Rovněž nesmí být uložen trest těžší, než jakého bylo lze použít v době, kdy byl trestný čin spáchán.

článek 12

Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence, ani útokům na svou čest a pověst. Každý má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

článek 13

(1) Každý má právo volně se pohybovat a svobodně si volit bydliště uvnitř určitého státu.

(2) Každý má právo opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, a vrátit se do své země.

článek 14

(1) Každý má právo vyhledat si před pronásledováním útočiště v jiných zemích a požívat tam azylu.

(2) Toto právo nelze uplatnit v případě stíhání skutečně odůvodněného nepolitickými zločiny nebo činy, které jsou v rozporu s cíli a zásadami Spojených národů.

článek 15

(1) Každý má právo na státní příslušnost.

- (2) Nikdo nesmí být svévolně zbaven své státní příslušnosti ani práva svou státní příslušnost změnit.

článek 16

- (1) Muži a ženy, jakmile dosáhnou plnoletosti, mají právo, bez jakéhokoli omezení z důvodů příslušnosti rasové, národnostní nebo náboženské, uzavřít sňatek a založit rodinu. Pokud jde o manželství, mají za jeho trvání i při jeho rozvázání stejná práva.
- (2) Sňatky mohou být uzavřeny jen se svobodným a plným souhlasem nastávajících manželů.
- (3) Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu.

článek 17

- (1) Každý má právo vlastnit majetek jak sám, tak spolu s jinými.
- (2) Nikdo nesmí být svévolně zbaven svého majetku.

článek 18

Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství; toto právo zahrnuje v sobě i volnost změnit své náboženství nebo víru, jakož i svobodu projevat své náboženství nebo víru, sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, vyučováním, prováděním náboženských úkonů, bohoslužbou a zachováváním obřadů.

článek 19

Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmu pro své přesvědčení, a zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmkoli prostředky a bez ohledu na hranice.

článek 20

- (1) Každému je zaručena svoboda pokojného shromažďování a sdružování.
- (2) Nikdo nesmí být nucen, aby byl členem nějakého sdružení.

článek 21

- (1) Každý má právo, aby se účastnil vlády své země přímo nebo prostřednictvím svobodně volených zástupců.
- (2) Každý má právo vstoupit za rovných podmínek do veřejných služeb své země.
- (3) Základem vládní moci budiž vůle lidu; ta musí být vyjádřena správně prováděnými volbami,

kteří se mají konat v pravidelných obdobích na základě všeobecného a rovného hlasovacího práva tajným hlasováním nebo jiným rovnocenným postupem, zabezpečujícím svobodu hlasování.

článek 22

Každý člověk má jako člen společnosti právo na sociální zabezpečení a nárok na to, aby mu byla národním úsilím i mezinárodní součinností a v souladu s organizací a s prostředky příslušného státu zajištěna hospodářská, sociální a kulturní práva, nezbytná k jeho důstojnosti a k svobodnému rozvoji jeho osobnosti.

článek 23

- (1) Každý má právo na práci, na svobodnou volbu zaměstnání, na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky a na ochranu proti nezaměstnanosti.
- (2) Každý, bez jakéhokoli rozlišování, má nárok na stejný plat za stejnou práci.
- (3) Každý pracující má právo na spravedlivou a uspokojivou odměnu, která by zajišťovala jemu samému a jeho rodině živobytí odpovídající lidské důstojnosti a která by byla doplněna, kdyby toho bylo třeba, jinými prostředky sociální ochrany.
- (4) Na ochranu svých zájmů má každý právo zakládat s jinými odborové organizace a přistupovat k nim.

článek 24

Každý má právo na odpočinek a na zotavení, zejména také na rozumné vymezení pracovních hodin a na pravidelnou placenou dovolenou.

článek 25

- (1) Každý má právo na takovou životní úroveň, která by byla s to zajistit jeho zdraví a blahobyt i zdraví a blahobyt jeho rodiny, počítajíc v to zejména výživu, šatstvo, byt a lékařskou péči, jakož i nezbytná sociální opatření; má právo na zabezpečení v nezaměstnanosti, v nemoci, při nezpůsobilosti k práci, při odvodění, ve stáří nebo v ostatních případech ztráty výdělečných možností, nastalé v důsledku okolností nezávislých na jeho vůli.
- (2) Mateřství a dětství mají nárok na zvláštní péči a pomoc. Všechny děti, ať manželské nebo nemanželské, požívají stejné sociální ochrany.

článek 26

- (1) Každý má právo na vzdělání. Vzdělání

nechť je bezplatné, alespoň v počátečních a základních stupních. Základní vzdělání je povinné. Technické a odborné vzdělání budiž všeobecně přístupné a rovněž vyšší vzdělání má být stejně přístupné všem podle schopností.

- (2) Vzdělání má směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a k posílení úcty k lidským právům a základním svobodám. Má napomáhat k vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi všemi národy a všemi skupinami rasovými i náboženskými, jakož i k rozvoji činnosti Spojených národů pro zachování míru.
- (3) Rodiče mají přednostní právo volit druh vzdělání pro své děti.

článek 27

- (1) Každý má právo svobodně se účastnit kulturního života společnosti, užívat plodů umění a podílet se na vědeckém pokroku a jeho výtěžcích.
- (2) Každý má právo na ochranu morálních a materiálních zájmů, které vyplývají z jeho vědecké, literární nebo umělecké tvorby.

článek 28

Každý má právo na to, aby vládl takový sociální a mezinárodní řád, ve kterém by práva a svobody stanovené v této deklaraci byly plně uplatněny.

článek 29

- (1) Každý má povinnosti vůči společnosti, v níž jedině může volně a plně rozvinout svou osobnost.
- (2) Každý je při výkonu svých práv a svobod podroben jen takovým omezením, která stanoví zákon výhradně za tím účelem, aby bylo zajištěno uznávání a zachovávání práv a svobod ostatních a vyhověno spravedlivým požadavkům morálky, veřejného pořádku a obecního blaha v demokratické společnosti.
- (3) Výkon těchto práv a svobod nesmí být v žádném případě v rozporu s cíli a zásadami Spojených národů.

článek 30

Nic v této deklaraci nemůže být vykládáno jako by dávalo kterémukoli státu, kterékoli skupině nebo osobě jakékoli právo vyvíjet činnost nebo dopouštět se činů, které by směřovaly k potlačení některého z práv nebo některé ze svobod v této deklaraci uvedených.

Je proto životně důležité, aby v procesu změny mezinárodní finanční architektury přišly ke slovu všechny země. Žádná spravedlivá a udržitelná řešení transformace současného systému nemohou vyjít ze shromáždění, která jsou připravována narychlo a bez účasti mnoha rozvojových zemí stejně jako občanské společnosti.(...) Pouze všeobecná mezinárodní konference svolaná OSN k posouzení mezinárodní finanční a měnové architektury, jejích institucí a řízení může mít dostatečně široký záběr zabývat se celým spektrem problémů a institucí, být transparentní ve svých procedurách. Při přechodu od současného systému – jenž napomáhá nestabilitě a nespravedlnosti – ke spravedlivému a udržitelnému systému, který bude možno volat k odpovědnosti a který bude prospěšný většině lidí na světě (...) musí být lidská práva výchozím bodem a nikoli nějakým vzdáleným budoucím cílem a jeho hlavním vůdčím principem musí být přístup k rozvoji založený na právech, s rovností pohlaví, slušnou prací a lidskými právy jako ústředními prvky.

Social Watch Report 2008

Úniky kapitálu, daňové úniky, podvodné machinace uvnitř firem a úplné podrobení si mezinárodních finančních institucí (...) tvoří součást svazku, strukturu, kterou je naléhavě nutné změnit.

Social Watch Report 2006

Výsledkem jejich pokusů „porazit“ trh bylo, že se na konci roku 2002 mnoho prominentních ředitelů firem dostalo do vězení, když ztratili důchodové úspory rodin, které jim důvěřovaly. Vlády společně s obchodními společnostmi musí být více odpovědné k občanům, aby tyto neomezené a neregulované tržní manipulátoři nemohli „porazit“ chudé na celém světě.

Social Watch Report 2003

Téměř neomezená svoboda mezinárodních investorů a spekulantů způsobila nejen peněžní, ale dnes také ekonomický a sociální chaos. Přišel čas omezit tyto velké hráče.

Social Watch Report 2002

Social Watch je mezinárodní síť občanských organizací bojujících za snížení chudoby a proti příčinám chudoby, za zajištění spravedlivé distribuce bohatství a prosazení lidských práv. Zavazujeme se k sociální, ekonomické a genderové spravedlnosti a zdůrazňujeme právo každého člověka nežít v chudobě.

Social Watch poskytuje podporu vládám, OSN a mezinárodním organizacím odpovědným za naplnění národních, regionálních a mezinárodních závazků k vymýcení chudoby.